

รายงานฉบับสมบูรณ์

แอลกอฮอล์ ความรุนแรง และมาตรการป้องกันในฟุตบอลไทย
Alcohol, Violence, and Prevention in Thailand's Football Venues

(สัญญาเลขที่ 56-ช-003)

โดย

อาจินต์ ทองอยู่คง

ได้รับทุนสนับสนุนโดย

ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา (ศวส.)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

มิถุนายน 2557

รายงานฉบับสมบูรณ์

แอลกอฮอล์ ความรุนแรง และมาตรการป้องกันในฟุตบอลไทย

(สัญญาเลขที่ 56-ช-003)

โดย

อาจินต์ ทองอยู่คง

ได้รับทุนสนับสนุนโดย

ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา (ศวส.)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

มิถุนายน 2557

Final Report

Alcohol, Violence, and Prevention in Thailand's Football Venues

(Contract No. 56-๑-003)

By

Arjin Thongyuukong

This project was supported by
Center for Alcohol Studies (CAS)
Thai Health Promotion Foundation (ThaiHealth)

June 2014

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลกับการเกิดความรุนแรงในฟุตบอลไทย โดยศึกษาจากการแข่งขันฟุตบอลสโมสรไทย 3 ระดับคือไทยพรีเมียร์ลีก, ลีกดิวิชั่น 1, และลีกภูมิภาค ดิวิชั่น 2 ในช่วงฤดูกาลแข่งขัน 2556 งานศึกษานี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในการแข่งขันและกิจกรรมต่างๆของแฟนบอล, สัมภาษณ์แฟนบอลและเจ้าหน้าที่ฝ่ายจัดการแข่งขัน, และข้อมูลเอกสารจากรายงานของผู้ควบคุมการแข่งขัน

ผลการศึกษาพบว่า ที่สนามแข่งขันฟุตบอลสโมสรไทยนั้นมีแฟนบอลที่บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อยู่เกือบทุกสนาม โดยแฟนบอลจะจับกลุ่มดื่มกินกันบริเวณรอบๆสนาม และดื่มกันในปริมาณค่อนข้างมาก แต่ในขณะเดียวกันนั้น ความรุนแรงในฟุตบอลไทยก็ไม่ได้มีมากหรือรุนแรงอย่างที่สังคมโดยทั่วไปเข้าใจ ดังนั้นแล้วการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลจึงไม่ใช่ปัจจัยหลักปัจจัยเดียวที่ทำให้เกิดความรุนแรงในฟุตบอลไทยเสมอไป อย่างไรก็ตาม การบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลไทยก็อาจเป็นปัจจัยกระตุ้นที่ทำให้เกิดความรุนแรงได้ภายใต้บริบทบางลักษณะคือ การแข่งขันที่มีผลสำคัญ แฟนบอลเกิดความรู้สึกไม่ไว้วางใจต่อการทำหน้าที่ของผู้ตัดสิน มีผู้เข้าชมการแข่งขันจำนวนมาก และมีข้อบกพร่องในการรักษาความปลอดภัย

ผลการศึกษาในอีกส่วนหนึ่งพบว่าแฟนบอลไทยสามารถมีบทบาทในการป้องกันความรุนแรงได้โดยผ่าน “มาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างไม่เป็นทางการ” เช่นการกำหนด “ธรรมเนียมแฟน” หรือระเบียบข้อปฏิบัติของแฟนบอล, การผ่อนคลายอารมณ์ของแฟนบอลโดยผู้นำเชียร์, และการทำกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างแฟนบอลต่างกลุ่ม โดยปัจจัยสำคัญที่ทำให้แฟนบอลไทยสามารถแสดงบทบาทในการป้องกันความรุนแรงอย่างไม่เป็นทางการได้คือการรวมตัวกันได้เป็นชุมชนแฟน

นอกจากที่แอลกอฮอล์อาจกระตุ้นให้เกิดความรุนแรงได้ในบางบริบทแล้ว การจับกลุ่มบริโภคแอลกอฮอล์ร่วมกันของแฟนบอลไทยจำนวนมากยังสะท้อนถึงการเกิดขึ้นมาของวัฒนธรรมแฟนบอลไทยซึ่งมีศักยภาพทั้งในแง่ที่ทำให้เกิดความรุนแรงและมีส่วนในการป้องกันความรุนแรงได้

Abstract

The objective of this research is to demonstrate the relationship between football fans' alcohol consumption and football-related violence in Thailand. The research focus on the 2013 season of Thailand football leagues: Thai Premier League, Division 1 League, and Regional League Division 2. This study is a qualitative research, data collected by participant observation (spending time with football fans both in matches and other activities), interview with football fans and staff who arrange the matches, and documentary research from match commissioner's reports.

This research found that, on the one hand, alcohol consumption is widely found in almost every Thailand football league matches, in which many groups of fans usually gather around the stadium and drink quite heavily together. On the other hand, football-related violence in Thailand appears to be neither extensive nor intensive, as worried outsiders perceived. Fans' alcohol consumption, therefore, is not only one significant factor which leads to football violence. Nevertheless, alcohol consumption of fans can occasionally provoke the football violence under some contexts as follows: important matches, matches that referee was distrusted by fans, crowd attendance matches, and matches which the security is underqualified.

In addition, Thai football fans could play the anti-violence role through "measure of informal violence prevention". For example, many groups of fans have enacted "football fan's code of conduct" to curb with violence behaviors. Chant-leader could also play a constructive role in toning down violent emotions. Inter-fan clubs activities could strengthen good relationship between football fans themselves. It should be said that, the most important factor enabling Thai football fans to be informally able to prevent violence is the solidarity of fans community.

Not only occasionally provoke football violence in some contexts, but the collectively alcohol consumption of football fans also reflect the emergence of Thai football fan culture, which this research showed both its negative and also positive potential for football violence.

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ในช่วงหลายปีมานี้ฟุตบอลสโมสรไทยได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การไปชมฟุตบอลที่สนามกลายเป็นกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจของผู้คนจำนวนมาก แต่พร้อมๆกันนั้นก็เริ่มปรากฏความกังวลต่อสถานการณ์ความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับฟุตบอล และปัจจัยหนึ่งที่ถูกตั้งข้อสงสัยคือการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอล จากสถานการณ์ดังกล่าว โครงการวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะ

1. ศึกษาสถานการณ์เกี่ยวกับแอลกอฮอล์ในฟุตบอลไทย ทั้งในส่วนของ การจำหน่ายบริเวณสนามและการบริโภคของแฟนบอล
2. ศึกษาสถานการณ์ความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับการแข่งขันฟุตบอลไทย ทั้งในส่วนของลักษณะความรุนแรงและปัจจัยที่ทำให้เกิดความรุนแรง
3. ศึกษามาตรการป้องกันความรุนแรงทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ
4. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริโภคแอลกอฮอล์และความรุนแรงในฟุตบอลไทย

โครงการวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลภาคสนามจากการแข่งขันฟุตบอลสโมสรไทยระดับไทยพรีเมียร์ลีก, ลีกดิวิชัน 1 และลีกภูมิภาค ดิวิชัน 2 ฤดูกาล 2556 (มีนาคม – ธันวาคม 2556) โดยใช้การรวบรวมข้อมูล 3 วิธีคือ 1. การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในสนามแข่งขันฟุตบอลไทยและกิจกรรมต่างๆของแฟนบอล 2. การสัมภาษณ์แฟนบอลและเจ้าหน้าที่ฝ่ายจัดการแข่งขัน และ 3. ข้อมูลเอกสารจากการรายงานข่าวของสื่อมวลชน รายงานของผู้ควบคุมการแข่งขัน และบันทึกการประชุมผู้ควบคุมการแข่งขันของบริษัทไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด

ผลการศึกษา

วัฒนธรรมแฟนบอลไทย

แฟนบอลไทยส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อาศัยอยู่ในเขตเมือง อายุประมาณ 20-40 ปี การศึกษาระดับปริญญาตรี อาชีพพนักงานบริษัทเอกชน นักเรียน-นักศึกษา และข้าราชการ เกินกว่าครึ่งมีรายได้มากกว่า 10,000 บาทต่อเดือน ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นถึงว่าแฟนบอลไทยส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตแบบผู้คนในโลกสมัยใหม่ ทั้งจากหน้าที่การงานที่แยกขาดออกจากชีวิตประจำวัน อยู่ในสังคมเมือง และผ่านการศึกษาตามระบบมาตรฐานที่บ่มเพาะวิถีคิดแบบสมัยใหม่

ลักษณะสำคัญที่แฟนบอลไทยปัจจุบันต่างจากยุคก่อนหน้าคือการรวมตัวกันเป็นกลุ่มแฟนบอล และมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันเป็นจำนวนมาก แต่ละสโมสรจะมีกลุ่มแฟนบอลอย่างน้อยหนึ่งกลุ่มหรือมากกว่า แฟนบอลแต่ละกลุ่มจะมีชื่อกลุ่ม มีสัญลักษณ์ประจำกลุ่ม มีเพลงเชียร์ประจำกลุ่ม มีอุปกรณ์ในการแสดงออก เช่น เสื้อกลุ่ม ผ้าพันคอ หรือกระทั่งบางกลุ่มที่มีโครงสร้างการบริหารงานและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน แฟนบอลแต่ละกลุ่มมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันทั้งในวันที่มีการแข่งขันและไม่มีการ

แข่งขัน เช่นการรวมตัวกันที่จุดนัดพบก่อนเข้าสนาม ร้องเพลงเชียร์ การเดินทางไกลและท่องเที่ยวขณะไปชมการแข่งขันนัดเยือน ประดิษฐ์อุปกรณ์เชียร์ เล่นกีฬาด้วยกัน หรือกระทั่งการทำกิจกรรมอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวกับฟุตบอลเลย การรวมตัวเป็นกลุ่มแฟนบอลนี้แสดงให้เห็นถึงการเกิดขึ้นมาของชุมชนแฟน (fan community) ซึ่งเป็นพื้นที่ให้แฟนบอลได้ทำกิจกรรมและสร้างความสัมพันธ์ต่อกัน

หากพิจารณาลักษณะดังกล่าวเทียบเคียงกับลักษณะทางประชากรของแฟนบอลไทยแล้ว จะเห็นได้ว่าการเกิดขึ้นมาของชุมชนแฟนบอลไทยนั้นสะท้อนภาวะโหยหาความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมสมัยใหม่ที่ความสัมพันธ์ในชุมชนเชิงจารีตลดบทบาทลงไป ชุมชนแฟนและกิจกรรมจำนวนมากที่แฟนบอลไทยทำร่วมกันนั้นทำหน้าที่เป็นเสมือน “เผ่าใหม่” (neo-tribe) หรือชุมชนในรูปแบบใหม่ที่แฟนบอลเข้าไปมีความสัมพันธ์ต่อกันเพื่อชดเชยความสัมพันธ์ที่พวกเขาโหยหา ในแง่นี้ก็กิจกรรมและความสัมพันธ์ที่แฟนบอลมีต่อกันจึงเป็นอีกมิติหนึ่งของการเป็นแฟนบอลไทย ดังนั้นแล้วจึงควรพิจารณาการเป็นแฟนบอลในสองมิติคือมิติที่เป็นการติดตามชมการแข่งขันฟุตบอลและอีกมิติหนึ่งที่สำคัญไม่แพ้กันคือการเป็นแฟนบอลในฐานะกิจกรรมทางสังคมรูปแบบหนึ่ง

แอลกอฮอล์ในฟุตบอลไทย

ปัจจุบันการแข่งขันฟุตบอลไทยเป็นระบบธุรกิจขนาดใหญ่ที่มีเงินหมุนเวียนจำนวนมาก ซึ่งอุตสาหกรรมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ก็มีบทบาทเป็นสปอนเซอร์รายใหญ่ให้กับสโมสรฟุตบอลไทยหลายแห่ง ผู้บริหารระดับสูงของบริษัทไทยฟรีเมียร์ลีก จำกัดระบุว่า เงินสนับสนุนจากอุตสาหกรรมแอลกอฮอล์เป็นแหล่งรายได้สำคัญของหลายสโมสรและเป็นเรื่องที่ปฏิเสธได้ยาก

หากพิจารณาตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดแล้วการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่สนามฟุตบอลเกือบทั้งหมดเป็นสิ่งผิดกฎหมายเนื่องจากสนามส่วนมากเป็นสถานที่ราชการหรือสถานศึกษา แต่เกือบทุกสนามก็มีการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างแพร่หลายในราคาไม่สูงนัก ส่วนมากเป็นการตั้งร้านแผงลอยโดยผู้ค้ารายย่อย ส่วนบางสนามที่ไม่มีการจำหน่ายแฟนบอลก็มักจะนำเครื่องดื่มมาจากภายนอกแล้วในภาพรวมได้ว่าสนามฟุตบอลไทยทุกแห่งล้วนแต่มีการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (เว้นแต่ใน 3 จังหวัดภาคใต้ที่มีข้อห้ามทางศาสนา)

ในวันที่มีการแข่งขันฟุตบอล แฟนบอลไทยมักไปที่สนามก่อนเวลาแข่งประมาณ 1-2 ชั่วโมงเพื่อสังสรรค์ดื่มกินร่วมกัน พื้นที่ว่างรอบๆสนามฟุตบอลจะถูกใช้เป็นสถานที่สังสรรค์ โดยแฟนบอลแต่ละกลุ่มมีสถานที่ประจำเป็นของตนเอง เมื่อหลังจบการแข่งขันแล้วพวกเขาก็มักจะดื่มกินกันต่อตรงสถานที่เดิมหรือไปที่ร้านอาหาร โดยรวมแล้วในไปชมฟุตบอลแต่ละครั้งนั้นแฟนบอลไทยจะใช้เวลาจำนวนมากไปกับการบริโภคแอลกอฮอล์ นอกจากนี้แล้ว ในวันที่ไม่มีมีการแข่งขันแฟนบอลก็ยังมักจะดื่มกินกันเป็นประจำ ทั้งในระหว่างที่ทำกิจกรรมอื่น ๆ ร่วมกันหรือการนัดหมายเพื่อสังสรรค์โดยเฉพาะ

เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่แฟนบอลนิยมดื่มที่สนามฟุตบอลคือเบียร์ ในการไปชมฟุตบอลแต่ละครั้ง แฟนบอลมักจะดื่มเบียร์ที่สนามฟุตบอลเฉลี่ยประมาณคนละ 3-4 กระป๋อง ซึ่งเมื่อพิจารณาตามหน่วยดื่มมาตรฐานแล้วก็จัดได้ว่าเป็นลักษณะ “ดื่มหนัก” (binge drinking)

การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มีบทบาทในวัฒนธรรมแฟนบอลไทยในสองมิติ มิติแรกคือการเป็นแฟนบอลในฐานะการติดตามชมการแข่งขันซึ่งเป็นกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจอันหนึ่ง แฟนบอลจึงมองว่าการดื่มนั้นเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการพักผ่อนหย่อนใจด้วย มิติที่สองคือการเป็นแฟนบอลในฐานะกิจกรรมทางสังคม การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ร่วมกันของแฟนบอลนั้นมีส่วนในการสร้างและธำรงรักษาความเป็นพวกเดียวกันของชุมชนแฟน ดังที่จะเห็นได้ว่าในกิจกรรมต่างๆที่แฟนบอลทำร่วมกันนั้นจะมีการบริโภคแอลกอฮอล์ประกอบอยู่ด้วยเสมอ ลักษณะของสังคมไทยที่การดื่มเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการคบค้าสมาคมในกลุ่มเพศชายนั้นสอดคล้องเป็นอย่างดีกับลักษณะของวัฒนธรรมกีฬาที่มักจะมีความเป็นชายอยู่มากและมีการบริโภคแอลกอฮอล์เป็นสื่อกลางอยู่เสมอ ทำให้การบริโภคแอลกอฮอล์เป็นสื่อกลางสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ต่อกันของแฟนบอลไทย

ความรุนแรงในฟุตบอลไทย

แม้ว่าฟุตบอลไทยมักจะถูกมองจากคนทั่วไปว่ามีความรุนแรงอยู่มาก กระทั่งมีวลีอันเป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่า “บอลไทยไปมวยโลก” แต่ข้อมูลจากสถิติการลงโทษการทำผิดข้อบังคับการแข่งขันของบริษัทไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด ในฤดูกาล 2556 พบว่า เหตุการณ์ความรุนแรงที่ส่งผลให้เกิดความเสียหายแก่ร่างกายและทรัพย์สินโดยตรงนั้นไม่ได้เกิดขึ้นบ่อยครั้งหรือก่อให้เกิดความเสียหายมากนัก โดยจากการแข่งขันในระดับพรีเมียร์ลีกและดิวิชั่น 1 ที่มีทั้งหมด 578 นัดนั้น มีการกระทำผิดข้อบังคับในลักษณะดังกล่าวทั้งหมด 12 นัด คิดเป็น 2.1 % ของการแข่งขันทั้งหมด และยังไม่มีส่วนที่ได้รับความเจ็บสาหัสหรือเสียชีวิต

ในส่วนของลักษณะความรุนแรงนั้น สถิติการลงโทษการทำผิดข้อบังคับชี้ให้เห็นว่าเวลาที่เกิดเหตุทั้งหมดอยู่ระหว่างหรือหลังจบการแข่งขันโดยไม่เกิดขึ้นก่อนการแข่งขันจะเริ่มเลย สถานที่เกิดเหตุก็เกิดขึ้นเฉพาะในสนามและบริเวณสนามแข่งขันเท่านั้น โดยไม่เกิดในสถานที่ห่างออกไปจากสนามเลย ส่วนผู้ที่เสียหายจากเหตุการณ์เป็นผู้ตัดสินมากถึง 63.3 % ของเหตุการณ์ทั้งหมด ซึ่งลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเหตุความรุนแรงในฟุตบอลไทยนั้นเกิดขึ้นโดยสัมพันธ์อยู่กับการแข่งขันในสนามเป็นหลัก

หากเปรียบเทียบกับต่างประเทศจะเห็นได้ว่าความรุนแรงในฟุตบอลไทยยังเกิดขึ้นในปริมาณที่น้อยและยังจัดอยู่ในระดับที่ไม่เข้มข้นนักเมื่อเทียบกับในยุโรปและหลายๆประเทศ โดยความรุนแรงในฟุตบอลไทยมักจะเกิดขึ้นในสนามฟุตบอลและมีผู้เสียหายคือผู้ตัดสินเป็นหลัก ขณะที่ความรุนแรงที่เข้มข้นขึ้นเช่นการปะทะกันโดยตรงระหว่างแฟนบอลกับเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย ระหว่างแฟนบอลสองฝ่าย หรือกระทั่งการดักทำร้ายแฟนบอลฝ่ายตรงข้ามในสถานที่อื่น ๆ นอกจากสนามฟุตบอลหรือกระทั่งในวันที่ไม่มีการแข่งขันซึ่งพบได้ในหลายๆประเทศนั้นยังแทบจะไม่พบในฟุตบอลไทยเลย

ข้อค้นพบเกี่ยวกับความรุนแรงดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ความรุนแรงในฟุตบอลไทยนั้นไม่ได้มีมากอย่างที่สังคมโดยทั่วไปเข้าใจ ผู้วิจัยเสนอว่ามายาคติเกี่ยวกับความรุนแรงในฟุตบอลไทยดังกล่าวนี้เป็นผลจากความตื่นตระหนกทางศีลธรรม (moral panic) ที่สังคมไทยมีต่อการปรากฏขึ้นมาอย่างรวดเร็วของแฟนบอลไทยจำนวนมากอย่างไม่เคยมีมาก่อน และถูกขยายความจากนำเสนอข่าวที่ไร้อารมณ์จนเกินจริงของสื่อมวลชนรวมถึงการสื่อสารของบุคคลทั่วไปในยุคที่อินเทอร์เน็ตทำให้ผู้ใช้งานแสดงบทบาท “สื่อ” ได้ ทำให้สถานการณ์ความรุนแรงในฟุตบอลไทยถูกรับรู้เกินจริงไปมาก

นอกจากนี้แล้ว เหตุการณ์ความรุนแรงในฟุตบอลไทยหลายครั้งมักจะเกิดขึ้นภายใต้บริบทที่ใกล้เคียงกันคือ 1. เป็นการแข่งขันที่มีผลสำคัญ 2. แฟนบอลรู้สึกไม่ไว้วางใจต่อการทำหน้าที่ของผู้ตัดสิน 3. เป็นการแข่งขันที่มีผู้ชมจำนวนมาก 4. เกิดข้อบกพร่องในการรักษาความปลอดภัย ซึ่งลักษณะดังกล่าวก็สอดคล้องกับสถิติการเกิดความรุนแรงที่พบว่าความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้นสัมพันธ์อยู่กับการแข่งขันในสนาม

มาตรการป้องกันความรุนแรงกับการมีส่วนร่วมของแฟนบอลไทย

แม้ว่าแฟนบอลมักจะถูกมองว่าเป็นผู้ก่อความรุนแรง แต่ในอีกด้านหนึ่งนั้นแฟนบอลก็สามารถที่จะมีส่วนร่วมในการป้องกันความรุนแรงได้ด้วยเช่นกัน ซึ่งโครงการวิจัยนี้เรียกว่าเป็น “มาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างไม่เป็นทางการ”

แม้ว่าฝ่ายจัดการแข่งขันจะมีมาตรการรักษาความปลอดภัยหลายรูปแบบ แต่ถึงที่สุดแล้ว “มาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างไม่เป็นทางการ” ก็ยังมีข้อจำกัดอยู่หลายด้าน เช่นความเชี่ยวชาญเฉพาะที่ยังมีไม่มากนัก ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานที่สูงเมื่อเทียบกับรายได้จากการจัดการแข่งขัน รวมถึงข้อจำกัดของตัวมันเองที่เป็นการบังคับใช้ในแนวตั้งในลักษณะแบบกฎหมายซึ่งไม่สามารถทำงานได้ในหลายกรณี

แฟนบอลสามารถมีส่วนร่วมในมาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างไม่เป็นทางการได้หลายลักษณะ เช่น 1. “ธรรมนูญแฟน” โดยเป็นระเบียบข้อปฏิบัติซึ่งแฟนบอลแต่ละกลุ่มกำหนดใช้ร่วมกันภายในกลุ่ม มีทั้งที่กำหนดเป็นลายลักษณ์อักษรหรือข้อตกลงที่รับรู้ร่วมกันอย่างหลวมๆ 2. บทบาทของผู้นำเชียร์ โดยผู้นำเชียร์ซึ่งมักหันหน้าเข้าหาแฟนบอลอยู่ตลอดเวลาจะสามารถสังเกตปฏิกิริยาของแฟนบอลและใช้เทคนิคต่างๆในการช่วยระงับการก่อความรุนแรงได้ 3. ความเป็นมิตรกันระหว่างกลุ่มแฟนต่างสโมสร โดยแกนนำของแฟนบอลแต่ละกลุ่มมักจะมีเครือข่ายความสัมพันธ์ต่อกัน และพยายามจัดกิจกรรมต่างๆเพื่อเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างแฟนบอลของทีมคู่แข่งกันอยู่เสมอ เช่นการเล่นฟุตบอลแฟนคลับ แลกเปลี่ยนของที่ระลึก ช่วงพักครึ่งเวลา หรือการตะโกนชื่อสโมสรฝ่ายตรงข้ามรับ-ส่งกันเมื่อจบการแข่งขัน

กลไกการป้องกันความรุนแรงอย่างไม่เป็นทางการนี้ทำงานผ่านความสัมพันธ์ของแฟนบอลเป็นหลัก ทั้งความสัมพันธ์ภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มแฟนบอล ซึ่งเป็นการควบคุมทางสังคมผ่านความสัมพันธ์ในแนวนอนที่การป้องกันความรุนแรงอย่างไม่เป็นทางการไม่สามารถทำได้ บทบาทดังกล่าวแสดงถึงศักยภาพทางบวกของแฟนบอล โดยเฉพาะเมื่อมีการรวมตัวกันได้เป็นชุมชนแฟน

ความสัมพันธ์ระหว่างการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลและความรุนแรงในฟุตบอลไทย

หากพิจารณาการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของแฟนบอลไทยเทียบเคียงกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นในฟุตบอลไทยแล้ว ในส่วนหนึ่งนั้นพบว่าแฟนบอลไทยมีการบริโภคแอลกอฮอล์จำนวนมากในเกือบทุกสนามแข่งขัน ขณะที่ในอีกส่วนหนึ่งนั้นพบว่าความรุนแรงในฟุตบอลไทยยังไม่ได้เกิดขึ้นมากนัก ข้อมูลสองส่วนนี้ชี้ให้เห็นว่าการบริโภคแอลกอฮอล์ไม่ได้เป็นปัจจัยเดียวที่ก่อให้เกิดความรุนแรงในฟุตบอลไทยเสมอไป อย่างไรก็ตามก็ยังคงพบว่าในเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้นก็มักจะมีแฟนบอลที่บริโภคแอลกอฮอล์มีส่วนร่วมอยู่ด้วย ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการบริโภคแอลกอฮอล์ไม่ได้เป็นปัจจัยเดียวที่นำไปสู่ความรุนแรงในฟุตบอลไทยโดยตรงแต่อาจกระตุ้นให้เกิดความรุนแรงได้ในบริบทบางลักษณะ ดังนั้นแล้วจึงควรพิจารณาบริบทของการเกิดความรุนแรงด้วย

เมื่อพิจารณาถึงบริบทของการเกิดความรุนแรง ผู้วิจัยเสนอว่า การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของแฟนบอลไทยอาจกระตุ้นให้เกิดความรุนแรงได้ในบริบทดังนี้ คือ 1. เป็นการแข่งขันที่มีผลสำคัญ 2. แฟนบอลเกิดความรู้สึกไม่ไว้วางใจต่อการทำหน้าที่ของผู้ตัดสิน 3. เป็นการแข่งขันที่มีผู้ชมจำนวนมาก 4. เกิดข้อบกพร่องในการรักษาความปลอดภัย

บริบทของการเกิดความรุนแรงโดยเฉพาะในสองบริบทแรกสอดคล้องกับสถิติการเกิดความรุนแรงในฟุตบอลไทยที่ชี้ว่ามีศูนย์กลางอยู่ที่การแข่งขันในสนาม ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการเกิดขึ้นมาของ “วัฒนธรรมแฟนบอล” ในสังคมไทยที่เริ่มหยั่งรากลึกลงไปจนทำให้แฟนบอลยึดโยงตนเองเข้ากับสโมสรฟุตบอลเป็นอย่างมากจนอาจนำไปสู่การก่อความรุนแรงได้ และยิ่งหากมองว่าการเป็นแฟนบอลนั้นเป็นกิจกรรมทางสังคมอย่างหนึ่งแล้ว สิ่งที่แฟนบอลยึดโยงตนเองเข้าไว้ด้วยนั้นจึงไม่ใช่แค่สโมสรฟุตบอลแต่เป็นการยึดโยงตนเองเข้ากับชุมชนแฟนด้วย

นอกจากที่การบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลอาจกระตุ้นให้เกิดความรุนแรงได้แล้ว ในอีกด้านหนึ่งนั้น การจับกลุ่มดื่มกินร่วมกันของแฟนบอลที่พบเห็นได้ทั่วไปในสนามฟุตบอลไทยนั้นก็สะท้อนให้เห็นถึงการเกิดขึ้นมาของวัฒนธรรมแฟนบอลไทย ซึ่งก็มีศักยภาพทั้งในส่วนที่อาจก่อให้เกิดความรุนแรงและช่วยป้องกันความรุนแรงได้ด้วยเช่นกัน

ข้อเสนอแนะ

1. เสนอให้ฝ่ายจัดการแข่งขันทดลองบังคับใช้มาตรการควบคุมหรือจำกัดการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในการแข่งขันที่มีบริบทดังต่อไปนี้คือ เป็นการแข่งขันครั้งสำคัญ, แฟนบอลมีความรู้สึกไม่ไว้วางใจต่อการทำหน้าที่ของผู้ตัดสิน, และมีแฟนบอลจำนวนมาก เพื่อพิจารณาความเหมาะสมในการพัฒนามาตรการต่อไป

2. ในการดำเนินนโยบายเกี่ยวกับการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลนั้น นอกจากพิจารณาผลกระทบทางลบในการกระตุ้นให้เกิดความรุนแรงแล้ว ยังควรพิจารณาถึงบทบาทของการบริโภค

แอลกอฮอล์ในวัฒนธรรมแฟนบอลไทยด้วย เพื่อที่จะสามารถเลือกดำเนินนโยบายได้อย่างสอดคล้องกับบริบทของวัฒนธรรมแฟนบอลไทย

3. สื่อมวลชนรวมถึงภาคส่วนอื่นๆในสังคมควรใช้ความระมัดระวังในการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับความรุนแรงในฟุตบอลไทยไม่ให้เป็นการเร้าอารมณ์จนเกินจริง เนื่องจากการข่มขู่ความรุนแรงนั้นเป็นการสร้างตราบาปต่อแฟนบอลอย่างเกินจริงรวมถึงอาจส่งผลให้สถานการณ์ยิ่งรุนแรงมากขึ้นได้

4. ฝ่ายจัดการแข่งขันควรดำเนินนโยบายรักษาความปลอดภัยโดยเปิดโอกาสให้แฟนบอลมีส่วนร่วมได้มากขึ้น หรือมีการประสานงานเพื่อปฏิบัติการร่วมระหว่างฝ่ายรักษาความปลอดภัยกับแฟนบอล

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงมาได้ด้วยความร่วมมือและความช่วยเหลือจากผู้คนจำนวนมาก กลุ่มคนที่ผู้วิจัยต้องการแสดงความขอบคุณมากที่สุดคือแฟนบอลไทยที่เป็นผู้ให้ข้อมูลแก่นักวิจัยนี้ ตลอดระยะเวลาการเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยได้รับความร่วมมือและความช่วยเหลือจากพวกเขาหลายคนไม่สามารถกล่าวถึงในที่นี้ได้หมด สำหรับงานวิจัยนี้ผู้ให้ข้อมูลไม่ได้เป็นเพียงแค่ผู้ให้ข้อมูล แต่ยังเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมอย่างสำคัญในหลายๆกระบวนการ แม้ว่าข้อจำกัดเรื่องการรักษาความเป็นส่วนตัวจะทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถระบุชื่อของพวกเขาได้โดยตรง แต่ทั้งหมดนั้นยังอยู่ในความทรงจำของผู้วิจัยเสมอ

ผู้วิจัยขอขอบคุณ อ.เชษฐ, อ.นพพล, อ.ยุกติ, อ.วสันต์, และอ.ณัฐกร สำหรับคำแนะนำที่มีประโยชน์ต่องาน ขอขอบคุณม่อน, มล, นัท, นกกระฉิบ, นก, อ.วอร์ม, บอล, และเพื่อนอีกจำนวนมาก สำหรับการช่วยเหลือระหว่างเก็บข้อมูลและเขียนรายงาน ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่บริษัทไทยพีเอ็มเอ จำกัด สำหรับการอำนวยความสะดวกในการรวบรวมข้อมูล ขอขอบคุณ นพ.ทักษพลและเจ้าหน้าที่ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา สำหรับการริเริ่มให้เกิดโครงการวิจัยนี้และการอำนวยความสะดวกในกระบวนการต่างๆตลอดมา

ท้ายที่สุดนี้ขอขอบคุณศูนย์วิจัยปัญหาสุรา (ศวส.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณสำหรับการดำเนินงานวิจัย

อาจินต์ ทองอยู่คง

10 มิถุนายน 2557

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(1)
Abstract.....	(2)
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(9)
สารบัญ.....	(10)
สารบัญตาราง	(12)
สารบัญภาพประกอบ.....	(13)
บทที่	
1. บทนำ.....	1
ที่มาและความสำคัญของโครงการวิจัย	1
วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย.....	4
ขอบเขตการวิจัย.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
ทบทวนวรรณกรรม	6
ความรุนแรงในกีฬา	6
แอลกอฮอล์ในกีฬา.....	9
ความรุนแรงกับแอลกอฮอล์.....	10
วัฒนธรรมแฟนบอล.....	12
กรอบการวิเคราะห์	14
นิยามศัพท์เฉพาะ	15
ระเบียบวิธีวิจัย	15
พื้นที่ศึกษา.....	16
การรวบรวมข้อมูล	16
โครงสร้างของงาน.....	20
2. วัฒนธรรมแฟนบอลไทย.....	22
แฟนบอลไทย	22

วัฒนธรรมแฟนบอลไทย.....	26
แฟนบอลไทย: กิจกรรมทางสังคมและชุมชนในรูปแบบใหม่	31
3. แอลกอฮอล์ในฟุตบอลไทย.....	32
อุตสาหกรรมแอลกอฮอล์กับธุรกิจฟุตบอลไทย	32
การจำหน่ายแอลกอฮอล์ที่สนามฟุตบอลไทย.....	35
การบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลไทย	38
บทบาทของแอลกอฮอล์ในวัฒนธรรมแฟนบอลไทย	44
4. แอลกอฮอล์กับความรุนแรงในฟุตบอลไทย	48
มายาคติและปรากฏการณ์จริงของความรุนแรงในฟุตบอลไทย	48
ลักษณะของความรุนแรงในฟุตบอลไทย.....	52
การบริโภคแอลกอฮอล์กับความรุนแรงในฟุตบอลไทย	56
เรื่องเล่าจากสนาม: บริบทของการเกิดความรุนแรงในฟุตบอลไทย	59
5. มาตรการป้องกันความรุนแรงกับการมีส่วนร่วมของแฟนบอลไทย	68
มาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างเป็นทางการของฝ่ายจัดการแข่งขัน.....	68
มาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างไม่เป็นทางการของแฟนบอลไทย	73
6. สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	78
สรุปผลการศึกษา	78
อภิปรายผลการศึกษา.....	85
ข้อเสนอแนะ	90
บรรณานุกรม.....	92

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1.1	สถิติที่น่าสนใจของไทยพรีเมียร์ลีกฤดูกาล 2552-2556.....	1
3.1	ราคาขายเบียร์โดยเฉลี่ยที่สนามฟุตบอลไทย.....	36
4.1	การกระทำผิดข้อบังคับฯของแฟนบอล ไทยพรีเมียร์ลีกและดิวิชั่น 1 ฤดูกาล 2556.....	49
4.2	สถานที่ที่แฟนบอลกระทำผิดข้อบังคับฯ ไทยพรีเมียร์ลีกและดิวิชั่น 1 ฤดูกาล 2556	53
4.3	ช่วงเวลาแฟนบอลกระทำผิดข้อบังคับฯ ไทยพรีเมียร์ลีกและดิวิชั่น 1 ฤดูกาล 2556 ..	54
4.4	ผู้เสียหายจากการกระทำผิดข้อบังคับฯของแฟนบอล ไทยพรีเมียร์ลีกและดิวิชั่น 1 ฤดูกาล 2556	55

สารบัญภาพประกอบ

ภาพที่		หน้า
3.1	ภาพเสื้อแข่งสโมสรที่ได้รับการสนับสนุนจากบริษัทไทยเบฟเวอเรจ จำกัด (มหาชน) ...	33
3.2	ร้านค้าแผงลอยที่สนามฟุตบอลไทย.....	35
3.3	บรรยากาศดีมีกินบริเวณสนามของแฟนบอลไทย.....	40

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของโครงการวิจัย

หลายปีมานี้การแข่งขันฟุตบอลสโมสรไทยได้รับความนิยมสูงขึ้นมาก แต่ละดับดาหมีผู้ชมร่วมแสน เข้าชมการแข่งขันที่สนามซึ่งกระจายตัวอยู่ทั่วประเทศ การชมฟุตบอลกลายเป็นกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจที่สำคัญประการหนึ่งของสังคมไทย แต่เมื่อผู้คนให้ความสนใจไปชมการแข่งขันกันมากขึ้น ความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับการแข่งขันฟุตบอลก็เริ่มปรากฏมากขึ้นตามไปด้วย แม้ยังไม่อาจกล่าวได้ว่าสถานการณ์อยู่ในขั้นรุนแรงมากนักเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ แต่การทำความเข้าใจต่อปรากฏการณ์ความรุนแรงนี้ก็ยังคงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อป้องกันไม่ให้ความรุนแรงลุกลามมากขึ้น ปัจจัยหนึ่งที่ถูกตั้งข้อสงสัยมาตลอดคือการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของแฟนบอลไทย ผู้วิจัยไม่ได้จะเสนอว่าเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นต้นเหตุเดียวของความรุนแรง แต่โครงการวิจัยนี้วางอยู่บนฐานคิดที่ว่า อาจเป็นไปได้ที่การดื่มในบางลักษณะหรือในบริบทแบบใดแบบหนึ่งสามารถนำไปสู่ความรุนแรง และการทำความเข้าใจต่อลักษณะดังกล่าวก็จะช่วยในการออกมาตรการป้องกันความรุนแรงที่เหมาะสมกับบริบทของฟุตบอลไทยได้

นับตั้งแต่ในช่วงทศวรรษ 2550 เป็นต้นมา กระแสความสนใจในฟุตบอลสโมสรไทยเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในฤดูกาลแข่งขัน 2552 ที่จำนวนผู้ชมเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดด เฉพาะการแข่งขันฟุตบอลลีกระดับสูงสุดอย่าง “ไทยพรีเมียร์ลีก” มีจำนวนผู้ชมที่สนามเฉลี่ยนัดละมากกว่า 4,000 คน จนกระทั่งปัจจุบันจำนวนผู้ชมเฉลี่ยดังกล่าวกลายมาเป็นมาตรฐานที่ยืนระยะได้อย่างต่อเนื่อง

	2552	2553	2554 ¹	2555	2556 ²
ผู้ชมรวมทั้งฤดูกาล (คน)	ประมาณ 984,000	1,132,057	1,399,094	1,475,769	1,657,887
ผู้ชมเฉลี่ยต่อนัด (คน)	ประมาณ 4,100	4,717	4,572	4,823	6,095
ค่าบัตรโดยเฉลี่ย (บาท)	50	60-100	80-100	100-120	100-150
รายได้จากค่าบัตรรวมทุกสโมสร	ประมาณ 50 ล้านบาท	63,682,858	100,625,503	119,025,040	133,063,960
รายได้จากสินค้ารวมทุกสโมสร	ประมาณ 24 ล้านบาท	35,125,173	56,774,962	52,702,135	68,295,832
งบประมาณรวมทุกสโมสร	ประมาณ 250 ล้านบาท	ประมาณ 500 ล้านบาท	ประมาณ 1,000 ล้านบาท	มากกว่า 1,000 ล้านบาท	ประมาณ 1,500 ล้านบาท

ตาราง 1.1 สถิติที่น่าสนใจของไทยพรีเมียร์ลีกฤดูกาล 2552-2556³

¹ ฤดูกาล 2552-2553 มี 16 สโมสร จนฤดูกาล 2554 มีการเพิ่มสโมสรเป็น 18 สโมสร ทำให้ตั้งแต่ฤดูกาล 2554 เป็นต้นไปจะมีจำนวนการแข่งขันเพิ่มขึ้นจาก 240 นัด เป็น 306 นัด

² ในฤดูกาล 2556 สโมสรศรีสะเกษ เอฟซีมีคดีความเรื่องสิทธิการเป็นเจ้าของสโมสร จึงต้องระงับการร่วมแข่งขันขณะที่แข่งไปได้ 3 นัด ทำให้เหลือสโมสรร่วมแข่งขัน 17 สโมสร ซึ่งบริษัทไทยพรีเมียร์ลีกฯสั่งให้ผลการแข่งขันของศรีสะเกษทั้งหมดเป็นโมฆะ ดังนั้นสถิติอย่างเป็นทางการของบริษัทไทยพรีเมียร์ลีกฯ ในฤดูกาล 2556 จึงมีการแข่งขันอย่างเป็นทางการ 272 นัด

เมื่อพิจารณาจากจำนวนผู้เข้าชมการแข่งขันตามตารางดังกล่าวแล้วจะเห็นได้ว่าเฉพาะการแข่งขันในระดับไทยพรีเมียร์ลีกนั้นในแต่ละปีมีผู้เข้าชมการแข่งขันมากกว่า 1 ล้านคน เฉลี่ยในแต่ละสัปดาห์จะมีผู้เข้าชมการแข่งขันสัปดาห์ละประมาณ 50,000 คน จำนวนดังกล่าวเป็นเพียงผู้เข้าชมในการแข่งขันระดับไทยพรีเมียร์ลีกเท่านั้น หากพิจารณารวมไปถึงในระดับดิวิชั่น 1 และ ดิวิชั่น 2 ที่มีจำนวนสโมสรมากกว่าอีกหลายเท่าตัวแล้ว ผู้ศึกษาประมาณการว่าโดยเฉลี่ยในแต่ละสัปดาห์จะมีผู้ชมเข้าสนามฟุตบอลมากกว่า 100,000 คน และตลอดทั้งปีมากกว่า 3,000,000 คน จากจำนวนผู้ชมปริมาณมากดังกล่าวนี้ทำให้ผู้ศึกษาเห็นว่า การเข้าไปชมการแข่งขันฟุตบอลสโมสรไทยที่สนามนั้นได้กลายมาเป็นกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจที่สำคัญอีกกิจกรรมหนึ่งของผู้คนในสังคมไทย และก่อให้เกิดปรากฏการณ์ซึ่งควรจะต้องทำความเข้าใจในหลายมิติ

ความสนใจศึกษากีฬาในมิติทางสังคมศาสตร์เกิดขึ้นอย่างชัดเจนในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1960-70 (Sands 1999: 3-13) และประเด็นศึกษาที่สำคัญประเด็นหนึ่งคือความรุนแรง โดยเฉพาะที่อังกฤษในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1960-80 ที่สถานการณ์ความรุนแรงอันเนื่องมาจากผู้ชมฟุตบอลกลายเป็นประเด็นที่สังคมจับตามอง มีงานศึกษาจำนวนมากที่พยายามอธิบายปรากฏการณ์แฟนบอลอันธพาล (hooliganism) ที่เกิดขึ้น และนำไปสู่การออกมาตรการจัดการในหลายๆลักษณะ (Giulianotti 1999: 39-40, 49-50)

ขณะที่ในสังคมไทยเอง เมื่อฟุตบอลสโมสรไทยได้รับความสนใจมากขึ้น ความตื่นตัวต่อความรุนแรงอันเนื่องมาจากการแข่งขันฟุตบอลก็ปรากฏออกมาอย่างเห็นได้ชัด สื่อมวลชนนำเสนอข่าวความรุนแรงที่เกิดขึ้นอย่างกระตือรือร้น ขณะที่ผู้คนในสังคมก็ให้ความสนใจไม่แพ้กัน นับตั้งแต่เหตุการณ์ความรุนแรงครั้งสำคัญที่ก่อให้เกิดความตื่นตัวในสังคมไทยในการแข่งขันฟุตบอลชิงถ้วยพระราชทานถ้วย ก. ระหว่างสโมสรเมืองทองฯกับการท่าเรือฯ เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2553 หรือความรุนแรงในการแข่งขันระหว่างสโมสรนครปฐม เอฟซีกับศรีสะเกษ-เมืองไทย เอฟซี เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2553 ที่ทั้งสองเหตุการณ์ทำให้มีผู้บาดเจ็บจำนวนหลายสิบคน รวมถึงเหตุการณ์ปิดล้อมสนามแข่งขันของแฟนบอลที่ไม่พอใจการทำงานของคณะผู้ตัดสินก็เริ่มมีให้เห็นมากขึ้น แม้ว่าเหตุการณ์ทั้งหมดนั้นยังไม่รุนแรงถึงขั้นมีผู้เสียชีวิตแต่ก็ก่อให้เกิดภาพลักษณ์ด้านลบของฟุตบอลไทยที่แสดงตัวออกมาอย่างรวบรัด-ชัดเจนผ่านวลีสั้นๆอันเป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่า “บอลไทยไปมวยโลก”

ปัจจุบันการแข่งขันฟุตบอลไทยมีหน้าที่ทางสังคมต่อผู้คนในหลายด้าน ทั้งการเป็นกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจที่ช่วยลดความเครียดและสร้างสมดุลงานทางอารมณ์ให้กับผู้คนในสังคมสมัยใหม่ (Elias and

³ เรียบเรียงข้อมูลจาก สมคิด เอนกทวีผล (2552:71-79) ประชาชาติธุรกิจ (18 มีนาคม 2553: 1,13) มติชน (24 มกราคม 2554: 1, 16; 25 มกราคม 2554: 1, 13) สยามกีฬา (21 มกราคม 2555: 1, 2, 7) และบริษัทไทยพรีเมียร์ลีกจำกัด (2556ง; มปป.ก; มปป.ข)

⁴ ในฤดูกาล 2556 ฟุตบอลลีกของประเทศไทยประกอบไปด้วยลีกระดับสูงสุดคือ “ไทยพรีเมียร์ลีก” 18 สโมสร “ลีกดิวิชั่น 1” 18 สโมสร และ “ลีกภูมิภาค ดิวิชั่น 2” ที่มีแบ่งลีกไปตามภูมิภาคต่างๆ รวมทั้งหมด 84 สโมสร

Dunning 2008[1986]) และเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนผ่านการรวมกลุ่มเป็นแฟนบอลของสโมสรต่างๆ แต่หากสถานการณ์ความรุนแรงมีมากขึ้นก็อาจทำให้เกิดปัญหาต่อการจัดการแข่งขันจนไม่สามารถทำหน้าที่ดังกล่าวได้ ในแง่นี้หากพิจารณาในมิติทางสุขภาพ⁵ แล้ว ความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับการแข่งขันฟุตบอล (football-related violence) จึงส่งผลกระทบต่อคนจำนวนมากในสังคมไทย ทั้งผลกระทบต่อสุขภาพะทางกายจากการบาดเจ็บหรือเสียชีวิตจากเหตุการณ์ความรุนแรง ผลกระทบต่อสุขภาพะทางจิตใจจากการไม่สามารถทำหน้าที่สร้างสมดุศลย์ทางอารมณ์ และผลกระทบต่อสุขภาพะทางสังคมจากการไม่สามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนได้ ยิ่งเมื่อฟุตบอลสโมสรไทยได้รับความนิยมจากผู้ชมมากขึ้น ความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับฟุตบอลไทยนี้ก็จะยิ่งส่งผลกระทบต่อผู้คนจำนวนมากขึ้นไปด้วย หากแต่มาตรการที่ถูกนำมาใช้เพื่อควบคุมและป้องกันความรุนแรงโดยมากก็ดูจะเป็นเพียงมาตรการเฉพาะหน้าเท่านั้น และยังไม่ม้งานศึกษาที่อธิบายสถานการณ์ความรุนแรงในฟุตบอลไทยอย่างเป็นระบบมาก่อน

ปัจจัยหนึ่งที่ถูกตั้งข้อสงสัยมาโดยตลอดว่ามีส่วนเกี่ยวพันอยู่กับปัญหาความรุนแรงในฟุตบอลไทยคือผลจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เป็นที่รู้กันโดยทั่วไปว่าเครื่องดื่มแอลกอฮอล์นั้นเกี่ยวข้องอยู่กับวงการฟุตบอลในหลายด้าน ทั้งในส่วนของ การบริโภคที่เครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นที่นิยมอย่างมากในกลุ่มแฟนบอลและในด้านที่อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มีส่วนในการเป็นสปอนเซอร์ (sponsor) ให้กับสโมสรฟุตบอล ในส่วนหลังนี้ จากผลการสำรวจของณัฐกร วิทิตานนท์ (2555) ชี้ให้เห็นว่า ในฤดูกาลแข่งขัน 2555 ที่ผ่านมานั้น สโมสรฟุตบอลไทยที่ลงแข่งขันทั้งหมด 117 สโมสร มีถึง 28.2% หรือ 33 สโมสรที่มีผู้สนับสนุนหลักเป็นเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หรือมีตราสินค้าที่เชื่อมโยงถึงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ติดอยู่ที่กลางอกเสื้อ ยิ่งหากนับรวมถึงการเป็นผู้สนับสนุนรายย่อย⁶ แล้ว ผู้วิจัยคาดว่าสโมสรมากกว่าครึ่งได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากอุตสาหกรรมดังกล่าว ซึ่งชี้ให้เห็นถึงการซึบซับกันอย่างมากระหว่างกลุ่มผู้ชมฟุตบอลและผู้บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

แม้จะเป็นอีกมิติหนึ่งของกีฬาที่ไม่ถูกยอมรับ แต่การบริโภคแอลกอฮอล์นั้นก็เป็นส่วนหนึ่งของกีฬา มาโดยตลอด งานศึกษาทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมชี้ให้เห็นว่าในยุโรปที่เป็นต้นกำเนิดของกีฬาสสมัยใหม่นั้นกีฬาเป็นกิจกรรมสำคัญอันหนึ่งในโรงเหล้า (tavern) ซึ่งการบริโภคแอลกอฮอล์นั้นก็เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมการชมกีฬาที่สืบทอดมาถึงปัจจุบัน โดยจะเห็นได้ว่าบริษัทแอลกอฮอล์เป็นผู้สนับสนุนทางการเงินที่สำคัญของการแข่งขันกีฬารายการต่างๆมาตลอด (Collins and Vamplew 2002) ในวัฒนธรรม

⁵ นิยามของ “สุขภาพ” ในโครงการวิจัยนี้ใช้ในความหมายเดียวกับนิยามขององค์การอนามัยโลกและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่หมายถึง “สุขภาพที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย จิตใจ สังคม และปัญญา มิใช่เพียงการปราศจากโรคหรือความพิการเท่านั้น” (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ 2552)

⁶ เช่นในลักษณะของสัญลักษณ์ขนาดเล็กบนเสื้อหรือป้ายโฆษณาข้างสนาม

แฟนบอลไทยเองก็เช่นกัน “การตี้ม” เป็นหนึ่งในกิจกรรมที่แฟนบอลทำร่วมกัน ทั้งการตี้มระหว่างไปชมการแข่งขันที่สนามหรือการตี้มในกิจกรรมอื่นๆที่แฟนบอลทำร่วมกัน

ด้วยเหตุที่แฟนบอลจำนวนมากมักจะบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เมื่อไปชมการแข่งขันที่สนาม นำมาสู่ข้อถกเถียงที่ว่าเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นต้นเหตุที่ทำให้เกิดความรุนแรงที่สนามฟุตบอลหรือไม่ ฝ่ายหนึ่งมองว่าผลจากการตี้มทำให้แฟนบอลไม่สามารถควบคุมตนเองได้และนำไปสู่การก่อความรุนแรง ขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งก็มองว่าไม่จำเป็นที่แอลกอฮอล์จะต้องเป็นต้นเหตุของความรุนแรงเสียทั้งหมด ผู้วิจัยจึงจะเสนอว่า ทางออกในการทำความเข้าใจความเกี่ยวพันระหว่างการตี้มแอลกอฮอล์กับความรุนแรงในสนามฟุตบอลนั้นไม่ใช่การพยายามหาว่าการตี้มเป็น “ต้นเหตุ” ของความรุนแรงหรือไม่ แต่ควรที่จะมองว่าการตี้มในลักษณะใดหรือการตี้มภายใต้เงื่อนไขใดบ้างที่อาจนำไปสู่ความรุนแรงได้ อันจะช่วยในการทำความเข้าใจและพัฒนาไปสู่มาตรการที่เหมาะสมเพื่อป้องกันความรุนแรงต่อไป

อย่างไรก็ดี โครงการวิจัยนี้ไม่ได้มองแฟนบอลเฉพาะแง่มุมทางลบ งานศึกษาแฟนบอลในช่วง 10-20 ปีหลังมานี้ชี้ให้เห็นว่าแฟนบอลไม่ได้เป็นผู้ก่อความรุนแรงหรือมีพฤติกรรมทางลบเสมอไป แต่แฟนบอลมีบทบาทหลายด้านที่ช่วยส่งเสริมสโมสรและวงการฟุตบอลด้วย หลายๆสโมสรมีแฟนบอลที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนและจัดกิจกรรมในหลายๆลักษณะ ทั้งในการเป็นตัวเชื่อมระหว่างสโมสรกับผู้ชมทั่วไป จัดกิจกรรมระหว่างกลุ่มแฟนด้วยกัน มีส่วนช่วยในยามที่สโมสรประสบปัญหาการเงิน หรือกระทั่งต่อรองผลประโยชน์ให้กับผู้ชม (Scalia 2009: 41-53; Nash 2000: 465-486) ในกรณีของแฟนบอลไทยนั้น จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่ากลุ่มแฟนบอลหลายกลุ่มก็มีบทบาทในการช่วยป้องกันความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสนามด้วยเช่นกัน ผู้วิจัยมองว่าบทบาทในการป้องกันความรุนแรงจากแฟนบอลนี้อาจเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการช่วยป้องกันความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นได้ และบทบาทของมาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างไม่เป็นทางการโดยแฟนบอลเองนี้ก็จะเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่โครงการวิจัยนี้สนใจศึกษาด้วยเช่นกัน

กล่าวโดยสรุปคือ โครงการวิจัยนี้มีจุดประสงค์ที่จะศึกษาสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในผู้ชมฟุตบอลสโมสรไทย โดยปัจจัยหนึ่งที่โครงการวิจัยนี้ให้ความสำคัญคือการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอล โดยจะพิจารณาว่าการบริโภคแอลกอฮอล์นั้นมีส่วนเกี่ยวข้องหรือกระตุ้นให้เกิดความรุนแรงขึ้นได้อย่างไร นอกจากนี้แล้วในอีกส่วนหนึ่งจะเป็นการศึกษามาตรการในการป้องกันความรุนแรงทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อเสนอแนวทางที่เหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. ศึกษาสถานการณ์เกี่ยวกับแอลกอฮอล์ในฟุตบอลไทย ทั้งในส่วนของกาจำหน่ายบริเวณสนามและการบริโภคของแฟนบอล
2. ศึกษาสถานการณ์ความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับการแข่งขันฟุตบอลไทย ทั้งในส่วนของลักษณะความรุนแรงและปัจจัยที่ทำให้เกิดความรุนแรง

3. ศึกษามาตรการป้องกันความรุนแรงทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ
4. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริโภคแอลกอฮอล์และความรุนแรงในฟุตบอลไทย

ขอบเขตการวิจัย

1. ในส่วนของกลุ่มตัวอย่างการศึกษา งานวิจัยนี้เลือกศึกษาจาก 3 ส่วน ส่วนแรกคือแฟนบอลของสโมสรฟุตบอลไทยทั้งในระดับไทยพรีเมียร์ลีก, ลีกดิวิชั่น 1, และลีกภูมิภาค ดิวิชั่น 2 เพื่อศึกษาพฤติกรรมการบริโภคแอลกอฮอล์และกิจกรรมอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ส่วนที่สองศึกษาจากแฟนบอลที่มีประสบการณ์ในเหตุการณ์ความรุนแรงอันเนื่องมาจากการแข่งขันฟุตบอลไทย เพื่อศึกษาลักษณะความรุนแรงที่เกิดขึ้น ส่วนที่สามศึกษาจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายจัดการแข่งขันและแกนนำแฟนบอลกลุ่มต่างๆ เพื่อศึกษามาตรการป้องกันความรุนแรงในสนามทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

2. ในส่วนของวิธีการศึกษา งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ซึ่งจะใช้ทั้งการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในการแข่งขันฟุตบอลและกิจกรรมต่างๆของแฟนบอล การสัมภาษณ์เชิงลึก และข้อมูลจากเอกสาร เพื่อที่จะทำความเข้าใจบทบาทของแอลกอฮอล์ในวัฒนธรรมแฟนบอลไทย ความสัมพันธ์ระหว่างการบริโภคแอลกอฮอล์กับความรุนแรงอันเนื่องมาจากการแข่งขันฟุตบอลไทย รวมถึงบทบาทของแฟนบอลไทยที่มีส่วนในการช่วยสร้างมาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างไม่เป็นทางการ

3. ในส่วนของระยะเวลา งานวิจัยนี้เก็บข้อมูลภาคสนามในช่วงเดือนมีนาคม – ธันวาคม 2556 ทำการวิจัยเอกสารเพิ่มเติม เขียนรายงานการวิจัย และปรับแก้ในช่วงเดือน ธันวาคม 2556 – มีนาคม 2557

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ในปัจจุบันฟุตบอลสโมสรไทยกำลังได้รับความนิยมสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้คนในสังคมมักจะกล่าวถึงกีฬาเฉพาะในแง่มุมด้านบวกอย่างเช่นการเสริมสร้างสุขภาพหรือความสามัคคี แต่ในอีกด้านหนึ่งที่ไม่ถูกกล่าวถึงนั้นก็พาก็อาจส่งผลในทางตรงกันข้ามได้ด้วย ประเทศต่างๆที่การแข่งขันฟุตบอลได้รับความนิยมล้วนแล้วแต่ประสบกับปัญหาความรุนแรงอันเนื่องมาจากการแข่งขันฟุตบอล เช่นที่อังกฤษในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1960-80 ที่ความรุนแรงในฟุตบอลเกิดขึ้นมาก ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมหลายด้านตามมา สิ่งที่วงการวิชาการอังกฤษทำขณะนั้นคือเร่งผลิตองค์ความรู้เกี่ยวกับความรุนแรงในฟุตบอล ซึ่งนำไปสู่มาตรการป้องกันและแก้ไขจนปัญหาลดคลายลง สำหรับโครงการวิจัยนี้ก็มองถึงประโยชน์ในแง่เดียวกัน เมื่อฟุตบอลไทยเติบโตขึ้น ปัญหาความรุนแรงเริ่มส่อเค้าให้เห็นและการบริโภคแอลกอฮอล์เริ่มถูกตั้งข้อสังเกตว่ามีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อป้องกันไม่ให้ความรุนแรงในฟุตบอลไทยลุกลามเป็นปัญหาสังคม โครงการวิจัยนี้จะเสนอองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์และสามารถนำไปปรับใช้ในการจัดการด้านต่างๆ ได้แก่

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์การจำหน่ายและบริโภคแอลกอฮอล์ในฟุตบอลไทย
2. องค์ความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ความรุนแรงในฟุตบอลไทย

3. อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการบริโภคแอลกอฮอล์กับความรุนแรงในฟุตบอลไทย
4. องค์ความรู้เกี่ยวกับมาตรการป้องกันความรุนแรงในฟุตบอลไทย
5. ข้อเสนอทางนโยบายเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงที่เหมาะสมกับบริบทของฟุตบอลไทย โดยเฉพาะแนวทางการป้องกันและแก้ไขที่แฟนบอลมีส่วนร่วม

ทบทวนวรรณกรรม

เพื่อเป็นฐานคิดในการทำความเข้าใจการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอล สถานการณ์ความรุนแรง และมาตรการป้องกันในการแข่งขันฟุตบอลไทย ในส่วนนี้จะเป็นการทบทวนวรรณกรรมจากแนวคิดต่างๆที่เกี่ยวข้องคือ 1. ความรุนแรงในกีฬา 2. แอลกอฮอล์ในกีฬา 3. ความรุนแรงกับแอลกอฮอล์ และ 4. วัฒนธรรมแฟนบอล

ความรุนแรงในกีฬา

แม้ว่ากีฬาหลายชนิดจะสามารถอ้างอิงที่มาย้อนกลับไปถึงอดีตที่ยาวนานในระดับหลายร้อยหรือถึงพันปี แต่กีฬาอย่างที่เรารู้จักกันในทุกวันนี้นับได้ว่าเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะเฉพาะตัวอยู่หลายประการซึ่งไม่พบในยุคก่อนหน้า⁷ ลักษณะเฉพาะเหล่านี้ล้วนชี้ให้เห็นว่ากีฬาในยุคปัจจุบันนี้ก่อตัวขึ้นมาด้วยวิถีคิดของสังคมสมัยใหม่ (modern society) กีฬาในปัจจุบันจึงสามารถเรียกอย่างเฉพาะเจาะจงได้ว่าเป็น “กีฬาสมัยใหม่” (modern sport) (Guttman 1978)

Norbert Elias and Eric Dunning (2008[1986]) เสนอไว้ว่ากีฬาสมัยใหม่อย่างที่เรารู้จักกันในทุกวันนี้ เป็นสิ่งที่เพิ่งจะเกิดขึ้นและแพร่หลายออกไปในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยมีจุดกำเนิดอยู่ที่อังกฤษซึ่งยืนยันได้จากการแพร่กระจายของคำ sport⁸ จากอังกฤษยังประเทศต่างๆในแถบยุโรป ซึ่งได้มีการรับคำ sport นี้ไปปรับใช้ในภาษาของตนเอง คำ sport ที่เข้าไปในภาษาต่างๆนี้ก็ได้อำนาจไปพร้อมกับ

⁷ ได้แก่ 1. เป็นเรื่องทางโลกที่แยกออกมาจากพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ (secular) ต่างกับกิจกรรมต่างๆที่มีลักษณะของเกมแบบโบราณ (primitive sport) ที่มักจะเป็นพิธีกรรมที่กระทำขึ้นภายใต้ความศักดิ์สิทธิ์ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง 2. มีความเท่าเทียม (equality) คือการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมแข่งขันทุกคนได้มีสถานภาพและโอกาสเข้าถึงชัยชนะในการแข่งขันอย่างเท่าเทียมกัน 3. เป็นความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน (specialization) คือมีความจำเพาะเจาะจงลงไปในทักษะที่ต้องใช้มากขึ้น 4. มีความเป็นเหตุเป็นผล (rationalization) คือมีลักษณะของความเป็นเหตุเป็นผลที่ชัดเจนระหว่างสิ่งที่ทำกับสิ่งที่จะได้รับ ซึ่งต่างกับลักษณะของพิธีกรรมที่ขึ้นอยู่กับความศักดิ์สิทธิ์-อำนาจเหนือธรรมชาติเสียมากกว่า 5. มีการจัดการองค์กรเป็นระบบแบบองค์กรสมัยใหม่ (bureaucratic organization) มีการให้ความสำคัญกับกฎระเบียบที่ชัดเจน มีการดำเนินงานที่ถูกรวบรวมระเบียบผ่านการจัดการขององค์กรที่ควบคุมดูแล อย่างเช่น สมาคมคณะกรรมการที่ดูแลการวางกฎข้อบังคับ 6. มีเกณฑ์การวัดที่พิสูจน์ได้ในเชิงปริมาณ (quantification) 7. มีเป้าหมายที่การสร้างสถิติ (quest for record) คือมีการแข่งขันที่มุ่งสู่เป้าหมายที่ “ดีขึ้น” มีการบันทึกสถิติ ทำลายสถิติ มีเป้าหมายสู่การดีกว่า หรือเก่งกว่า

⁸ แม้ว่าแท้จริงแล้วคำว่า sport เองก็มีที่มาจากภาษาฝรั่งเศสโบราณว่า desport แต่ sport หรือ กีฬา ในแบบที่เราเข้าใจกันนั้น ได้ก่อตัวและแพร่หลายออกไปจากอังกฤษ

แนวคิดเรื่อง “กีฬา” ด้วย และต่อมาก็แพร่หลายไปทั่วโลกพร้อมกับการขยายไปของการล่าอาณานิคม ลักษณะของกีฬาสสมัยใหม่นั้นกล่าวโดยย่อแล้วคือการผสมผสานระหว่างกิจกรรมของชนชั้นล่างและชนชั้นสูง โดยผ่าน “กระบวนการทำให้เป็นอารยะ” (civilising process) ทำให้มีลักษณะที่ต่างจากกิจกรรมในลักษณะเดียวกันของยุคก่อนหน้า คือกีฬาสสมัยใหม่นั้นจะเป็นการ “แข่งขันโดยปราศจากความรุนแรง” และในสังคมอุตสาหกรรมระดับสูง (highly industrial society) กีฬาสสมัยใหม่จะมีบทบาทสำคัญต่อผู้ชม ในการเป็นเครื่องพักผ่อนหย่อนใจหรือเป็นวาล์วเปิด-ปิดที่ช่วยผ่อนคลายความเครียดอันเนื่องมาจากความจำเจของการทำงานให้กับผู้คน กีฬาจะช่วยสร้างความรื่นรมย์อันมาจาก “ความตื่นเต้น” (excitement) ของความผันแปรไปมาของเกมกีฬา ยิ่งไปกว่านั้นกีฬายังมีลักษณะสองด้านที่ไปด้วยกันกับทั้งการพยายามควบคุมและปลดปล่อยความรุนแรง อันเนื่องมาจากมันมีลักษณะ “จำลอง” (mimesis) ในความรุนแรงของการแข่งขัน มันจึงเป็นสิ่งที่ทั้ง “จริง” และ “ไม่จริง” ไปพร้อมๆกัน กล่าวคือมันจริงในความรู้สึก แต่ไม่จริงในทางกายภาพ เช่นผู้ชมอาจจะเสียใจ สะเทือนใจ ดีใจไปกับการแข่งขัน แต่ไม่ต้องมีโอกาสที่จะบาดเจ็บในทางกายภาพหรือเหนื่อยล้าไปกับผู้แข่งขันด้วย นั่นหมายความว่าในด้านหนึ่งกีฬาจะควบคุมการแสดงออกซึ่งความรุนแรงในทางกายภาพแต่ช่วยปลดปล่อยการแสดงออกซึ่งความรุนแรงทางอารมณ์ (control physical de-control emotion) หรืออีกวลีหนึ่งที่ Elias and Dunning ใช้ ซึ่งช่วยให้เห็นภาพได้ดีคือ “เคลื่อนไหวโดยปราศจากการเคลื่อนที่” (moving without moving) ความรู้สึกทั้งหมดอันเกิดมาจากความตื่นเต้นนี้ มีบทบาทสำคัญในสังคมสังคมอุตสาหกรรมชั้นสูงในช่วง “เวลางาน” (worktime) กับ “เวลาว่าง” (sparetime) ถูกแยกออกจากกัน เพราะการทำงานสร้างความจำเจ (routinize) ทำให้ต้องการกีฬาในการสร้างความสมดุลทางอารมณ์ให้แก่นมนุษย์

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นลักษณะประการหนึ่งของกีฬาที่มีความเกี่ยวข้องกันระหว่างการปลดปล่อยความรุนแรงและการจัดการกับความรุนแรงอยู่เสมอ จึงไม่ใช่เรื่องแปลกอะไรที่ความสนใจศึกษากีฬานั้นมักจะให้ความสำคัญกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นในกีฬา งานศึกษาเกี่ยวกับฟุตบอลโดยมากก็เริ่มมาจากความสนใจในปรากฏการณ์ความรุนแรง หรือที่เรียกกันว่าแฟนบอลอันธพาล (hooliganism)

งานศึกษาเกี่ยวกับความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับฟุตบอลเริ่มได้รับความสนใจในการศึกษาทางวิชาการอย่างจริงจังในอังกฤษช่วงคริสต์ทศวรรษ 1960 เนื่องจากขณะนั้นการแข่งขันฟุตบอลในอังกฤษประสบกับปัญหาความรุนแรงเป็นอย่างมาก โดยงานส่วนมากมุ่งความสนใจไปที่ชนชั้นแรงงานซึ่งเป็นกลุ่มแฟนบอลหลักในอังกฤษ งานทางจิตวิทยาและมานุษยวิทยาในช่วงแรกพยายามทำความเข้าใจการก่อความรุนแรงของแฟนบอลว่าไม่ได้เป็นพฤติกรรมที่ไร้เหตุผลหรืออธิบายไม่ได้ แต่เป็นผลมาจากระเบียบทางสังคมประการหนึ่งที่แฟนบอลรับรู้ร่วมกันเมื่ออยู่บนอัฒจันทร์ (social order of the terraces⁹) ว่าต้อง

⁹ ในบริบทของฟุตบอลนั้น terrace หมายถึงอัฒจันทร์ เนื่องจากอัฒจันทร์ในสนามฟุตบอลมีลักษณะคล้ายระเบียง โดยเฉพาะอัฒจันทร์ฝั่งหลังประตูซึ่งเป็นที่นั่งของแฟนบอลที่ติดตามอย่างเหนียวแน่น

แสดงออกในลักษณะใด ซึ่งการแสดงออกที่ดูรุนแรงก็เป็นหนึ่งใน “ระเบียบ” นั้น งานทางสังคมวิทยา มองว่าเป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งการเกิดภาวะแปลกแยก (alienation) ของชนชั้นแรงงาน และการเกิดขึ้นมาของกลุ่มวัฒนธรรมย่อย (subculture) ต่างๆ รวมถึงงานบางชิ้นที่เริ่มตั้งข้อสงสัยว่า ภาพลักษณ์ของความรุนแรงนั้นถูกขยายความจนเกินจริงจากบทบาทของสื่อ จนกระทั่งช่วงครึ่งหลังของคริสต์ทศวรรษที่ 1980 หลังจากเกิดเหตุการณ์โศกนาฏกรรมที่เฮย์เซล (Heysel stadium disaster)¹⁰ และหลายประเทศในยุโรปก็เริ่มพบปัญหาความรุนแรงในฟุตบอลจึงเริ่มให้ความสนใจศึกษากันมากขึ้น ความน่าสนใจของการศึกษาในช่วงนี้อยู่ที่ว่า เมื่อเริ่มมีการศึกษาปัญหาความรุนแรงในฟุตบอลในหลายประเทศแล้วก็เริ่มมีการท้าทายต่อแนวคิดที่มองว่าความรุนแรงนั้นมักจะเป็นผลมาจากชนชั้นแรงงานอย่างที่ยานศึกษาในอังกฤษมอง เนื่องจากในหลายๆประเทศที่กลุ่มแฟนบอลหลักไม่ใช่ชนชั้นแรงงานก็พบปัญหาความรุนแรงด้วยเช่นกัน งานศึกษาในช่วงนี้จึงเริ่มมองว่ารากของความรุนแรงในแต่ละสังคมนั้นมาจากบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ซึ่งแตกต่างกันไป (Tsoukala 2009)

สำหรับมุมมองทางมานุษยวิทยาแล้ว ไม่มีปรากฏการณ์ทางสังคมใดที่เป็นสากล ปรากฏการณ์ลักษณะหนึ่งๆอาจเกิดขึ้นได้คล้ายกันในหลายสังคม แต่รายละเอียดหรือกระทั่งต้นตอของแต่ละปรากฏการณ์นั้นจะแตกต่างกันไป สถานการณ์ความรุนแรงในฟุตบอลก็เช่นกัน งานศึกษาจำนวนมากชี้ให้เห็นว่าสถานการณ์ดังกล่าวในแต่ละพื้นที่ล้วนแต่มีลักษณะและที่มาต่างๆกันไป เช่น ปัญหาความรุนแรงระหว่างแฟนบอลในสกอตแลนด์ที่มีรากมาจากความขัดแย้งทางศาสนา สเปนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเชื้อชาติ หรือกระทั่งอิตาลีและบางประเทศในแถบยุโรปตะวันออกที่แฟนบอลบางกลุ่มขัดแย้งกันด้วยแนวคิดทางการเมือง (Dunning 2005[1994]) ลักษณะที่หลากหลายดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าในแต่ละสังคม/แต่ละบริบทที่ต่างกันไปนั้นสถานการณ์ความรุนแรงในฟุตบอลก็มีลักษณะที่ต่างกันไป ดังนั้นแล้ว ใจหทัยแรกสุดของโครงการวิจัยนี้จึงอยู่ที่การพยายามทำความเข้าใจลักษณะเฉพาะตัวของสถานการณ์ความรุนแรงในฟุตบอลไทย

ดังที่กล่าวไปแล้วว่าลักษณะของความรุนแรงไม่ได้เป็นสากลและเหมือนกันไปเสียทุกสังคม ปรากฏการณ์ความรุนแรงหนึ่งๆอาจมีลักษณะที่ต่างกันไปในแต่ละสังคมได้ Carnibella et al. (1996) ศึกษาเปรียบเทียบสถานการณ์ความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับฟุตบอลของหลายประเทศในยุโรปและเสนอว่าความแตกต่างทางประวัติศาสตร์ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ส่งผลต่อลักษณะและขนาดของความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับฟุตบอลให้มีรูปแบบต่างๆกันไป ในแง่นี้แล้วผู้วิจัยจึงเสนอว่าวิธีทำความเข้าใจลักษณะเฉพาะนี้คือการเปรียบเทียบข้ามวัฒนธรรม (cross-cultural comparison) ว่า

¹⁰ โศกนาฏกรรมที่เฮย์เซลคือเหตุการณ์ในการแข่งขันระหว่างสโมสรลิเวอร์พูล เอฟซีกับยูเวนตุส เอฟซี เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม ค.ศ. 1985 ที่สนามเฮย์เซล กรุงบรัสเซลส์ ประเทศเบลเยียม โดยแฟนบอลทั้งสองฝ่ายทะเลาะวิวาทกันจนอัฒจันทร์ถล่มลง ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต 39 คน และผู้บาดเจ็บอีกจำนวนมาก

ปรากฏการณ์ความรุนแรงในฟุตบอลไทยต่างออกไปจากความรุนแรงในฟุตบอลต่างประเทศอย่างไร ซึ่งการเปรียบเทียบในลักษณะนี้จะช่วยชี้ให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะบางประการของความรุนแรงที่เกิดขึ้นในฟุตบอลไทยได้ และการทำความเข้าใจลักษณะเฉพาะของความรุนแรงที่เกิดขึ้นนี้จะช่วยเป็นฐานในการทำความเข้าใจถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อไป

แอลกอฮอล์ในกีฬา

ในสังคมสมัยใหม่ที่ Guy Debord (1995) เรียกว่าเป็นสังคมแห่งการจ้องดู (the society of the spectacle) นั้น ผู้คนจำนวนมากเปลี่ยนสถานะจาก “ผู้ร่วมเล่น” ที่มีประสบการณ์ตรงในพิธีกรรมมาเป็น “ผู้ชม” ที่มีประสบการณ์ผ่านการจ้องมองในมหรสพ การชมกีฬากลายเป็นกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจประการหนึ่งของผู้คนในสังคมสมัยใหม่ และการบริโภคแอลกอฮอล์ก็เป็นกิจกรรมหนึ่งที่พวกเขา มักจะทำควบคู่กันไปด้วย

ในยุโรปที่เป็นต้นกำเนิดของกีฬาสมัยใหม่ อย่างน้อยที่สุดนับตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 โรงเหล้าต่างๆ ซึ่งเป็นสถานที่พบปะที่สำคัญของผู้คนนั้น นอกจากเป็นที่ดื่มกินแล้วยังเป็นพื้นที่สำคัญของกิจกรรมอย่างกีฬา เจ้าของโรงเหล้ามีอีกบทบาทหนึ่งเป็นผู้จัดแข่งขันกีฬา วัฒนธรรมการชมกีฬาจึงเกี่ยวพันอยู่กับการบริโภคแอลกอฮอล์มาโดยตลอด จนปัจจุบันที่การแข่งขันกีฬารายการต่างๆ นั้นจะมีปริมาณการบริโภคแอลกอฮอล์ที่สูงมาก แทบจะเรียกได้ว่ากลุ่มผู้ชมกีฬาเป็นกลุ่มลูกค้าเดียวกันกับอุตสาหกรรมแอลกอฮอล์ ดังที่จะเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมแอลกอฮอล์จำนวนมากล้วนแต่มีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนทางการเงินรายใหญ่ในการแข่งขันกีฬารายการต่างๆ มาโดยตลอด (Collins and Vamplew 2002) ผู้ชมกีฬาส่วนมากมักจะบริโภคแอลกอฮอล์ โดยเฉพาะในกลุ่มแฟนบอล งานศึกษาในอังกฤษชี้ให้เห็นว่าเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งในการเข้าเป็นพวกเดียวกับกลุ่มแฟนบอลนั้นคือการร่วมดื่มกับแฟนบอลคนอื่นๆ ก่อนการแข่งขันจะเริ่ม ซึ่งการดื่มนี้เสมือนเป็น “บัตรผ่าน” อีกใบหนึ่งสำหรับการเป็นแฟนบอลนอกจากบัตรเข้าชมการแข่งขันตามปกติ (Back et al. 2001)

แม้กีฬาจะถูกกล่าวถึงในฐานะที่เป็นกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ แต่อีกมิติหนึ่งของกีฬาที่มักจะถูกละเลยไม่กล่าวถึงหรือเลือกกล่าวถึงเฉพาะในบางบริบทมาโดยตลอดคือการบริโภคแอลกอฮอล์ Dunning and Waddington (2003: 351-368) เสนอว่าแต่เดิมนั้นกีฬามีแอลกอฮอล์มาเกี่ยวข้องอยู่เสมอ แต่การปรับรูปมาเป็นกีฬาสมัยใหม่ในอังกฤษนั้นเกิดขึ้นโดยมีพื้นที่สำคัญคือโรงเรียนสาธารณะ (public school) ด้วยแนวคิดแบบพิวริตัน (puritan) ที่เคร่งครัดกับการควบคุมความต้องการทางโลกและมองว่าจิตใจที่ดีต้องมีรากฐานมาจากร่างกายที่ดีด้วย ดังนั้นแนวคิดของกีฬาสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นมาจึงให้ความสำคัญกับมิติของการส่งเสริมสุขภาพทางกาย ทำให้มิติของกีฬาที่เกี่ยวข้องอยู่กับการบริโภคแอลกอฮอล์ไม่ได้รับการยอมรับ แต่ถึงที่สุดแล้วมิติที่เกี่ยวข้องกับแอลกอฮอล์นี้ก็ยังไม่ได้หายไปไหน วัฒนธรรมการบริโภคแอลกอฮอล์ยัง

ปรากฏอยู่ในกิจกรรมต่างๆ ทั้งของผู้ชมและนักกีฬาอยู่เสมอ¹¹ เพียงแค่มันถูกเบียดขับออกไปเป็นวัฒนธรรมย่อย (subculture) ที่ไม่ถูกกล่าวถึงเท่านั้น ทำให้การบริโภคแอลกอฮอล์ที่เป็นอีกส่วนหนึ่งของกีฬานั้นถูกละเลยที่จะทำความเข้าใจมาโดยตลอด

จากลักษณะดังที่กล่าวมา ผู้วิจัยเห็นว่าสถานการณ์เกี่ยวกับแอลกอฮอล์ในฟุตบอลไทยนั้นจึงเป็นส่วนที่ควรต้องศึกษาอย่างเป็นระบบ ว่าอุตสาหกรรมแอลกอฮอล์มีบทบาทอย่างไรต่อฟุตบอลไทย สถานการณ์การจำหน่ายที่สนามเป็นอย่างไร แฟนบอลมีพฤติกรรมการบริโภคอย่างไร และแอลกอฮอล์มีบทบาทอย่างไรในวัฒนธรรมแฟนบอลไทย ทั้งหมดนี้เป็นคำถามเบื้องต้นในการทำความเข้าใจต่อสถานการณ์การบริโภคแอลกอฮอล์ในฟุตบอลไทย

ความรุนแรงกับแอลกอฮอล์

คำถามสำคัญประการต่อไปก็คือ ความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้นสัมพันธ์อยู่กับลักษณะการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลไทยอย่างไร แนวคิดทางอาชญาวิทยาที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างการบริโภคแอลกอฮอล์กับการก่อความรุนแรงมีแนวทางหลักๆ อยู่ 2 กลุ่ม กลุ่มแรกมองว่าปัจจัยพื้นฐานของบุคคลนั้นส่งผลต่อทั้งแนวโน้มการก่อความรุนแรงและการบริโภคแอลกอฮอล์ซึ่งทั้งสองด้านนี้สอดคล้องไปด้วยกัน หรือหมายความว่าผู้ที่บริโภคแอลกอฮอล์นั้นจะมีแนวโน้มก่อความรุนแรง ส่วนแนวคิดอีกกลุ่มหนึ่งมองว่าการบริโภคแอลกอฮอล์กับความรุนแรงนั้นมีแนวโน้มที่จะส่งผลต่อกันแต่ก็ไม่ได้สอดคล้องไปในทางเดียวกันเสมอไป กล่าวคือการบริโภคแอลกอฮอล์ไม่ได้เท่ากับแนวโน้มก่อความรุนแรงอย่างเท่าๆ กันในทุกบริบท แต่การบริโภคแอลกอฮอล์จะนำไปสู่ความรุนแรงได้มากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในบางแบบหรือเงื่อนไขทางสังคมในบางลักษณะ เช่นผลการศึกษาที่พบว่าในสังคมที่การบริโภคแอลกอฮอล์กันอย่างแพร่หลายนั้นอัตราส่วนของการบริโภคแอลกอฮอล์ที่นำไปสู่ความรุนแรงนั้นกลับน้อยกว่าสังคมที่บริโภคแอลกอฮอล์ไม่แพร่หลาย (Bye and Rossow 2008: 31-46)

งานศึกษาทางจิตวิทยาของ Peter R. Giancola (2004: 135-145) ศึกษาผลกระทบของการดื่มแอลกอฮอล์ที่มีต่อความก้าวร้าวโดยการทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง พบว่าการดื่มแอลกอฮอล์จะเพิ่มความก้าวร้าวเฉพาะในกลุ่มเพศชายที่มีปัญหาในการควบคุมอารมณ์อยู่แล้วเท่านั้น ขณะที่เพศชายที่ไม่มีปัญหาในการควบคุมอารมณ์มาก่อนและเพศหญิงนั้นไม่มีการเพิ่มขึ้นของความก้าวร้าวอย่างชัดเจน จากผลการทดลองดังกล่าวเขาเสนอว่าการบริโภคแอลกอฮอล์ไม่ได้ทำให้ความก้าวร้าวเพิ่มขึ้นในทุกคนและทุกสถานการณ์ โดยปัจจัยที่มีผลมากกว่าการดื่มแอลกอฮอล์คือการมีปัญหาในการควบคุมอารมณ์ที่มีอยู่แล้วของบุคคล นอกจากงานของ Giancola แล้วยังมีงานวิจัยอีกหลายชิ้นที่พบว่า การบริโภคแอลกอฮอล์ไม่ได้

¹¹ โดยเฉพาะกิจกรรมในลักษณะของพิธีกรรม "รับน้อง" ที่เรียกว่า hazing ของกลุ่มนักกีฬาที่มีการบริโภคแอลกอฮอล์จำนวนมาก ซึ่งพบได้ในสถานศึกษาของหลายประเทศ

ส่งผลให้เกิดความก้าวร้าวแก่ทุกคนเท่ากัน แต่จะส่งผลเฉพาะกับคนบางกลุ่มมากกว่า เช่นกลุ่มผู้ที่แนวโน้มว่าจะมีความก้าวร้าวสูงอยู่แล้ว (Bailey and Taylor 1991: 334-342) หรือกลุ่มผู้ที่มีบุคลิกภาพแบบต่อต้านสังคม (Moeller et al. 1998: 1898-1920) ในแง่นี้เราจึงไม่อาจมองว่าการบริโภคแอลกอฮอล์ว่าเป็นปัจจัยหลักที่นำไปสู่ความรุนแรงได้ แต่ต้องพิจารณาแอลกอฮอล์ในฐานะที่เป็นปัจจัยกระตุ้นที่ทำงานร่วมกับปัจจัยอื่นแล้วนำไปสู่การเกิดความรุนแรง

ในส่วนของงานศึกษาความเกี่ยวข้องระหว่างการบริโภคแอลกอฮอล์และความรุนแรงในสังคมไทย นั้นพบว่างานศึกษาโดยมากเสนอว่าการบริโภคแอลกอฮอล์มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเกิดความรุนแรง แต่ก็มีทั้งที่เสนอว่าการบริโภคแอลกอฮอล์เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดความรุนแรง (สุมนทิพย์ 2553: 314) และที่มองว่าการบริโภคแอลกอฮอล์กระตุ้นให้เกิดความรุนแรง (บุญเสริม และคณะ 2552: 144) อย่างไรก็ตาม การศึกษาผลกระทบของแอลกอฮอล์ที่ส่งผลต่อการก่อความรุนแรงในสังคมไทยที่เคยมีมานั้นส่วนมากเป็นการศึกษาผลกระทบต่อความรุนแรงในครอบครัว (จุฑาภรณ์ และคณะ 2551: 28) ยังไม่มีงานที่มุ่งศึกษาในประเด็นอื่นมากนัก โดยเฉพาะความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับการแข่งขันกีฬาหรือฟุตบอลในสังคมไทย

งานศึกษาทางสังคมศาสตร์ในต่างประเทศหลายชิ้นตั้งข้อสงสัยว่าความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับฟุตบอลอาจไม่ได้มีปัจจัยมาจากบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลเพียงด้านเดียวอย่างที่สื่อมักจะนำเสนออย่างรวบรัดตัดตอนเสมอไป แต่มันทำงานร่วมอยู่กับปัจจัยทางสังคมในด้านอื่นด้วย (Dunning et al. 1988; Carnibella et al. 1996) ทั้งในลักษณะของการอ้างถึงตรรกะที่ว่า ผู้ที่บริโภคแอลกอฮอล์ทั้งหมดไม่ได้ก่อความรุนแรงและผู้ที่ไม่ก่อความรุนแรงจำนวนมากก็ไม่ได้บริโภคแอลกอฮอล์ (Dunning and Waddington 2003: 362) หรือกรณีศึกษากลุ่มแฟนบอลหลายกลุ่มที่มีการบริโภคแอลกอฮอล์จำนวนมากแต่ไม่ก่อความรุนแรง กรณีที่ถูกอ้างถึงมากเช่น กลุ่ม Tartan army แฟนบอลทีมชาติสกอตแลนด์ที่มีการบริโภคแอลกอฮอล์ในปริมาณมากแต่มีการแสดงออกที่เป็นมิตร ไม่ก่อความรุนแรง เพราะพวกเขาพยายามที่จะจำแนกตัวเองให้ต่างออกไปจากกลุ่มแฟนบอลอังกฤษที่ขึ้นชื่อในด้านการก่อความรุนแรง หรือกลุ่ม Roligans แฟนบอลทีมชาติเดนมาร์กที่เป็นกลุ่มแฟนบอลที่มีการบริโภคแอลกอฮอล์เป็นจำนวนมาก แต่มีการแสดงออกที่เป็นมิตรและไม่ก่อความรุนแรงจนได้รับรางวัล UNESCO Fair Play Trophy ในปี 1984 และถูกยกย่องจากสื่อในประเทศว่าเป็น 'the World's Best Supporters' (Carnibella et al. 1996; Finn and Giulianotti 1998: 189-202; Peitersen 2009: 374-385) หรือกรณีในทางกลับกันอย่างเช่นกลุ่มแฟนบอลในอินโดนีเซีย ประเทศที่มีอัตราการบริโภคแอลกอฮอล์ที่ต่ำ (เพราะประชากรส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลาม) แต่กลับมีความรุนแรงเกิดขึ้นบ่อยครั้ง

จากข้อมูลทั้งหมดนี้ผู้วิจัยเห็นว่าการทำงานทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างการบริโภคแอลกอฮอล์กับความรุนแรงในฟุตบอลไทยนั้นไม่อาจมองว่าแอลกอฮอล์เป็นปัจจัยเดียวของการเกิดความรุนแรงอย่างตรงไปตรงมาได้ เพราะจะทำให้มองไม่เห็นกระบวนการเกิดขึ้นของความรุนแรงที่การบริโภคแอลกอฮอล์ทำงานอยู่ร่วมกับปัจจัยอื่นด้วย งานศึกษาหลายชิ้นชี้ตรงกันว่า การบริโภคแอลกอฮอล์เป็น

ปัจจัยกระตุ้นที่ทำงานร่วมกับปัจจัยเสี่ยงอื่นๆ ซึ่งปัจจัยเสี่ยงเหล่านี้ก็ต่างกันไปตามแต่ละบริบทสังคมและสถานการณ์ ดังนั้นแล้วการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการบริโภคแอลกอฮอล์กับความรุนแรงในฟุตบอลไทยของโครงการวิจัยนี้จึงจะพิจารณาว่า ในบริบทแบบใดบ้างที่การบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลอาจนำไปสู่การเกิดความรุนแรงได้

วัฒนธรรมแฟนบอล

ความสนใจศึกษาแฟนบอลโดยมากแล้วผูกอยู่กับความเปลี่ยนแปลงของวงการฟุตบอลในยุโรป ซึ่งเป็นทั้งศูนย์กลางของโลกฟุตบอลและโลกวิชาการ งานศึกษาแฟนบอลได้รับความสนใจเป็นอย่างมากในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1960 ที่วงการฟุตบอลยุโรปโดยเฉพาะอังกฤษกำลังประสบกับปัญหาความรุนแรงในฟุตบอลอันเนื่องมาจากแฟนบอลอันธพาล งานศึกษาเกี่ยวกับแฟนบอลในช่วงนั้นจึงมักที่พยายามจะพยายามอธิบายถึงการเกิดขึ้นมาของแฟนบอลอันธพาล (Giulianotti 1999: 39-40) ขณะที่ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญประการต่อมาเกิดขึ้นในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1990 ที่ฟุตบอลสโมสรยุโรปเริ่มที่จะมีการดำเนินการอย่างเป็นทางการอย่างเต็มตัว โดยได้รับผลกระทบสำคัญมาจากเหตุการณ์โศกนาฏกรรมที่ฮิลส์โบโร (Hillsborough disaster)¹² ทำให้มีการออกกฎหมายให้สนามฟุตบอลต้องมีการปรับปรุงระบบรักษาความปลอดภัยหลายด้าน ซึ่งต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก สโมสรต่างๆจึงมีการดำเนินการที่เป็นไปเพื่อธุรกิจมากขึ้น ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ทำให้วิถีการบริโภคฟุตบอลเปลี่ยนแปลงไป กลุ่มผู้บริโภคหลักเปลี่ยนจากชนชั้นแรงงานมาเป็นชนชั้นกลางที่มีกำลังซื้อมากกว่า การเปลี่ยนไปเป็นการดำเนินการเพื่อธุรกิจอย่างเต็มตัวนี้ทำให้กลุ่มแฟนบอลดั้งเดิมรู้สึกสูญเสียความผูกพันกับสโมสรไป ประเด็นการศึกษาในช่วงหลังคริสต์ทศวรรษ 1990 จึงหันมาอยู่ที่การศึกษาลักษณะของการกลายเป็นธุรกิจของสโมสรที่มีต่อแฟนบอล (Brown 1998: 1-7)

ขณะที่งานศึกษาแฟนบอลยุโรปในยุคหลังเริ่มที่จะตั้งคำถามกับการกลายเป็นธุรกิจของสโมสรฟุตบอล ประเด็นศึกษาหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่าน่าสนใจคือ การให้ความสำคัญกับบทบาทของแฟนบอลที่มีต่อสโมสร ซึ่งในด้านหนึ่งเป็นการย้อนกลับไปตั้งคำถามกับคำอธิบายที่มีต่อ “แฟนบอลอันธพาล” ในช่วงก่อนหน้าด้วย Anthony King (1997b: 576-593) เสนอว่า ภาพของแฟนบอลอันธพาลที่ถูกสร้างขึ้นมาในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1960 นั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะภาวะตื่นตระหนกทางศีลธรรม (moral panic) ที่สังคมมีต่อแฟนบอลมากจนเกินเหตุ โดยเฉพาะภาพลักษณ์ของแฟนบอลที่ถูกสร้างจากสื่อมวลชนให้ดูเป็นกลุ่มคนที่ก่อความรุนแรงอยู่เสมอจนเป็นการสร้างตราบาปให้กับแฟนบอลที่เกินจริง ขณะที่ Vincenzo Scalia ศึกษา

¹² โศกนาฏกรรมที่ฮิลส์โบโรเกิดขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1989 ในการแข่งขันฟุตบอลเอฟเอคัพอังกฤษรอบรองชนะเลิศระหว่างลิเวอร์พูล เอฟซีกับนอตติงแฮม ฟอเรสต์ ที่สนามฮิลส์โบโร ซึ่งเกิดการแตกตื่นของฝูงชน (human stampede) ในช่วงเริ่มต้นของการแข่งขันผู้ชมจำนวนมากกรูกันเข้ามาในสนามจนเบียดคอกผู้ชมด้านหน้าให้ติดกับรั้วเหล็ก ทำให้มีผู้เสียชีวิตจำนวนมากถึง 96 คน และบาดเจ็บอีก 766 คน

กลุ่มแฟนบอลสโมสรในอิตาลีที่มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มแฟนที่เรียกว่า ultras (ซึ่งมักจะมีภาพลักษณ์ของแฟนบอลอันธพาล) และเสนอว่า กลุ่ม ultras ของสโมสรต่างๆ ไม่ได้มีเฉพาะแง่ลบอย่างที่เคยมองกันมาก่อน แต่ในอีกด้านหนึ่งที่ไม่ค่อยจะถูกมองนั้น พวกเขามีบทบาทสำคัญหลายอย่าง ทั้งในการเป็นตัวเชื่อมระหว่างสโมสรกับผู้ชมทุกๆ ไป จัดกิจกรรมระหว่างกลุ่มแฟนด้วยกัน หรือกระทั่งมีส่วนช่วยในยามที่สโมสรประสบปัญหาการเงิน (Scalia 2009: 41-53) บทบาทของแฟนบอลเริ่มที่จะถูกให้ความสนใจมากขึ้น โดยเฉพาะในแง่อิทธิพลที่แฟนบอลมีต่อสโมสร ทั้งในทางที่สนับสนุนสโมสรและการต่อรองเพื่อรักษาผลประโยชน์ของแฟน Rex Nash (2000: 465-486) ศึกษาการรวมกลุ่มของแฟนบอลในลักษณะของ “สมาพันธ์แฟนบอล” ที่มีแฟนบอลจากหลายๆ สโมสรมารวมตัวกันเพื่อต่อรองกับสโมสรในประเด็นต่างๆ โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องค่าบัตรเข้าชมการแข่งขันที่สูงขึ้น ซึ่งการรวมตัวกันได้ของแฟนบอลจำนวนมากนี้ทำให้พวกเขามีอำนาจต่อรองมากขึ้น งานศึกษาแฟนบอลในกลุ่มนี้ช่วยชี้ให้เห็นบทบาทของแฟนบอลในอีกด้านที่ไม่ได้เป็นผู้ก่อความรุนแรงเสมอไป

งานศึกษาแฟนบอลต่างประเทศหลายชิ้นในช่วงหลังชี้ให้เห็นถึงบทบาทของแฟนบอลในกิจกรรมต่างๆ นอกเหนือจากการเป็นเพียงผู้ชมหรือผู้ก่อความรุนแรง ผู้วิจัยเห็นว่าบทบาทดังกล่าวเป็นลักษณะที่สำคัญของวัฒนธรรมแฟน (fan culture) ซึ่งไม่ใช่แค่ในแฟนบอลยุโรปเท่านั้นที่มีวัฒนธรรมแฟนบอลในลักษณะดังกล่าว แม้ว่าฟุตบอลสโมสรไทยจะได้รับความนิยมมาได้ไม่นาน แต่ก็มีการศึกษาหลายชิ้นที่ชี้ให้เห็นว่าได้เกิดวัฒนธรรมแฟนบอลไทยขึ้น และทำให้แฟนบอลมีบทบาทในกิจกรรมต่างๆ นอกเหนือไปจากแค่การชมการแข่งขันหรือการก่อความรุนแรงด้วยเช่นกัน

ย้อนกลับไปช่วงก่อนหน้าที่ฟุตบอลสโมสรไทยจะได้รับความนิยมอย่างปัจจุบัน ณ เวลานั้นกระแสความสนใจฟุตบอลของคนในสังคมไทยอยู่ที่ฟุตบอลสโมสรยุโรปและก็ก่อให้เกิดวัฒนธรรมแฟนบอลสโมสรยุโรปในสังคมไทยขึ้นมา ดังเช่นงานของ ณัฐสุพงศ์ สุขโสิต (2548) ที่เสนอว่าแฟนบอลยุโรปในสังคมไทยใช้การสื่อสารในลักษณะต่างๆ เพื่อสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ความเป็นแฟนบอล รวมถึงมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มแฟนคลับและทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันนอกเหนือจากการดูฟุตบอลด้วย

ต่อมาเมื่อฟุตบอลสโมสรไทยได้รับความนิยมขึ้นมา งานศึกษาหลายชิ้นก็ชี้ให้เห็นถึงการเกิดขึ้นมาของวัฒนธรรมแฟน ที่มีการรวมตัวเป็นกลุ่มแฟนคลับ และมีการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เช่นงานของกุลวิชญ์ ส้าแดงเดช (2551) ที่ศึกษาการใช้สื่อในการสร้างและธำรงรักษาอัตลักษณ์แฟนบอลของสโมสรชลบุรีฯ และเสนอว่าแฟนบอลชลบุรีฯ มีการสื่อสารในหลายลักษณะที่ทำให้พวกเขาารวมกลุ่มกันเป็นแฟนบอลได้ โดยมีลักษณะ “ท้องถิ่นนิยม” หรือความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันของคนในท้องถิ่นเป็นแกนกลางสำคัญ งานศึกษาของสายชล ปัญญชิต (2553) ที่ศึกษากิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มอุลตราเมืองทองแฟนบอลกลุ่มหลักของสโมสรเมืองทองฯ และเสนอว่าแฟนบอลมีการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันจำนวนมาก ซึ่งทำให้แฟนบอลมีลักษณะเป็นทุนทางวัฒนธรรมให้กับสโมสรด้วย หรืองานของอาจินต์ ทองอยู่คง (2555) ที่ศึกษากิจกรรมต่างๆ ของแฟนบอลไทย และเสนอว่า กิจกรรมต่างๆ ที่แฟนบอลทำร่วมกันนั้นเป็นสื่อกลางที่ทำให้เกิดชุมชน

แฟน (หรือเรียกกันโดยทั่วไปว่ากลุ่มแฟนคลับ) ซึ่งชุมชนแฟนนี้เป็นทุนที่ทำให้แฟนบอลไม่ได้เป็นผู้บริโภคหรือชมการแข่งขันเพียงอย่างเดียวแต่สามารถแสดงบทบาทของการผลิตได้ด้วย เช่นการผลิตบรรยากาศในสนาม ผลิตเพลงเชียร์ ผลิตกิจกรรมต่างๆที่แฟนบอลทำร่วมกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมแฟนบอลนั้นเกิดขึ้นมาโดยแฟนบอลมีส่วนร่วม งานศึกษาเหล่านี้ล้วนแต่ชี้ไปในทางเดียวกันถึงบทบาทของวัฒนธรรมแฟนบอลไทย ที่แฟนบอลสามารถแสดงบทบาทต่างๆได้มากกว่าการเป็นผู้ชมเพียงด้านเดียว

จากที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยเสนอให้มองแฟนบอลผ่านแนวคิดเรื่อง “แฟน” (fan) งานศึกษาเกี่ยวกับแฟนหรือที่เรียกว่า “แฟนศึกษา” (fan studies) ชี้ให้เห็นว่าแฟนไม่ใช่แค่ผู้ที่ติดตามสื่อบันเทิงเท่านั้น แต่แฟนมีการรวมกลุ่มกันสร้างวัฒนธรรมแฟนหรือการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมที่เป็นส่วนขยายของการติดตามชมสิ่งที่พวกเขาเป็นแฟนขึ้นมาด้วย Henry Jenkins (1992) เสนอว่าแฟนของซีรีส์โทรทัศน์ Star Trek ไม่ได้แค่ดูซีรีส์โทรทัศน์เท่านั้นแต่มีการรวมกลุ่มกันเป็นชุมชนแฟน (fan community) และร่วมกันทำกิจกรรมในลักษณะอื่นๆด้วย เช่นการเขียนแฟนฟิค (fanfic หรือ fan fiction)¹³ การรวมกลุ่มจัดกิจกรรมประจำปี การเรียกร้องให้ยกเลิกการตัดจบซีรีส์ หรือกระทั่งในหลายๆครั้งที่เค้าโครงเรื่องในแฟนฟิคถูกนำไปสร้างเป็นซีรีส์ตอนใหม่ๆ จนเป็นที่กล่าวถึงกันว่ากลุ่มแฟนเป็นผู้มีส่วนร่วมที่สำคัญที่ผลักดันให้ Star Trek ถูกนำไปสร้างเป็นภาพยนตร์ ด้วยแนวคิดเดียวกันนี้แฟนบอลจึงไม่ใช่แค่ผู้ชมการแข่งขัน แต่การรวมกลุ่มเป็นแฟนบอลกลุ่มต่างๆนั้นทำให้แฟนบอลสามารถที่จะมีส่วนร่วมในการสร้างวัฒนธรรมการชมฟุตบอลขึ้นมาด้วย โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการป้องกันความรุนแรง เช่นกลุ่ม “อุลตราเมืองทอง” แฟนสโมสรเมืองทองฯ ที่รวมกลุ่มกันสร้างวัฒนธรรมแฟนบอลในรูปแบบหนึ่งขึ้นมา อย่างที่พวกเขาเรียกตัวเองว่าเป็น “อารยชนคนเมืองทอง” คือการเชียร์ที่เน้นความสุภาพ ไม่ยั่วยุรุนแรง และมีมาตรการภายในกลุ่มที่ช่วยป้องกันความรุนแรงในหลายลักษณะ

จากลักษณะของวัฒนธรรมแฟนบอลดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าคำถามอีกส่วนหนึ่งของงานวิจัยนี้จึงอยู่ที่ว่าวัฒนธรรมแฟนบอลไทยมีลักษณะอย่างไร และแฟนบอลไทยสามารถที่จะมีส่วนร่วมในการป้องกันความรุนแรงผ่าน “มาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างไม่เป็นทางการ” ด้วยกลไกหรือเงื่อนไขแบบใดได้บ้าง

กรอบการวิเคราะห์

จากการทบทวนวรรณกรรมและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยเสนอให้ทำความเข้าใจลักษณะของวัฒนธรรมแฟนบอลไทย การบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลไทย และลักษณะเฉพาะของความรุนแรงในฟุตบอลไทย เพื่อพิจารณาว่าภายใต้บริบทแบบใดที่การบริโภคแอลกอฮอล์สามารถกระตุ้นให้เกิดความ

¹³ แฟนฟิค คืองานเขียนในลักษณะเรื่องแต่ง (fiction) ที่แฟนเขียนขึ้นโดยนำเค้าโครงเรื่องเดิมที่พวกเขาเป็นแฟนนั้นมาดัดแปลง ต่อเติม หรือเน้นจุดสนใจใหม่ และเผยแพร่กันในกลุ่มแฟน

รุนแรงขึ้นได้บ้าง นอกจากนี้แล้ว ในอีกส่วนหนึ่งจะเป็นการพิจารณาว่าภายใต้วัฒนธรรมแฟนบอลไทยที่เกิดขึ้นมานั้น แฟนบอลสามารถที่จะมีส่วนร่วมในการป้องกันความรุนแรงด้วยกลไกในลักษณะใดได้บ้าง

นิยามศัพท์เฉพาะ

ฟุตบอลไทย หมายถึง การแข่งขันฟุตบอลลีกของประเทศไทยในระดับไทยพรีเมียร์ลีก, ดิวิชั่น 1, และดิวิชั่น 2

ความรุนแรง หมายถึง ความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับการแข่งขันฟุตบอล (football-related violence) ซึ่งกระทำโดยแฟนบอล โดยแบ่งออกเป็น 2 ระดับคือ 1. ความรุนแรงเล็กน้อย หมายถึง พฤติกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ร่างกายหรือทรัพย์สินโดยตรง เช่น การตะโกนด่า, ขว้างปาสิ่งของลงสนาม, รบกวนการแข่งขัน, แสดงป้ายยั่วยุ, และเข้าไปในพื้นที่แข่งขัน โดยไม่ได้รับอนุญาต 2. ความรุนแรงมาก หมายถึง พฤติกรรมที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ร่างกายหรือทรัพย์สิน เช่น ทำลายทรัพย์สิน, ปิดล้อมคุกคาม, ทะเลาะวิวาท, และทำร้ายเจ้าหน้าที่หรือนักกีฬา

วัฒนธรรมแฟนบอลไทย หมายถึง วิถีปฏิบัติในลักษณะต่างๆของแฟนบอลไทย ซึ่ง “วัฒนธรรม” ในแง่นี้ไม่ได้หมายถึงสิ่งดั้งเดิมที่ตกทอดมาแต่โบราณอย่างตายตัว แต่หมายถึงวัฒนธรรมในความหมายกว้างที่เป็นแบบแผนการปฏิบัติอันเป็นผลผลิตจากปฏิบัติการต่างๆของมนุษย์ในแต่ละสังคมซึ่งไม่หยุดนิ่งและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

มาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างเป็นทางการ หมายถึง กระบวนการป้องกันความรุนแรงที่สนามแข่งขันฟุตบอลไทยซึ่งดำเนินการโดยฝ่ายจัดการแข่งขัน ผู้รับผิดชอบหลักคือสโมสรเจ้าของสนามและมีบริษัทไทยพรีเมียร์ลีก จำกัดหรือคณะกรรมการจัดการแข่งขันฟุตบอลเอไอเอส ลีกภูมิภาค ดิวิชั่น 2 เป็นผู้ควบคุมการดำเนินงานอีกชั้นหนึ่ง

มาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างไม่เป็นทางการ หมายถึง การมีส่วนร่วมในการป้องกันความรุนแรงที่สนามฟุตบอลไทยซึ่งดำเนินการโดยแฟนบอล

ระเบียบวิธีวิจัย

โครงการวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยมาจากเหตุผลสองประการ ประการแรกคือเพื่อความเที่ยงตรงของข้อมูล เพราะประเด็นที่โครงการวิจัยนี้ศึกษาคือการบริโภคแอลกอฮอล์และความรุนแรงนั้นเป็นพฤติกรรมซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม การตอบข้อซักถามของผู้ให้ข้อมูลโดยเฉพาะในเชิงปริมาณนั้นมีแนวโน้มที่จะถูกปกปิดหรือบิดเบือนไปจากข้อเท็จจริง การศึกษาเชิงคุณภาพด้วยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมที่ผู้วิจัยได้อยู่ในสถานการณ์จริง และการสัมภาษณ์ที่สามารถประเมินได้ทั้งจากวจนภาษา (verbal language) และการแสดงออกที่เป็นอวจนภาษา (non-verbal

language) ของผู้ให้ข้อมูลจะทำให้ผู้วิจัยเข้าถึงข้อมูลที่ใกล้เคียงความเป็นจริงได้มากกว่า ประการที่สองคือ เพื่อเป็นการทำความเข้าใจลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมของการชมการแข่งขันฟุตบอลและการบริโภค แอลกอฮอล์ของแฟนบอลไทย ซึ่งจำเป็นต้องใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในสถานการณ์จริงเพื่อทำความเข้าใจแบบแผนทางวัฒนธรรมซึ่งไม่สามารถศึกษาผ่านการสำรวจเชิงปริมาณเพียงด้านเดียวได้

พื้นที่ศึกษา

เพื่อทำความเข้าใจพฤติกรรมกรรมการบริโภคแอลกอฮอล์ สถานการณ์ความรุนแรง และมาตรการป้องกันในรูปแบบต่างๆของแฟนบอลไทยให้มากที่สุด โครงการวิจัยนี้ใช้วิธีศึกษาแบบหลายพื้นที่ (multi-site study) จากการแข่งขันฟุตบอลสโมสรไทยทั้ง 3 ระดับคือ ไทยพรีเมียร์ลีก, ลีกดิวิชั่น 1, และลีกภูมิภาคดิวิชั่น 2 และเพื่อให้ได้ข้อมูลครบวงจรการแข่งขันในแต่ละฤดูกาล ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลภาคสนาม จะใช้เวลาทั้งหมด 1 ฤดูกาลแข่งขันคือฤดูกาล 2556 โดยเริ่มเก็บข้อมูลตั้งแต่วันที่ มีนาคม – ธันวาคม 2556

การรวบรวมข้อมูล

เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โครงการวิจัยนี้ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) ด้วยการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation) (สุภาวงศ์ 2552) โดยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลหลายวิธี ได้แก่ 1.การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม 2.การสัมภาษณ์ และ 3. ข้อมูลจากเอกสาร ซึ่งประกอบไปด้วยการบันทึกของผู้ควบคุมการแข่งขัน (match commissioner) และการรายงานข่าวของสื่อมวลชน การเก็บข้อมูลทั้งสามวิธีนี้จะช่วยในการตรวจสอบข้อมูลที่ได้ ซึ่งจะมาจก 1. มุมมองของผู้วิจัย (จากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม) 2. มุมมองจากแฟนบอลผู้อยู่ในเหตุการณ์ (จากการสัมภาษณ์) และ 3. มุมมองจากผู้ควบคุมการแข่งขันและผู้สื่อข่าว (จากข้อมูลเอกสาร) วิธีการรวบรวมข้อมูลทั้งหมดนี้จะมีส่วนช่วยในการตรวจสอบข้อมูลในงานวิจัยเชิงคุณภาพให้มีความน่าเชื่อถือได้มากขึ้น

ในส่วนของการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลนั้นใช้เทคนิค “กลิ้งก้อนหิมะ” (snowballing)¹⁴ ด้วยการขยายเครือข่ายผู้ให้ข้อมูลผ่านแกนนำที่มีบทบาทสำคัญในแฟนบอลสโมสรต่างๆซึ่งส่วนใหญ่มีเครือข่ายความสัมพันธ์ร่วมกันอยู่ และการประสานงานขอความร่วมมือจากฝ่ายจัดการแข่งขัน

1. การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (participant observation)

การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมเป็นวิธีเก็บข้อมูลพื้นฐานทางมานุษยวิทยา โดยนักวิจัยจะเก็บข้อมูลด้วยการไปใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มสังคมที่ต้องการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในบริบทของ

¹⁴ snowballing หรือกลิ้งก้อนหิมะคือวิธีขยายเครือข่ายผู้ให้ข้อมูลรูปแบบหนึ่งด้วยการอาศัยความสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลที่มีมาก่อนช่วยขยายความสัมพันธ์ไปยังผู้ให้ข้อมูลกลุ่มอื่นๆต่อไป เปรียบได้กับการกลิ้งก้อนหิมะที่จะทำให้ก้อนหิมะนั้นขยายขนาดขึ้นเรื่อยๆ

พื้นที่นั้นๆ หรือกล่าวโดยย่อก็คือ “การเข้าไปมีส่วนร่วมในชีวิตของผู้คน มองสิ่งที่เกิด ฟังเสียงที่ปรากฏ ถ้ามอง เก็บรวบรวมข้อมูลอะไรก็ตามที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย” (Hammersley and Atkinson 1995: 1) ซึ่งแต่เดิมนั้นกลุ่มคนที่นักมานุษยวิทยาศึกษามักจะเป็นชนพื้นเมืองที่มีวิถีแบบเกษตรกรรม เพื่อที่จะทำความเข้าใจกระบวนการผลิต การประกอบพิธีกรรม และวิถีชีวิตของกลุ่มเป้าหมายอย่างครบกระบวนการแล้ว นักวิจัยจึงต้องใช้เวลาเก็บข้อมูลอย่างน้อย 1 วงรอบการเพาะปลูกหรือ 1 ปี และเมื่อนำวิธีการเก็บข้อมูลดังกล่าวมาใช้กับโครงการวิจัยนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าเพื่อที่จะเข้าใจการบริโภคแอลกอฮอล์ ความรุนแรง และวิธีการป้องกันความรุนแรงในฟุตบอลไทยได้อย่างครบกระบวนการ โครงการศึกษานี้จึงเก็บข้อมูลด้วยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของแฟนบอลเป็นเวลา 1 ฤดูกาล คือฤดูกาลแข่งขัน 2556 ระหว่างเดือนมีนาคม – ธันวาคม 2556 รวมทั้งหมด 10 เดือน โดยเป็นการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในการแข่งขันฟุตบอลสโมสรไทยรวมทั้งหมด 41 นัด

ในส่วนของการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมที่สนามแข่งขันนั้น ผู้วิจัยเลือกพื้นที่เก็บข้อมูลโดยมีเกณฑ์ดังนี้

1. เลือกเก็บข้อมูลภาคสนามโดยคำนึงถึงพื้นที่ตั้งและระดับของการแข่งขัน ทั้งในระดับไทยพรีเมียร์ลีก, ลีกดิวิชั่น 1, และลีกภูมิภาค ดิวิชั่น 2 โดยในระดับดิวิชั่น 2 ที่มีการแบ่งโซนแข่งขันตามภูมิภาคต่างๆทั่วประเทศไทยนั้นจะเลือกเก็บข้อมูลอย่างน้อยโซนละ 1 สนาม
2. เลือกสำรวจสถานการณ์แอลกอฮอล์โดยคำนึงถึงการกระจายตัวของสนามลักษณะต่างๆ เช่น สนามที่มีการจำหน่ายแอลกอฮอล์ สนามของสถานศึกษาที่คาดว่าจะห้ามจำหน่ายแอลกอฮอล์ รวมถึงสนามที่เคยมีประวัติการจับกุมการจำหน่ายและบริโภคแอลกอฮอล์จากเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย
3. เลือกสำรวจสถานการณ์ความรุนแรงจากสนามคาดว่าจะมีสถานการณ์ความรุนแรง เช่นเคยมีประวัติเกิดความรุนแรงมาก่อนหรือมีสถานการณ์ที่สื่อว่าจะเกิดความรุนแรง
4. เลือกสำรวจมาตรการป้องกันอย่างไม่เป็นทางการของแฟนบอลจากสนามที่แฟนบอลประสบความสำเร็จในการป้องกันความรุนแรง

นอกจากการชมการแข่งขันแล้ว ผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของแฟนบอลทั้งในวันที่มีการแข่งขันและไม่มีการแข่งขันหลายครั้ง เพื่อเก็บข้อมูลลักษณะการบริโภคแอลกอฮอล์ในกิจกรรมต่างๆที่แฟนบอลทำร่วมกัน รวมถึงเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับแฟนบอลในฐานะผู้ให้ข้อมูล อันนำไปสู่การสัมภาษณ์ต่อไป

2. การสัมภาษณ์

โครงการวิจัยนี้ใช้การสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลใน 4 ส่วนได้แก่ การบริโภคน้ำแอลกอฮอล์ของแฟนบอล สถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น มาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างเป็นทางการของฝ่ายจัดการแข่งขัน และมาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างไม่เป็นทางการโดยแฟนบอล

การสัมภาษณ์แบ่งออกเป็นสองลักษณะคือการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) โดยมีผู้ให้ข้อมูลคือแกนนำแฟนบอลรวม 10 คนและเจ้าหน้าที่ฝ่ายจัดการแข่งขันรวม 3 คน (แบ่งเป็นผู้บริหารสโมสร 1 คน เจ้าหน้าที่สโมสร 1 คน และผู้บริหารบริษัทไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด 1 คน) และการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (informal interview) โดยมีผู้ให้ข้อมูลคือแฟนบอลทั่วไป แกนนำแฟนบอล และเจ้าหน้าที่สโมสรอีกจำนวนหนึ่ง

2.1 ข้อมูลการบริโภคน้ำแอลกอฮอล์ของแฟนบอล ผู้ให้ข้อมูลคือแฟนบอลทั่วไปที่บริโภคน้ำแอลกอฮอล์ โดยมีประเด็นคำถามดังต่อไปนี้

- ข้อมูลส่วนบุคคล
- ข้อมูลเกี่ยวกับการเป็นแฟนบอล เช่นระยะเวลาในการเป็นแฟนบอล ความถี่ในการเข้าชมการแข่งขันที่สนาม กิจกรรมที่ทำในสนาม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของแฟนบอล และค่าใช้จ่าย
- ข้อมูลเกี่ยวกับการบริโภคน้ำแอลกอฮอล์ เช่น ประเภทเครื่องดื่ม ช่วงเวลา (เช่นก่อน-หลังการแข่งขัน หรือวันที่ไม่มีการแข่งขัน) สถานที่ ปริมาณการดื่มต่อครั้ง ความถี่/ความเร็วในการดื่ม ค่าใช้จ่าย เพื่อนร่วมดื่ม (เช่นแฟนบอลสโมสรเดียวกัน แฟนบอลต่างสโมสร) และลักษณะการดื่มอื่นๆ
- ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ความรุนแรง

2.2 ข้อมูลสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น ผู้ให้ข้อมูลคือแฟนบอลทั่วไป แกนนำแฟนบอลที่มีส่วนร่วมอยู่ในเหตุการณ์ความรุนแรง และเจ้าหน้าที่ฝ่ายจัดการแข่งขัน โดยเมื่อพบว่ามีเหตุการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้น ผู้วิจัยจะติดต่อผ่านแกนนำแฟนบอลของสโมสรนั้นๆเพื่อเข้าถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูล มีประเด็นคำถามดังต่อไปนี้

- ข้อมูลส่วนบุคคล
- ข้อมูลเกี่ยวกับการเป็นแฟนบอล
- ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิด เช่น ลักษณะความรุนแรง (สถานที่เกิดเหตุ เวลาที่เกิด ระยะเวลา จำนวนผู้มีส่วนร่วม) ประเภทของความรุนแรง (เช่น การขว้างปาสิ่งของ การปะทะโดยตรง และการปิดล้อมสนามแข่งขัน) ผู้ก่อความ

รุนแรง เป้าหมายของความรุนแรง ความเสียหายที่เกิด (จำนวนผู้บาดเจ็บ ทรัพย์สินที่เสียหาย)

- ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทแวดล้อม เช่นการรักษาความปลอดภัย สถานการณ์ในสนามแข่งขัน ความสัมพันธ์ระหว่างแฟนบอลสโมสรคู่แข่ง การจัดตำแหน่งที่นั่งในสนาม
- ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลในวันที่เกิดเหตุ เช่นมีลักษณะการบริโภคแอลกอฮอล์ที่ต่างออกไปจากวันที่ไม่เกิดเหตุหรือไม่ มีจำนวนผู้ที่แสดงอาการเมามากกว่าปกติหรือไม่

2.3 ข้อมูลเกี่ยวกับมาตรการป้องกันความรุนแรงของฝ่ายจัดการแข่งขัน โดยผู้ให้ข้อมูลคือเจ้าหน้าที่ฝ่ายจัดการแข่งขัน โดยมีประเด็นคำถามดังต่อไปนี้

- ข้อมูลเกี่ยวกับมาตรการป้องกันความรุนแรง เช่นจำนวนเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย จำนวนเจ้าหน้าที่ตำรวจ การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ ค่าใช้จ่าย กฎข้อห้ามที่สนามฟุตบอล และการแบ่งที่นั่ง
- ข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นจริง
- อุปสรรคหรือข้อจำกัดของการรักษาความปลอดภัย

2.4 ข้อมูลเกี่ยวกับมาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างไม่เป็นทางการโดยแฟนบอล ผู้ให้ข้อมูลคือแกนนำของกลุ่มแฟนบอลที่ประสบความสำเร็จในการป้องกันความรุนแรง โดยมีประเด็นคำถามดังต่อไปนี้

- ข้อมูลส่วนบุคคล
- ข้อมูลของกลุ่มแฟนบอล เช่น ชื่อกลุ่ม จำนวนสมาชิก ประวัติการก่อตั้งกลุ่ม กิจกรรมของกลุ่ม แนวทางการดำเนินงานของกลุ่ม
- ข้อมูลมาตรการป้องกันความรุนแรงที่กลุ่มดำเนินการ เช่นการเตรียมพร้อมกฎระเบียบของกลุ่ม การบังคับใช้กฎ เทคนิคการรับมือกับสถานการณ์เฉพาะหน้าเมื่อเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง

3. ข้อมูลจากเอกสาร

โครงการวิจัยนี้ใช้ข้อมูลเอกสารจาก 2 ส่วน ส่วนแรกคือรายงานข่าวทางสื่อมวลชนเกี่ยวกับเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น และส่วนที่สองคือข้อมูลจากรายงานของผู้ควบคุมการแข่งขันและรายงาน

การประชุมผู้ควบคุมการแข่งขันประจำสัปดาห์ของบริษัทไทยพีเรียล จำกัด¹⁵ เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับเหตุการณ์ที่ผู้วิจัยไม่ได้มีส่วนร่วมและสำรวจปริมาณการเกิดความรุนแรง

โดยสรุปแล้ว โครงการวิจัยนี้เลือกศึกษาจากการแข่งขันฟุตบอลสโมสรไทยในฤดูกาลแข่งขัน 2556 ทั้ง 3 ระดับคือ ไทยพีเรียลลีก, ลีกดิวิชั่น 1, และ ลีกภูมิภาค ดิวิชั่น 2 โดยใช้ข้อมูลจาก 3 แหล่งได้แก่ การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม, การสัมภาษณ์, และข้อมูลจากเอกสาร โดยใช้เวลาเก็บข้อมูลตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม 2556 – ธันวาคม 2557 รวมทั้งหมด 10 เดือน

โครงสร้างของงาน

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ รายงานผลวิจัยในลักษณะของ “ชาติพันธุ์นิพนธ์” (ethnography) ซึ่งเป็นงานเขียนเชิงพรรณนาถึงลักษณะต่างๆของกลุ่มสังคมหรือปรากฏการณ์ที่ศึกษา โดยมีโครงสร้างเนื้อหา ดังนี้

บทที่ 2 วัฒนธรรมแฟนบอลไทย กล่าวถึงแฟนบอลไทยและวัฒนธรรมแฟนบอลไทยที่ปรากฏขึ้นมาในช่วงที่ฟุตบอลไทยได้รับความนิยมมากขึ้น โดยเสนอว่านอกจากมองว่าการเป็นแฟนบอลคือการติดตามชมการแข่งขันฟุตบอลแล้ว ควรพิจารณาการเป็นแฟนบอลไทยในฐานะที่เป็นกิจกรรมทางสังคมรูปแบบหนึ่งด้วย

บทที่ 3 แอลกอฮอล์ในฟุตบอลไทย มุ่งทำความเข้าใจการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลไทย โดยกล่าวถึงบทบาทของอุตสาหกรรมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่เป็นผู้สนับสนุน (สปอนเซอร์) ให้กับสโมสรฟุตบอลไทยจำนวนมาก สถานการณ์การจำหน่ายแอลกอฮอล์ที่สนามฟุตบอลไทย ซึ่งเกือบทุกสนามมีการจำหน่ายแอลกอฮอล์ทำให้แฟนบอลสามารถเข้าถึงได้ง่าย ลักษณะการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลไทยที่ดื่มในปริมาณค่อนข้างมาก และการดื่มเป็นกิจกรรมหนึ่งที่แฟนบอลไทยทำร่วมกัน ทั้งก่อน-หลังการแข่งขัน ไปจนถึงวันที่ไม่มีการแข่งขัน โดยเสนอว่า เมื่อพิจารณาการเป็นแฟนบอลไทยในฐานะที่เป็นกิจกรรมทางสังคมรูปแบบหนึ่งแล้ว จะพบได้ว่าสำหรับบริบทของสังคมไทยที่การพบปะสมาคมของเพศชายมักจะมีแอลกอฮอล์เป็นสื่อกลางสำคัญนั้น ในชุมชนแฟนบอลจึงมีการบริโภคแอลกอฮอล์เป็นจำนวนมาก โดยพบการบริโภคแอลกอฮอล์ได้ในเกือบทุกสนามฟุตบอลไทย

บทที่ 4 แอลกอฮอล์กับความรุนแรงในฟุตบอลไทย กล่าวถึงสถานการณ์ความรุนแรงในฟุตบอลไทยและความสัมพันธ์กับการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอล โดยเริ่มจากการสำรวจปริมาณและลักษณะ

¹⁵ ระบบการควบคุมการแข่งขันของบริษัทไทยพีเรียลลีกจะเป็นการส่งผู้ควบคุมการแข่งขันไปทำหน้าที่ในทุกสนามแข่งขันเพื่อพิจารณาการดำเนินการแข่งขันและการทำผิดระเบียบข้อบังคับ ซึ่งหลังจากไปทำหน้าที่แล้วผู้ควบคุมการแข่งขันจะทำรายงานส่งมาที่บริษัทฯ หลังจากนั้นจะมีการประชุมร่วมกันระหว่างผู้ควบคุมการแข่งขันและ “คณะกรรมการพิจารณามารยาท วินัยและข้อประท้วง” ทุกวัน อังคารถัดจากสัปดาห์ที่มีการแข่งขันเพื่อพิจารณาออกคำสั่งลงโทษสโมสรที่ทำผิดข้อบังคับการแข่งขัน

ของความรุนแรงที่เกิดขึ้น ข้อมูลที่พบแสดงให้เห็นว่าสนามฟุตบอลไทยไม่ได้เกิดความรุนแรงมากอย่างที่สังคมเข้าใจ ข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลที่พบได้ในเกือบทุกสนามแข่งขันนั้นไม่ได้นำไปสู่การเกิดความรุนแรงในทุกกรณี โดยความรุนแรงในฟุตบอลไทยมักเกิดโดยสัมพันธ์อยู่กับการแข่งขันในสนามและเกิดในบริบทเฉพาะลักษณะหนึ่งคือ เป็นการแข่งขันที่มีผลสำคัญ, แฟนบอลเกิดความไม่ไว้วางใจต่อการทำหน้าที่ของผู้ตัดสิน, มีแฟนบอลจำนวนมาก, และมีข้อบกพร่องในการรักษาความปลอดภัย ดังนั้นแล้วในบทนี้จะเสนอว่าการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลไม่ได้เป็นปัจจัยหลักปัจจัยเดียวที่ทำให้เกิดความรุนแรง แต่การบริโภคแอลกอฮอล์นั้นอาจกระตุ้นให้เกิดความรุนแรงได้ในบางบริบทดังที่กล่าวไปแล้ว

บทที่ 5 มาตรการป้องกันความรุนแรงกับการมีส่วนร่วมของแฟนบอลไทย มุ่งพิจารณามาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างเป็นทางการที่ดำเนินงานโดยฝ่ายจัดการแข่งขัน และมาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างไม่เป็นทางการจากการมีส่วนร่วมของแฟนบอล โดยเสนอว่ามาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างเป็นทางการนั้นมีข้อจำกัดอยู่หลายประการ ซึ่งการรวมตัวกันเป็นชุมชนแฟนของแฟนบอลไทยกลุ่มต่างๆนั้นช่วยให้พวกเขาสามารถมีส่วนร่วมในการป้องกันความรุนแรงได้ โดยกลไกสำคัญมาจากความสัมพันธ์ในชุมชนแฟนที่ช่วยให้ “มาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างไม่เป็นทางการ” ของแฟนบอลมีศักยภาพในลักษณะที่มาตรการป้องกันอย่างเป็นทางการของฝ่ายจัดการแข่งขันไม่สามารถทำได้

บทที่ 6 สรุปผลการศึกษา อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

บทที่ 2

วัฒนธรรมแฟนบอลไทย

แม้ว่าฟุตบอลจะเป็นกีฬายอดนิยมในสังคมไทยมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในแง่ของการออกกำลังกาย และการติดตามชมการแข่งขันของนักฟุตบอลอาชีพ แต่ที่ผ่านมานั้นผู้คนในสังคมไทยนิยมติดตามชมเฉพาะการแข่งขันฟุตบอลต่างประเทศเป็นหลัก ขณะที่ฟุตบอลสโมสรไทยอยู่ในช่วงซบเซามาเป็นเวลานาน และเพิ่งจะเกิดกระแสความนิยมขึ้นมาอีกครั้งในช่วง 5-6 ปีหลังมานี้ ลักษณะของแฟนบอลสโมสรไทยที่เพิ่งเกิดขึ้นมาจึงยังไม่เป็นที่รู้จักในสังคมมากนัก ดังนั้นแล้วในส่วนนี้จะเป็นการกล่าวถึงแฟนบอลไทย และลักษณะทางวัฒนธรรมของแฟนบอลไทยเพื่อเป็นฐานในการทำความเข้าใจต่อไป

แฟนบอลไทย

กระแสความนิยมในฟุตบอลสโมสรไทยที่เพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดในปี 2552 ทำให้เกิดแฟนบอลไทยจำนวนมาก จากสถิติผู้เข้าชมการแข่งขันในฤดูกาล 2556¹⁶ ผู้วิจัยประมาณการว่าปัจจุบันมีผู้ที่เข้าชมการแข่งขันฟุตบอลไทยที่สนามเป็นประจำมากกว่า 100,000 คน พื้นฐานสำคัญในการทำความเข้าใจแฟนบอลไทยประการหนึ่งจึงอยู่ที่ว่ากลุ่มแฟนบอลเหล่านี้เป็นใคร ทั้งในส่วนของ เพศ สถานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา การประกอบอาชีพ รวมถึงลักษณะการบริโภค

แฟนบอลไทยคือใคร

ปัจจุบันเกือบทุกจังหวัดในประเทศไทยมีสโมสรฟุตบอลอย่างน้อย 1 แห่ง¹⁷ ด้วยจำนวนประชากรที่มากและการกระจายตัวดังกล่าวทำให้ยังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะทางประชากรโดยรวมของแฟนบอลไทยอย่างเฉพาะเจาะจงมาก่อน อย่างไรก็ตามงานศึกษาเชิงปริมาณบางชิ้นที่แม้จะมุ่งศึกษาประเด็นเฉพาะประเด็นใดประเด็นหนึ่งแต่ก็ได้มีการรวบรวมข้อมูลทั่วไปของแฟนบอลไทยในหลายพื้นที่เอาไว้อยู่บ้าง ในส่วนนี้จึงจะใช้ข้อมูลดังกล่าวพิจารณาเทียบเคียงกับข้อมูลภาคสนามเพื่อทำความเข้าใจลักษณะทางประชากรของแฟนบอลไทยโดยคร่าว

ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การใช้สื่อเพื่อสร้างและธำรงรักษาอัตลักษณ์ของแฟนสโมสรฟุตบอลจังหวัดชลบุรี” กุลวิชญ์ สัมแดงเดช (2551) สัมภาษณ์แฟนบอลสโมสรชลบุรี เอฟซีจำนวน 60 คน โดยเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลด้วยวิธีแบบ snowball technique หรือการให้ผู้ที่ให้ข้อมูลช่วยแนะนำต่อกันไป คัดเลือกโดยมีเกณฑ์

¹⁶ ดูรายละเอียดได้ที่หน้า 1-2

¹⁷ ยกเว้นจังหวัดแม่ฮ่องสอนและบึงกาฬ

จากการติดตามชมการแข่งขัน ติดตามข่าวสาร และสะสมของที่ระลึกจากสโมสร เก็บข้อมูลในช่วงเดือน ตุลาคม 2551 – กุมภาพันธ์ 2552 พบข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ดังนี้

1. เพศ ชาย 88% หญิง 12%
2. อายุ ส่วนมากอยู่ในช่วงอายุ 31-35 ปี 25% รองลงมาอายุ 26-30 ปี 21.67%
3. การศึกษา ส่วนมากระดับปริญญาตรี 26.67% (และกำลังศึกษาระดับปริญญาตรีอีก 15%) รองลงมาระดับปวช. 21.67%
4. อาชีพ ส่วนมากเป็นพนักงานบริษัท 23.33% รองลงมาเป็นนักเรียน นักศึกษา 21.67% ข้าราชการ 18.33%

การค้นคว้าอิสระเรื่อง “พฤติกรรมและปัจจัยที่มีผลต่อผู้เข้าชมการแข่งขันฟุตบอลไทยแลนด์ พรีเมียร์ลีก” ของบงกช พุ่มแก้ว (2552) เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (accidental sampling) จากผู้เข้าชมฟุตบอลไทยแลนด์พรีเมียร์ลีกที่สนามต่างๆ จำนวน 400 คน เก็บข้อมูล ในช่วงเดือนกรกฎาคม – สิงหาคม 2551¹⁸ พบข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามดังนี้

1. เพศ ชาย 79.5% หญิง 20.5%
2. อายุ ส่วนมากอยู่ในช่วงอายุ 21-30 ปี 31.7% รองลงมาอายุ 31-40 ปี 29%
3. การศึกษา ส่วนมากระดับปริญญาตรี 42.7% รองลงมาระดับมัธยมปลาย 15.7%
4. อาชีพ ส่วนมากเป็นพนักงานบริษัทเอกชน 36.3% รองลงมาเป็นนักเรียน/นักศึกษา 27.5% และค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว 18.2%
5. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ส่วนมากอยู่ในช่วง 5,001-10,000 บาท 26% รองลงมาได้ต่ำกว่า 5,000 บาท 23.3% และ 10,001-15,000 บาท 20%

ส่วนปริญญาโทของ กอบกาญจน์ พุทธาศรีเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรักและความภักดี ต่อสโมสรฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก” (2553) ใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (convenience sampling) โดยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามออนไลน์ (online questionnaire) และเชื่อมโยง (link) ไว้ใน เว็บไซต์ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก มีกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 385 คน¹⁹ พบข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามดังนี้

1. เพศ ชาย 83.6% หญิง 16.4%

¹⁸ ผู้วิจัยไม่พบว่าในงานศึกษาดังกล่าวมีการระบุถึงพื้นที่ที่ทำการเก็บข้อมูลไว้อย่างชัดเจน แต่พบว่าในส่วนกิตติกรรมประกาศได้มีการกล่าวขอบคุณเจ้าหน้าที่ประจำสนามแข่งขันของสโมสรบีอีซี เทโรศาสน, โอสถสภา เอ็ม-150, ทีโอที เอสซี และกลุ่มกองเชียร์สโมสรชลบุรี เอฟซี และนครปฐม อยู่ในเขตที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูล ซึ่งคาดว่าจะงานศึกษานี้ได้ทำการเก็บข้อมูลในวันการแข่งขันของสโมสรเหล่านี้ (ขณะนั้นสโมสรบีอีซีฯ และโอสถสภาฯ มีสนามแข่งขันอยู่ที่กรุงเทพฯ ส่วนทีโอทีฯอยู่ที่จ.นนทบุรี)

¹⁹ ข้อมูลของงานศึกษานี้ระบุว่าผู้ตอบแบบสอบถามอาศัยอยู่หลายภูมิภาค ส่วนมากอยู่ที่ภาคกลาง 37.7% รองลงมาเป็นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 27.5% ภาคเหนือ 15.3% ภาคตะวันออก 11.7% และภาคใต้ 7.8% ตามลำดับ

2. อายุ ส่วนมากอยู่ในช่วง 26-30 ปี 28.3% รองลงมาอายุ 21-25 ปี 22.1%
3. การศึกษา ส่วนมากระดับปริญญาตรี 54.3% รองลงมาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี 37.1%
4. อาชีพ ส่วนมากเป็นพนักงานบริษัทเอกชน/ห้างร้าน 50.4% รองลงมาเป็นนักเรียน/นักศึกษา 23.1% ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ 13.5%
5. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ส่วนมากอยู่ในช่วงมากกว่า 20,001 บาทขึ้นไป 30.9% รองลงมาได้ 5,001-10,000 บาท 22.9% และ 10,001-15,000 บาท 20.3%

วิทยานิพนธ์เรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการซื้อผลิตภัณฑ์สโมสรรฟุตบอลบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด ของผู้บริโภคในจังหวัดบุรีรัมย์” ของกิตติคุณ บุญเกตุ (2556) ใช้วิธีสุ่มสองขั้นแบบแบ่งกลุ่ม (two-stage cluster random sampling) สุ่มเลือกกลุ่มตัวอย่างประชากรจาก 8 อำเภอในจังหวัดบุรีรัมย์ ทั้งที่เป็นและไม่เป็นแฟนบอลสโมสรรฟุตบอลบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด โดยในส่วนนี้จะยกมาเฉพาะส่วนที่เป็นแฟนบอลจำนวน 200 คน มีข้อมูลทั่วไปดังต่อไปนี้

1. เพศ ชาย 59% หญิง 41%
2. อายุ ส่วนมากอยู่ในช่วง 25-34 ปี 32% รองลงมาอายุ 15-24 ปี 25.5%
3. การศึกษา ส่วนมากอยู่ในระดับปริญญาตรี 42% รองลงมาระดับปวช./ปวส./อนุปริญญา 26%
4. อาชีพ ส่วนมากคือธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย 26.5% รองลงมาเป็นข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ 26% และพนักงานบริษัทเอกชน 38%
5. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ส่วนมากอยู่ในช่วง 10,001-30,000 บาท 46% รองลงมาไม่เกิน 10,000 บาท 32% และ 30,001 บาทขึ้นไป 22%

เมื่อพิจารณาข้อมูลจากงานศึกษาทั้ง 4 ชิ้นนี้ประกอบกันแล้วพบว่าแฟนบอลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ซึ่งนอกจากงานศึกษาของกิตติคุณแล้ว งานศึกษาอีก 3 ชิ้นล้วนมีอัตราส่วนที่ค่อนข้างใกล้เคียงกัน คือเพศชายอยู่ที่ประมาณ 80% ของแฟนบอลทั้งหมด และมีเพศหญิงประมาณ 20%

ช่วงอายุของแฟนบอลไทยค่อนข้างหลากหลายช่วงวัย ตั้งแต่วัยเด็กไปจนถึงสูงอายุ ดังที่จะพบจากสนามฟุตบอลไทยโดยทั่วไปได้ว่าการเข้าชมการแข่งขันร่วมกันทั้งครอบครัวอยู่มากพอสมควร นอกจากนี้แล้วในช่วงหลังมานี้ผู้วิจัยพบว่าเริ่มมีกลุ่มวัยรุ่นเข้ามาชมการแข่งขันฟุตบอลไทยมากขึ้นเรื่อยๆ อย่างไรก็ตามแล้วส่วนมากแฟนบอลไทยอยู่ในช่วงอายุประมาณ 20-40 ปี หรือในช่วงวัยทำงาน

ในส่วนของการศึกษา ส่วนมากจบการศึกษาหรือกำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี ข้อมูลจากงานทั้ง 4 ชิ้นพบตรงกันว่ามากกว่า 40% อยู่ในระดับการศึกษาดังกล่าว

อาชีพของแฟนบอลไทยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มอาชีพพนักงานบริษัท นักเรียน-นักศึกษา และข้าราชการ ซึ่งกลุ่มอาชีพเหล่านี้มีลักษณะร่วมกันคือมีเวลาทำงานชัดเจน ซึ่งในทางกลับกันก็หมายถึงการมีเวลาว่างที่ชัดเจนด้วย สอดคล้องกับช่วงเวลาของการแข่งขันที่ส่วนมากอยู่ในวันเสาร์หรืออาทิตย์

ส่วนรายได้ของแฟนบอลไทยพบว่า เนื่องจากการแบ่งช่วงรายได้ในการสำรวจของงานศึกษาที่ยกมานั้นไม่ตรงกัน ทำให้กลุ่มรายได้ส่วนมากยังต่างกันอยู่ แต่หากจัดกลุ่มรายได้ทั้งหมดเสียใหม่แล้ว จะพบว่าข้อมูลจากงานศึกษาทั้ง 3 ชิ้น (ยกเว้นของกุลวิชัย เนื่องจากไม่มีการสำรวจในส่วนรายได้) พบตรงกันว่าแฟนบอลไทยมากกว่า 50% มีรายได้มากกว่า 10,000 บาทต่อเดือน ซึ่งเมื่อพิจารณาประกอบกับกลุ่มอาชีพส่วนใหญ่ที่มีรายได้ประจำเดือนอย่างสม่ำเสมอแล้ว กล่าวได้ว่าแฟนบอลไทยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีความมั่นคงทางรายได้ อยู่พอสมควร

โดยสรุปแล้วข้อมูลจากงานศึกษาทั้ง 4 ชิ้นดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า แฟนบอลไทยส่วนใหญ่เป็นเพศชาย วัยทำงาน ระดับการศึกษาปริญญาตรี มีอาชีพประจำและมีความมั่นคงทางรายได้พอสมควร

ต้นทุนของการเป็นแฟนบอล

แม้ว่าฟุตบอลมักจะถูกกล่าวถึงกันในแง่ของการเป็นกีฬาของมวลชน โดยเฉพาะชนชั้นแรงงาน แต่ในปัจจุบันมุมมองที่ว่าฟุตบอลเป็นกีฬาของชนชั้นแรงงานนั้นก็กำลังถูกท้าทายด้วยการกลายเป็นธุรกิจของฟุตบอล (โดยเฉพาะฟุตบอลสโมสรในยุโรป) ซึ่งทำให้ค่าบัตรเข้าชมการแข่งขันรวมถึงสินค้าที่เกี่ยวข้องสูงขึ้นเรื่อยๆ จนเกินกว่ากำลังซื้อของชนชั้นแรงงาน พร้อมทั้งกันนั้นฟุตบอลก็ได้รับความนิยมจนเป็นที่สนใจจากชนชั้นกลางมากขึ้น กระทั่งอาจกล่าวได้ว่า ในปัจจุบันนี้กำลังซื้อหลักของธุรกิจฟุตบอลอยู่ที่กลุ่มชนชั้นกลาง (Lee 1998: 32-49)

กรณีของฟุตบอลสโมสรไทยก็ดูจะเป็นไปในทางเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินงานให้ เป็นไปเพื่อธุรกิจมากขึ้นทำให้สโมสรฟุตบอลจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการหารายได้ ค่าใช้จ่ายในการเข้าชมการแข่งขันรวมถึงค่าใช้จ่ายอื่นๆที่เกี่ยวข้องจึงถีบตัวสูงขึ้นและเรียกร้องศักยภาพในการจับจ่ายจากผู้บริโภค ข้อมูลจากการศึกษากลุ่มแฟนบอลชลบุรีของ กุลวิชัย สำแดงเดช (2551: 57) ชี้ให้เห็นว่า แฟนบอลชลบุรีชนั้น “มีการงาน การเงินมั่นคง สะท้อนว่าการเชียร์ทีมชลบุรีนั้น นอกจากเรื่องรักบ้านเกิดแล้ว ก็มีเรื่องของเงินด้วย” และงานศึกษากลุ่มแฟนเมืองทองฯของ สายชล ปัญญชิต (2553: 61) ก็ยังชี้อีกว่ากลุ่มตัวอย่างแฟนเมืองทองฯที่เขาศึกษานั้น “ส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี” อย่างไรก็ตาม ภาวะที่ซื้อตกเถียงเกี่ยวกับการจัดจำแนกกลุ่มคนออกเป็นชนชั้นดูจะไม่สามารถหาข้อสรุปได้โดยง่าย ผู้วิจัยไม่ได้มุ่งที่จะเสนอว่าแฟนบอลไทยเป็นชนชั้นกลางไปเสียทั้งหมด แต่จะทำความเข้าใจแฟนบอลไทยผ่านวิถีการบริโภคเป็นหลัก

ในช่วงฤดูกาลแข่งขัน 2556 บัตรเข้าชมฟุตบอลไทย มีราคาเฉลี่ยประมาณ 50-150 บาท²⁰ และมีแฟนบอลบางส่วนที่ซื้อตั๋วปีของสโมสรที่ราคาประมาณ 1,000-3,000 บาท โดยเฉพาะแล้วในการชมการแข่งขันแต่ละครั้ง นับรวมทั้งค่าบัตร ค่าเดินทาง ค่าอาหารและเครื่องดื่มต่างๆคิดเป็นค่าใช้จ่ายประมาณ

²⁰ ระดับไทยพรีเมียร์ลีกราคาประมาณ 100-200 บาท ระดับดิวิชั่น 1 ประมาณ 80-150 บาท และระดับดิวิชั่น 2 ประมาณ 50-80 บาท

400-500 บาทต่อคน (ยิ่งหากเป็นการแข่งขันนัดเยือนที่ไกลออกไปก็จะมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางที่มากขึ้นไปอีก) ยังไม่รวมค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับของที่ระลึก ซึ่งในการเข้าชมการแข่งขันแต่ละครั้งแฟนบอลสโมสรไทยส่วนมากจะใส่เสื้อแข่งของสโมสร ราคาเสื้อแข่งโดยเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 500-1,000 บาท หรือหากต้องการเสื้อแข่งที่มีป้ายสัญลักษณ์รวมไปถึงหมายเลข-ชื่อเพิ่ม ก็จะมีราคาสูงขึ้นไปอีกประมาณ 100-200 บาท และอาจรวมถึงผ้าพันคอซึ่งเป็นสินค้าที่ได้รับความนิยมในกลุ่มแฟนบอลไทยจำนวนมากอีกในราคาผืนละประมาณ 150-350 บาท การเป็นแฟนบอลจึงมีค่าใช้จ่ายอยู่มากพอสมควร

ไม่เพียงแต่เรื่องของค่าใช้จ่ายเท่านั้น การติดตามชมฟุตบอลซึ่งมักจะแข่งขันกันในวันสุดสัปดาห์ยังต้องการเวลาว่างที่ค่อนข้างแน่นอน โดยทั่วไปฟุตบอลสโมสรไทยจะแข่งขันกันในช่วงเย็นของวัน แต่แฟนบอลก็ไม่ได้ใช้เวลาเฉพาะประมาณสองชั่วโมงของการแข่งขันเท่านั้น อย่างน้อยๆพวกเขาจะใช้เวลาในช่วงครึ่งวันบ่ายไปจนถึงดึก บางคนอาจจะใช้เวลาเตรียมตัวตั้งแต่เช้า หรือหากมีการแข่งขันในวันทำงาน ระหว่างสัปดาห์แฟนบอลหลายคนทำงานประจำมักจะต้องลางานอย่างน้อยๆครึ่งวัน การเป็นแฟนบอลจึงต้องการต้นทุนทั้งในเรื่องของค่าใช้จ่าย รวมไปถึงเวลาว่างที่แน่นอน ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะทางประชากรที่กล่าวถึงในส่วนก่อนหน้า

นอกจากนี้แล้วที่ตั้งของสนามแข่งขันยังส่งผลต่อกลุ่มประชากรแฟนบอลอยู่ด้วย เนื่องจากสนามฟุตบอลไทยส่วนมากมักจะตั้งอยู่บริเวณเขตเทศบาลหรือในอำเภอเมือง จากเงื่อนไขเรื่องระยะทางดังกล่าวทำให้แฟนบอลไทยส่วนมากมักจะมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเมืองของแต่ละจังหวัด

จากลักษณะการบริโภคดังที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าการเป็นแฟนบอลนั้นต้องการต้นทุนอยู่ในระดับหนึ่ง ทั้งศักยภาพในการจับจ่ายที่เป็นตัวเงินและเวลา ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะทางประชากรของแฟนบอลไทยดังที่กล่าวไปแล้ว ดังนั้นผู้วิจัยจะเสนอในส่วนเริ่มต้นนี้ไว้ว่า การบริโภคของแฟนบอลไทยนั้นเป็นวิถีการบริโภคแบบชนชั้นกลาง เพื่อเป็นฐานในการทำความเข้าใจวัฒนธรรมแฟนบอลไทยในส่วนต่อไป

วัฒนธรรมแฟนบอลไทย

ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอันเป็นผลมาจากกระแสความนิยมในฟุตบอลสโมสรไทยคือการเกิดขึ้นมาของแฟนบอลจำนวนมากที่ติดตามชมการแข่งขันอย่างเหนียวแน่นและต่อเนื่องยาวนาน Henry Jenkins (1992) ศึกษาลักษณะของแฟนซีรีส์โทรทัศน์และชี้ให้เห็นว่าแฟนซีรีส์โทรทัศน์นั้นไม่ได้แค่ติดตามชมและคลั่งไคล้ซีรีส์เท่านั้น แต่ในอีกแง่หนึ่งพวกเขามีการสื่อสารและทำกิจกรรมร่วมกันเป็นจำนวนมาก ซึ่งกิจกรรมต่างๆที่ไม่ได้จำกัดอยู่แค่หน้าจอโทรทัศน์เหล่านี้ทำให้พวกเขาสามารถรวมตัวกันได้ เป็น “ชุมชนแฟน” (fan community) อันเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมร่วมกันของแฟนซีรีส์โทรทัศน์กลุ่มต่างๆ ซึ่งในแฟนบอลไทยเองก็เช่นกัน กระแสความนิยมที่เพิ่มขึ้นและจำนวนแฟนบอลที่มากขึ้นทำให้เกิดลักษณะที่สำคัญหลายประการ ทั้งการรวมตัวกันเป็นกลุ่มแฟนบอล/แฟนคลับ การติดต่อสื่อสารระหว่างแฟนบอล และการสร้างกิจกรรมต่างๆที่เป็นส่วนขยายของการชมฟุตบอล โดยมีพื้นฐานสำคัญอยู่ที่การเกิดขึ้นมาของชุมชนแฟน

กลุ่มแฟนบอล/แฟนคลับ

ลักษณะที่โดดเด่นของวัฒนธรรมแฟนบอลไทยปัจจุบันคือการเกิดขึ้นมาของกลุ่มแฟนบอล/แฟนคลับที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนชัดเจน งานศึกษาเรื่อง “ฟุตบอลแฟนคลับในสังคมไทยสมัยใหม่: ศึกษากรณีสโมสรเมืองทองหนองจอก ยูไนเต็ด” ของสายชล ปัญญชิต (2553) ศึกษากลุ่มแฟนคลับของสโมสรเอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ดที่ชื่อว่า “อุลตราเมืองทอง” และชี้ให้เห็นถึงการเกิดขึ้นมาของกลุ่มแฟนคลับโดยมีที่มาจาก การรวมตัวกันของแฟนบอลจนกลายเป็นเครือข่ายขนาดใหญ่ที่ทำกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ในแง่เดียวกัน งานศึกษาเรื่อง “แฟนบอล: ปฏิบัติการทางวัฒนธรรมของแฟนบอลไทย” ของอาจินต์ ทองอยู่คง (2555) ก็แสดงให้เห็นถึงการรวมตัวกันได้ของแฟนบอลกลุ่มต่างๆ ในหลายสโมสรที่มีลักษณะเป็นชุมชนแฟน

กลุ่มแฟนบอล/แฟนคลับคือการรวมตัวของแฟนบอลของสโมสรต่างๆ โดยส่วนมากแล้วกลุ่มแฟนบอลนี้จะเป็นการรวมตัวและดำเนินงานกันเองในกลุ่มแฟนบอลโดยไม่มีส่วนข้องเกี่ยวโดยตรงกับสโมสร²¹ ปัจจุบันนี้เกือบทุกสโมสรล้วนแต่มีกลุ่มแฟนบอลในลักษณะนี้ และหลายสโมสรก็มีแฟนบอลหลายกลุ่ม แฟนบอลแต่ละกลุ่มจะมีชื่อกลุ่ม สัญลักษณ์ประจำกลุ่ม มีที่นั่งประจำบนอัฒจันทร์ มีเพลงเชียร์ประจำกลุ่ม มีการจัดหางบประมาณในการจัดกิจกรรมของกลุ่ม มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบภายในกลุ่ม หรือกระทั่งโครงสร้างการบริหารงานภายในกลุ่มที่ชัดเจน

กลุ่มแฟนบอลไทยที่มีการรวมตัวกันอย่างชัดเจนเป็นกลุ่มแรกคือกลุ่ม “เชียร์ไทย” ซึ่งก่อตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 เพื่อร่วมกันเชียร์ทีมชาติไทย พื้นที่ในการสื่อสารหลักของเชียร์ไทยคือทางอินเทอร์เน็ต โดยพวกเขาจะรวมตัวกันเมื่อมีการแข่งขันของทีมชาติไทยและในเวลาอื่น ๆ ก็มักจะมีกิจกรรมอื่น ๆ ร่วมกันเป็นประจำ ปัจจุบันเชียร์ไทยเป็นกลุ่มแฟนบอลกลุ่มหลักของทีมชาติไทย นอกจากนี้แล้วสมาชิกรุ่นแรกๆ ของเชียร์ไทยก็ได้กระจายกันไปมีบทบาทสำคัญในกลุ่มแฟนบอลของสโมสรต่างๆ หลายกลุ่ม

แม้กลุ่มแฟนบอลไทยกลุ่มแรกอย่างเชียร์ไทยจะถือกำเนิดมาตั้งแต่ พ.ศ. 2544 แต่หลังจากนั้นก็ยังมีกลุ่มแฟนบอลไทยเกิดขึ้นมาอีกไม่มาก เท่าที่มีเช่นกลุ่ม “หมาเห่าใบตองแห้ง” กลุ่มแฟนบอลสโมสรเชียงใหม่ ซึ่งก่อตั้งประมาณปี 2546 รวมถึงกลุ่ม “บางกอก บราโว่” แฟนบอลสโมสร บางกอก บราโว่ เอฟซี ที่ก่อตั้งในประมาณปี 2547 โดยสมาชิกส่วนใหญ่มาจากกลุ่มเชียร์ไทย จนกระทั่งในช่วงที่กระแสความนิยมในฟุตบอลไทยเติบโตขึ้นมาในช่วงปี 2552 ก็ได้เกิดกลุ่มแฟนบอลไทยจำนวนมากขึ้นมา

กลุ่มแฟนบอลไทยที่เป็นรู้จักมากที่สุดกลุ่มหนึ่งคือ “อุลตราเมืองทอง” แฟนสโมสรเมืองทองฯ กลุ่มอุลตราเมืองทองก่อตั้งขึ้นเมื่อปลายปี พ.ศ. 2551 โดยมีสมาชิกรุ่นบุกเบิกเพียงแค่ 7 คน แต่ก็ค่อยๆ เพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ ปัจจุบันกลุ่มอุลตราเมืองทองมีที่นั่งประจำอยู่ที่อัฒจันทร์ฝั่งทิศใต้ของสนามเอสซีจี สเต

²¹ เว้นแต่บางสโมสรเช่น บุรีรัมย์ ยูไนเต็ด ที่ผู้บริหารหรือผู้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้บริหารสโมสรมีบทบาทสำคัญในกลุ่มแฟนบอลโดยตรง

เดียม โดยสโมสรเปลี่ยนชื่ออัครจันทร์ฝั่งนี้ เป็น “ยามาฮา อุลตราสแตนด” ตามชื่อกลุ่ม ซึ่งอัครจันทร์ฝั่งนี้ มักจะมีผู้เข้าชมเต็มความจุที่ประมาณ 2,500 คนเสมอ นอกจากการเข้าชมการแข่งขันฟุตบอลแล้วพวกเขายังทำกิจกรรมอื่น ๆ ร่วมกันเป็นประจำ กลุ่มอุลตราเมืองทองมีสโลแกนกลุ่มว่า “อารยชน คนเมืองทอง” ซึ่งจะปรากฏผ่านการแสดงออกในสนามที่เน้นความสุภาพและเป็นมิตร นอกจากนี้แล้วอุลตราเมืองทองยังนับว่าเป็นกลุ่มแฟนบอลที่มีการจัดโครงสร้างการบริหารภายในกลุ่มอย่างเป็นระบบ มีการกำหนดประธานกลุ่ม รองประธาน มีทีมงานผู้รับผิดชอบหน้าที่ต่างๆ อย่างชัดเจน มีการประชุมกำหนดแนวทางและกิจกรรมของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้แล้วแฟนบอลสโมสรเมืองทองฯ ก็ไม่ได้มีเฉพาะกลุ่มอุลตราเมืองทอง แต่ยังมีกลุ่มอื่นๆ อีก เช่นกลุ่ม “N-Zone” ซึ่งเริ่มก่อตั้งในช่วงครึ่งหลังของปี พ.ศ. 2552 โดยมีที่นั่งประจำอยู่ทางทิศเหนือของสนาม

ขณะที่สโมสรชลบุรี เอฟซีมีแฟนบอลกลุ่ม “The Sh@rk Power” ที่ก่อตั้งในช่วงปี พ.ศ. 2553 และแฟนบอลกลุ่ม “ฉลามกรุง” โดยกลุ่มฉลามกรุงเป็นการรวมตัวของแฟนบอลสโมสรชลบุรีฯ ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดอื่นๆ โดยเฉพาะบริเวณกรุงเทพฯ และปริมณฑล ซึ่งสมาชิกกลุ่มฉลามกรุงจะมีการรวมตัวกันเข้าหารถตู้ไปชมการแข่งขันที่จังหวัดชลบุรีเป็นประจำทุกครั้งที่สมาชิกกลุ่ม The Sh@rk Power ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในจังหวัดชลบุรี

ไม่ใช่เฉพาะสโมสรชื่อดังอย่างเมืองทองฯ หรือชลบุรีฯ เท่านั้นที่มีกลุ่มแฟนบอลเป็นกลุ่มก้อนชัดเจน แต่เกือบทุกสโมสรล้วนแต่มีการก่อตั้งกลุ่มแฟนบอลขึ้นมาเช่นกัน ทั้งในระดับดิวิชั่น 1 หรือดิวิชั่น 2 เช่นกลุ่ม “ช้างขาวพาวเวอร์” แฟนสโมสรตราด เอฟซี หรือกลุ่ม “ขุนพลนเรศวร” แฟนสโมสรพิษณุโลก ทีเอสวาย เอฟซี

ในช่วง 1-2 ปีมานี้ลักษณะของกลุ่มแฟนบอลไทยเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นลักษณะเดียวกับแฟนบอลในต่างประเทศมากขึ้น โดยเริ่มปรากฏกลุ่มแฟนบอลที่เรียกตัวเองว่า “อุลตราส” (ultras) มากขึ้น เช่นกลุ่ม CURVA SUD PYRO แฟนสโมสรเมืองทองฯ, Ultras Blood101 แฟนสโมสร ร้อยเอ็ด ยูไนเต็ด, Ultras Kolek Mania แฟนสโมสรนรา ยูไนเต็ด, รวมถึงกลุ่ม Ultras Thailand ที่เป็นการรวมตัวของอุลตราสจากสโมสรต่างๆ เพื่อเชียร์ทีมชาติไทยในลักษณะเดียวกับกลุ่มเชียร์ไทยของแฟนบอลยุคก่อนหน้า อุลตราสเป็นชื่อเรียกกลุ่มแฟนบอลที่เป็นลักษณะเด่นของประเทศแถบยุโรปได้โดยเฉพาะอิตาลี อุลตราสมักจะประดับอัครจันทร์ด้วยป้ายและธงที่แสดงอัตลักษณ์ของกลุ่ม มีผู้นำร้องเพลงเชียร์ด้วยเครื่องขยายเสียงขนาดเล็ก และนิยมจุดพลุไฟหรือพลุควันตามสี่ประจําสโมสร (Giulianotti 1999: 54-56) แม้ภาพลักษณ์ของอุลตราสในต่างประเทศมักจะถูกนำเสนอผ่านสื่อในแง่ลบว่าเป็นแฟนบอลที่ก่อความรุนแรง แต่สำหรับกลุ่มแฟนบอลไทยที่เรียกตัวเองว่าอุลตราสนั้นยังไม่พบว่ามีลักษณะดังกล่าว นอกจากการจุดพลุไฟและอุปกรณ์เชียร์อื่นๆ แล้ว กลุ่มอุลตราสของแฟนบอลไทยยังมีลักษณะที่ไม่ต่างจากแฟนบอลกลุ่มอื่นๆ มากนัก

นอกจากการแข่งขันในสนามฟุตบอลที่มีเป็นประจำทุกสัปดาห์แล้ว กลุ่มแฟน/แฟนคลับเหล่านี้คือชุมชนแฟนอันเป็นศูนย์กลางที่ยึดโยงแฟนบอลแต่ละคนเข้าด้วยกัน ทั้งการร้องเพลงเชียร์ร่วมกันในสนาม ที่

แฟนบอลแต่ละกลุ่มจะมีเพลงเฉพาะของกลุ่มตนเอง การทำกิจกรรมร่วมกันทั้งในวันที่มีหรือไม่มีการแข่งขัน ไปจนถึงการติดต่อสื่อสารทางอินเทอร์เน็ตที่แต่ละกลุ่มจะมีพื้นที่เฉพาะของตนเอง

กิจกรรมของแฟนบอล

สำหรับแฟนบอลไทยแล้ว กิจกรรมที่พวกเขาทำไม่ใช่แค่การไปชมการแข่งขันที่สนามเท่านั้น แต่พวกเขายังมีกิจกรรมอื่น ๆ ที่ทำร่วมกันอีกจำนวนมาก ทั้งในวันที่มีการแข่งขันไปจนถึงวันที่ไม่มีการแข่งขัน งานศึกษาของสายซล (2553) และอาจินต์ (2555) ซึ่งให้เห็นถึงบทบาทของกลุ่มแฟนบอล/แฟนคลับที่ช่วยสร้างกิจกรรมนอกสนามของแฟนบอลและในอีกด้านหนึ่งกิจกรรมต่างๆที่แฟนบอลทำร่วมกันก็ยิ่งช่วยให้พวกเขารวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนได้อย่างเหนียวแน่นขึ้น

โดยปกติแล้วการแข่งขันฟุตบอลสโมสรไทยจะเริ่มแข่งประมาณ 18.00 น.และสิ้นสุดประมาณ 20.00 น. แต่แฟนบอลส่วนมากจะมาที่สนามก่อนเริ่มการแข่งขันประมาณ 1-2 ชั่วโมง และใช้เวลาร่วมกันต่อหลังจบการแข่งขันไปอีกระยะเวลาหนึ่ง กิจกรรมที่แฟนบอลทำร่วมกันในวันแข่งขันจึงไม่ใช่แค่การชมฟุตบอล แต่ยังรวมไปถึงการสังสรรค์ดื่มกินร่วมกัน การพบปะพูดคุย การร้องเพลงเชียร์ หรือกระทั่งการติดตั้งและจัดเก็บอุปกรณ์เชียร์บนอัฒจันทร์

ครั้งหนึ่งของการแข่งขันฟุตบอลในระบบลีกคือการแข่งขันในสนามของฝ่ายตรงข้าม การแข่งขันในลักษณะนี้เรียกว่า “นัดเยือน” ส่วนใหญ่แล้วสนามแข่งขันของแต่ละสโมสรจะกระจายกันไปในจังหวัดต่างๆ การชมการแข่งขันนัดเยือนของแฟนบอลจึงมักจะเป็นการเดินทางไกลข้ามจังหวัด ทั้งในรูปของรถบัสบริการของสโมสรและการเดินทางไปกันเองโดยแฟนบอล ระหว่างเดินทางมักจะมีการแวะพักท่องเที่ยวตามสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดปลายทางหรือบางกรณีอาจมีการนอนพักค้างคืน การเดินทางไปชมการแข่งขันนัดเยือนจึงเสมือนการเดินทางท่องเที่ยวร่วมกันของแฟนบอล ช่วงเวลาระหว่างเดินทาง การท่องเที่ยว และรอชมการแข่งขัน ทั้งหมดนี้เป็นเวลายาวนานที่แฟนบอลใช้ร่วมกัน

นอกจากวันที่มีการแข่งขันแล้ว แฟนบอลกลุ่มต่างๆยังมีการนัดหมายทำกิจกรรมร่วมกันเสมอ ทั้งกิจกรรมที่ทำเป็นประจำเช่นการเล่นฟุตบอลและกีฬาต่างๆร่วมกัน การไปชมการฝึกซ้อมของนักฟุตบอล การพบปะสังสรรค์ ไปจนถึงการรวมกลุ่มทำกิจกรรมตามความสนใจของแต่ละกลุ่ม กิจกรรมที่ทำเป็นครั้งคราวเช่น การนัดหมายผลิตอุปกรณ์เชียร์ ดูแลรักษาและซ่อมแซมอุปกรณ์เชียร์ ช่อมร้องเพลงเชียร์ รวมไปถึงกิจกรรมประจำปีเช่นการจัดกิจกรรมการกุศล การเล่นเกมกีฬาประจำปี หรือการออกค่ายพักผ่อน

อินเทอร์เน็ต: เครื่องมือสื่อสารหลักของแฟนบอลไทย²²

การสื่อสารระหว่างแฟนด้วยกันเป็นปัจจัยสำคัญในวัฒนธรรมแฟน ในยุคที่อินเทอร์เน็ตยังไม่แพร่หลาย แฟนกลุ่มต่างๆมักจะสื่อสารกันผ่านแฟนซีน (fanzine)²³ และจดหมายเวียนด้วยบริการไปรษณีย์เป็นหลักและมีการนัดพบทำกิจกรรมร่วมกันเป็นระยะ (Jenkins 1992: 158-162) แต่เมื่ออินเทอร์เน็ตเริ่มแพร่หลายและเข้าถึงได้มากขึ้นแล้ว อินเทอร์เน็ตก็ได้กลายมาเป็นช่องทางการสื่อสารที่สำคัญ (Jenkins 2006) ในสังคมไทยเองก็เช่นกัน วัฒนธรรมแฟนรูปแบบต่างๆล้วนแต่ใช้อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือสื่อสารหลัก ทั้งแฟนเพลง (สุปรีดา 2549) แฟนบอลต่างประเทศ (ณัฐสุพงษ์ 2548) และรวมถึงแฟนบอลไทยด้วย

ตั้งแต่ช่วงที่ความนิยมในฟุตบอลไทยกำลังเริ่มก่อตัว ข่าวสารเกี่ยวกับฟุตบอลไทยยังไม่ถูกนำเสนอทางสื่อหลักมากนัก แฟนบอลไทยมักจะติดตามข่าวทางเว็บไซต์กีฬาต่างๆ รวมไปถึงกระดานสนทนาเกี่ยวกับฟุตบอลไทยที่แฟนบอลสโมสรต่างๆนำข่าวสารมาเผยแพร่แลกเปลี่ยนกัน เว็บไซต์กระดานสนทนาที่ได้รับความนิยมในกลุ่มแฟนบอลไทยมาจนถึงปัจจุบันคือ “ไทยแลนด์ซูซู” (www.thaيلandsusu.com) และห้องสนทนาสุกษาลาศัยในเว็บไซต์พันทิป (www.pantip.com)

ในช่วงที่ฟุตบอลสโมสรไทยได้รับความนิยมมากขึ้น สโมสรต่างๆล้วนแต่มีกระดานสนทนาออนไลน์เป็นของตนเอง โดยแฟนบอลจะใช้เป็นพื้นที่สำหรับแลกเปลี่ยนข่าวสาร แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และนัดหมายทำกิจกรรมต่างๆ จนกระทั่งปัจจุบันที่เว็บไซต์เครือข่ายสังคมเฟซบุ๊ก (www.facebook.com) ได้รับความนิยมขึ้นมา กระดานสนทนาของแต่ละสโมสรก็ได้รับความนิยมน้อยลง และเปลี่ยนมาใช้งานในลักษณะ “เพจ” (page) และ “กลุ่ม” (group) ของเฟซบุ๊กมากขึ้น ทั้งที่ดำเนินงานโดยเจ้าหน้าที่ของสโมสรอย่างเป็นทางการและที่แฟนบอลสร้างกันเอง

นอกจากเป็นช่องทางการสื่อสารระหว่างแฟนบอลแล้ว อินเทอร์เน็ตยังเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารสำคัญ ทั้งการติดตามข่าวสารฟุตบอลไทยรวมถึงการรับเอาวัฒนธรรมแฟนบอลจากต่างประเทศเข้ามาด้วย ทั้งเพลงเชียร์ที่ดัดแปลงมาจากเพลงเชียร์ของแฟนบอลต่างชาติโดยมีเว็บไซต์วีดีโออย่างยูทูบ (www.youtube.com) เป็นช่องทางสำคัญ

บทบาทสำคัญของอินเทอร์เน็ตคือการช่วยให้แฟนบอลสามารถสื่อสารกันได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น ลดข้อจำกัดเรื่องระยะทางและเวลา โดยเฉพาะเมื่ออินเทอร์เน็ตแพร่หลายและเข้าถึงได้ง่ายขึ้นแฟนบอลจึงสามารถที่จะมีส่วนร่วมในชุมชนแฟนได้แทบจะทุกพื้นที่และเวลา หรือกล่าวในอีกรูปแบบหนึ่งคือทำหน้าที่เป็นชุมชนแฟนออนไลน์ ซึ่งเป็นอีกพื้นที่หนึ่งในการสร้างและธำรงรักษาความสัมพันธ์ในชุมชนแฟน

²² ดูรายละเอียดของประเด็นนี้ได้ที่ “บทบาทของอินเทอร์เน็ตในวัฒนธรรมแฟน: กรณีศึกษาการเติบโตของวัฒนธรรมแฟนบอลไทย” (อาจันต์ 2556: 172-197)

²³ แฟนซีนคือนิตยสารที่จัดทำและเผยแพร่กันเองในกลุ่มแฟน โดยเนื้อหาจะเกี่ยวข้องกับสิ่งที่พวกเขาชื่นชอบร่วมกัน แฟนซีนส่วนใหญ่จะมีพื้นที่สำหรับแฟนส่งจดหมายมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน

แฟนบอลไทย: กิจกรรมทางสังคมและชุมชนในรูปแบบใหม่

หลายสิบปีมานี้ฟุตบอลเป็นกีฬาที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในสังคมไทย ทั้งการเล่นและการติดตามชม แต่ความนิยมในการติดตามชมส่วนมากจะเป็นความนิยมในการติดตามชมการแข่งขันฟุตบอลต่างประเทศ โดยเฉพาะการชมผ่านการถ่ายทอดทางโทรทัศน์ (เนตรนภา 2544) กระทั่งในช่วงหลายปีหลังมานี้เองที่ความนิยมในฟุตบอลไทยเพิ่มขึ้นมาอย่างรวดเร็ว ความแตกต่างที่สำคัญระหว่างการติดตามชมฟุตบอลต่างประเทศทางโทรทัศน์กับการชมการแข่งขันฟุตบอลไทยที่สนามคือ การชมทางโทรทัศน์นั้นมักจะเป็นกิจกรรมที่กระทำอย่างเป็นส่วนตัว ขณะที่การชมฟุตบอลไทยที่สนามนั้นมีลักษณะเป็นกิจกรรมรวมกลุ่ม ดังที่จะเห็นได้ว่าแฟนบอลไทยมักจะมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มแฟนหรือชุมชนแฟนและมีกิจกรรมจำนวนมากร่วมกันทั้งในวันที่มีการแข่งขันและไม่มีการแข่งขัน

แฟนบอลไทยมักจะนิยามความสัมพันธ์ภายในกลุ่มว่าเป็น “ครอบครัว” กิจกรรมจำนวนมากที่แฟนบอลไทยทำร่วมกันทั้งในวันที่มีการแข่งขันและไม่มีการแข่งขันรวมถึงการปฏิสัมพันธ์ทางอินเทอร์เน็ตแสดงให้เห็นว่า นอกจากการชมการแข่งขันแล้วมิติที่สำคัญอีกอันหนึ่งของการเป็นแฟนบอลคือความสัมพันธ์ภายในชุมชนแฟน

แฟนบอลไทยซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ทำงานประจำ จบการศึกษาระดับปริญญาตรี และอยู่ในเขตเมืองนั้น ทั้งการทำงานประจำที่หน้าที่การงานแยกขาดออกจากชีวิตประจำวัน การผ่านการศึกษาในระบบมาตรฐานที่บ่มเพาะวิถีคิดแบบสมัยใหม่ การอยู่ในสังคมเมือง รวมถึงการมีวิถีบริโภคแบบชนชั้นกลางลักษณะเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าแฟนบอลไทยส่วนมากคือคนที่อยู่ในวิถีชีวิตแบบสมัยใหม่

Garry Crawford (2004: 62) เสนอว่า สังคมสมัยใหม่ที่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในชุมชนเชิงจารีตถูกลดความสำคัญลงไปในั้น ชุมชนแฟนกีฬาได้ทำหน้าที่เป็น “เผ่าใหม่” (neo-tribe) ที่แฟนกีฬาเข้าไปมีส่วนร่วมและสร้างความสัมพันธ์ต่อกันเพื่อชดเชยสิ่งที่ขาดหาย ในแง่นี้ การเกิดขึ้นมาของชุมชนแฟนบอลไทยจึงสะท้อนภาวะโหยหาความสัมพันธ์ระหว่างกันของผู้คนในสังคมไทย และความสัมพันธ์ในรูปแบบของชุมชนแฟนหรือที่แฟนบอลไทยมักจะนิยามความสัมพันธ์ว่าเป็น “ครอบครัว” จึงทำหน้าที่เป็นชุมชนในรูปแบบใหม่ที่แฟนบอลไทยให้ความสำคัญมาก ดังนั้นแล้วผู้วิจัยจึงจะเสนอว่า นอกจากการมองว่าการเป็นแฟนบอลคือการติดตามชมการแข่งขันฟุตบอลอย่างต่อเนื่องแล้ว ยังควรที่จะพิจารณาการเป็นแฟนบอลในฐานะกิจกรรมทางสังคมรูปแบบหนึ่งด้วย

บทที่ 3 แอลกอฮอล์ในฟุตบอลไทย

แม้กีฬาจะถูกกล่าวถึงในแง่ของกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ ขณะที่แอลกอฮอล์ถูกกล่าวถึงว่าเป็นสิ่งที่ทำลายสุขภาพ แต่กีฬาและแอลกอฮอล์กลับมีความเกี่ยวพันกันมาตลอด ทั้งที่อุตสาหกรรมแอลกอฮอล์เป็นผู้สนับสนุนรายใหญ่ให้กับกิจกรรมกีฬา (Collins and Vamplew 2002) ส่วนผู้ชมก็มีการบริโภคแอลกอฮอล์เป็นจำนวนมาก หรือกระทั่งนักกีฬาก็มีหลายกิจกรรมที่มีแอลกอฮอล์มาเกี่ยวข้อง (Dunning and Waddington 2003: 351-368) ความสัมพันธ์ระหว่างแอลกอฮอล์กับกีฬาในมิติต่างๆ จึงควรถูกพิจารณาจากหลายมิติ

เพื่อที่จะทำความเข้าใจการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลไทย ในส่วนนี้จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างอุตสาหกรรมแอลกอฮอล์กับธุรกิจฟุตบอลไทย, สถานการณ์การจำหน่ายแอลกอฮอล์ที่สนามฟุตบอลไทย, การบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลไทย, และบทบาทของแอลกอฮอล์ในวัฒนธรรมแฟนบอลไทย

อุตสาหกรรมแอลกอฮอล์กับธุรกิจฟุตบอลไทย

*“คุณจะไปห้ามเขาได้อย่างไร เจ้าของเบียร์เป็นสปอนเซอร์
เขา (สโมสร – ผู้วิจัย) ได้เงินมาตั้งเท่าไร ...แล้วถ้าคุณไปห้ามเขา เขาบอกไม่เล่นแล้ว ไม่มีเงิน”
วิจิต แยมบุญเรือง ประธานบริษัทไทยพีเอ็มเอ จำกัด*

กีฬาไม่ใช่แค่การแข่งขันในสนามเท่านั้น แต่ในอีกด้านหนึ่งกีฬาโดยเฉพาะการแข่งขันฟุตบอลในระบบลีกนั้นมีลักษณะเป็นธุรกิจอยู่มาก²⁴ ในปี 2555 เฉพาะการแข่งขันในระดับไทยพรีเมียร์ลีก 18 สโมสร มีเงินหมุนเวียนมากกว่า 1,000 ล้านบาทต่อปี ในแง่นี้แล้วการแข่งขันฟุตบอลสโมสรไทยจึงนับได้ว่าเป็นระบบธุรกิจขนาดใหญ่ โดยทั่วไปแล้วรายได้หลักของสโมสรฟุตบอลมาจากสามทางด้วยกันคือค่าบัตรเข้าชมการแข่งขัน ค่าลิขสิทธิ์การถ่ายทอดทางโทรทัศน์ และที่สำคัญก็คือสปอนเซอร์ ซึ่งสโมสรฟุตบอลไทยมีรายได้จากสปอนเซอร์คิดเป็นอัตราส่วนมากที่สุด

ในยุโรปที่เป็นต้นกำเนิดของกีฬาสสมัยใหม่ อย่างน้อยที่สุดตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 โรงเหล้า (tavern) ซึ่งเป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ของผู้คนมีกิจกรรมที่สำคัญอันหนึ่งคือกีฬา โดยผู้จัดการแข่งขันกีฬานั้นก็คือเจ้าของโรงเหล้า ด้วยความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ทำให้วัฒนธรรมการชมกีฬาเกี่ยวพันอยู่กับการบริโภค

²⁴ ปัจจัยหนึ่งในการเติบโตขึ้นมาจากฟุตบอลไทยมาจากบทบาทของสมาพันธ์ฟุตบอลเอเชีย (Asian Football Confederation หรือ AFC) ที่ตั้งมาตรฐานการดำเนินงานฟุตบอลอาชีพจำนวน 10-11 ข้อให้แต่ละประเทศปฏิบัติตาม ซึ่งโดยรวมแล้วมาตรฐานนั้นเน้นไปที่การปรับการดำเนินงานให้มีลักษณะเป็นธุรกิจอย่างเต็มตัว (commercialization), ดูประเด็นนี้เพิ่มเติมได้ที่ อาจินต์ (2555: 38-43)

แอลกอฮอล์มาโดยตลอด จนกระทั่งปัจจุบันก็ยังพบได้ว่าการแข่งขันกีฬาต่างๆนั้นมักจะมีอุตสาหกรรมแอลกอฮอล์เป็นผู้สนับสนุนรายใหญ่เสมอ (Collins and Vamplew 2002)

ภาพ 3.1 ภาพเสื้อแข่งสโมสรที่ได้รับการสนับสนุนจากบริษัทไทยเบฟเวอเรจ จำกัด (มหาชน) จากบูธของบริษัทไทยเบฟเวอเรจฯ ในงาน Thailand International Sport Expo 2013 ซึ่งจัดขึ้นเมื่อวันที่ 24 – 27 ตุลาคม 2556 ณ ชาเลนเจอร์ฮอลล์ 3 เมืองทองธานี²⁵

ในสโมสรฟุตบอลไทยเองก็เช่นกัน ธีรยุทธ วิทิตานนท์ (2555) สํารวจจํานวนสโมสรฟุตบอลไทยที่ได้รับการสนับสนุนจากอุตสาหกรรมแอลกอฮอล์ในฤดูกาลแข่งขัน 2555 ผลการสำรวจพบว่า มี 33 จากทั้งหมด 117 สโมสร หรือคิดเป็น 28.2% ที่มีผู้สนับสนุนหลักเป็นเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หรือมีตราสินค้าที่เชื่อมโยงถึงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ติดอยู่ที่กลางอกเสื้อ โดยแบ่งเป็นตราสินค้าของบริษัทบุญรอดบริวเวอรี่ จำกัด 70% และบริษัทไทยเบฟเวอเรจฯ 30% ยังไม่นับรวมที่เป็นสปอนเซอร์รายย่อยที่รวมแล้วอาจมีมากกว่าครึ่งของสโมสรทั้งหมด²⁶ ซึ่งบทบาทการเป็นสปอนเซอร์ให้กับสโมสรฟุตบอลจํานวนมากของอุตสาหกรรมแอลกอฮอล์นี้สะท้อนถึงความเกี่ยวพันกันระหว่างอุตสาหกรรมแอลกอฮอล์กับธุรกิจกีฬา โดยเฉพาะฟุตบอลไทยได้เป็นอย่างดี

แม้ผลโดยตรงของการเป็นสปอนเซอร์คือการได้โฆษณาผ่านการติดตราสินค้าที่เสื้อแข่งหรือป้ายโฆษณาข้างสนาม แต่ในอีกส่วนหนึ่งนั้นยังอาจส่งผลต่อการจําหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่สนาม

²⁵ ภาพจาก Chonburi Football Club (2556) เฟซบุ๊กเพจอย่างเป็นทางการของสโมสรชลบุรี เอฟซี

²⁶ นอกจากนี้สโมสรบางกอกกล๊าส เอฟซี ก็เป็นธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับบริษัทบุญรอดบริวเวอรี่ฯ ผู้ผลิตเบียร์รายใหญ่ และมีสนามที่ชื่อว่า “ลีโอสเตเดียม”

อย่างเช่น หลายๆสนามที่บริเวณรอบสนามจะจำหน่ายเฉพาะเบียร์ที่เป็นสปอนเซอร์ให้เท่านั้น หรือสนามของสโมสร เอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด ซึ่งมีเบียร์ “ลิโอ” เป็นผู้สปอนเซอร์รายหนึ่งนั้นจะมีขุมจำหน่ายเบียร์สด (draught beer) ลิโออยู่รอบๆสนาม โดยจะอนุญาตให้นำเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ขึ้นไปบนอัฒจันทร์ได้เฉพาะที่ใส่อยู่ในแก้วที่ได้จากขุมเบียร์สดของลิโอเท่านั้น²⁷ รวมไปถึงอย่างสนามของสโมสรบางกอกกล๊าสที่มีการจำหน่ายเบียร์ในเครื่องของบริษัทอยู่ในอัฒจันทร์

นอกจากนี้ระบบการสนับสนุนก็มีผลเช่นกัน เนื่องจากระบบการสนับสนุนจากสปอนเซอร์ต่อสโมสรฟุตบอลไทยนั้นไม่ได้มีแค่การสนับสนุนเป็นตัวเงินเท่านั้น แต่ยังมีการสนับสนุนในอีกรูปแบบหนึ่งคือการสนับสนุนเป็นตัวสินค้าด้วย ในการเก็บข้อมูลภาคสนามครั้งหนึ่ง ผู้วิจัยรอชมการแข่งขันอยู่ที่ที่พักของแฟนบอลคนหนึ่งซึ่งอยู่ใกล้สนามแข่งขัน แฟนบอลคนนี้มี ความใกล้ชิดกับสโมสรค่อนข้างมากและมักจะช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆของสโมสรอยู่เสมอจึงเข้าใจระบบการทำงานของสโมสรอยู่มาก ผู้วิจัยพบเบียร์และเครื่องดื่มอื่นๆจำนวนมากวางเรียงกันอยู่บนพื้น จากการสอบถามได้ความว่าเป็นสินค้าที่สโมสรได้รับมาจากบริษัทแอลกอฮอล์เจ้าของเบียร์นี้ โดยบริษัทดังกล่าวสนับสนุนสโมสรด้วยสินค้า (แลกกับการติดตามสินค้าที่เสียแข่ง) ซึ่งเป็นหน้าที่ของสโมสรที่จะต้องไปเบิกสินค้ามาจากโกดังของบริษัทและนำไปเปลี่ยนเป็นตัวเงินด้วยตนเอง ในการแข่งขันแต่ละครั้งสโมสรฟุตบอลแห่งนี้จึงต้องไปเบิกเบียร์และเครื่องดื่มอื่นๆมาจากโกดังของบริษัทและนำไปจำหน่ายให้กับผู้ค้ารายย่อยที่สนามอีกต่อหนึ่ง (ซึ่งสโมสรได้ขอความร่วมมือจากผู้ค้ารายย่อยไว้ว่าให้ซื้อเบียร์จากสโมสร)

วิจิต แยมบุญเรือง ประธานบริษัทไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด ผู้รับผิดชอบการแข่งขันระดับไทยพรีเมียร์ลีกและดิวิชั่น 1 ระบุถึงความเกี่ยวพันระหว่างอุตสาหกรรมแอลกอฮอล์กับสโมสรฟุตบอลไทยไว้ว่า “คุณจะไปห้ามเขาได้อย่างไร เจ้าของเบียร์เป็นสปอนเซอร์ เขา (สโมสร – ผู้วิจัย) ได้เงินมาตั้งเท่าไร ...แล้วถ้าคุณไปห้ามเขา เขาบอกไม่เล่นแล้ว ไม่มีเงิน”

ทั้งหมดที่กล่าวมานั้นแสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวพันกันระหว่างอุตสาหกรรมแอลกอฮอล์กับธุรกิจฟุตบอลสโมสรไทย ทั้งในแง่ที่อุตสาหกรรมแอลกอฮอล์เป็นผู้สนับสนุนทางการเงินรายใหญ่ซึ่งเป็นส่วนสำคัญสำหรับการดำเนินงานของสโมสรฟุตบอลในระบบธุรกิจ รวมถึงในอีกแง่หนึ่งที่เป็นสปอนเซอร์ไม่ได้ส่งผลแค่การติดตามสินค้าที่เสียแข่งของสโมสรหรือว่าป้ายโฆษณาข้างสนามเท่านั้น แต่ในบางกรณียังส่งผลต่อลักษณะการจำหน่ายและบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของผู้ชมที่สนามฟุตบอลไปพร้อมๆกันได้ด้วย

²⁷ อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่ามาตรการดังกล่าวก็ยังไม้อาจควบคุมการซื้อของแฟนบอลได้ทั้งหมด ผู้วิจัยพบว่าแฟนบอลบางส่วนที่ซื้อเบียร์จากขุมเบียร์สดดังกล่าวเพียงครั้งแรก แล้วใช้แก้วใบเดิมไปเติมเบียร์จากกระป๋องหรือขวด (ที่มีราคาต่ำกว่าเบียร์สดซึ่งขายในราคาประมาณ 70-80 บาท) รวมทั้งร้านค้าแผงลอยที่เก็บแก้วใบเก่าไปล้างแล้วนำมาวางขาย

การจำหน่ายแอลกอฮอล์ที่สนามฟุตบอลไทย

การแข่งขันกีฬาไม่เพียงแต่สร้างผลประโยชน์ทางธุรกิจให้กับสโมสร สปอนเซอร์ หรือนักกีฬาเท่านั้น แต่ยังช่วยกระตุ้นการค้าในพื้นที่ใกล้เคียงด้วย ที่สหราชอาณาจักรในวันที่มีการแข่งขันฟุตบอล ร้านค้าใกล้เคียงสนามฟุตบอลมีรายได้มากขึ้น 500% (Bale 2003:110) สำหรับการแข่งขันฟุตบอลไทยเองก็เช่นกัน ในวันที่มีการแข่งขันจะมีร้านขายสินค้าจำนวนมากเรียงรายอยู่ตามพื้นที่ว่างรอบสนาม ทำให้สนามฟุตบอลมีลักษณะเป็นเสมือนตลาดนัดแห่งหนึ่ง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นร้านขายอาหารและเครื่องดื่มโดยเฉพาะแอลกอฮอล์

ร้านค้าที่สนามฟุตบอลโดยมากจะเป็นร้านค้าแผงลอย มีบางส่วนเท่านั้นที่จะมีร้านค้าถาวรตั้งอยู่ใกล้สนาม ลักษณะของร้านค้าแผงลอยที่สนามฟุตบอลจะเป็นการตั้งร้านแบบง่ายๆ ทั้งที่เป็นรถเข็นมอเตอร์ไซด์พ่วงข้าง หรือใช้โต๊ะไม้ที่ตัวตั้งร้านขายสินค้า โดยมีอุปกรณ์สำหรับประกอบอาหารเช่นเตาขนาดเล็ก (ส่วนใหญ่เป็นของทอดหรือปิ้งย่าง) หรือถังใส่น้ำแข็งสำหรับร้านขายเครื่องดื่ม ผู้ค้ามีทั้งที่เปิดร้านค้าตามตลาดนัดเป็นอาชีพหลักหรือมีอาชีพหลักอื่นแล้วมาขายเฉพาะในวันที่มีการแข่งขันฟุตบอล โดยปกติแล้วผู้ค้าเหล่านี้มักจะอยู่ประจำที่สนามใดสนามหนึ่งเท่านั้น²⁸

ภาพ 3.2 ร้านค้าแผงลอยที่สนามฟุตบอลไทย

²⁸ แต่ก็ยังมีผู้ค้าอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีจำนวนไม่มากนัก ผู้วิจัยเรียกผู้ค้ากลุ่มนี้ว่าเป็น “แม่ค้าขาประจำ” ตลอดการเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยพบแม่ค้ากลุ่มนี้ที่หลายสนามหลายครั้งจนคุ้นหน้ากัน จากการสอบถามพบว่าพวกเขาจะติดตามข่าวสารเกี่ยวกับการแข่งขันกีฬาหรือกิจกรรมที่มีผู้เข้าร่วมจำนวนมากเช่นคอนเสิร์ตและจะเดินทางไปขายสินค้า โดยส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณกรุงเทพฯและจังหวัดใกล้เคียง

ร้านจำหน่ายเครื่องตีแม่เหล็กอลูมิเนียมที่สนามฟุตบอลไทยโดยมากเป็นการตั้งแผงลอยของผู้ค้าท้องถิ่น รายย่อย โดยปริมาณของร้านค้าจะมากขึ้นไปตามจำนวนแฟนบอลโดยเฉลี่ยของสนามแต่ละแห่ง สนามที่มีฐานผู้ชมเฉลี่ยอยู่ในหลักหมื่นอย่างสนาม เอสซีจี สเตเดียมของสโมสรเอสซีจี เมืองทอง อยู่ในเต็ดจะมีร้านค้าทั้งหมดประมาณ 30-40 ร้าน ส่วนสโมสรที่มีฐานแฟนบอลอยู่ในหลักร้อยอย่างเช่นสนามกีฬากลางจังหวัดนนทบุรีของสโมสรนนทบุรี เอฟซีจะมีร้านค้าเพียง 3-4 ร้านเท่านั้น ซึ่งจากลักษณะดังกล่าวจะเห็นว่าปริมาณร้านค้าและการจำหน่ายแอลกอฮอล์ที่สนามฟุตบอลแปรผันตามจำนวนเฉลี่ยของฐานแฟนบอลที่สนาม

สนามฟุตบอลไทยส่วนใหญ่มีการจำหน่ายเครื่องตีแม่เหล็กอลูมิเนียมรอบๆสนาม กระทั่งสนามหลายแห่งที่อยู่ในสถานศึกษาแต่ถ้ามีฐานแฟนบอลจำนวนมากก็มักจะมีการจำหน่ายแอลกอฮอล์ สนามที่ไม่มีการจำหน่ายแอลกอฮอล์มักจะเป็นสนามที่อยู่ในสถานศึกษาและมีฐานแฟนบอลน้อยเท่านั้น เช่นสนามอินทรีย์จันทรสถิตยของสโมสรเกษตรศาสตร์ เอฟซี ซึ่งอยู่ในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน หรือสนามของสโมสรกรุงธนบุรี เอฟซี ซึ่งอยู่ภายในมหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายาที่ไม่พบว่ามีจำหน่ายเครื่องตีแม่เหล็กอลูมิเนียม อย่างไรก็ตามแม้ว่าทั้งสองสนามจะไม่มีจำหน่ายแอลกอฮอล์ แต่จากการเก็บข้อมูลภาคสนามแล้ว ผู้วิจัยพบว่าทั้งสองสนามที่ยกตัวอย่างมานั้นก็ยังมีแฟนบอลบางกลุ่มที่ “ลักลอบ” นำเครื่องตีแม่เหล็กอลูมิเนียมจากภายนอกเข้ามาดื่มกินบริเวณสนาม

ยี่ห้อเบียร์	ก่อนกันยายน 2556		หลังกันยายน 2556	
	กระป๋อง	ขวด	กระป๋อง	ขวด
ลิโอ	35/3 กระป๋อง100	50-55	40	60-65
ช้าง	30	45-50	35	55-60

ตาราง 3.1 ราคาขายเบียร์โดยเฉลี่ยที่สนามฟุตบอลไทย

หากเทียบกันแล้วร้านค้าที่มีจำนวนมากที่สุดคือร้านค้าประเภทเครื่องตีแม่เหล็กอลูมิเนียมที่มีขายที่สนามฟุตบอลไทยเกือบทั้งหมดคือเบียร์ มีน้อยครั้งมากที่จะเห็นมีการขายเหล้าหรือโซดา เกือบทั้งหมดของเบียร์ซึ่งขายที่สนามฟุตบอลเป็นเบียร์ยี่ห้อ “ลิโอ” และ “ช้าง” โดยที่ขายได้มากคือแบบกระป๋อง ราคาขายในช่วงก่อนหน้านี้อยู่ในช่วงประมาณลิโอกระป๋องละ 35 บาท และขายเป็น “ชุด” ในราคา 3 กระป๋อง 100 บาท (ซึ่งแฟนบอลจะนิยมซื้อในลักษณะนี้มากที่สุด) ส่วนเบียร์ช้างตกราคาประมาณกระป๋องละ 30 บาท แต่หลังจากที่มีการปรับขึ้นภาษีสุราในช่วงเดือนกันยายน 2556 (กรุงเทพมหานครจอนไลน์ 2556) ทำให้ราคาเบียร์ที่สนามฟุตบอลสูงขึ้นตามไปด้วยหลังจากที่คงราคาเดิมมา 3-4 ปี โดยเบียร์ลิโอตกที่ราคากระป๋องละประมาณ 40 บาทและเบียร์ช้างกระป๋องละประมาณ 35 บาท ส่วนเบียร์บรรจุขวดจากเดิมที่ไม่ได้รับความนิยมนักก็เริ่มมีการซื้อขายกันมากขึ้น (แฟนบอลหลายคนบอกว่าซื้อแบบขวดจะคุ้มราคา

มากกว่า เนื่องจากปัจจุบันเปียร์ราคาสูงขึ้นจึงต้องพยายามควบคุมค่าใช้จ่าย แม้พวกเขาจะมองกันว่าการซื้อแบบกระป๋องนั้นสะดวกกว่า) โดยปัจจุบันเปียร์ลิโอขายกันที่ขวดละประมาณ 60-65 บาท ส่วนเปียร์ข้างประมาณขวดละ 55-60 บาท

ส่วนของการอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้นำเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ขึ้นไปบนอัฒจันทร์นั้นขึ้นอยู่กับมาตรการของแต่ละสโมสร แต่ส่วนมากแล้วอนุญาตให้นำขึ้นไปได้ อย่างไรก็ตามแต่ละสนามก็มีเงื่อนไขที่แตกต่างกันไปอยู่ เช่นบางสนามให้นำขึ้นไปบนอัฒจันทร์ได้เฉพาะที่ใส่ถุงพลาสติกหรือบางสนามให้ใส่แก้วพลาสติกเข้าได้ โดยรวมแล้วสนามของสโมสรระดับไทยพรีเมียร์ลีกและดิวิชั่น 1 จะเข้มงวดกว่าคือห้ามนำขวดหรือกระป๋องขึ้นไปบนอัฒจันทร์ ส่วนระดับดิวิชั่น 2 ส่วนใหญ่จะอนุญาตให้นำขวดหรือกระป๋องขึ้นไปได้ มีเฉพาะสนามของบางสโมสรเท่านั้นที่ไม่อนุญาตให้นำเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ขึ้นไปบนอัฒจันทร์เลยอย่างเข้มงวดเช่นสนาม “นิวไอโมบาย สเตเดียม” ของสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด หรือสนาม “ชลบุรี สเตเดียม” ของสโมสรชลบุรี เอฟซี ซึ่งหากกล่าวโดยรวมแล้วสนามฟุตบอลไทยส่วนใหญ่อนุญาตให้มีการนำเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ขึ้นไปบนอัฒจันทร์ได้

หากพิจารณาตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดแล้ว การจำหน่ายและบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่สนามฟุตบอลไทยเกือบทั้งหมดเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย เนื่องจากสโมสรฟุตบอลส่วนมากใช้สนามกีฬาประจำจังหวัดหรือสนามของสถานศึกษาเป็นสนามแข่งขัน ซึ่งในพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ.2551 ได้ห้ามไม่ให้มีการจำหน่าย/บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในสถานที่ราชการและสถานศึกษา²⁹ อย่างไรก็ตามการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวดูจะไม่ประสบความสำเร็จในการนำไปปฏิบัติจริง

²⁹ พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ.2551 ระบุการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในส่วนของการจำหน่ายไว้ที่มาตรา 27 และการบริโภคไว้ที่มาตรา 31 โดยมีรายละเอียดดังนี้

“มาตรา 27 ห้ามขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในสถานที่หรือบริเวณดังต่อไปนี้

- (1) วัดหรือสถานที่สำหรับปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา
- (2) สถานบริการสาธารณสุขของรัฐ สถานพยาบาลตามกฎหมายว่าด้วยสถานพยาบาลและร้านขายยาตามกฎหมายว่าด้วยยา
- (3) สถานที่ราชการ ยกเว้นบริเวณที่จัดไว้เป็นร้านค้าหรือสโมสร
- (4) หอพักตามกฎหมายว่าด้วยหอพัก
- (5) สถานศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ
- (6) สถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิงตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง หรือร้านค้าในบริเวณสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิง
- (7) สวนสาธารณะของทางราชการที่จัดไว้เพื่อการพักผ่อนของประชาชนโดยทั่วไป
- (8) สถานที่อื่นที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ

มาตรา 31 ห้ามมิให้ผู้ใดบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในสถานที่หรือบริเวณดังต่อไปนี้

- (1) วัดหรือสถานที่สำหรับปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา เว้นแต่เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมทางศาสนา
- (2) สถานบริการสาธารณสุขของรัฐ สถานพยาบาลตามกฎหมายว่าด้วยสถานพยาบาลและร้านขายยาตามกฎหมายว่าด้วยยา ยกเว้นบริเวณที่จัดไว้เป็นที่พักผ่อนบุคคล
- (3) สถานที่ราชการ ยกเว้นบริเวณที่จัดไว้เป็นที่พักผ่อนบุคคล หรือสโมสร หรือการจัดเลี้ยงตามประเพณี

เคยมีกรณีการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวในสนามฟุตบอลแห่งหนึ่งซึ่งเป็นสนามกีฬาประจำจังหวัด แพนบอลของสโมสรนั้นระบุกับผู้วิจัยว่าเคยมีการตรวจและจับ-ปรับจากเจ้าหน้าที่เกิดขึ้นหลายครั้ง แต่เมื่อผู้วิจัยไปเก็บข้อมูลภาคสนามก็พบว่ามีการ “ลักลอบ” จำหน่ายเบียร์ที่สนามแห่งนั้นและก็มีแฟนบอลที่ดื่มทั้งบริเวณสนามและบนอัฒจันทร์อยู่เป็นจำนวนมาก

กล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับสถานการณ์จำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่สนามฟุตบอลไทยแล้ว ผู้วิจัยพบว่าเกือบทุกสนามฟุตบอลไทยมีการบริโภคแอลกอฮอล์ โดยสนามส่วนมากมีการจำหน่ายแอลกอฮอล์อยู่รอบๆสนาม ส่วนสนามที่ไม่มีการจำหน่ายนั้นแฟนบอลก็มักจะนำมาจากภายนอก กระทั่งสนามที่เจ้าหน้าที่พยายามตรวจและจับ-ปรับก็ยังมีมีการลักลอบจำหน่ายและบริโภคเช่นกัน และตลอดการเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยพบว่าทุกการแข่งขันฟุตบอลสโมสรไทยล้วนแต่มีแฟนบอลที่บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อยู่เสมอ³⁰

การบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลไทย

จากที่อุตสาหกรรมแอลกอฮอล์เป็นผู้สนับสนุนรายใหญ่ให้กับสโมสรฟุตบอลไทยจำนวนมาก และการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่พบได้ในเกือบทุกสนามฟุตบอลไทย ทำให้การเข้าถึงแอลกอฮอล์ของแฟนบอลไทยนั้นเป็นไปได้ง่ายด้วยราคาที่ไม่สูงมากนัก ประกอบกับลักษณะของวัฒนธรรมแฟนกีฬาโดยตัวมันเองที่มักจะมีการบริโภคแอลกอฮอล์อยู่เสมอ ลักษณะการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลไทยจึงเป็นประเด็นซึ่งส่วนนี้จะกล่าวถึง โดยจะพิจารณาถึงประเภทของเครื่องดื่ม, สถานที่และเวลาที่ดื่ม, ปริมาณการดื่ม, และวิธีการดื่ม

(4) สถานศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ ยกเว้นบริเวณที่จัดไว้เป็นที่พักส่วนบุคคลหรือสโมสร หรือการจัดเลี้ยงตามประเพณี หรือสถานศึกษาที่สอนการผสมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และได้รับอนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ

(5) สถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิงตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิงหรือร้านค้าในบริเวณสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิง

(6) สวนสาธารณะของทางราชการที่จัดไว้เพื่อการพักผ่อนของประชาชนโดยทั่วไป

(7) สถานที่อื่นที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยคำแนะนำของคณะกรรมการ”

และระบุบทกำหนดโทษไว้ที่มาตรา 39 และ 42 โดยมีรายละเอียดดังนี้

“มาตรา 39 ผู้ใดขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์โดยฝ่าฝืนมาตรา 27 หรือมาตรา 28 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 42 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 31 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

³⁰ เว้นแต่สนามฟุตบอลใน 3 จังหวัดคือ นครราชสีมา บัตตานี และยะลา ซึ่งไม่มีการจำหน่ายที่สนาม และมีการบริโภคน้อยมากหรือไม่มีเลย (ส่วนใหญ่ผู้ดื่มคือแฟนบอลทีมเยือนที่มีจำนวนไม่มากนัก โดยผู้บริหารและแฟนบอลของสโมสรนั้นระบุกับผู้วิจัยว่าในบางกรณีจะมีการขอความร่วมมือจากแฟนบอลทีมเยือนให้งดดื่มหรือกลับไปดื่มในที่ลับตา) เนื่องจากปัจจัยทางศาสนาที่แฟนบอลส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามเป็นหลัก

เบียร์: เครื่องดื่มสามัญประจำสนาม

เครื่องดื่มที่ได้รับความนิยมจากแฟนบอลไทยคือเบียร์ ที่สนามฟุตบอลไทยแฟนบอลเกือบทั้งหมดเลือกที่จะดื่มเบียร์ และร้านค้าที่สนามก็มักจะมีเฉพาะเบียร์จำหน่าย แฟนบอลหลายคนอธิบายว่าในเวลาอื่นๆพวกเขาดื่มได้ทั้งเหล้าหรือเบียร์แต่เมื่อมาที่สนามฟุตบอลพวกเขาจะดื่มเฉพาะเบียร์เท่านั้น เหตุผลที่พวกเขาดื่มเบียร์เป็นไปเพราะความสะดวก เนื่องจากพวกเขาสามารถซื้อเบียร์ครั้งละจำนวนไม่มากได้ ต่างจากเหล้าที่ต้องซื้อเป็นขวดและต้องมีส่วนผสมอีกหลายอย่างจึงทำให้ยากต่อการหาพื้นที่วางและการเก็บรักษาเมื่อต้องขึ้นไปบนอัฒจันทร์ซึ่งมักจะห้ามนำขวดขึ้นไป นอกจากนี้แฟนบอลบางส่วนยังอธิบายว่าการดื่มเหล้าจะทำให้เมาเร็วเกินไป ซึ่งถ้าเมามากจะทำให้พวกเขาชมการแข่งขันไม่รู้เรื่อง ดังนั้นแล้วจึงกล่าวได้ว่าเครื่องดื่มสามัญประจำสนามฟุตบอลไทยคือเบียร์³¹

ส่วนใหญ่แล้วที่สนามฟุตบอลไทยจะมีจำหน่ายเฉพาะเบียร์ยี่ห้อลิโอและช้างเท่านั้น แทบจะไม่พบการจำหน่ายเบียร์ยี่ห้ออื่นเลย เบียร์ที่แฟนบอลไทยดื่มกันมากที่สุดคือเบียร์ยี่ห้อ “ลิโอ” แฟนบอลหลายคนบอกกับผู้วิจัยว่าถ้าเป็นไปได้พวกเขาก็อยากดื่มเบียร์ลิโามากกว่า มีทั้งที่ให้เหตุผลว่าชอบรสชาติของลิโ่มากกว่าและมองว่าดื่มเบียร์ลิโอแล้วเมาช้ากว่า ส่วนเบียร์ช้างจะมีเฉพาะบางสนามเท่านั้นที่มีแฟนบอลดื่มมากกว่า ซึ่งโดยมากจะเป็นสนามของสโมสรที่มีบริษัทผู้ผลิตเบียร์ช้างเป็นสปอนเซอร์แล้วมีจำหน่ายเฉพาะเบียร์ช้างและหาซื้อเบียร์ลิโอไม่ได้เลย แต่ถ้าหาซื้อได้พวกเขาก็มักจะเลือกดื่มเบียร์ลิโอ อย่างเช่นกรณีของสโมสรชลบุรีซึ่งมีเครื่องดื่มช้างเป็นผู้สนับสนุนหลัก ทำให้ที่บริเวณเนื้อที่ของสนามชลบุรี สเตเดียมนั้นมีจำหน่ายเฉพาะเบียร์ช้างเท่านั้น แต่นอกจากร้านของชลบุรีจะมีร้านค้าแผงลอยจำนวนมากซึ่งเกือบทั้งหมดขายเบียร์ลิโอ ทำให้แฟนบอลส่วนมากเลือกที่จะซื้อเบียร์ลิโอที่ร้านแผงลอยนอกจากร้านนี้มากกว่า “นิค”³² แฟนชลบุรีคนหนึ่งเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า ครั้งหนึ่งทางสโมสรเคยประกาศขอร้องให้แฟนบอลเลือกดื่มเบียร์ช้างเพื่อเป็นการช่วยสนับสนุนสินค้าของสปอนเซอร์ ซึ่งในช่วงแรกแฟนบอลก็ดูจะยอมทำตามคำขอร้องนั้น แต่ผ่านไปได้เพียง 1-2 นัดแฟนบอลส่วนใหญ่ก็กลับไปดื่มเบียร์ลิโอที่นอกจากร้านเช่นเดิม

เชียร์ในสนาม ดื่มรอบสนาม

สนามฟุตบอลไทยโดยส่วนมากเป็นสนามกีฬาประจำจังหวัดซึ่งประกอบไปด้วยสนามสำหรับกีฬาหลายชนิดและมีพื้นที่กว้าง ทำให้มีพื้นที่ว่างรอบๆสนามฟุตบอลอยู่มาก ซึ่งแฟนบอลมักจะใช้พื้นที่ดังกล่าวในการรวมตัวพบปะสังสรรค์ แฟนบอลแต่ละกลุ่มมักจะมีที่นั่งประจำเป็นของตนเอง บางสนามที่มีโต๊ะหรือม้านั่งก็จะถูกแต่ละกลุ่มจับจองเอาไว้เป็นที่ประจำ

³¹ ซึ่งก็เป็นไปในทางเดียวกันกับผู้ชมกีฬาในประเทศอื่นๆ ที่ส่วนใหญ่เลือกดื่มเบียร์เช่นกัน

³² ชื่อของแฟนบอลทั้งหมดในรายงานวิจัยนี้เป็นชื่อสมมติ เพื่อรักษาความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล

“มาด” และเพื่อนในกลุ่มซึ่งเป็นแฟนท่าเรือฯจะมีที่นั่งประจำอยู่ที่โต๊ะหินอ่อนตัวหนึ่งข้างๆสนามฟุตบอล เป็นที่รู้จักในกลุ่มมาดและเพื่อนๆว่าเมื่อมาที่สนามแล้วจะไปพบกันที่โต๊ะหินอ่อนตัวนี้

ภาพ 3.3 บรรยากาศดื่มกินบริเวณสนามของแฟนบอลไทย

ระยะเวลาที่แฟนบอลไทยใช้ในวันที่มีการแข่งขันฟุตบอลนั้นไม่ได้เพียงแค่ประมาณ 2 ชั่วโมงที่มีการแข่งขันเท่านั้น แต่มาดกับเพื่อนจะมารวมตัวกันที่โต๊ะนี้ก่อนการแข่งขันประมาณ 1-2 ชั่วโมงหรือมากกว่านั้น มาดซึ่งมีที่พักใกล้สนามมักจะมาถึงเป็นคนแรกและเพื่อนๆตามมาสมทบ ในช่วงหลังจบการแข่งขันพวกเขาจะมารวมตัวกันที่โต๊ะหินอ่อนนี้และดื่มกินกันอีกพักหนึ่ง ก่อนที่จะไปดื่มกันต่อที่ร้านอาหารไม่ไกลจากสนามกันจนดึกจึงแยกย้ายกันกลับ รวมแล้วพวกเขาอาจใช้เวลาร่วมกันมากกว่า 6 ชั่วโมงในวันที่มีการแข่งขัน

แม้ว่าแฟนบอลจะดื่มเบียร์กันที่สนามแข่งขัน แต่แฟนบอลจำนวนมากจะดื่มเฉพาะช่วงก่อน, ระหว่างพักครึ่ง, และหลังจบการแข่งขันเท่านั้น โดยเมื่อขึ้นไปบนอัฒจันทร์พวกเขาก็จะไม่ดื่มเบียร์มากนัก เนื่องจากในสนามนั้นพวกเขามักจะร้องเพลงเชียร์ทำให้ไม่สะดวกที่จะดื่ม

พื้นที่ในการสร้างปฏิสัมพันธ์กันระหว่างแฟนบอลส่วนใหญ่อยู่ที่รอบๆสนามในช่วงก่อนและหลังการแข่งขันเป็นหลัก เนื่องจากบนอัฒจันทร์นั้นจะมีเสียงดัง แฟนบอลมักจะร้องเพลงเชียร์และมุ่งสมาธิไปที่การแข่งขันในสนามเสียมากกว่า ในแง่นี้จึงกล่าวได้ว่า ตลอดการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันของแฟนบอลนั้นพวกเขามักจะมีแก้วเบียร์อยู่ในมือเสมอ

ดื่มหนัก

แฟนบอลไทยใช้เวลาอยู่ที่สนามฟุตบอลค่อนข้างนาน ตั้งแต่มาถึงสนามเพื่อสังสรรค์ดื่มกินก่อนเริ่มการแข่งขันไปจนออกจากสนามหลังจบการแข่งขันคิดเป็นเวลาหลายชั่วโมง ปริมาณเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่แฟนบอลดื่มจึงมากตามไปด้วย

ที่สนามฟุตบอลไทยนั้นประมาณ 50% ของแฟนบอลทั้งหมดมักจะบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่สนาม โดยแต่ละคนมีปริมาณการบริโภคที่ต่างกันไป บางคนดื่มมาก บางคนดื่มน้อย โดยทั่วไปแล้วลักษณะของการดื่มร่วมกันของแฟนบอลทำให้แต่ละคนอาจไม่สามารถระบุจำนวนที่ชัดเจนได้ จากการสอบถามแฟนบอลหลายคน บางคนระบุว่า “เมากลับบ้านแทบทุกครั้ง” บางคนระบุว่า “นิดหน่อย แคंपอดูบอลสนุก” แต่โดยรวมแล้วในช่วงหลังจบการแข่งขันผู้วิจัยมักจะพบว่าแฟนบอลหลายคนที่อยู่ในอาการมึนเมา

เพื่อที่จะประมาณการปริมาณการดื่มของแฟนบอล ผู้วิจัยได้ขอความร่วมมือจาก “ปิ่น” เจ้าของร้านค้าแวงลอยที่สนามฟุตบอลของสโมสรแห่งหนึ่งเพื่อสำรวจยอดขายเบียร์ที่สนาม สนามแห่งนี้อยู่ในสถานศึกษา ทำให้มีร้านค้าไม่มากนักที่จำหน่ายแอลกอฮอล์ อัฒจันทร์ฝั่งที่ปิ่นตั้งร้านอยู่นั้นมีร้านค้าสองร้านคือปิ่นกับเพื่อนของเขา ซึ่งทั้งคู่ได้รับอนุญาตเป็นกรณีพิเศษจากผู้บริหารสโมสรให้จำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้ อัฒจันทร์ฝั่งนี้มีจุแฟนบอลได้ประมาณ 1,200 คนและในวันที่เก็บข้อมูลนั้นมีแฟนบอลจำนวนมากที่น่าจะเต็มความจุ หลังจบการแข่งขันผู้วิจัยช่วยปิ่นเก็บอุปกรณ์และนับยอดจำหน่าย ร้านของปิ่นขายเบียร์ไปได้ประมาณ 40 ถาด ส่วนอีกร้านหนึ่งขายไปประมาณ 20 ถาด รวมทั้งหมดคิดเป็นประมาณ 1,440 กระป๋อง³³ โดยเบียร์ที่ทั้งสองร้านนำมาจำหน่ายทั้งหมดเป็นเบียร์ยี่ห้อลิโอบแบบกระป๋อง และปิ่นยังบอกอีกว่าแฟนบอลที่สนามแห่งนี้มักจะซื้อเบียร์ดื่มมาจากภายนอกด้วยคนละประมาณ 1-2 กระป๋อง เนื่องจากที่สนามมีร้านค้าน้อยและราคาสูงกว่าซื้อจากภายนอกอยู่นิดหน่อย เมื่อดำเนินการจำนวนเบียร์ทั้งหมดเทียบกับจำนวนแฟนบอลที่ดื่มเบียร์แล้ว พบว่าแฟนบอลที่ดื่มเบียร์ที่สนามแห่งนี้ดื่มเบียร์กันคนละประมาณ 3-4 กระป๋อง³⁴

หากพิจารณาปริมาณการดื่มดังกล่าวตามมาตรฐานการพิจารณาการ “ดื่มหนัก” (binge drinking) ที่หมายถึง “การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ปริมาณมากในครั้งเดียว ซึ่งเป็นความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาจาก

³³ 1 ถาดมีทั้งหมด 24 กระป๋อง

³⁴ โดยคำนวณจากจำนวนผู้ดื่มเบียร์ซึ่งมีประมาณ 50% ของแฟนบอลทั้งหมด คิดเป็น 600 คน โดยยอดจำหน่ายเบียร์ทั้งหมดอยู่ที่ 1,440 กระป๋อง เท่ากับว่าโดยเฉลี่ยแล้วซื้อเบียร์ที่สนามกันคนละประมาณ 2.4 กระป๋อง รวมกับที่แฟนบอลมักจะนำมาจากภายนอกอีกคนละประมาณ 1-2 กระป๋องแล้ว น่าจะประมาณการได้ว่าแฟนบอลที่ดื่มแอลกอฮอล์ที่สนามโดยเฉลี่ยแล้วดื่มคนละประมาณ 3-4 กระป๋อง

แอลกอฮอล์ได้โดยฉับพลัน เช่น อุบัติเหตุ” (สุรศักดิ์ และคณะ 2556:8) แล้ว การบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลไทยที่ดื่มโดยเฉลี่ยแล้วอาจจัดได้ว่าอยู่ในกลุ่มผู้ดื่มหนัก³⁵

แก้ว ฤๅ ขวดน้ำตัดปาก ไปจนถึงกระติก

ภาชนะที่แฟนบอลใช้ดื่มเบียร์ที่สนามนั้นส่วนมากจะเป็นแบบใช้แล้วทิ้งเช่นแก้วพลาสติกขนาดใหญ่ ฤๅพลาสติก ขวดน้ำดื่มขนาด 1.5 ลิตรที่ตัดปากขวดออก หรือกระทั่งกระติกน้ำ ส่วนมากแล้วจะขึ้นอยู่กับว่าร้านค้าเตรียมภาชนะแบบใดไว้ให้และความเข้มงวดของสนามต่อการนำแอลกอฮอล์ขึ้นไปดื่มบนอัฒจันทร์

โดยทั่วไปแล้วร้านค้าแผงลอยที่สนามฟุตบอลมักจะมีแก้วพลาสติกและน้ำแข็งเตรียมไว้บริการลูกค้า แม้ว่าแฟนบอลไทยจะนิยมซื้อเบียร์แบบกระป๋องแต่พวกเขาก็มักจะถ่ายเบียร์ลงในแก้วที่มีน้ำแข็งอีกต่อหนึ่งเพื่อทำให้เบียร์เย็นขึ้น โดยแก้วพลาสติกที่ใช้มักจะเป็นแก้วขนาดใหญ่ความจุประมาณ 0.5-1 ลิตร ซึ่งมีทั้งที่ร้านค้าแถมให้เมื่อซื้อเบียร์หรือต้องซื้อแยกต่างหากอีกประมาณแก้วละ 5 บาท นอกจากนี้ยังพบว่าบางร้านเตรียมขวดน้ำดื่มขนาด 1.5 ลิตรที่ตัดปากขวดออกให้ใช้แทนแก้ว ซึ่งจะทำให้จุเบียร์ได้ปริมาณมาก

ส่วนฤๅพลาสติกนั้นจะใช้กันในกรณีที่ต้องการนำเบียร์ขึ้นไปบนอัฒจันทร์ของสนามที่ไม่อนุญาตให้นำแก้วขึ้นไป ซึ่งมีทั้งฤๅพลาสติกสำหรับใส่น้ำดื่มแบบทั่วไป (ลักษณะเดียวกับฤๅพลาสติกที่มักจะใช้ใส่น้ำอัดลมแบบคืนขวด) หรือฤๅพลาสติกหิ้วขนาดใหญ่ซ้อนกันสองชั้นที่จะจุได้มากถึง 1-2 ลิตร

นอกจากแก้วและฤๅพลาสติกแล้ว ภาชนะอีกรูปแบบหนึ่งที่พบคือกระติกน้ำ ทั้งกระติกเล็กสำหรับใช้ส่วนตัวและกระติกน้ำขนาดใหญ่ที่ใช้ร่วมกันเป็นกลุ่ม การใช้กระติกน้ำจะทำให้สามารถจุเครื่องดื่มได้เป็นปริมาณมากซึ่งบางสนามอนุญาตให้นำขึ้นไปบนอัฒจันทร์ได้ เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยคนหนึ่งบอกกับผู้วิจัยว่า เหตุที่อนุญาตให้นำเอากระติกน้ำขึ้นไปบนอัฒจันทร์เพราะไม่มีความเสี่ยงที่แฟนบอลจะขว้างปาเหมือนขวดหรือกระป๋อง เหตุผลในลักษณะดังกล่าวอาจแสดงถึงวิถีคิดในการรักษาความปลอดภัยซึ่งเน้นไปที่การป้องกันขว้างปาสิ่งลงในสนามเป็นหลัก ขณะที่การจำกัดการดื่มนั้นเป็นเรื่องรองลงไป

เบียร์ส่วนกลาง เวียนกันซื้อ

ลักษณะการดื่มกินรอบๆสนามของแฟนบอลนั้นจะมีการรวมกลุ่มกันเป็น “วงเหล้า” กระจายกันเป็นหย่อมๆหลายกลุ่ม แม้ว่าอาหารและเครื่องดื่มโดยเฉพาะเบียร์ที่สนามฟุตบอลไทยจะมีราคาสูงกว่าร้านค้าปลีกทั่วไปอยู่มากน้อย แต่แฟนบอลไทยก็มักจะมาซื้ออาหารและเครื่องดื่มที่สนาม หรือถึงซื้อจากภายนอกมาก่อนก็เป็นจำนวนไม่มากนัก

³⁵ โดยคำนวณจากเกณฑ์การพิจารณาการดื่มหนักที่ 5 หน่วยดื่มมาตรฐาน (standard drink) โดยเบียร์ยี่ห้อลิโอบี 3-4 กระป๋องคิดเป็น 4 – 5.3 หน่วยดื่มมาตรฐาน (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ 2554)

ร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มที่สนามฟุตบอลส่วนใหญ่เป็นแผงลอยซึ่งแฟนบอลจะต้องซื้อและจ่ายเงินทันที ประกอบกับพื้นที่ของแฟนแต่ละกลุ่มนั้นมีไม่มากนักและไม่มีสถานที่สำหรับจัดเก็บอาหารและเครื่องดื่มที่เหลือเมื่อต้องขึ้นไปบนอัฒจันทร์ ทำให้แฟนบอลมักจะซื้ออาหารหรือเครื่องดื่มครั้งละไม่มากและซื้อมาเพิ่มเมื่อหมดเป็นครั้งๆไป ซึ่งการรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดื่มร่วมกันภายในกลุ่มแฟนบอลเป็นไปอย่างยืดหยุ่นในลักษณะของระบบ “เวียนกันซื้อ” คือเมื่อเบียร์ใกล้หมดก็จะเวียนกันออกจากที่นั่งไปซื้อเบียร์คนละ “ชุด” (3 กระป๋อง) หรือ 2-3 ขวด และเบียร์ที่ซื้อมานั้นเป็นเบียร์ส่วนกลางที่ไม่มีใครคนใดคนหนึ่งเป็นเจ้าของ แต่ทุกคนสามารถดื่มเบียร์ส่วนกลางนั้นได้ภายใต้ข้อตกลงที่เป็นอันรู้กันว่าควรจะไปซื้อมาเพิ่มเมื่อถึงคราวของตนเอง ลักษณะของเบียร์ส่วนกลางและการเวียนกันซื้อดังกล่าวเป็นเสมือนพันธะร่วมที่สมาชิกในกลุ่มต้องรับผิดชอบต่อกัน

แต่อย่างไรก็ดี สำหรับการเวียนกันจ่ายนั้นแฟนบอลแต่ละคนก็ไม่ได้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายเท่าๆกัน อย่างตายตัวไปเสียทั้งหมด เนื่องจากแฟนบอลแต่ละคนมาจากพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่หลากหลายจึงอาจไม่สามารถรับผิดชอบต่อค่าใช้จ่ายเท่าๆกันได้ทั้งหมด ซึ่งลักษณะดังกล่าวก็จะทำให้เกิด “ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์” ในกลุ่มขึ้นมาอีกชั้นหนึ่งไปด้วย แม้จะดูเป็นความสัมพันธ์ของรูปแบบที่ขัดแย้งกัน แต่ทั้งพันธะร่วมที่เกิดขึ้นมาในการเวียนกันซื้อและความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์นั้นดูจะส่งเสริมกันได้เป็นอย่างดีในแง่ของการสร้างความเป็นพวกเดียวกันของแฟนแต่ละกลุ่ม

นัดเยือน: เทียวไปดื่มไป

นอกจากการแข่งขันในสนามของตนเองแล้ว ด้วยระบบการแข่งขันแบบลีกที่ต้องสลับกันแข่งในสนามของแต่ละฝ่ายทำให้ครึ่งหนึ่งของการแข่งขันเป็นการเดินทางไปแข่งที่สนามของฝ่ายตรงข้าม แฟนบอลของแต่ละสโมสรที่ติดตามไปชมการแข่งขันนัดเยือนจะมีไม่มากเท่าที่สนามของตนเอง โดยเฉพาะแล้วจะอยู่ในเกณฑ์ประมาณ 10-20% ของจำนวนผู้ชมในนัดเหย้า การดื่มแอลกอฮอล์ของแฟนบอลเมื่อไปชมนัดเยือนนั้นจะไม่ได้ดื่มที่บริเวณรอบๆสนามมากนัก แต่จะดื่มมากในช่วงระหว่างการเดินทาง ทั้งบนรถโดยสารและการแวะท่องเที่ยวระหว่างทาง

โดยทั่วไปแล้วการเดินทางไปชมการแข่งขันนัดเยือนจะมี 2 รูปแบบ คือการเดินทางไปกันเองของแฟนบอลกลุ่มเล็กๆกับการเดินทางไปกับรถบริการของสโมสรที่มักจะเรียกกันว่า “ทริปสโมสร” ซึ่งหากเปรียบเทียบกันแล้วการเดินทางไปกันเองจะมีค่าใช้จ่ายที่มากกว่าไปกับทริปสโมสร แต่ก็จะมีอิสระในการเดินทางมากกว่า

การเดินทางด้วยตัวเองของแฟนบอลแต่ละกลุ่มจะมีลักษณะคล้ายการท่องเที่ยวโดยมีการดูฟุตบอลที่สนามเป็นกิจกรรมหนึ่งในตารางท่องเที่ยว โดยจะเดินทางด้วยรถส่วนตัวของแฟนบอลคนใดคนหนึ่งหรือจ้างเหมารถตู้ การเดินทางในลักษณะนี้แฟนบอลจะดื่มแอลกอฮอล์ในปริมาณไม่มากนัก เนื่องจากมักจะไปกันเป็นครอบครัวและบางคนต้องขับรถ เว้นแต่กรณีที่พักค้างคืน เช่น “บ้าน” แฟนท่าเรือฯคนหนึ่ง

ปกติมักจะขับรถส่วนตัวไปชมการแข่งขันนัดเยือนกับครอบครัวและถือโอกาสท่องเที่ยวระหว่างด้วย แต่ถ้าครั้งไหนที่เขาต้องการจะสนุกพร้อมกับแฟนบอลด้วยการดื่มอย่างไม่ต้องกังวลก็จะเดินทางไปกับทริปสโมสร

การเดินทางด้วยทริปสโมสรโดยมากแล้วจะใช้รถบัส มีทั้งที่สโมสรหรือสปอนเซอร์จะช่วยออกค่าใช้จ่ายบางส่วนและแฟนบอลออกค่าใช้จ่ายกันเองทั้งหมด แต่โดยรวมแล้วค่าใช้จ่ายที่แฟนบอลแต่ละคนต้องเสียในการเดินทางด้วยทริปสโมสรนี้จะน้อยกว่าเดินทางไปกันเองพอสมควร ทำให้แฟนบอลส่วนมากเลือกที่จะเดินทางไปกับทริปสโมสร โดยเฉพาะระยะทางไกลๆ นอกจากราคาที่ต่ำกว่าแล้ว แรงจูงใจอีกประการหนึ่งของการเดินทางไปกับทริปสโมสรคือการได้ร่วมสังสรรค์กับแฟนบอลหลายคน ระหว่างเดินทางบนรถบัสของทริปสโมสรนั้นแฟนบอลบางส่วนจะดื่มเบียร์ ร้องเพลงเชียร์ครั้นเคร่งตลอดการเดินทาง แม้ว่าโดยมากแล้วทริปสโมสรจะจัดให้แฟนบอลทุกคนมีเบาะนั่ง แต่ในสถานการณ์จริงหลายคนก็ไม่อยู่กับที่นั่งของตนเอง แต่จะเดินไปมาหรือไม่ก็ไปจับกลุ่มดื่มกินบริเวณที่ว่างในรถ หากเปรียบเทียบแล้วการเดินทางด้วยทริปสโมสรนี้ดูจะใกล้เคียงกับ “ฉิ่งฉับทัวร์” ที่มีรถดื่มกินครั้นเคร่งตลอดการเดินทาง

นอกวันแข่งขัน: ดื่มในทุกกิจกรรม

กิจกรรมที่แฟนบอลไทยทำร่วมกันไม่ได้มีแค่ในวันที่มีการแข่งขันเท่านั้น ในวันที่ไม่มีการแข่งขันพวกเขาก็มักจะมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันด้วย แฟนบอลแต่ละกลุ่มมักจะมีการนัดพบเจอกันเป็นประจำเพื่อทำกิจกรรมต่างๆหลายอย่างร่วมกันในตอนเย็นหลังเลิกงาน และไม่ว่าในกิจกรรมใดก็มักจะมีแอลกอฮอล์เป็นส่วนประกอบเสมอ

กิจกรรมนอกวันแข่งขันของแฟนบอลมีหลายรูปแบบ ทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับฟุตบอลเลย นับตั้งแต่การเล่นฟุตบอลร่วมกัน การไปดูการฝึกซ้อมของนักฟุตบอล กิจกรรมประจำปีต่างๆที่มักจัดในช่วงปิดฤดูกาลเช่นการออกค่ายค้างแรม กิจกรรมการกุศล รวมไปถึงกิจกรรมตามความสนใจต่างๆที่แฟนบอลจับกลุ่มกันเป็นชมรมย่อยๆภายในกลุ่มแฟนบอลอีกชั้นหนึ่ง เช่นกลุ่มอุดต้ำเมืองทองที่มีชมรมแบดมินตัน ชมรมกอล์ฟ ฯลฯ

หลายๆกิจกรรมแต่ละประเภทที่แฟนบอลทำนั้นมักจะมีการดื่มแอลกอฮอล์รวมอยู่ในนั้นเสมอ กระทั่งการเล่นฟุตบอลร่วมกันก็มักจะมีการดื่มไปด้วย หรือไปดื่มหลังจากนั้น ผู้วิจัยเคยถามแกนนำของแฟนบอลกลุ่มหนึ่งว่าอะไรที่ทำให้แฟนบอลในกลุ่มสนิทกันได้มากที่สุด ยังไม่ทันจบคำถาม เขาตอบสวนกลับมาทันทีว่า “กินเหล้าครับ”

บทบาทของแอลกอฮอล์ในวัฒนธรรมแฟนบอลไทย

แม้คำอธิบายทางวิทยาศาสตร์สุขภาพที่ว่าบริโภคแอลกอฮอล์ส่งผลเสียต่อร่างกายและอาจนำมาสู่อันตรายจะเป็นที่รับรู้โดยทั่วไปในสังคม แต่ผู้คนจำนวนมากก็เลือกที่จะบริโภคแอลกอฮอล์ แฟนบอลก็เช่นกัน พวกเขาต่างรับรู้ถึงผลด้านลบของแอลกอฮอล์ แต่ถึงที่สุดแล้วพวกเขาก็เลือกที่จะแบกรับ

ความเสี่ยงนั้น เพื่อที่จะทำความเข้าใจการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอล ในส่วนนี้จึงจะเป็นการพิจารณาถึงเหตุผลในการบริโภคและบทบาทของแอลกอฮอล์ในวัฒนธรรมแฟนบอลไทย ทั้งในมิติที่การเป็นแฟนบอลคือการชมการแข่งขัน และในอีกมิติหนึ่งที่สำคัญไม่แพ้กันคือการเป็นแฟนบอลในฐานะที่เป็นกิจกรรมทางสังคมอย่างหนึ่ง

ดื่มเพื่อความผ่อนคลาย

สำหรับแฟนบอลหลายคนแล้วพวกเขามาชมการแข่งขันฟุตบอลในฐานะที่เป็นการพักผ่อนหย่อนใจอย่างหนึ่งและการบริโภคแอลกอฮอล์ก็เป็นส่วนหนึ่งของมันด้วย ผู้วิจัยพบกับ “หนึ่ง” แฟนบอลไทยคนหนึ่ง ที่สนามแข่งขันของสโมสรบางกอกกล๊าส เอฟซี ระหว่างที่เขากำลังนั่งดื่มเบียร์อยู่บนอัฒจันทร์เพื่อรอเวลาเริ่มแข่งขัน หนึ่งเล่าว่าทุกวันหยุดสุดสัปดาห์เมื่อเขาวางเว้นจากการทำงานประจำในหน่วยงานราชการแห่งหนึ่งแล้วเขามักจะตระเวนไปชมการแข่งขันฟุตบอลไทยที่สนามต่างๆบริเวณกรุงเทพฯและปริมณฑล เขาเล่าว่าเบียร์เป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งในการชมฟุตบอลของเขาเสมอ “วันพักผ่อน มันก็ต้องมีกันบ้าง ... ถ้าขับรถมาเองก็น้อยหน่อย ถ้ามีเพื่อนมาด้วยบางครั้งก็ยาว” สำหรับหนึ่งแล้วการชมการแข่งขันฟุตบอลเป็นการพักผ่อนหย่อนใจจากการทำงานและการดื่มเบียร์ก็ช่วยให้เขาได้ผ่อนคลายมากขึ้น

ประเด็นหนึ่งในคำอธิบายของหนึ่งแสดงให้เห็นถึงค่านิยมในสังคมไทยที่แอลกอฮอล์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจอย่างยากที่จะแยกออกจากกัน ดังที่จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจหรือกิจกรรมในยามว่างของผู้คนจำนวนมากนั้นมักจะมีการบริโภคแอลกอฮอล์อยู่ด้วยเสมอ

Norbert Elias and Eric Dunning (2008[1986]) เสนอว่าการแข่งขันกีฬาที่มีหน้าที่เป็นเครื่องผ่อนคลายทางอารมณ์ให้กับผู้คนในสังคมอุตสาหกรรมขั้นสูง ในแง่หนึ่งแล้วการเข้าชมการแข่งขันฟุตบอลที่จัดขึ้นทุกวันหยุดสุดสัปดาห์จึงนับเป็นกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ (leisure) ประเภทหนึ่ง แฟนบอลที่ทำงานตลอดสัปดาห์เลือกมาที่สนามฟุตบอลเพื่อผ่อนคลายความเครียดจากการทำงานและเลือกที่จะบริโภคแอลกอฮอล์ประกอบการผ่อนคลายนั้นด้วย

สื่อกลางความสัมพันธ์

“สามกระป๋องร้อยนี้มันมีเสน่ห์นะ” เอก แฟนชลบุรีฯคนหนึ่งบอกกับผู้วิจัย หลังจากที่ผู้วิจัยขอให้เขาเล่าถึงความประทับใจที่สนามฟุตบอล ในตอนนั้นผู้วิจัยเข้าใจว่าเขาหมายถึงเพียงแค่เขาชอบดื่มเบียร์จนกระทั่งหลังจากที่ผู้วิจัยได้ร่วมวงสนทนากับเอกและเพื่อนชุนานขึ้นก็พบว่าประโยชน์นั้นของเขามีความหมายมากกว่านั้น

เอกอายุประมาณ 45 เป็นเจ้าของธุรกิจส่วนตัวในจังหวัดชลบุรี มีรายได้อยู่ในหลักแสนต่อเดือน เขาเป็นแฟนสโมสรชลบุรีฯมาประมาณ 4-5 ปี และติดตามชมการแข่งขันเกือบทุกนัดทั้งเหย้าและเยือน ทุกครั้งที่มีการแข่งขันเอกจะไปที่สนามก่อนการแข่งขันจะเริ่มประมาณ 1-2 ชั่วโมง เอกและเพื่อนซี้ที่นั่ง

ประจำอยู่ที่หลังร้านแผงลอยแห่งหนึ่งบริเวณข้างรั้วสนาม ตลอดช่วงที่ผู้วิจัยร่วมวงสนทนากับเอกและเพื่อน นั้นพบว่า มีแฟนบอลหลายคนถือแก้วเบียร์เวะเวียนกันเข้ามาทักทายเสมอ ในทางกลับกันเอกและเพื่อนก็ สลับกันถือแก้วเบียร์ออกไปทักทายแฟนบอลบริเวณนั้นหลายครั้ง ปกติแล้วในวันที่ไม่ได้มาดูฟุตบอลเอกก็ มักจะดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นประจำหลายวันต่อสัปดาห์ โดยเขามักจะดื่มเหล้าหรือเบียร์ไฮเนเก้น แต่เมื่อมาที่สนามฟุตบอลเอกจะดื่มเบียร์ลิโอซึ่งราคาต่ำกว่าเหล้าหรือเบียร์ที่เขาดื่มในวันอื่นๆมาก

หลังจากที่เอกคุยเรื่องงานดาวเทียมกับแฟนบอลชลบุรีซึ่งเป็นช่างติดตั้งงานดาวเทียมคนหนึ่งเสร็จแล้ว เอกหันกลับมาอธิบายให้ผู้วิจัยฟังว่าการเป็นแฟนบอลทำให้เขาได้รู้จักคนมากหน้าหลายตา ทั้งที่มา จากต่างสถานที่ ต่างอาชีพ ต่างฐานะ และเขาก็มีความสุขกับมัน “เห็นมัยน้อง นี่แหละ พี่ถึงได้บอกว่าสาม กระป๋องร้อยมันมีเสน่ห์” เอกทำความกลับไปถึงประโยคก่อนหน้าอีกครั้ง ทำให้ผู้วิจัยเข้าใจนัยยะของมันได้ มากขึ้น สำหรับเอกแล้วเสน่ห์ของสามกระป๋องร้อย (ซึ่งหมายถึงราคาของเบียร์ลิโอในช่วงก่อนจะมีการขึ้น ภาษีเมื่อเดือนกันยายน 2556) คือการช่วยเป็นสื่อกลางที่ตัดผ่านฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมและทำให้ เขาได้รู้จักกับผู้คนที่หลากหลาย

บทบาทในการสร้างชุมชนแฟน

หากพิจารณาการเป็นแฟนบอลในมิติของกิจกรรมทางสังคมอย่างหนึ่ง องค์ประกอบสำคัญของการเป็นแฟนบอลก็คือการสร้างความสัมพันธ์หรืออัตลักษณ์ร่วมของแฟนบอลขึ้นมา ในแง่นี้แล้วการบริโภค แอลกอฮอล์ร่วมกันของแฟนบอลในลักษณะต่างๆจึงมีบทบาทสำคัญในการเกิดขึ้นมาของชุมชนแฟน

ปรากฏการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นกับวัฒนธรรมแฟนบอลไทยในช่วงที่ได้รับความนิยมขึ้นมาครั้งนี้คือการ รวมตัวกันเป็น “กลุ่มแฟน/แฟนคลับ” โดยแฟนบอลแต่ละกลุ่มจะมีการรวมตัวเป็นกลุ่มก้อนอย่างชัดเจน มี ชื่อ มีสัญลักษณ์ของกลุ่ม มีสถานที่นัดหมายประจำ มีช่องทางการติดต่อสื่อสาร มีสัญลักษณ์ในการ แสดงออก (เช่น เสื้อ เพลงเชียร์ หรือธง) และระบบระเบียบธรรมเนียมปฏิบัติของแต่ละกลุ่มที่ต่างกันไป เช่นสโมสรเมืองทองมีกลุ่มอุดตราเมืองทองและกลุ่ม N-zone สโมสรชลบุรีมีกลุ่มฉลามกรุงและกลุ่ม The Sh@rk Power เป็นต้น ซึ่งการรวมตัวกันได้เป็นกลุ่มแฟนบอลนี้ทำให้พวกเขาที่มีกิจกรรมร่วมกันจำนวนมาก เป็นการสร้างส่วนขยายของฟุตบอลให้มากไปกว่าแค่การชมการแข่งขัน และยังมีส่วนช่วยทำให้ฟุตบอลไทย ได้รับความนิยมมากขึ้น โดยเรียกกลุ่มแฟนบอลในลักษณะนี้ว่าเป็นชุมชนแฟน (fan community) ซึ่งการ รวมตัวกันได้เป็นชุมชนแฟนนี้เป็นผลมาจากกิจกรรมจำนวนมากที่แฟนทำร่วมกันทั้งในวันที่มีการแข่งขัน และไม่มีการแข่งขันฟุตบอล (อาจินต์ 2555)

หากพิจารณาถึงลักษณะของแฟนบอลไทยที่สร้างความเป็นชุมชนแฟนผ่านกิจกรรมต่างๆควบคู่ไป กับพฤติกรรมบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลไทยแล้ว จะเห็นได้ว่าตลอดช่วงเวลาของการก่อเกิดสายสัมพันธ์นั้นมีแอลกอฮอล์เป็นส่วนหนึ่งด้วยเสมอ ทั้งการดื่มที่สนามในช่วงก่อนและหลังการแข่งขัน ระหว่าง เดินทางไปชมการแข่งขันนัดเยือน รวมถึงการดื่มร่วมกันในวันที่ไม่มีการแข่งขัน ดังที่แกนนำแฟนบอลคน

หนึ่งระบุว่าสิ่งที่ทำให้แฟนบอลสนิทกันได้มากที่สุดคือการดื่มร่วมกัน นอกจากนี้แล้วความสัมพันธ์ผ่านการ “เวียนกันซื้อ” ที่สนามฟุตบอลยังเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่สะท้อนถึงความเป็นพวกเดียวกันที่เกิดขึ้นมาผ่านพันธะของการดื่มกิน

ในอีกแง่หนึ่งนั้นการดื่มไม่เพียงแต่สร้างความเป็นพวกเดียวกันเท่านั้น มันยังมีบทบาทในการกันคนที่ไม่เข้าพวกออกไปด้วย Back et al. (2001: 99) เสนอว่าการเป็นแฟนบอลหรือการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในชุมชนแฟนนั้นไม่ใช่แค่การจ่ายค่าบัตรแล้วเข้าไปชมการแข่งขัน แต่ต้องมี “บัตรผ่าน” (entry ticket) ที่หมายถึงเงื่อนไขบางประการในการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนแฟน คือนอกจากการติดตามสโมสรอย่างเหนียวแน่นและไปชมการแข่งขันที่สนามเป็นประจำแล้วยังต้องสามารถที่จะกลืนกลาย (assimilate) ตนเองให้เข้ากับรูปแบบการปฏิบัติของชุมชนแฟนนั้นๆ ซึ่งหนึ่งในแบบแผนปฏิบัติดังกล่าวคือการร่วมดื่มกินในกลุ่มแฟนบอลในช่วงก่อนการแข่งขัน สำหรับแฟนบอลไทยเองก็เช่นกัน การที่วัตรปฏิบัติของพวกเขาคือการดื่มเบียร์ร่วมกันอยู่เสมอนั้นไม่ได้มาจากความบังเอิญที่คนชอบดื่มเบียร์จำนวนมากมารวมตัวกัน แต่ผู้ที่เข้าร่วมในชุมชนแฟนได้นั้นต้องปรับตัวให้เข้ากับการดื่มหรือหากไม่สามารถทำได้ก็อาจถูกกันออกไปจนชุมชนแฟนนั้นเหลือแต่คนที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน

งานศึกษาหลายชิ้นชี้ในลักษณะเดียวกันว่าวัฒนธรรมแฟนกีฬาโดยเฉพาะฟุตบอลนั้นเป็นโลกของเพศชายหรือมีลักษณะความเป็นชาย (masculinity) อยู่มาก (King 1997a: 329-346; Spaaij 2008: 369-392) และเมื่อหลายๆ สังคมรวมถึงสังคมไทยนั้นเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นสัญลักษณ์หนึ่งของความเป็นชาย โดยเฉพาะการคบค้าสมาคมในกลุ่มเพศชายที่มักจะมีแอลกอฮอล์เป็นสื่อกลาง (พร้อมๆ กับกันเพศอื่นออกไป) อยู่เสมอ (นวพรรณ 2553: 21-24, 108-109) ลักษณะดังกล่าวจึงทำให้วัฒนธรรมแฟนกีฬาในฐานะที่เป็นกิจกรรมทางสังคมอย่างหนึ่ง สอดรับกับได้เป็นอย่างดีกับการบริโภคแอลกอฮอล์เพื่อการ “สมาคม” ซึ่งถึงที่สุดแล้วก็จะนำไปสู่การรวมตัวกันได้เป็นชุมชนแฟนหรือกลุ่มแฟนบอลกลุ่มต่างๆ

บทที่ 4

แอลกอฮอล์กับความรุนแรงในฟุตบอลไทย

นับตั้งแต่ฟุตบอลสโมสรไทยได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นมาอย่างก้าวกระโดด สังคมในวงกว้างก็เริ่มให้ความสนใจมากขึ้น ทั้งในแง่ของการเป็นกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจประการใหม่ของผู้คนจำนวนมาก ไปจนถึงความตื่นตัวต่อปัญหาความรุนแรงในฟุตบอลไทย ขณะที่แฟนบอลไทยมักจะมีการบริโภคแอลกอฮอล์เป็นจำนวนมากดังที่กล่าวถึงไปแล้ว การบริโภคแอลกอฮอล์จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ถูกตั้งข้อสงสัยว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความรุนแรง

เพื่อที่จะทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างการเกิดความรุนแรงกับการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลไทย ในส่วนนี้จะเริ่มจากการพิจารณาลักษณะของความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับฟุตบอล (football-related violence) ที่เกิดขึ้นสังคมไทย โดยใช้ข้อมูลจากรายงานการประชุมผู้ควบคุมการแข่งขันประจำสัปดาห์ของบริษัทไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด, รายงานข่าวจากสื่อมวลชน การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ความรุนแรง และการเก็บข้อมูลภาคสนามในการแข่งขันฟุตบอลไทยฤดูกาล 2556 เพื่อนำไปพิจารณาร่วมกับลักษณะการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลไทย

มายาคติและปรากฏการณ์จริงของความรุนแรงในฟุตบอลไทย

ภาพลักษณ์ของฟุตบอลไทยที่มักจะถูกรับรู้ในสังคมไทยคือภาพของความรุนแรง ทั้งที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อมวลชน เช่นการพาดหัวข่าวว่า “ใครร้ายที่แกไม่หาย!!! แฟนบอล 'บางกอก-ศรีราชา' ตีกันบนอัฒจันทร์” (ไทยรัฐออนไลน์ 2555) ที่เปรียบเทียบความรุนแรงในฟุตบอลไทยกับภาวะความเจ็บป่วยเรื้อรังหรือ “บอลไทยขาวแฟนบอลคลั่งไล่กัดกันละ” (เดลินิวส์ออนไลน์ 2556) ที่บรรยายถึงภาวะคลั่งหรือการไม่สามารถควบคุมตนเองได้ของแฟนบอล ซึ่งขบเน้นสภาพความเป็นปัญหาของความรุนแรงในฟุตบอลไทยให้ยิ่งชัดเจน หรือบุคคลทั่วไปที่มักจะกล่าวถึงฟุตบอลไทยด้วยวลิติดปากว่า “บอลไทยไปมวยโลก” กระทั่งวลิติดกล่าวถูกใช้ในการนำเสนอผ่านสื่อมวลชนหลายครั้ง³⁶ ความเชื่อดังกล่าวเป็นมายาคติที่อยู่คู่กับฟุตบอลไทยมาตลอดโดยยังไม่เคยมีการพิจารณาอย่างเป็นระบบ ดังนั้นแล้ว ในส่วนนี้จะเป็นการพิจารณาปริมาณและลักษณะของความรุนแรงที่เกิดขึ้นจริงในฟุตบอลไทย โดยใช้ข้อมูลจากรายงานการประชุมผู้ควบคุมการแข่งขันประจำสัปดาห์ของบริษัทไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด ซึ่งเป็นหน่วยงานกลางรับผิดชอบการจัดการแข่งขันระดับไทยพรีเมียร์ลีกและดิวิชัน 1³⁷

³⁶ เช่น “บอลไทยไปมวยโลก! แฟนบางกอก-สิงห์ท่าเรือ ‘ช้ดกันยับคาสนาม (ชมคลิป)” (มติชนออนไลน์ 2556)

³⁷ ส่วนการแข่งขันในระดับดิวิชัน 2 รับผิดชอบโดย “คณะกรรมการจัดการแข่งขันฟุตบอลเอไอเอส ลีกภูมิภาค ดิวิชัน 2” ซึ่งไม่ได้มีการรวบรวมข้อมูลไว้อย่างครบถ้วน ทำให้ไม่สามารถนำข้อมูลในส่วนนี้มาพิจารณาประกอบได้

ระบบการควบคุมการแข่งขันของบริษัทไทยพรีเมียร์ลีกจะเป็นการส่ง “ผู้ควบคุมการแข่งขัน” (match commissioner)³⁸ ไปทำหน้าที่ในทุกสนามแข่งขันเพื่อพิจารณาการดำเนินการแข่งขันและการทำผิดระเบียบข้อบังคับ ซึ่งหลังจากไปทำหน้าที่แล้วผู้ควบคุมการแข่งขันจะทำรายงานส่งมาที่บริษัทฯ หลังจากนั้นจะมีการประชุมร่วมกันระหว่างผู้ควบคุมการแข่งขันและ “คณะกรรมการพิจารณาการกีฬา วินัยและข้อประท้วง” ทุกวันอังคารถัดจากสัปดาห์ที่มีการแข่งขันเพื่อพิจารณาออกคำสั่งลงโทษสโมสรที่ทำผิดข้อบังคับการแข่งขัน³⁹

นอกจากส่วนที่เกี่ยวข้องกับแฟนบอลแล้ว การลงโทษจากบริษัทไทยพรีเมียร์ลีกยังกินความถึงการทำผิดระเบียบการจัดการแข่งขันต่างๆของสโมสร นักฟุตบอล และเจ้าหน้าที่ด้วย ซึ่งเป็นส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับโครงการวิจัยนี้ ดังนั้นแล้ว ในการพิจารณานี้จะยกมาเฉพาะการทำผิดข้อบังคับของแฟนบอลเป็นหลัก

การกระทำผิด	จำนวน	%
1. ตะโกนคำอย่างเปิดเผยชัดเจน	15	16.5
2. ขว้างปาสิ่งของลงสนามหรือขว้างใส่ผู้อื่น	47	51.6
3. รบกวนการแข่งขัน เช่นจุดพลุ/เป่านกหวีด	9	9.9
4. แสดงป้ายยั่วหรือไม่เหมาะสม	1	1.1
5. ทำลายทรัพย์สิน	5	5.5
6. เข้าไปในพื้นที่แข่งขันโดยไม่ได้รับอนุญาต	2	2.2
7. ปิดล้อม รุมล้อม หรือคุกคามผู้อื่น	5	5.5
8. ทะเลาะวิวาท	4	4.4
9. ทำร้ายเจ้าหน้าที่หรือนักกีฬา	3	3.3
รวม	91	100

ตาราง 4.1 การกระทำผิดข้อบังคับของแฟนบอล ไทยพรีเมียร์ลีกและดิวิชั่น 1 ฤดูกาล 2556

³⁸ ในคู่มือการปฏิบัติงานของผู้ควบคุมการแข่งขันฯ ระบุถึงหน้าที่ของผู้ควบคุมการแข่งขันไว้ว่า “ผู้ควบคุมการแข่งขันหรือที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า Match Commissioner นั้น เป็นตัวแทนของ ‘ทีพีแอลซี’ ซึ่งถูกจัดตั้งโดย ‘สมาคม’ ดังนั้นผู้ควบคุมการแข่งขันจึงเปรียบเสมือนตัวแทนของ ‘สมาคม’ อีกโสดหนึ่ง ด้วยเจตนาธรรม ในการจัดให้มีผู้ควบคุมการแข่งขันไปทำหน้าที่แทน ‘ทีพีแอลซี’ และ ‘สมาคม’ ก็เพื่อที่จะให้มีเจ้าหน้าที่เข้าไปดูแลการแข่งขันที่จะถูกจัดขึ้นตามสนามเหย้าของสโมสรสมาชิก ให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย และมีการตัดสินที่เป็นไปด้วยความถูกต้องและยุติธรรม การบริหารจัดการ และการประสานงานเป็นไปตามข้อตกลงที่ได้รับใบอนุญาตให้เข้าร่วมการแข่งขัน (Club License) และเป็นไปตามระเบียบ และกติกาของการแข่งขันตลอดจนเงื่อนไขอื่นๆ ที่ได้กำหนดไว้ ทั้งนี้เพื่อเป้าหมายของการพัฒนากีฬาฟุตบอลอาชีพของประเทศไทยให้ยั่งยืนสืบไป”

³⁹ โดยยึดตาม “ข้อบังคับ และระเบียบว่าด้วยการจัดการแข่งขันฟุตบอลอาชีพของประเทศไทย พ.ศ. 2556”

การแข่งขันในระดับไทยพรีเมียร์ลีกและดิวิชั่น 1 ในฤดูกาล 2556 มีการแข่งขันรวมทั้งหมด 578 นัด แบ่งเป็นระดับไทยพรีเมียร์ลีก 272 นัด และดิวิชั่น 1 306 นัด มีการลงโทษการกระทำผิดข้อบังคับของแฟนบอลทั้งหมด 9 ลักษณะ รวม 91 กรณี มากกว่าครึ่งคือการขว้างปาสิ่งของลงไปในสนามหรือขว้างปาใส่ผู้อื่น มีทั้งหมด 47 กรณี คิดเป็น 51.6% รองลงมาเป็นการตะโกนด่า 15 กรณี (16.5%) รบกวนการแข่งขันเช่นจุดพลุหรือเป่านกหวีดระหว่างแข่งขัน 9 กรณี (9.9%) ปิดล้อม รุมล้อม หรือคุกคามผู้อื่น 5 กรณี (5.5%) ทำลายทรัพย์สิน 5 กรณี (5.5%) ทะเลาะวิวาท 4 กรณี (4.4%) ทำร้ายเจ้าหน้าที่หรือนักกีฬา 3 กรณี (3.3%) เข้าไปในพื้นที่แข่งขันโดยไม่ได้รับอนุญาต 2 กรณี (2.2%) และแสดงป้ายยั่วยุหรือไม่เหมาะสม 1 กรณี (1.1%) ตามตาราง 4.1

ผู้วิจัยแบ่งลักษณะความรุนแรงที่เกิดขึ้นเป็น 2 ระดับคือ 1. ความรุนแรงเล็กน้อย หมายถึง พฤติกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ร่างกายหรือทรัพย์สินโดยตรง เช่น การตะโกนด่า, ขว้างปาสิ่งของลงสนาม, รบกวนการแข่งขัน, แสดงป้ายยั่วยุ, และเข้าไปในพื้นที่แข่งขันโดยไม่ได้รับอนุญาต 2. ความรุนแรงมาก หมายถึงพฤติกรรมที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ร่างกายหรือทรัพย์สิน เช่น ทำลายทรัพย์สิน, ปิดล้อมคุกคาม⁴⁰, ทะเลาะวิวาท, และทำร้ายเจ้าหน้าที่หรือนักกีฬา

แม้ว่าการทำผิดข้อบังคับของแฟนบอลจะเกิดขึ้นทั้งหมด 91 กรณี แต่หากพิจารณาถึงความรุนแรงของเหตุการณ์แล้ว การกระทำผิดข้อบังคับที่เป็นความรุนแรงเล็กน้อยซึ่งไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ร่างกายหรือทรัพย์สินโดยตรงมีทั้งหมด 74 กรณี ซึ่งเมื่อนับเฉพาะเหตุการณ์แล้วจะพบว่าตลอดทั้งฤดูกาลที่มีแข่งขัน 578 นัดนั้นมีเหตุความรุนแรงเล็กน้อยเกิดขึ้น 63 นัด⁴¹ คิดเป็น 10.9% ของการแข่งขันทั้งหมด ส่วนความรุนแรงมากซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่ร่างกายหรือทรัพย์สินนั้น เกิดรวมกันทั้งหมด 17 กรณี โดยในบางเหตุการณ์ก็มีโทษหลายกรณี (เช่นการทะเลาะวิวาทที่ลงโทษทั้งสองฝ่าย) ซึ่งเมื่อนับเฉพาะเหตุการณ์แล้วจะพบว่าตลอดทั้งฤดูกาลที่มีแข่งขัน 578 นัดนั้นมีเหตุความรุนแรงมากเกิดขึ้นทั้งหมด 12 นัด คิดเป็น 2.1% ของการแข่งขันทั้งหมด

หากเปรียบเทียบอัตราส่วนดังกล่าวกับกรณีของต่างประเทศ Frostdick and Newton (2006: 403-422) รวบรวมสถิติการจับกุมผู้ต้องหาในกรณีความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับฟุตบอลโดย National Criminal

⁴⁰ โดยมากแล้วการปิดล้อมคุกคามนั้นมักจะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ร่างกายหรือทรัพย์สินโดยตรง แต่นับว่ามีความเสี่ยงสูงที่อาจนำไปสู่ความรุนแรงมากได้ หรือในอีกแง่หนึ่งอาจพิจารณาได้ว่าเป็นการคุกคามสวัสดิภาพของผู้เสียหายอย่างมาก จึงจัดให้อยู่ในกลุ่มนี้ด้วย โดยลักษณะที่พบบ่อยคือแฟนบอลจำนวนมากไม่พอใจการทำหน้าที่ของผู้ตัดสิน หลังจบการแข่งขันจึงไปรุมล้อมบริเวณทางออกของผู้ตัดสิน เพื่อเรียกร้องให้ผู้ตัดสินชี้แจงการทำหน้าที่หรือกล่าวขอโทษ

⁴¹ ในการแข่งขันบางครั้งมีการทำผิดข้อบังคับหลายครั้งพร้อมๆกัน เช่นมีทั้งการขว้างปาและตะโกนด่า

Intelligence Service (NCIS)⁴² ในช่วงฤดูการแข่งขัน 1999/2000 – 2002/2003 ของอังกฤษและเวลส์มีอัตราการเกิดเหตุรุนแรงอยู่ที่ 1 ครั้งต่อการแข่งขัน 20 นัด ซึ่งเมื่อเทียบกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นในการแข่งขันฟุตบอลไทยปี 2556 ที่เกิดขึ้น 2.1% หรือประมาณ 1 ต่อ 50 แล้ว พบว่าอัตราส่วนต่างกันมากกว่าเท่าตัว รวมถึงที่การกระทำผิดข้อบังคับของฟุตบอลไทยนั้นดูจะมีความรุนแรงน้อยกว่าที่อังกฤษและเวลส์ซึ่งวัดจากปริมาณการจับกุมโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจด้วย Frostdick and Newton สรุปว่าปรากฏการณ์แฟนบอลอันธพาลที่อังกฤษและเวลส์เกิดขึ้นไม่มากนักในช่วงที่เขาศึกษา ในแง่นี้ความรุนแรงในฟุตบอลไทยที่พบน้อยกว่านั้นจึงน่าจะเรียกได้ว่ามีอยู่น้อยมาก

ในส่วนของผลกระทบจากความรุนแรงนั้นก็จะเป็นไปในทางเดียวกัน โดยเหตุการณ์รุนแรงในฟุตบอลไทยแต่ละครั้งจะมีทรัพย์สินที่เสียหายและผู้ได้รับบาดเจ็บจำนวนไม่มาก (โดยยังไม่มีกรณีบาดเจ็บที่รุนแรงถึงขั้นสาหัสหรือเสียชีวิตเลย) ต่างกับความรุนแรงในหลายๆประเทศที่หลายเหตุการณ์ก่อความเสียหายมากและอาจมีผู้เสียชีวิต

บอลไทยไปมวยโลก?: มายาคติและความตื่นตระหนกทางศีลธรรมต่อความรุนแรง

ภาพลักษณ์ที่ว่าฟุตบอลไทยเต็มไปด้วยความรุนแรงนั้นเป็นมายาคติประการหนึ่งในสังคมไทยมาโดยตลอด ซึ่งแสดงออกอย่างชัดเจนผ่านวลีที่ได้รับความนิยมอย่าง “บอลไทยไปมวยโลก” แต่เมื่อพิจารณาปริมาณและผลกระทบของความรุนแรงแล้วกลับพบว่าไม่ได้เกิดขึ้นบ่อยครั้งหรือมีความรุนแรงของเหตุการณ์มากนัก ผู้วิจัยเสนอว่าความรู้สึกดังกล่าวเป็นผลมาจากภาวะตื่นตระหนกทางศีลธรรมที่สังคมไทยมีต่อปรากฏการณ์ใหม่อันเป็นผลมาจากการเติบโตอย่างรวดเร็วของฟุตบอลไทย

Stanley Cohen (2011[1972]) เสนอว่าภาพลักษณ์ทางด้านลบของ “ความเบี่ยงเบน” (deviance) มักจะถูกรับรู้อย่างเกินจริงในช่วงแรกที่ปรากฏการณ์เหล่านี้ปรากฏขึ้นมา และความหวาดกลัวต่อปรากฏการณ์แฟนบอลอันธพาลส่วนหนึ่งก็เป็นผลมาจากการประกอบสร้างความเบี่ยงเบนนั้น โดยมีบทบาทของสื่อมวลชนเป็นส่วนสำคัญในการนำเสนอภาพด้านลบที่ขบเน้นอารมณ์ความรู้สึกจนดูรุนแรงเกินจริงไปมาก เขาเรียกลักษณะดังกล่าวว่าเป็น “ความตื่นตระหนกทางศีลธรรม” (moral panic) ที่เกิดขึ้นต่อปรากฏการณ์ใหม่ในสังคม

ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นผ่านกรณีการรื้อฟื้นคดีโสเภณีกรรมที่ฮิลส์โบโร ซึ่งรายงานการสอบสวนเหตุการณ์นี้หรือที่เรียกว่า Taylor report ซึ่งเปิดเผยในปีค.ศ. 1989-1990 ระบุว่าเหตุส่วนหนึ่งมาจากพฤติกรรมก้าวร้าวของแฟนบอล ความตื่นตระหนกจากการตีแมลงกอล และลัทธิลอบเข้าชมการแข่งขัน

⁴² National Criminal Intelligence Service (NCIS) คือหน่วยงานของตำรวจอังกฤษที่มีหน้าที่รวบรวมและวิเคราะห์คดีอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในอังกฤษเพื่อช่วยสนับสนุนการทำงานของตำรวจท้องถิ่น (ซิเชนพุงส์ 2554: 23) ซึ่ง NCIS มีหน้าที่รับผิดชอบอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับการแข่งขันฟุตบอลด้วย

โดยไม่มีตัว จนทำให้เกิดเหตุการณ์รุนแรงขึ้น ทำให้แฟนบอล (ซึ่งเป็นผู้เสียหายจากเหตุการณ์นั้นด้วย) ถูกมองว่าเป็นฝ่ายกระทำผิดมาตลอด อย่างไรก็ตามในปีค.ศ. 2012 ได้มีการรื้อฟื้นพิจารณากรณีดังกล่าวอีกครั้งหนึ่ง และได้ประกาศว่ารายงานของ Taylor report ที่ชี้ว่าแฟนบอลมีส่วนให้เกิดเหตุการณ์นั้นเป็นผลมาจากการสืบสวนที่ผิดพลาดและจงใจบิดเบือนโยนความผิดไปที่แฟนบอล (ปีติเทพ 2555; พลพงษ์ 2555) กรณีนี้แสดงให้เห็นถึงผลจากความหวาดระแวงที่มีต่อแฟนบอลจนเกินจริงในช่วงเกิดเหตุ

การรับรู้ที่สังคมมีต่อความรุนแรงในฟุตบอลไทยก็เช่นกัน เมื่อพิจารณาจากสถิติการเกิดความรุนแรงมากที่ทำให้มีผู้ได้รับบาดเจ็บหรือทรัพย์สินเสียหายในฤดูกาล 2556 ซึ่งเกิดขึ้น 12 นัดจากการแข่งขันทั้งหมด 578 นัด หรือคิดเป็นเพียงแค่ 2.1% แล้ว พบว่าความรุนแรงยังเกิดขึ้นไม่มากนัก โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากความเสียหายที่มีไม่มากและยังไม่มีรายงานผู้บาดเจ็บสาหัสหรือเสียชีวิตมาก่อน ต่างกับในหลายประเทศที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งและรุนแรงกว่ามาก ผู้วิจัยเสนอว่าการรับรู้ดังกล่าวเป็นผลมาจากการเติบโตอย่างรวดเร็วของฟุตบอลไทย ภายในระยะเวลา 5-6 ปีที่ฟุตบอลไทยเปลี่ยนผ่านจากภาวะ “คนดูน้อยกว่าคนเล่น” อันมีโอกาสดังกล่าวความรุนแรงน้อย ไปสู่ภาวะที่มีผู้ชมจำนวนมาก ซึ่งทำให้มีโอกาสเกิดความรุนแรงมากขึ้นไปด้วย ความเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันดังกล่าวจึงทำให้ปรากฏการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นได้รับการจับตามองเป็นพิเศษ ทั้งบทบาทของสื่อมวลชนและการส่งต่อกระจายข่าวแบบ “ปากต่อปาก” ของผู้คนในยุคที่อินเทอร์เน็ตแพร่หลายและผู้ใช้งานทั่วไปสามารถทำหน้าที่เสมือนสื่อมวลชนจนทำให้ความรุนแรงที่ยังมีไม่มากนักนั้นถูกรับรู้อย่างรุนแรงเกินจริงไปมาก

ลักษณะของความรุนแรงในฟุตบอลไทย

เพื่อที่จะทำความเข้าใจลักษณะของความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสนามฟุตบอลไทย ในส่วนนี้จะเป็นการพิจารณาลักษณะต่างๆของความรุนแรงที่เกิดขึ้น โดยแบ่งออกเป็น ประเภทของความรุนแรง สถานที่เกิดเหตุ เวลาที่เกิดเหตุ และผู้เสียหาย

ประเภทของความรุนแรง

พฤติกรรมความรุนแรงที่สนามฟุตบอลไทยนั้นโดยมากเป็นความรุนแรงเล็กน้อยที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ร่างกายหรือทรัพย์สิน จากตาราง 4.1 ความรุนแรงที่เกิดขึ้นมากกว่าครึ่งเป็นการขว้างปาสิ่งของลงไปในสนามหรือขว้างปาใส่ผู้อื่น รองลงมาเป็นการตะโกนด่า ลักษณะของการขว้างปาส่วนมากเป็นการขว้างปาสิ่งของลงไปในสนามระหว่างการแข่งขันซึ่งไม่ทำให้มีผู้ได้รับบาดเจ็บ ส่วนการตะโกนด่ามักจะเป็นการประสานเสียงพร้อมกันของแฟนบอล เช่น “ซีโกง ซีโกง” หรือถ้อยคำหยาบคายอื่นซ้ำๆในช่วงเวลาหนึ่ง โดยทั้งการขว้างปาและตะโกนด่านี้มักเกิดขึ้นในสถานการณ์ที่แฟนบอลรู้สึกว่ามีอะไรเสียหาย ประโยชน์จากการทำหน้าที่ของผู้ตัดสิน เช่นการถูกตัดสินให้ไม่ได้ประตู เสียประตู หรือการถูกลงโทษจากผู้ตัดสินที่ขัดกับความคาดหวังของแฟนบอล การทำผิดกฎข้อบังคับอีกรูปแบบหนึ่งที่เริ่มพบได้มากขึ้นคือการ

รบกวนการแข่งขัน โดยส่วนมากเป็นการจุดพลุระหว่างการแข่งขัน นอกจากพลุดอกไม้ไฟที่ยิงขึ้นไปแตกกระจายบนท้องฟ้าซึ่งแฟนบอลมักจะจุดฉลองเมื่อได้ประตูแล้ว ในช่วง 1-2 ปีหลังมานี้พบว่าเริ่มมีการจุดพลุในลักษณะของพลุไฟ (flare) และพลุควัน (smoke) ในสนามมากขึ้น ซึ่งเป็นวัฒนธรรมการเชียร์รูปแบบหนึ่งที่พบได้ในแฟนบอลหลายประเทศ โดยผู้จัดการแข่งขันอนุญาตให้จุดได้เฉพาะช่วงก่อนหรือหลังการแข่งขัน การจุดระหว่างการแข่งขันจึงเป็นการทำผิดกฎข้อบังคับ

ส่วนความรุนแรงมากที่อาจก่อความเสียหายแก่ชีวิตหรือทรัพย์สินนั้นแบ่งออกเป็นการทำลายทรัพย์สิน, ปิดล้อม, ทะเลาะวิวาท, และทำร้ายเจ้าหน้าที่หรือนักกีฬา โดยความรุนแรงในลักษณะนี้พบไม่บ่อยครั้งนัก ลักษณะที่เกิดขึ้นบ่อยคือการปิดล้อม การปิดล้อมเกิดขึ้นหลังจบการแข่งขันและมีผู้เสียหายคือผู้ตัดสิน โดยแฟนบอลส่วนหนึ่งจะไปรุมล้อมอยู่บริเวณทางออกจากสนามของผู้ตัดสิน เพื่อเรียกร้องให้ชี้แจงหรือกล่าวคำขอโทษต่อการตัดสินที่พวกเขาองว่ามีข้อบกพร่อง การปิดล้อมบางครั้งอาจกินเวลานานกว่าชั่วโมง แต่ส่วนใหญ่จะไม่ก่อความเสียหายโดยตรงมากนัก ลักษณะของความรุนแรงที่ก่อความเสียหายโดยตรงคือการทะเลาะวิวาท ลักษณะของการทะเลาะวิวาทมักจะเป็นการขว้างปาสิ่งของใส่ใส่กันจากแฟนบอลสองฝ่าย ส่วนการเข้าปะทะทั้งชกต่อยหรือใช้อาวุธนั้นเกิดขึ้นไม่มากนัก โดยอาวุธส่วนใหญ่ที่แฟนบอลใช้มักจะเป็นอุปกรณ์เชียร์หรือวัสดุที่อยู่ในสนาม เช่นธง ก้อนหิน หรือเศษไม้ ในช่วงฤดูกาลแข่งขัน 2556 นั้น ระดับไทยพรีเมียร์ลีกและดิวิชั่น 1 มีการทะเลาะวิวาทเกิดขึ้น 2 ครั้งซึ่งมีทั้งการขว้างปาสิ่งของใส่กันและเข้าปะทะกันโดยตรง อย่างไรก็ตามก็ยังมีผู้ได้รับบาดเจ็บถึงขั้นรุนแรงมากนัก โดยส่วนใหญ่เป็นอาการพกด้าหรือศีรษะแตก โดยยังไม่พบผู้ที่ได้รับบาดเจ็บสาหัสหรือเสียชีวิตในฟุตบอลไทยมาก่อน

สถานที่เกิดเหตุ

สถานที่	จำนวน	%
ในสนาม	73	80.2
บริเวณสนาม	18	19.8
บริเวณห่างจากสนาม	0	0
รวม	91	100

ตาราง 4.2 สถานที่ที่แฟนบอลกระทำผิดข้อบังคับฯ ไทยพรีเมียร์ลีกและดิวิชั่น 1 ฤดูกาล 2556

การกระทำผิดข้อบังคับฯทั้งหมดของแฟนบอลไทยในฤดูกาล 2556 เกิดขึ้นที่ในสนามแข่งขันและบริเวณรอบๆสนามเท่านั้น โดยไม่ปรากฏรายงานการเกิดเหตุในสถานที่ที่ไกลออกไปจากสนามเลย โดยแบ่งเป็นการกระทำผิดในสนาม 73 กรณี คิดเป็น 80.2% และบริเวณสนาม 18 กรณี คิดเป็น 19.8% แม้ว่าพื้นที่รับผิดชอบของผู้ควบคุมการแข่งขันจะกินบริเวณเฉพาะในและรอบๆสนามเท่านั้น แต่ตลอดทั้งปี 2556

(ซึ่งอาจรวมไปถึงปีก่อนหน้าด้วย) ก็ไม่พบว่ามีรายงานข่าวเกี่ยวกับการกระทำความรุนแรงของแฟนบอลไทยในบริเวณที่ห่างออกไปจากสนามฟุตบอลเลย

เวลาที่เกิดเหตุ

เวลา		จำนวน	%
ก่อนแข่ง		0	0
ระหว่างแข่ง	ไม่ทราบเวลาชัดเจน	18	19.8
	ครั้งแรก	7	7.7
	พักครึ่ง	3	3.3
	ครึ่งหลัง	40	44
หลังแข่ง		23	25.3
รวม		91	100

ตาราง 4.3 ช่วงเวลาที่แฟนบอลกระทำผิดข้อบังคับฯ ไทยพรีเมียร์ลีกและดิวิชั่น 1 ฤดูกาล 2556

ในส่วนของช่วงเวลาในการกระทำผิด พบว่าการกระทำผิดทั้งหมดเกิดขึ้นระหว่างการแข่งขันและหลังจบการแข่งขันเท่านั้น โดยไม่มีบันทึกการกระทำผิดที่เกิดขึ้นก่อนการแข่งขันเลย⁴³ และเมื่อพิจารณาเข้าไปในรายละเอียดของช่วงเวลาที่มีการกระทำผิดแล้ว พบว่าการกระทำผิดเกิดขึ้นในช่วงครึ่งเวลาหลังมากที่สุดที่ 40 กรณี คิดเป็นอัตราส่วน 44% รองลงมาคือหลังจบการแข่งขันที่ 23 กรณี (25.3%) ส่วนที่เหลือเป็นช่วงครึ่งเวลาแรก ช่วงพักครึ่ง และเกิดระหว่างการแข่งขันโดยไม่ทราบเวลาที่ชัดเจน

⁴³ ในคู่มือการปฏิบัติงานของผู้ควบคุมการแข่งขันระบุว่าผู้ควบคุมการแข่งขันต้องไปถึงสนามก่อนการแข่งขันจะเริ่มไม่น้อยกว่า 2 ชั่วโมง 30 นาที

ผู้เสียหาย

ผู้เสียหาย	จำนวน	%
นักฟุตบอล	6	12.2
เจ้าหน้าที่	3	6.1
ผู้ตัดสิน	31	63.3
แฟนบอลฝ่ายตรงข้าม	7	14.3
สนามแข่งขัน	2	4.1
รวม	49	100

ตาราง 4.4 ผู้เสียหายจากการกระทำผิดข้อบังคับของแฟนบอล ไทยพรีเมียร์ลีกและดิวิชั่น 1 ฤดูกาล 2556

ในส่วนของผู้ที่ได้รับความเสียหายจากกรณีความรุนแรงโดยแฟนบอลนั้น มีหลายกรณีเป็นการกระทำผิดข้อบังคับที่ไม่สามารถระบุผู้เสียหายได้อย่างชัดเจน เช่นการขว้างสิ่งของลงไปบนสนามโดยไม่มีจุดหมายแน่ชัด การดำที่ไม่ได้มุ่งเป้าไปที่คนใดคนหนึ่ง หรือการจุดพลุและเป่านกหวีด เท่าที่ระบุได้มีทั้งหมด 49 กรณี โดยผู้ตัดสินตกเป็นผู้เสียหายจากการกระทำผิดมากที่สุด 31 กรณี คิดเป็นอัตราส่วนมากถึง 63.3% โดยส่วนมากเป็นการขว้างปาสิ่งของใส่และตะโกนด่า แฟนบอลเป็นผู้เสียหาย 7 กรณี คิดเป็น 14.3% โดยส่วนมากเป็นการทะเลาะวิวาทและทำลายทรัพย์สิน เช่นอุปกรณ์เชียร์และยานพาหนะขณะจอดไว้ในที่จอดรถ นักฟุตบอลเป็นผู้เสียหาย 6 กรณี คิดเป็น 12.2% และที่เหลือคือเจ้าหน้าที่และการทำงานสนามแข่งขันเสียหาย ตามตาราง 4.4

ลักษณะของความรุนแรงในฟุตบอลไทย

Camibella et al. (1996: 81) ศึกษาเปรียบเทียบความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับการแข่งขันฟุตบอลในหลายประเทศของยุโรปและเสนอว่า ทุกประเทศที่มีการแข่งขันล้วนแต่ปรากฏเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับฟุตบอลและเป็นเรื่องยากที่จะขจัดให้หมดไปโดยสิ้นเชิง แต่ในอีกแง่หนึ่งนั้น ลักษณะและต้นสายปลายเหตุของความรุนแรงในแต่ละพื้นที่ก็แตกต่างกันไปตามบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่ เช่นในอังกฤษที่มาจากชนชั้นทางสังคม, ในไอร์แลนด์เหนือและเมืองกลาสโกว์ของสกอตแลนด์เป็นผลมาจากลัทธิทางศาสนา, ในสเปนเป็นผลมาจากเชื้อชาติ, หรือในอิตาลีที่มาจากการแบ่งแยกระหว่างภูมิภาคเหนือ-ใต้ (Dunning 2005[1994]: 147) ดังนั้นแล้ว เพื่อที่จะทำความเข้าใจความรุนแรงและปัจจัยที่เกี่ยวข้องในฟุตบอลไทยจึงต้องพิจารณาถึงลักษณะเฉพาะของความรุนแรงที่เกิดขึ้น

เมื่อพิจารณาความรุนแรงในฟุตบอลไทยทั้งในส่วนของเวลาและสถานที่มาเปรียบเทียบกับกรณีของแฟนบอลในอังกฤษและเวลส์ที่ Frosdick and Newton (2006: 403-422) ศึกษาแล้ว จะพบว่าทั้งสอง

พื้นที่มีลักษณะที่แตกต่างกันอยู่มาก โดยที่อังกฤษและเวลส์นั้นสถิติการจับกุมเกิดขึ้นก่อนเริ่มการแข่งขัน 27.6% ระหว่างแข่งขัน 18.8% หลังจบการแข่งขัน 47.7% ส่วนที่เหลือคือวันอื่นๆ 2.2% และไม่ทราบเวลาแน่นอน 3.6% ในส่วนของสถานที่เกิดเหตุที่อังกฤษและเวลส์เกิดความรุนแรงในสนามแข่งขัน 17.2% เกิดขึ้นบริเวณสนามแข่งขัน 19.3% และเกิดห่างออกไปจากสนามมากถึง 57.5% (ที่เหลือไม่สามารถระบุได้) Frosdick and Newton อธิบายว่าเหตุการณ์ส่วนมากเกิดขึ้นห่างจากสนามโดยแฟนบอลอันธพาลที่มีลักษณะเป็น football gang รวมตัวกันจึงทำร้ายแฟนบอลฝ่ายตรงข้ามในสถานที่ต่างๆ เช่น สถานีขนส่ง สถานีรถไฟ ถนน หรือผ้าที่ไกลออกไปจากสนาม เพื่อหลีกเลี่ยงตำรวจหรือเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย ซึ่งมีมากที่สนามแข่งขัน โดยความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้นมักจะเกี่ยวข้องกับผลการแข่งขันในสนาม

เมื่อพิจารณาลักษณะดังกล่าวเปรียบเทียบกับฟุตบอลไทยแล้วจะเห็นได้ว่า ความรุนแรงในฟุตบอลไทยส่วนใหญ่มักจะเกิดขึ้นโดยมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่การแข่งขันในสนาม ทั้งสถานที่เกิดเหตุซึ่งจำกัดบริเวณอยู่ภายในและรอบๆ สนามแข่งขัน ทั้งเวลาที่เกิดเหตุที่ทั้งหมดเกิดขึ้นระหว่างหรือหลังจบการแข่งขันแล้วเท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้น เป้าหมายของความรุนแรงก็ไม่ได้อยู่ที่แฟนบอลด้วยกัน แต่ส่วนมากแล้วมักจะเกิดขึ้นกับผู้ตัดสิน อันเป็นผลมาจากความไม่พอใจการทำหน้าที่ในสนาม ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าความรุนแรงในฟุตบอลไทยเกิดขึ้นโดยสัมพันธ์อยู่กับการแข่งขันในสนามมาก

ในส่วนความรุนแรงของเหตุการณ์นั้น Carnibella et al. (1996: 82-83) เสนอว่า โดยรวมแล้วพัฒนาการของความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับฟุตบอลในแต่ละสังคมมักจะมีลักษณะรวมที่ใกล้เคียงกันอยู่ 3 ลำดับขั้นคือ ลำดับขั้นแรก เป็นความรุนแรงที่ปรากฏขึ้นเป็นครั้งคราวในสนาม โดยมีผู้ตัดสินหรือนักฟุตบอลเป็นเป้าหมายหลัก ขั้นที่สองจะมีความรุนแรงมากขึ้น โดยเริ่มมีการปะทะกันระหว่างแฟนบอลสองฝ่าย หรือแฟนบอลกับเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย โดยในขั้นนี้ก็จะยังเกิดเหตุเฉพาะที่สนามแข่งขัน ส่วนขั้นที่สามจะเกิดความรุนแรงบริเวณที่ไม่เกี่ยวกับการแข่งขันมากขึ้น เช่น ที่ถนน สถานีขนส่ง สถานีรถไฟ ซึ่งจะมีทั้งที่เป็นการดักทำร้ายแฟนบอลฝ่ายตรงข้าม การทำลายทรัพย์สินสาธารณะ รวมถึงการปะทะกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งในขั้นที่สามนี้จะมีลักษณะของความรุนแรงจากแฟนบอลอันธพาลที่ไม่เกี่ยวข้องกับการแข่งขันในสนาม หากพิจารณาตามลำดับขั้นของความรุนแรงดังกล่าวจะพบว่าความรุนแรงในฟุตบอลไทยนั้นมีลักษณะอยู่ในลำดับขั้นแรกเป็นหลัก แต่ก็เริ่มมีบางกรณีที่คาบเกี่ยวอยู่กับขั้นที่สองบ้างแล้ว ในด้านหนึ่งลักษณะดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าความรุนแรงในฟุตบอลไทยยังไม่รุนแรงมากนัก แต่ในอีกด้านหนึ่งนั้นก็อาจกล่าวได้ว่ายังมีโอกาสที่จะทวีความรุนแรงมากขึ้นได้เช่นกัน

การบริโภคแอลกอฮอล์กับความรุนแรงในฟุตบอลไทย

ลักษณะโดยพื้นฐานของการบริโภคแอลกอฮอล์ในสนามฟุตบอลไทยคือมีการจำหน่ายที่แพร่หลายอยู่รอบๆ สนามในราคาที่ไม่สูง ประกอบกับที่การบริโภคแอลกอฮอล์ในสังคมไทยนั้นสอดคล้องกับมิติที่การเป็นแฟนบอลเป็นกิจกรรมทางสังคมอย่างหนึ่ง การจับกลุ่มอยู่รอบๆ สนามเพื่อดื่มกินหรือบริโภค

แอลกอฮอล์จึงเป็นภาพ “ปกติ” ที่พบเจอได้ที่สนามฟุตบอลไทย โดยแฟนบอลมักจะมาที่สนามตั้งแต่ก่อนเวลาแข่งขัน 1-2 ชั่วโมง ต่อมเป็นเวลานานในปริมาณค่อนข้างมาก ในส่วนนี้ผู้วิจัยจึงจะเสนอให้พิจารณาการเกิดหรือไม่เกิดความรุนแรงในบริบทของการดื่มกินดังกล่าว

“เบิร์ต” แฟนบอลสโมสรแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ เพศชาย อายุประมาณ 30 ปี เขาติดตามชมการแข่งขันของสโมสรนี้เป็นประจำทั้งนัดเหย้าและเยือนเป็นเวลา 3-4 ปี เบิร์ตมักจะมาที่สนามเพื่อร่วมดื่มกับเพื่อนแฟนบอลในกลุ่มตั้งแต่ก่อนการแข่งขันจะเริ่มประมาณ 1-2 ชั่วโมง แต่เบิร์ตไม่นิยมนำเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ไปดื่มบนอัฒจันทร์นักแม้ว่าสนามที่เขาไปเป็นประจำจะอนุญาตก็ตาม เขาบอกว่าอยากจะร้องเพลงเชียร์และใส่ใจกับการชมการแข่งขันในสนามเสียมากกว่า แต่ถ้ามีแฟนบอลคนอื่นยื่นแก้วเบียร์ให้เขาก็ไม่ปฏิเสธ เขาอธิบายลักษณะการดื่มที่สนามของตนเองว่า “ไม่รู้จะนับยังไง ก็กินรวมๆกัน ง่าย ๆ คือเมากลับบ้านแทบทุกครั้ง” เบิร์ตเล่าว่าเขาได้อยู่ในเหตุการณ์ความรุนแรงที่สนามฟุตบอล 4-5 ครั้ง โดยครั้งที่เขาได้มีส่วนร่วมด้วยโดยตรง 2 ครั้ง หนึ่งในนั้นทำให้เขาศีรษะแตกเนื่องจากถูกก้อนหินขณะที่ขว้างปาสิ่งของเข้าใส่กันกับแฟนบอลฝั่งตรงข้ามหลังจบการแข่งขัน เบิร์ตบอกว่าวันนั้นเขาดื่มจนเมาอย่างเช่นทุกครั้ง จนหลังจบการแข่งขันและเริ่มมีเหตุการณ์วุ่นวายขึ้น เบิร์ตกับเพื่อนก็ได้ตามเข้าไปมีส่วนร่วมด้วย แม้ว่าในตอนเริ่มเกิดเหตุนั้นเขาจะไม่ได้อยู่ที่จุดปะทะโดยตรง เขาอธิบายว่า “ก็ต้องไปช่วยกัน ถ้าเราไม่ทำพวกมัน มันก็ทำเรา” กรณีของเบิร์ตแสดงถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในความรุนแรงโดยที่อยู่ในอาการมึนเมาอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามก็ยังคงกล่าวถึงเหตุการณ์อีกหลายครั้งที่แม้เขาจะอยู่ในอาการมึนเมาแต่ก็ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมด้วย

ขณะที่ “นัท” จะมีลักษณะที่ต่างออกไป นัทเป็นแฟนบอลสโมสรแห่งหนึ่งในภาคกลางและติดตามชมการแข่งขันที่สนามอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลา 2-3 ปี นัทบอกว่าเขาชอบดื่มที่สนามฟุตบอลร่วมกับเพื่อนในกลุ่มซึ่งรู้จักกันที่สนามและดื่มจำนวนมากเป็นประจำ นัทเคยอยู่ในเหตุการณ์ความรุนแรงหลายครั้ง แต่เขาและเพื่อนในกลุ่มยืนยันว่าเขาไม่เคยเป็นเข้าไปมีส่วนร่วมในความรุนแรงใดๆเลย กระทั่งการตะโกนด่าด้วยคำหยาบ โดยเขาอธิบายว่าเป็นข้อตกลงที่มีร่วมกันภายในกลุ่มแฟนที่เขาเป็นสมาชิกอยู่ เขาอธิบายว่า “บางครั้งผมก็เมา แต่ก็ต้องควบคุมตัวเอง ทำอะไรไม่ตีลงไปคนที่ช่วยคือสโมสร⁴⁴” กรณีของนัทเป็นตัวอย่างของผู้ดื่มที่ไม่ก่อความรุนแรง ซึ่งกลุ่มผู้ดื่มในลักษณะนี้มีจำนวนมาก

ในการเก็บข้อมูลภาคสนามครั้งหนึ่ง ผู้วิจัยไปที่สนามแข่งขันของสโมสรแห่งหนึ่งที่ไม่มีการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ด้วยข้อห้ามทางศาสนา ระหว่างแข่งขันมีการทำหน้าที่ของผู้ตัดสินหลายจังหวะที่ขัดต่อสายตาของแฟนบอลเจ้าบ้าน การแข่งขันจบลงด้วยผลที่ไม่น่าพอใจนัก หลังจบการแข่งขันมีแฟนบอลคนหนึ่งวิ่งลงไปสนามและมุ่งเข้าหาผู้ตัดสิน อย่างไรก็ตามเขาก็เสียหลักล้มลงและมีเจ้าหน้าที่สนามมาห้ามไว้ได้ทัน หลังจากนั้นเมื่อแฟนบอลทยอยกันออกจากสนาม ผู้วิจัยได้มีโอกาสสอบถามแฟนบอลคนนั้น

⁴⁴ บทลงโทษจากฝ่ายควบคุมการแข่งขันเมื่อมีแฟนบอลทำผิดข้อบังคับคือการปรับเงินจากสโมสร

เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น “ชัน” ซึ่งไม่บริโภคแอลกอฮอล์ตามข้อห้ามทางศาสนาตอบกลับพร้อมเสียงหัวเราะว่า “ไม่มีอะไร ผมแค่จะไปส่งกรรมการ” หลังจากนั้นชันกับเพื่อนๆก็บ่นถึงการทำหน้าที่ของกรรมการที่ทำให้สโมสรที่เขาเป็นแฟนเสียประโยชน์ต่อไปอีกกระยะหนึ่ง

กรณีของแฟนบอลทั้งสามนี้แสดงให้เห็นถึงการบริโภคแอลกอฮอล์กับการมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ ความรุนแรงในลักษณะที่ต่างกันไป ทั้งผู้ดื่มที่มีส่วนร่วมในเหตุการณ์รุนแรง ผู้ดื่มที่ไม่ก่อความรุนแรง หรือกระทั่งผู้ที่ไม่ดื่มแต่ก็อาจมีส่วนในการเกิดความรุนแรงได้ ในแง่นี้แล้ว การบริโภคแอลกอฮอล์จึงอาจไม่ได้เป็นปัจจัยเดียวที่ส่งผลให้เกิดความรุนแรงได้โดยตรง แต่ทำงานร่วมกับปัจจัยอื่นๆหรือบริบทในบางลักษณะ ดังที่ Eric Dunning and Ivan Waddington ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การมองว่าแอลกอฮอล์เป็นปัจจัยหลัก ปัจจัยเดียวของการเกิดความรุนแรงในฟุตบอลนั้นเป็นการอธิบายปัญหาอย่างง่ายเกินไปจนผิดฝาผิดตัว แอลกอฮอล์อาจเป็นหนึ่งในหลายๆปัจจัยที่ทำงานร่วมกันจนนำไปสู่ความรุนแรงได้ แต่ในอีกด้านหนึ่งนั้น ผู้บริโภคแอลกอฮอล์ไม่ได้ก่อความรุนแรงกันทุกคนและผู้ที่ไม่ก่อความรุนแรงก็ไม่ได้บริโภคแอลกอฮอล์กันทุกคนด้วย (Dunning and Waddington 2003: 361-362)

เมื่อพิจารณาจากลักษณะการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลไทยที่พบได้ในเกือบทุกสนามแข่งขันเทียบเคียงกับการเกิดความรุนแรงที่สนามฟุตบอลไทยแล้วพบว่า เกิดความรุนแรงเล็กน้อยซึ่งไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ร่างกายหรือทรัพย์สินรวม 63 นัดจากการแข่งขันทั้งหมด 578 นัด คิดเป็น 10.9% และเกิดความรุนแรงที่เป็นปัญหาหรือความรุนแรงระดับมากที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ร่างกายหรือทรัพย์สินโดยตรง 12 นัด หรือคิดเป็น 2.1% ซึ่งนับว่ามีอัตราที่ไม่สูงนักเมื่อเทียบกับจำนวนนัดของการแข่งขันที่เหลือซึ่งเกือบทั้งหมดมีการบริโภคแอลกอฮอล์แต่ไม่เกิดความรุนแรง⁴⁵ ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลนั้นอาจไม่ได้นำไปสู่ความรุนแรงในทุกกรณีเสมอไป

จากลักษณะดังกล่าวจึงยังไม่อาจสรุปได้ว่าการบริโภคแอลกอฮอล์โดยตัวมันเองเป็นปัจจัยเดียวที่นำไปสู่การเกิดความรุนแรงโดยตรง แต่การบริโภคแอลกอฮอล์ก็อาจเป็นปัจจัยที่กระตุ้นให้เกิดความรุนแรงขึ้นได้ในบริบทแบบใดแบบหนึ่ง ประกอบกับที่ลักษณะของความรุนแรงในฟุตบอลไทยนั้นยังชี้ให้เห็นว่าอีกปัจจัยหนึ่งที่เกี่ยวข้ออยู่ด้วยคือการแข่งขันในสนาม ดังนั้นแล้วในส่วนต่อไปจะกล่าวถึงบริบทของการแข่งขันในวันที่เกิดความรุนแรง เพื่อพิจารณาต่อไปว่าการบริโภคแอลกอฮอล์นั้นสามารถที่จะกระตุ้นให้เกิดความรุนแรงได้ในบริบทหรือสถานการณ์ใดบ้าง

⁴⁵ ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับงานศึกษาทางอาชญวิทยาของ Elin K. Bye and Ingeborg Rossow (2008: 31-46) ที่พบว่าในสังคมที่มีการบริโภคแอลกอฮอล์อย่างแพร่หลายนั้นมักจะมีอัตราส่วนการเกิดความรุนแรงอันเนื่องมาจากแอลกอฮอล์น้อยกว่าสังคมที่การบริโภคแอลกอฮอล์ไม่แพร่หลาย

เรื่องเล่าจากสนาม: บริบทของการเกิดความรุนแรงในฟุตบอลไทย

เพื่อที่จะทำความเข้าใจบริบทและกระบวนการเกิดขึ้นของความรุนแรง ในส่วนนี้จะกล่าวถึงกรณีตัวอย่างความรุนแรงที่เกิดขึ้นในฟุตบอลไทยระหว่างฤดูกาลแข่งขัน 2556 โดยจะยกกรณีที่เกิดสถานการณ์ในลักษณะรุนแรงมากจนทำให้มีทั้งผู้ที่ได้รับบาดเจ็บและทรัพย์สินเสียหาย คือเหตุการณ์ระหว่างแฟนบอลสุโขทัย เอฟซีกับแฟนบอลพิษณุโลก ทีเอสวาย เอฟซี และเหตุการณ์ระหว่างแฟนบางกอก เอฟซีกับแฟนสิงห์ท่าเรือ เอฟซี

กรณีสุโขทัย เอฟซี – พิษณุโลก ทีเอสวาย เอฟซี

เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2556 ที่สนามบุญสม มาร์ติน จังหวัดสุโขทัยได้เกิดเหตุการณ์รุนแรงระหว่างแฟนบอลสุโขทัยฯและพิษณุโลกฯ ในการแข่งขันฟุตบอลเอไอเอส ลีกภูมิภาค ดิวิชั่น 2 โซนภาคเหนือ เหตุการณ์ดังกล่าวได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนและสังคมเป็นอย่างมาก ก่อให้เกิดความตื่นตัวเกี่ยวกับปัญหาความรุนแรงในฟุตบอลไทยหลังจากที่ไม่เกิดเหตุการณ์ที่มีความรุนแรงมากมาก่อนช้านาน

ผู้วิจัยไม่ได้อยู่ในเหตุการณ์นี้โดยตรง แต่หลังจากเกิดเหตุการณ์ประมาณ 3-4 วันก็ได้นัดหมายสัมภาษณ์แกนนำของแฟนบอลทั้งสองฝ่ายที่อยู่ในเหตุการณ์นี้คือ “ตุ้ย” แกนนำคนหนึ่งของแฟนบอลพิษณุโลกฯกลุ่มขุนพลนครสวรรค์ และ “ป๊อป” แกนนำแฟนบอลสุโขทัยฯ ซึ่งป๊อปได้พาผู้วิจัยไปที่สนามแข่งขัน (ในวันที่ไม่มีการแข่งขัน) ด้วย และหลังจากนั้นผู้วิจัยก็ได้ไปเก็บข้อมูลภาคสนามที่สนามนี้ในวันที่มีการแข่งขันอีกครั้ง

การแข่งขันครั้งนี้เกิดขึ้นในช่วงครึ่งหลังของฤดูกาล ขณะที่สุโขทัยฯอยู่อันดับ 2 และพิษณุโลกฯอยู่อันดับ 3 ของตารางแข่งขัน โดยมีคะแนนสะสมห่างกัน 1 คะแนน ทั้งสองจังหวัดอยู่ติดกัน ระยะทางจากจังหวัดพิษณุโลกไปถึงสนามแข่งขันที่สุโขทัยมีระยะทางแค่ประมาณ 60 กิโลเมตร จึงมีแฟนบอลทั้งสองฝ่ายมาชมการแข่งขันเป็นจำนวนมากจนเต็มความจุของสนาม ตุ้ยประมาณการว่าแฟนบอลพิษณุโลกฯที่เดินทางไปชมการแข่งขันครั้งนี้มีประมาณ 1,000-1,500 คน ขณะที่แฟนบอลสุโขทัยฯก็มาชมการแข่งขันที่สนามอีกจำนวนมากจนเต็มความจุสนามที่ประมาณ 4,500 – 5,000 คน และมียอดจำหน่ายบัตรมากกว่าสองแสนบาท ซึ่งเป็นสถิติของสนาม

ในการแข่งขันครั้งนี้ฝ่ายจัดการแข่งขันได้มอบหมายให้ผู้ตัดสินระดับไทยพรีเมียร์ลีกมาทำหน้าที่เป็นพิเศษ อย่างไรก็ตามก่อนการแข่งขันมีข่าวลือกันในกลุ่มแฟนบอลเกี่ยวกับการทำหน้าที่ของผู้ตัดสินที่อาจไม่เป็นกลาง ตุ้ยเล่าว่าในกลุ่มแฟนพิษณุโลกฯเองมีการเพ่งเล็งเกี่ยวกับการตัดสินมาตั้งแต่ก่อนแข่งขันเนื่องจากหลายคนเกรงว่าการเข้ามาทำหน้าที่ผู้บริหารสโมสรสุโขทัยฯของนักการเมืองที่มีชื่อเสียงคนหนึ่ง ในฤดูกาลแข่งขันนี้อาจส่งผลต่อการทำหน้าที่ของผู้ตัดสินได้ นอกจากนี้การแข่งขันครั้งนี้ยังเข้มงวดกับมาตรการรักษาความปลอดภัยเป็นพิเศษ โดยมีการเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่ รวมถึงมีการประชุมกันระหว่าง

สองสโมสรเกี่ยวกับการแยกทางเข้าออกและที่จอดรถของทั้งสองฝ่ายออกจากกัน อย่างไรก็ตามก็ทั้งปีบและดูยบบอกว่าทำยที่สุดแล้วในวันแข่งขันจริงดูจะไม่สามารถจัดการแยกที่จอดรถและทางเข้าออกได้ตามแผนที่ตั้งวางไว้

ที่สนามแข่งขันมีการใช้สิ่งกีดกั้นล้อมรอบทางเข้าออกสนาม โดยที่นั่งของแฟนพิษณุโลกฯอยู่ที่ทางด้านขวาของอัฒจันทร์ฝั่งประธาน (ทางซ้ายคือแฟนสุโขทัยฯ) และอัฒจันทร์เสริมด้านข้างยาวไปจนถึงหลังประตู ส่วนแฟนบอลสุโขทัยฯส่วนมากจะนั่งอยู่ที่อัฒจันทร์ฝั่งคบเพลิงที่อยู่ฝั่งตรงกันข้าม อัฒจันทร์เสริมรอบๆสนาม และมีอีกจำนวนมากที่เกาะรั้วอยู่ริมสนาม รวมไปถึงที่ยืนดูจากเนินด้านนอกสนาม เนื่องจากไม่สามารถเข้าไปในสนามได้

ดูยบอธิบายบรรยากาศในสนามแข่งขันวันนั้นว่า “เหมือนเกมชิงแชมป์” เนื่องจากทั้งสองฝ่ายกำลังแย่งอันดับเพื่อเข้าไปเล่นในรอบถัดไป⁴⁶ อย่างไรก็ตามก็ทั้งดูยบและปีบก็บบอกว่าความสัมพันธ์ระหว่างแฟนบอลสองสโมสรยังเป็นไปด้วยดีในช่วงก่อนแข่งไปจนถึงช่วงพักครึ่งเวลาที่ทั้งสองฝ่ายยังเดินปะปนกันซื้ออาหารและยิ้มแย้มทักทายกันตามปกติ

เหตุการณ์รุนแรงเริ่มเกิดขึ้นในช่วงใกล้จบการแข่งขัน โดยดูยบระบุว่าเหตุการณ์เริ่มขึ้นหลังจากที่นักฟุตบอลของพิษณุโลกฯทำประตูนำ 3-1 แล้วมีการขว้างปาสิ่งของเข้าไปใส่แฟนพิษณุโลกฯจากด้านนอกของอัฒจันทร์ ซึ่งคาดว่าเป็นแฟนสุโขทัยฯที่อยู่ด้านนอกสนาม ส่วนปีบบอกว่าเขาไม่เห็นเหตุการณ์นี้ และระบุว่าความรุนแรงเริ่มหลังจากที่นักฟุตบอลของสุโขทัยฯทำประตูตีเสมอ 3-3 ในช่วงทดเวลาบาดเจ็บแล้วแฟนพิษณุโลกฯเริ่มขว้างสิ่งของลงไปในสนาม อย่างไรก็ตามก็ ทั้งดูยบออกตรงกันว่าหลังจากหมดเวลาแข่งขันเหตุการณ์ก็กลับเข้าสู่ความสงบชั่วคราว

หลังจบการแข่งขันแฟนสุโขทัยฯหลายคนข้ามรั้วกันเข้ามาในสนาม โดยปีบเล่าว่าเป็นสถานการณ์ปกติที่สนามแห่งนี้อยู่แล้วที่แฟนบอลมักจะลงมาขอลายเซ็นหรือพูดคุยกับนักฟุตบอล (ดูยบซึ่งมาดูการแข่งขันที่สนามนี้หลายครั้งก็บบอกอย่างนี้เช่นกัน) ทั้งปีบและดูยบออกตรงกันว่าเหตุการณ์รุนแรงเริ่มเกิดขึ้นอีกหลังจากนั้น เมื่อมีแฟนบอลพิษณุโลกฯคนหนึ่งพยายามจะठीองวิ่งรอบสนามแล้วหลงเข้าไปอยู่กลางกลุ่มแฟนบอลสุโขทัยฯ ทำให้แฟนบอลพิษณุโลกฯบางคนกลัวว่าแฟนบอลที่ठीองคนนั้นจะโดนทำร้ายจึงพยายามวิ่งเข้าไปช่วย แต่กลับทำให้แฟนสุโขทัยฯที่เห็นเหตุการณ์เข้าใจว่าแฟนพิษณุโลกฯที่วิ่งมานั้นจะทำร้าย จึงขว้างสิ่งของเข้าไปใส่ หลังจากนั้นเหตุการณ์ก็เริ่มวุ่นวายรุนแรงอีกครั้ง

⁴⁶ สโมสรที่ได้อันดับ 1-2 โชนภาคเหนือจะเป็นตัวแทนเข้าไปแข่งขันในรอบถัดไปโดยอัตโนมัติ ส่วนอันดับ 3 จะต้องไปแข่งกับอันดับ 3 ของภาคอื่นอีกครั้งเพื่อแย่งสิทธิ์เข้าไปแข่งในรอบแชมป์เปียนส์ลีกกับตัวแทนจากภาคอื่นๆเพื่อหาสโมสรที่จะได้เลื่อนไปดิวิชั่น 1 อีกครั้งหนึ่ง

แฟนบอลทั้งสองฝ่ายที่อยู่อัฒจันทร์ฝั่งตรงข้ามกันต่างวิ่งถูกลงมาในสนามฟุตบอล จับกลุ่มกันอยู่คนละฝั่งแล้วขว้างสิ่งของเข้าใส่กันอยู่ระยะหนึ่ง⁴⁷ (โดยไม่ได้มีการปะทะกันโดยตรง) กระทั่งแฟนพิษณุโลกฯ ที่มีจำนวนน้อยกว่าเริ่มล่าถอยกลับไปใช้อัฒจันทร์ฝั่งตนเอง ส่วนแฟนสุโขทัยก็เริ่มรุกไล่เข้าไปจนแฟนพิษณุโลกหลายคนต้องกระโดดลงจากอัฒจันทร์ชั่วคราวที่สูงประมาณ 3 เมตรเพื่อหนีออกไปนอกสนาม เหตุการณ์วุ่นวายอยู่ประมาณ 15-20 นาทีจึงเริ่มเข้าสู่ความสงบ และแฟนบอลก็เริ่มทยอยกลับออกไปจากสนาม

ทั้งคู่และป้อปอธิบายกับผู้วิจัยด้วยคำพูดเดียวกันว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นเป็น “อุปทานหมู่” ซึ่งเป็นเรื่องเข้าใจผิดของทั้งสองฝ่ายว่าอีกฝ่ายจะมาทำร้ายจึงมีการขว้างปาใส่กัน ผู้บอกว่าแฟนบอลพิษณุโลกฯเคยมีธรรมเนียมที่จะถือธงวิ่งรอบสนามหลังจบการแข่งขัน แต่ที่ผ่านมาได้หยุดวิ่งไปแล้วเพราะเกรงว่าจะเป็นชนวนของความรุนแรงได้

ป้อปบอว่าการตีมีเครื่องตีแอลกอฮอล์ของแฟนบอลที่สนามในวันเกิดเหตุนี้ไม่ต่างจากการแข่งขันครั้งอื่นๆมากนัก คือมีการตีอยู่ทั่วไปค่อนข้างมาก ขณะที่ผู้บอกว่าทางด้านแฟนพิษณุโลกฯจะตีกันน้อยกว่าปกติเสียด้วยซ้ำ เนื่องจากในวันนั้นมีแฟนบอลมาที่สนามมากกว่าปกติ ทำให้ร้านค้ามีไม่พอจึงไม่สะดวกที่จะซื้อ อย่างไรก็ตามทั้งคู่ซึ่งอยู่ในสนามฟุตบอลตอนเกิดเหตุขว้างปาบอกตรงกันว่าพวกเขาเห็นแฟนบอลที่ขว้างปาหลายคนมีอาการมึนเมา

หลังจากเกิดเหตุการณ์นี้ฝ่ายจัดการแข่งขันลงโทษปรับสโมสรสุโขทัยจำนวน 45,000 บาท ส่วนพิษณุโลกฯโดนปรับ 75,000 บาท และเมื่อผู้วิจัยไปเก็บข้อมูลภาคสนามที่สนามแห่งนี้ในวันที่มีการแข่งขันก็พบว่ามีการประกาศขอความร่วมมือแฟนบอลลงลงไปในสนามหลังจบการแข่งขัน ซึ่งเมื่อจบการแข่งขันก็ไม่มีแฟนบอลลงไปในสนามอีก

กรณีบางกอก เอฟซี – สิ่งที่ทำเรือ

เหตุการณ์ที่รุนแรงมากอีกครั้งหนึ่งเกิดขึ้นเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2556 ในการแข่งขันระหว่างสโมสรบางกอก เอฟซีกับสโมสรสิงห์ท่าเรือ เอฟซี ที่สนามเฉลิมพระเกียรติบางมด กรุงเทพฯ โดยในเหตุการณ์นี้มีการปะทะกันโดยตรงของแฟนทั้งสองฝ่าย ทำให้มีผู้ได้รับบาดเจ็บและทรัพย์สินเสียหาย

ผู้วิจัยเดินทางไปเก็บข้อมูลภาคสนามในการแข่งขันนี้ทำให้ได้อยู่ในเหตุการณ์ด้วย ข้อมูลในส่วนนี้ประกอบไปด้วยข้อมูลบันทึกภาคสนามของผู้วิจัย ข้อมูลจากบันทึกการสอบสวนตัวแทนสโมสรโดย

⁴⁷ สิ่งของที่แฟนบอลใช้ขว้างใส่กันมีทั้งขวด กระป๋อง (ที่สนามนี้ไม่ห้ามนำขึ้นไปบนอัฒจันทร์) ไปจนถึงก้อนหิน อิฐ และเศษไม้ ซึ่งจากการเก็บข้อมูลภาคสนามในภายหลัง ผู้วิจัยพบว่าที่พื้นใต้อัฒจันทร์ชั่วคราวรอบสนามมีเศษอิฐและเศษไม้ตกอยู่จำนวนมาก ซึ่งคาดว่าเป็นของเหลือทิ้งจากการก่อสร้าง

คณะกรรมการจัดการแข่งขันบริษัทไทยพีเรียล จำกัด รวมถึงการสัมภาษณ์ “ใหญ่” แกนนำแฟนบอลท่าเรือฯ และ “เป้” แกนนำแฟนบอลบางกอกฯ

การแข่งขันครั้งนี้เกิดขึ้นในช่วงท้ายฤดูกาล โดยเป็นการแข่งขันในนัดที่ 31 ของทั้งสองสโมสรจากทั้งหมด 34 นัด ขณะนั้นสโมสรบางกอกฯ อยู่ในอันดับ 4 ส่วนท่าเรือฯ อยู่ในอันดับ 3 ของตารางคะแนน โดยมีคะแนนสะสมห่างกันแค่ 1 คะแนน ผลการแข่งขันในครั้งนี้จึงสำคัญอย่างมากต่อการเลื่อนชั้นขึ้นไปเล่นในระดับไทยพีเรียล⁴⁸ ทำให้การแข่งขันครั้งนี้ได้รับความสนใจจากแฟนบอลเป็นจำนวนมาก ก่อนการแข่งขันสโมสรบางกอกฯ ส่งบัตรเข้าชมการแข่งขันให้สโมสรท่าเรือฯ นำไปจำหน่ายล่วงหน้า 1,000 ใบและหมดอย่างรวดเร็ว จนต้องมีการเพิ่มจำนวนบัตรสำหรับแฟนบอลอีกเป็นรวมทั้งหมด 2,000 ใบ ซึ่งก็จำหน่ายหมดก่อนเริ่มแข่งขัน และในวันแข่งขันก็มีแฟนบอลท่าเรือฯ อีกจำนวนหนึ่งไปที่สนามแต่ไม่มีตั๋วเข้าชม ส่วนแฟนบางกอกฯ ก็มาชมการแข่งขันเป็นจำนวนมาก รวมแล้วการแข่งขันครั้งนี้มีผู้เข้าชมทั้งหมด 6,390 คน

ในการแข่งขันครั้งนี้ฝ่ายจัดการแข่งขันได้มีการเฝ้าระวังเหตุรุนแรงเป็นพิเศษ โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่สโมสร และตัวแทนแฟนบอลของทั้งสองสโมสรร่วมประชุมกันที่สถานีดำรงจตุรบาลราชบุรีบูรณะเพื่อวางแผนรักษาความปลอดภัยร่วมกัน ทั้งใหญ่และเป้เป็นตัวแทนแฟนบอลที่เข้าร่วมในการประชุมนี้ด้วย ทั้งคู่ระบุตรงกันว่าในการประชุมนี้ให้ความสำคัญกับการรักษาความปลอดภัย โดยเฉพาะการแยกทางออกของแฟนบอลในช่วงหลังจบการแข่งขัน โดยจะให้แฟนบอลท่าเรือฯ ออกที่ทางลงอัฒจันทร์ประตู 3 แฟนบางกอกออกทางลงอัฒจันทร์ประตู 5 และปิดประตู 4 ซึ่งเป็นจุดเชื่อมต่อของแฟนบอลทั้งสองสโมสรไว้เพื่อให้แฟนบอลทั้งสองฝ่ายเดินทางออกจากสนามโดยไม่เผชิญหน้ากัน

ในลักษณะคล้ายกับเหตุการณ์ระหว่างสุโขทัยฯ-พิษณุโลก ก่อนการแข่งขันมีการพูดกันมากในกลุ่มแฟนบอลท่าเรือฯ เกี่ยวกับการทำหน้าที่ของผู้ตัดสิน โดยเฉพาะหลังจากที่มีการประกาศรายชื่อว่าผู้บริหารของสโมสรบางกอกฯ เป็นหนึ่งในทีมงานของผู้สมัครเลือกตั้งนายกสมาคมฟุตบอลฯ คนหนึ่งซึ่งกำลังปฏิบัติหน้าที่รักษาการณ์ฯ ซึ่งท้ายที่สุดแล้วก็ได้มีการเชิญผู้ตัดสินชาวมาเลเซียมาทำหน้าที่ในการแข่งขันครั้งนี้เป็นพิเศษ

ก่อนการแข่งขันแฟนบอลท่าเรือฯ จำนวนมากได้นัดหมายรวมตัวเพื่อที่จะเดินทางไปที่สนามพร้อมกัน โดยเป็นการเดินทางด้วยรถส่วนตัวของแต่ละคนพร้อมกันเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ในลักษณะของ “ขบวนแห่” ซึ่งเป็นธรรมเนียมปฏิบัติอันหนึ่งของแฟนบอลท่าเรือฯ เมื่อจะไปชมการแข่งขันที่มีผลสำคัญเช่นการชิงแชมป์ในขบวนแห่นี้จะมีทั้งรถจักรยานยนต์ รถยนต์ รวมไปถึงรถบรรทุกขนาดใหญ่ ระหว่างเดินทางจะมีการโบกธงเชียร์และเปิดเพลงประจำสโมสรดังไปตลอดทาง

⁴⁸ สโมสรในดิวิชั่น 1 ที่ได้อันดับ 1-3 จะได้เลื่อนชั้นขึ้นไปเล่นในระดับไทยพีเรียล

ที่สนามแข่ง แพนบอลบางกอกฯส่วนใหญ่ถูกจัดที่นั่งให้อยู่บนอัฒจันทร์สองด้านขนานตามแนวยาวของสนาม ขณะที่แฟนท่าเรือฯอยู่ที่หลังประตู (goal) ด้านในสุดของสนาม ซึ่งการเข้าออกจะต้องเดินผ่านแนวอัฒจันทร์ฝั่งที่แฟนบางกอกฯจำนวนมากนั่งอยู่ ในช่วงก่อนการแข่งขันยังไม่มีเหตุการณ์รุนแรงหรือบรรยากาศที่ดูสู้เสี่ยงต่อการเกิดความรุนแรงแต่อย่างใด แฟนบอลทั้งสองฝ่ายยังจับกลุ่มดื่มกินและเดินผ่านกันไปมาได้อย่างราบรื่น

ก่อนการแข่งขันครั้งนี้ผู้วิจัยเคยไปเก็บข้อมูลภาคสนามในวันที่มีการแข่งขันที่สนามนี้มาก่อน และไม่พบว่ามี การจองโต๊ะเครื่องดื่มแอลกอฮอล์บริเวณสนามเลย แต่ก็ยังพบว่าแฟนบอลส่วนหนึ่งจับกลุ่มดื่มเบียร์อยู่บริเวณสนาม ซึ่งคาดว่าเป็นการนำมาจากภายนอก แต่ในวันที่บางกอกฯแข่งขันกับท่าเรือฯนั้นพบว่าที่นอกรั้วสนามมีร้านแผงลอยจำนวนหนึ่งตั้งขายอาหารและเครื่องดื่มรวมไปถึงแอลกอฮอล์อยู่ที่บาทวิถีริมถนน⁴⁹ ซึ่งแฟนบอลของทั้งสองสโมสรเดินออกมาซื้อกันเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามตั้งแต่ก่อนการแข่งขันจนถึงช่วงพักครึ่งก็ยังไม่พบการกระทบกระทั่งระหว่างแฟนบอลทั้งสองฝ่ายที่เดินปะปนกันออกมาซื้ออาหารและเครื่องดื่มเลย

ในช่วงครึ่งเวลาหลังผู้วิจัยขึ้นไปอยู่บนอัฒจันทร์ของแฟนท่าเรือฯ บนอัฒจันทร์มีแฟนบอลจำนวนมากหนาแน่นแออัดเต็มตลอดแนว ตรงช่วงรอยต่อบนอัฒจันทร์ระหว่างแฟนบอลสองฝ่ายมีการกั้นรั้วเหล็กถาวรเว้นช่องว่างระหว่างแฟนบอลเอาไว้และมีเจ้าหน้าที่ตำรวจประมาณ 20 นายยืนอยู่ตรงบริเวณรอยต่อนั้น อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นว่าการกั้นรั้วกันไปมาระหว่างแฟนบอลท่าเรือฯกับแฟนบอลบางกอกฯที่อัฒจันทร์ฝั่งตรงข้ามประธาน (ซึ่งแฟนบอลท่าเรือฯต้องออกจากสนามโดยผ่านหลังอัฒจันทร์นั้น) แต่กระทั่งจบการแข่งขันก็ยังไม่เห็นเหตุการณ์รุนแรงเกิดขึ้น ผลการแข่งขันจบด้วยชัยชนะของบางกอกฯ 2 ประตูต่อ 1 ทำให้บางกอกฯแซงหน้าท่าเรือฯขึ้นไปอยู่ที่อันดับ 3 ของตาราง

เหตุการณ์รุนแรงเริ่มเกิดขึ้นเมื่อแฟนท่าเรือฯกำลังทยอยออกจากสนาม โดยเดินผ่านด้านหลังอัฒจันทร์ของแฟนบางกอกฯ เกิดการขว้างปาสิ่งของใส่กันระหว่างแฟนบางกอกฯบนอัฒจันทร์กับแฟนท่าเรือฯที่อยู่ด้านล่าง หลังจากนั้นแฟนท่าเรือฯหลายสิบคนก็วิ่งรุกกันขึ้นไปทางประตู 4 ทางขึ้นอัฒจันทร์แฟนบางกอกฯที่เปิดค้างไว้อยู่ครึ่งหนึ่ง และแฟนท่าเรือฯอีกส่วนหนึ่งก็ทำลายประตูอีกครั้งหนึ่งจนหลุดออกมา ระหว่างนั้นผู้วิจัยได้ยินเสียงแฟนท่าเรือฯตะโกนขึ้นมาว่า “ไอ้พวกขี้โกง ซ้อกรรมกร” และมีเสียงเฮรับจากแฟนท่าเรือฯอีกหลายคน ผู้วิจัยตามขึ้นไปบนอัฒจันทร์ พบว่าแฟนบางกอกฯส่วนหนึ่งหลบขึ้นไปทางด้านบนสุดของอัฒจันทร์ ขณะที่อีกส่วนหนึ่งมีทั้งที่วิ่งหนีและเข้าปะทะกับแฟนท่าเรือฯ โดยบางส่วนของทั้งสองฝ่ายใช้ค้ำมธงเป็นอาวุธ หลังจากนั้นแฟนบางกอกฯก็วิ่งหนีไปตามทางยาวของอัฒจันทร์ โดยมีแฟนท่าเรือฯวิ่งไล่ตามไปจนสุดทาง ทำยที่สุดแฟนบางกอกฯซึ่งมีจำนวนมากว่าจึงรุกไล่กลับจนแฟนท่าเรือฯวิ่งหนีกลับมาแล้วลง

⁴⁹ ในกลุ่มร้านแผงลอยนั้นผู้วิจัยพบ “แม่ค้าขาประจำ” คนหนึ่งซึ่งมักจะตระเวนไปตั้งแผงลอยที่หลายสนาม จากการสอบถามพบว่าแม่ค้ารายนั้นเห็นว่าการแข่งขันนี้น่าจะมีผู้ชมจำนวนมาก จึงมาตั้งร้านขาย

จากอัมจันท์รีไป เหตุการณ์ทั้งหมดตั้งแต่แฟนท่าเรือฯวิ่งขึ้นไปบนอัมจันท์รีกินเวลาทั้งหมดประมาณ 15 นาที ตลอดเวลาที่เกิดการปะทะกันนั้น เจ้าหน้าที่ตำรวจหลายนายอยู่ข้างในสนามฟุตบอล (ซึ่งต่ำกว่าอัมจันท์รี) พยายามเป่านกหวีดและตะโกนห้าม แต่ไม่พบว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยขึ้นมามาบนอัมจันท์รีเลย

หลังจากเหตุการณ์บนอัมจันท์รีเริ่มสงบลง พบว่ามีแฟนบอลของทั้งสองฝ่ายบาดเจ็บอยู่รวม 4-5 คน โดยมีทั้งที่แฟนบางกอกฯช่วยปฐมพยาบาลแฟนท่าเรือฯและแฟนท่าเรือฯช่วยปฐมพยาบาลแฟนบางกอกฯ ผู้บาดเจ็บมีทั้งที่หัวแตก เจ็บหน้าอก และเจ็บตามแขนขา โดยรวมแล้วไม่มีคนที่ได้รับอันตรายหนักถึงสาหัสหรือเสียชีวิต ไม่นานจากนั้นก็มียศพยาบาลมารับแฟนบอลบางคนไป ตลอดเวลาที่เกิดเหตุ วุ่นวายนั้นผู้วิจัยเห็นใหญ่ซึ่งเป็นแกนนำแฟนท่าเรือฯพยายามห้ามแฟนบอลคนอื่นๆอยู่ตลอด ตั้งแต่ตอนที่แฟนท่าเรือฯพยายามจะขึ้นไปบนอัมจันท์รีไปจนถึงตอนเกิดการปะทะด้านบน ทั้งใหญ่และเป็อธิบายว่าตามแผนรักษาความปลอดภัยที่วางแผนร่วมกันก่อนแข่งนั้น ประตู่ 4 จะต้องปิดตายและให้แฟนบางกอกฯออกทางประตู่ 5 ที่อยู่ไกลออกไปอีกด้านหนึ่งซึ่งจะทำให้เดินทางออกจากสนามไปคนละทางกับแฟนท่าเรือฯ แต่ท้ายที่สุดแล้วก็ไม่เป็นไปตามนั้น

หลังจากนั้นผู้วิจัยทราบจากแฟนบางกอกฯคนหนึ่งว่าที่ด้านหน้าสนามก็มีเหตุขว้างปากันอีกจุดหนึ่งจึงลงจากอัมจันท์รีไป ระหว่างเดินอยู่ด้านนอกอัมจันท์รีผู้วิจัยพบแฟนบอลบางส่วนของทั้งสองสโมสรจับกลุ่มพูดคุยและขอโทษกันเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และพบว่าเหตุการณ์ที่จุดนั้นก็สงบลงแล้ว จากการสอบถามได้ความว่ามีการขว้างปากินและเศษอิฐก้อนระหว่างแฟนบอลสองฝ่ายจนมีผู้บาดเจ็บอีกจำนวนหนึ่ง โดยเจ้าหน้าที่ได้เปิดประตูให้แฟนบางกอกฯส่วนหนึ่งหลบเข้าไปในสนามฟุตบอล ขณะที่แฟนท่าเรือฯทยอยเดินทางออกไปจากสนามจนเกือบหมดแล้ว ผู้วิจัยตามเข้าไปอยู่ในสนามกับแฟนบางกอกฯอีกกระยะหนึ่ง จนกระทั่งเวลาประมาณ 21.00 น. (ประมาณ 1 ชั่วโมงหลังจบการแข่งขัน) แฟนบางกอกฯก็ทยอยกันออกจากสนามไป

หลังจากเหตุการณ์นี้ ผู้ควบคุมการแข่งขันที่ไปทำหน้าที่ได้ให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชนว่า

"ก่อนเกมทั้งสองสโมสรได้มีการประชุมหารือเพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลแฟนคลับที่จะเข้ามาชมเกมไว้แล้ว ทุกอย่างถูกกำหนดตามแผนเพื่อรับมือกับสถานการณ์ แต่สุดท้ายกลับมาผิดพลาดในช่วงการเดินทางกลับของแฟนบอลทีมเยือน ซึ่งแผนที่แรกเราไม่ต้องการให้แฟนบอลทั้งสองทีมเผชิญหน้ากัน แต่เมื่อทุกอย่างเปลี่ยนไปมันจึงเกิดเหตุการณ์ไม่คาดคิดขึ้น" (ไทยลีกออนไลน์ 2556) (สะกดคำตามต้นฉบับ)

ส่วนข้อมูลจากบันทึกการสอบสวนโดยคณะอนุกรรมการจัดการแข่งขันบริษัทไทยพีบีเอส จำกัด ให้การจากเจ้าหน้าที่ของสโมสรบางกอกฯไว้ว่า

1. ในด้านการแข่งขัน เป็นไปอย่างเรียบร้อยดี ผู้ตัดสินมีความเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย และไม่ค้ำนายตาแฟนบอล
2. เรื่องการจัดโซน เข้า-ออก ข้อตกลงที่ทั้ง 2 ฝ่ายได้ตกลงไว้ หลังจบการแข่งขันจะให้แฟนบอลทีมเยือนใช้ทางออกประตู 3 และ แฟนบอลทีมเหย้าใช้ทางออกประตู 5 และ ทำการปิดประตู 4 เพื่อป้องกันการพบกันของแฟนบอล 2 ฝ่าย ขณะที่รอแฟนบอลสิงห์ท่าเรือออกจากสนาม แฟนบอลบางกอก เอฟซี ก็จุดพลุแฟร์เพื่อฉลองชัยเป็นธรรมเนียมทุกครั้งหลังจบการแข่งขัน พอเห็นว่าทางบางกอก เอฟซี แฟนสิงห์ท่าเรือ จุดพลุได้ จึงจุดพลุตอบ และมีการโต้ตอบกันด้วยวาจา และ ขว้างปาสิ่งของใส่กัน
3. ขณะที่ปล่อยแฟนบอลสิงห์ท่าเรือ ออกประตู 3 ได้มีเจ้าหน้าที่ตำรวจสั่งให้เจ้าหน้าที่สนามไปเปิดประตูเล็ก เพื่อระบายแฟนบอล แต่เจ้าหน้าที่ทีมบางกอก เอฟซี เข้าใจผิดคิดว่ารวมประตู 4 ด้วยจึงได้เปิดไว้ 1 บาน ซึ่งสามารถเชื่อมไปอัฒจันทร์ทีมเหย้าพอดี
4. จากนั้นต่อมาแฟนบอลสิงห์ท่าเรือกลุ่มหนึ่ง กุญขึ้นไปบนอัฒจันทร์ทีมเหย้าทางประตู 4 มีการตำรวจแฟนบอลบางกอก เอฟซี จนได้รับบาดเจ็บหลายคน จนเกิดปัญหาขึ้น
5. และบริเวณด้านนอกสนามก็มีการปะทะกันของแฟนบอลประปราย แต่ไม่รุนแรง
6. บริเวณที่จอดรถ มีมอเตอร์ไซด์ของแฟนบอลบางกอก เอฟซี ที่จอดอยู่ถูกทุบทำลายเสียหายหลายคัน (บริษัทไทยพีเอ็มเอ จำกัด 2556ข) (สะกดและเน้นคำตามต้นฉบับ)

และระบุถึงการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจว่า

สามารถขึ้นไปบนอัฒจันทร์ได้ แต่ต้องเดินออกไปด้านนอกสนามก่อนและไม่ไกล และโฆษกสนามได้ทำการประกาศให้เจ้าหน้าที่ขึ้นไปบนอัฒจันทร์เพื่อระงับเหตุ แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจกลับที่จะไม่ขึ้นไป ซึ่งตำรวจเป็นผู้ควบคุมการดูแลรักษาความปลอดภัยทั้งหมด (บริษัทไทยพีเอ็มเอ จำกัด 2556ข)

ส่วนตัวแทนแฟนท่าเรือให้การว่า

ก่อนหน้านี้มีการพูดคุยระหว่างแฟนบอลทั้ง 2 ทีม แล้วเรื่องสัดส่วนที่นั่ง 10% ประมาณ 800 – 1,000 ใบ จึงขอตกลงกันใหม่เพิ่มเป็น 1,500 ใบ และได้ทำการตกลงอีกครั้งเป็น 2,000 ใบ และแฟนบอลทั้ง 2 ทีมก็เห็นชอบ และมั่นใจว่าจะดูแลความเรียบร้อยของแต่ละฝ่ายเป็นอย่างดี ซึ่งก่อนแข่งก็มีกิจกรรมร่วมกันระหว่างแฟนบอล 2 ทีม เป็นไปด้วยดี ในวาระการประชุมร่วมกันของตัวแทนแฟนบอล ผู้บริหาร ทั้ง 2 ทีม และ เจ้าหน้าที่ตำรวจ สน.ราชบุรณะ กำหนดให้แฟนบอลสิงห์ท่าเรือ เข้า-ออกประตู 3 และ แฟนบอลบางกอก เอฟซี เข้า-ออกประตู 5 และปิดประตู 4 เพราะเกรงว่าจะเสี่ยงที่จะเกิดเหตุการณ์ความไม่ปกติ และพอจบการแข่งขัน ขณะทยอยแฟนบอลสิงห์ท่าเรือออกจากสนาม พบว่าประตู 4 ถูกเปิดออกด้วยเหตุอันไม่สมควร และแฟนบอลที่ได้รับบาดเจ็บส่วนหนึ่งก็แจ้งความดำเนินคดีแล้ว (บริษัทไทยพีเอ็มเอ จำกัด 2556ค) (สะกดคำตามต้นฉบับ)

หลังเกิดเหตุการณ์นี้ทั้งสองสโมสรได้รวบรวมรายชื่อผู้ได้รับบาดเจ็บ ใหญ่ระบุว่าแฟนท่าเรือที่ได้รับบาดเจ็บแจ้งชื่อมา 2 คน ส่วนเป้ระบุว่าแฟนบางกอกฯแจ้งชื่อมา 5 คน (อย่างไรก็ดีดูเหมือนว่าจำนวนผู้ได้รับบาดเจ็บที่แท้จริงจะมีมากกว่านี้ เพียงแต่ผู้ที่บาดเจ็บเล็กน้อยก็มักจะไม่แจ้งรายชื่อ) โดยเจ้าหน้าที่สโมสรบางกอกฯระบุว่าสโมสรบางกอกฯจะรับผิดชอบค่ารักษาพยาบาลทั้งหมด หลังจากมีการสอบสวนจากทั้งสองฝ่ายแล้ว บริษัทไทยพีเรียลก็ได้ออกคำสั่งปรับเงินทั้งสองสโมสร สโมสรละ 80,000 บาท รวมถึงคาดโทษทั้งสองสโมสรหากมีเหตุการณ์ซ้ำอีก

บริบทของการเกิดความรุนแรงในฟุตบอลไทย

Dunning et al. (1988: 13-14) เสนอว่าสาเหตุของการเกิดความรุนแรงในฟุตบอลนั้นซับซ้อนเกินกว่าจะลดทอนให้เหลือเฉพาะผลจากการบริโภคแอลกอฮอล์เพียงด้านเดียว เพราะมันยังสัมพันธ์อยู่กับปัจจัยอื่นๆซึ่งควรพิจารณาาร่วมกันด้วย จากเหตุการณ์ความรุนแรงที่กล่าวถึงไปนี้ นอกจากการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าทั้งสองเหตุการณ์ยังมีปัจจัยร่วมบางประการที่ชี้ให้เห็นว่าเป็นบริบทที่อาจถูกกระตุ้นจากการบริโภคแอลกอฮอล์จนนำไปสู่การเกิดความรุนแรงได้ ซึ่งในเหตุการณ์ความรุนแรงครั้งอื่นๆก็มักจะมีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน

บริบทแรกคือ ความสำคัญของการแข่งขัน ดังที่ทั้งสองเหตุการณ์นี้เป็นการแข่งขันระหว่างสองสโมสรที่อันดับและคะแนนสะสมใกล้เคียงกัน ยิ่งไปกว่านั้นช่วงเวลาของการแข่งขันก็เกิดขึ้นในช่วงปลายฤดูกาล ซึ่งผลการแข่งขันจะส่งผลอย่างสำคัญต่อการเลื่อนชั้นในฤดูกาลถัดไป อย่างเช่นที่ดูได้บรรยายถึงบรรยากาศของการแข่งขันว่า “เหมือนเกมชิงแชมป์” หรือแฟนท่าเรือที่มีการเดินทางมาที่สนามแข่งขันพร้อมกันด้วย “ขบวนแห่” ซึ่งเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของพวกเขาเมื่อมีการแข่งขันชิงแชมป์

บริบทที่สองคือ แฟนบอลมีความรู้สึกไม่ไว้วางใจต่อการทำหน้าที่ของผู้ตัดสิน จุดเริ่มต้นของเหตุการณ์ความรุนแรงในฟุตบอลไทยทั้งในระดับรุนแรงเล็กน้อยหรือรุนแรงมากมักจะเริ่มปรากฏในจังหวะที่มีการตัดสินที่แฟนบอลฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรู้สึกว่าฝ่ายตนเองเสียประโยชน์ โดยเฉพาะในหลายๆครั้งที่ก่อนการแข่งขันมี “ข่าวลือ” ในกลุ่มแฟนบอลเกี่ยวกับการทำหน้าที่ของผู้ตัดสิน โดยแฟนบอลมักจะมีการบอกต่อกันในลักษณะปากต่อปากตั้งแต่หลายวันก่อนการแข่งขันไปจนถึงช่วงก่อนและระหว่างแข่งขัน และไม่ว่าการทำหน้าที่ของผู้ตัดสินจะ “ไม่เป็นกลาง” ตามข่าวลือนั้นจริงหรือไม่ก็มักจะก่อความไม่พอใจให้แฟนบอลได้เสมอ ซึ่งเหตุการณ์ทั้งสองครั้งนี้ก็มีลักษณะเช่นนี้ อย่างเช่นที่แฟนท่าเรือฯคนหนึ่งตะโกนขึ้นมาขณะเกิดความรุนแรงว่า “ไอ้พวกขี้โกง ซื่อกรรมกรรม” หรือแฟนพิษณุโลกฯที่กังวลถึงบทบาทของผู้บริหารสโมสรฝ่ายตรงข้ามที่เป็นนักการเมืองว่าอาจส่งผลกระทบต่อการทำงานที่ของผู้ตัดสิน

เหตุการณ์ความรุนแรงที่มักเกิดขึ้นในสองบริบทแรกนี้กล่าวสอดคล้องกับสถิติที่ชี้ให้เห็นว่าความรุนแรงส่วนมากนั้นมักเกิดขึ้นโดยสัมพันธ์กับการแข่งขันในสนามอย่างชัดเจน ทั้งเวลาและสถานที่เกิดเหตุ รวมไปถึงผู้เสียหายที่มักจะเป็นผู้ตัดสินเป็นหลัก

บริบทที่สามคือ เป็นการแข่งขันที่มีผู้ชมจำนวนมาก อย่างไรก็ตามก็อาจเป็นเพียงปัจจัยในระดับรองลงไป เพราะในหลายๆการแข่งขันที่มีผู้ชมจำนวนมากก็ไม่เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงมากนัก แต่หากมีแฟนบอลจำนวนมากภายใต้บริบทในลักษณะอื่นๆดังที่กล่าวมาแล้วก็มักเกิดความรุนแรงขึ้นบ่อยครั้ง ดังเช่นที่กรณีความรุนแรงทั้งสองครั้งที่ยกมานี้มีผู้ชมมากกว่าจำนวนผู้ชมโดยเฉลี่ยของทั้งสองสนามอยู่มาก นอกจากนี้แล้วด้วยจำนวนที่มากของแฟนบอลก็อาจยังส่งผลต่อการรักษาความปลอดภัยที่อาจทำได้ไม่ทั่วถึงด้วย

บริบทที่สี่คือ เกิดข้อบกพร่องในการรักษาความปลอดภัย กรณีเหตุการณ์ความรุนแรงทั้งสองครั้งเกิดความบกพร่องในการรักษาความปลอดภัย ทั้งในกรณีระหว่างแฟนบอลบางกอกฯกับท่าเรือที่เกิดความบกพร่องในการแยกแฟนบอลสองฝ่ายออกจากกัน ดังที่ผู้ควบคุมการแข่งขันระบุไว้อย่างชัดเจน รวมถึงกรณีระหว่างแฟนบอลสุโขทัยฯกับพิษณุโลกฯที่มีการปล่อยให้แฟนบอลทั้งสองฝ่ายลงมาในสนามหลังจบการแข่งขัน ซึ่งทำให้เกิดการเผชิญหน้าและนำไปสู่การเกิดความรุนแรงในท้ายที่สุด

นอกจากเหตุการณ์ความรุนแรงทั้งสองครั้งนี้แล้ว เหตุความรุนแรงอีกหลายๆครั้งก็มักเกิดขึ้นภายใต้บริบทที่ใกล้เคียงกัน อย่างเช่นเหตุการณ์ในการแข่งขันระหว่างสโมสรพัทยา ยูไนเต็ดกับเชียงใหม่ยูไนเต็ด ซึ่งเป็นการแข่งขันนัดรองสุดท้ายของฤดูกาล ผลการแข่งขันครั้งนั้นทำให้พัทยาต้องตกชั้นจากการแข่งขันระดับไทยพรีเมียร์ลีก หลังจบการแข่งขันมีแฟนบอลพัทยาจำนวนหนึ่งทำการปิดล้อมทางออกของผู้ตัดสินอยู่เป็นเวลานาน รวมถึงมีการพยายามทำร้ายผู้ตัดสินและทำให้ทรัพย์สินจำนวนมากเสียหาย หรือเหตุการณ์ความรุนแรงในการแข่งขันระหว่างสโมสร ราชบุรี มิตรผล เอฟซีกับชลบุรี เอฟซี ที่ในช่วงใกล้หมดเวลาแข่งขันมีการตัดสินที่ทำให้แฟนบอลเกิดความไม่พอใจ จนหลังจบการแข่งขันแล้วไม่มีการแยกทางออกจากสนามของแฟนบอลทั้งสองฝ่ายออกจากกันอย่างชัดเจน ทำให้เกิดการปะทะกันจนมีผู้ได้รับบาดเจ็บจำนวนหนึ่งและทรัพย์สินเสียหาย

จากข้อค้นพบดังกล่าว ผู้วิจัยเสนอว่าการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลโดยตัวมันเองอาจไม่ได้นำไปสู่การเกิดความรุนแรงโดยตรงเสมอไป แต่สามารถที่จะกระตุ้นให้เกิดความรุนแรงได้เมื่ออยู่ภายใต้บริบทแบบใดแบบหนึ่ง โดยในฟุตบอลไทยนั้นบริบทที่การบริโภคแอลกอฮอล์อาจกระตุ้นให้เกิดความรุนแรงได้คือ การบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลในสถานการณ์ที่เป็นการแข่งขันครั้งสำคัญ แฟนบอลเกิดความไม่ไว้วางใจต่อการทำหน้าที่ของผู้ตัดสิน มีผู้ชมจำนวนมาก และเกิดข้อบกพร่องในการรักษาความปลอดภัย

บทที่ 5

มาตรการป้องกันความรุนแรงกับการมีส่วนร่วมของแฟนบอลไทย

Desmond Morris (1981) มองว่าการแข่งขันฟุตบอลนั้นเป็นกิจกรรมที่วางอยู่บนระบบสัญลักษณ์แบบเดียวกับการล่า สงคราม และกิจกรรมทางศาสนา ในแง่นี้การแข่งขันฟุตบอลจึงมีแนวโน้มที่จะเกิดความรุนแรงได้ อย่างไรก็ตามกีฬาฟุตบอลอย่างที่เรารู้จักกันทุกวันนี้ถูกพัฒนาขึ้นมาในฐานะที่เป็นกีฬาสมัยใหม่ (modern sport) ที่ Elias and Dunning (2008[1986]) เสนอว่ากีฬาสมัยใหม่นั้นถือกำเนิดขึ้นมาพร้อมๆ กับกระบวนการทำให้เป็นอารยะ (civilising process) ของสังคมสมัยใหม่ที่ไม่ต้องการความรุนแรง ดังนั้นแล้วลักษณะของกีฬาสมัยใหม่จึงมุ่งให้เป็นการแข่งขันโดยปราศจากความรุนแรง ในอีกด้านหนึ่งกีฬาสมัยใหม่ก็มีหน้าที่ที่ช่วยลดความเครียดให้กับผู้คนในสังคมอุตสาหกรรมด้วยการสร้างความตื่นเต้น ลักษณะของกีฬาจึงเป็นการปลดปล่อยความรุนแรงทางอารมณ์แต่ควบคุมความรุนแรงทางกายภาพ (control physical de-control emotion) อย่างไรก็ตามกีฬาสมัยใหม่นั้นก็อาจแปรไปจนเกิดความรุนแรงทางกายภาพได้ ดังนั้นแล้วหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของการจัดการแข่งขันกีฬาจึงอยู่ที่การป้องกันความรุนแรง

โดยทั่วไปแล้วหน้าที่ในการป้องกันความรุนแรงที่สนามกีฬาเป็นของฝ่ายจัดการแข่งขัน อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นว่าในอีกด้านหนึ่งนั้นแฟนบอลเองก็มีส่วนร่วมในการป้องกันความรุนแรงด้วย ในส่วนนี้จะกล่าวถึงมาตรการป้องกันความรุนแรงในการแข่งขันฟุตบอลไทย ทั้งที่เป็นการป้องกันความรุนแรงอย่างเป็นทางการจากฝ่ายจัดการแข่งขันและการมีส่วนร่วมในการป้องกันความรุนแรงอย่างไม่เป็นทางการจากแฟนบอลไทย

มาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างเป็นทางการของฝ่ายจัดการแข่งขัน

การจัดการด้านการรักษาความปลอดภัยในการแข่งขันฟุตบอลสโมสรของประเทศไทยนั้นเป็นหน้าที่รับผิดชอบของสโมสรเจ้าของสนาม โดยแต่ละสโมสรต้องปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับขององค์กรกลางผู้ควบคุมการแข่งขันอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งในแต่ละครั้งจะมีผู้ควบคุมการแข่งขันเป็นตัวแทนไปที่สนามเพื่อควบคุมการดำเนินงาน

องค์กรกลางที่รับผิดชอบด้านการจัดการจัดการแข่งขันฟุตบอลสโมสรไทยนั้นมีอยู่ 2 องค์กร องค์กรแรกคือบริษัทไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด รับผิดชอบการจัดการแข่งขันฟุตบอลในระดับพรีเมียร์ลีก และดิวิชั่น 1 องค์กรที่สองคือคณะกรรมการจัดการแข่งขันฟุตบอลเอไอเอส ลีกภูมิภาค ดิวิชั่น 2 ซึ่งรับผิดชอบการจัดการแข่งขันในระดับดิวิชั่น 2 ซึ่งทั้งสององค์กรนั้นจะมีคู่มือหรือแบบแผนการรักษาความปลอดภัยเป็นแนวทางในการดำเนินงานให้สโมสรแก่ต่างๆ ซึ่งจะมีการปรับปรุงเป็นประจำทุกปี และถ้าหากสโมสรใดไม่สามารถปฏิบัติตามได้ก็อาจมีโทษปรับตามแต่กรณี

ในส่วนของสโมสรที่แข่งขันในระดับไทยพรีเมียร์ลีกและดิวิชั่น 1 นั้น บริษัทไทยพรีเมียร์ลีก กำหนดให้มีเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือสารวัตรทหารไม่ต่ำกว่า 10 นายต่อผู้ชม 1,000 คนและเจ้าหน้าที่รักษา

ความปลอดภัยไม่ต่ำกว่า 50 นาย (เพิ่มอัตราส่วนตามจำนวนผู้ชม) และได้ระบุแนวทางการรักษาความปลอดภัยไว้ใน “ข้อบังคับ และระเบียบ ว่าด้วยการแข่งขันฟุตบอลลีเกอาซีพของประเทศไทย พ.ศ. 2556” ไว้ดังนี้

ผนวกที่ 3

คู่มือการปฏิบัติงานของคณะกรรมการจัดการแข่งขันของทีมเหย้า

(Local Organizing Committee)...

...1. งานรักษาความปลอดภัย (security management)

- 1.1. การดูแลทางเข้า-ออกสนามของผู้ชม ทั้งก่อนและหลังการแข่งขัน ให้แต่งตั้งเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยและมอบหมายให้รับผิดชอบเข้าปฏิบัติหน้าที่อย่างน้อย 2 ชั่วโมง ก่อนการแข่งขันจะเริ่ม และต้องอยู่ปฏิบัติหน้าที่จนกระทั่งผู้ชมและนักกีฬา ได้ออกไปจากสนามแล้วด้วยความปลอดภัยจนหมดสิ้น
- 1.2. การดูแลความปลอดภัยให้แก่เจ้าหน้าที่และนักกีฬา ทีมเยือน ผู้ควบคุมการแข่งขันและผู้ตัดสินตลอดการแข่งขัน ให้เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ จัดกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจมาประจำอยู่ที่สนามแข่งขันอย่างน้อย 30 นายหรือตามสัดส่วนที่กำหนดไว้ในผนวกที่ 6 ข้อ 5.2.8 เพื่อให้การอารักขาและดูแล โดยเฉพาะผู้ตัดสิน ให้วางกำลังประจำหน้าห้องพัก และให้จัดเจ้าหน้าที่ตำรวจจำนวนหนึ่ง เข้าอารักขาผู้ตัดสิน ตั้งแต่สนามจนถึงห้องพักทั้งจบครั้งแรกและครึ่งเวลาหลัง ซึ่งในกรณีปกติการอารักขานี้อาจทำในระยะห่างๆ ได้ โดยภารกิจด้านการรักษาความปลอดภัยแก่บุคคลแต่ละกลุ่ม ให้เริ่มตั้งแต่เดินทางไปถึงสถานที่จัดการแข่งขัน จนกระทั่งบุคคลทั้งหมดได้เดินทางออกไปจากสถานที่จัดการแข่งขันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ซึ่งทั้งนี้ ให้รวมถึงกลุ่มแฟนคลับของทีมเยือนอีกด้วย
- 1.3. การดูแลความปลอดภัยให้แก่ผู้ชมตลอดการแข่งขัน วางกำลังเจ้าหน้าที่ด้วยจำนวนที่เหมาะสมเข้าประจำตามจุดต่างๆ ที่ผู้จัดการสนามเห็นสมควร โดยเฉพาะอัฒจันทร์ที่มีได้มีรั้วปิดกั้นระหว่างกองเชียร์ของคู่แข่งและรวมถึงมาตรการห้ามและตรวจเช็ค การพกพาอาวุธและนำวัสดุที่อาจแปรสภาพใช้ เป็นสิ่งของทำร้ายกัน หรือก่อให้เกิดอันตรายได้ เช่น ขวดน้ำ แก้วหรือถ้วยพลาสติก หรือเครื่องดื่มที่บรรจุในภาชนะโลหะ พลุ ดอกไม้ไฟ ฯลฯ เข้าไปในสนาม
- 1.4. การดูแลความปลอดภัยให้แก่ผู้ชม VIP ให้วางกำลังเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยให้แก่บุคคลหรือคณะบุคคลระดับ VIP ที่เข้าชมและให้มีการกั้นบริเวณให้เป็นสัดส่วนเฉพาะ และปฏิบัติหน้าที่จนบุคคลดังกล่าวเดินทางกลับ
- 1.5. การดูแลความปลอดภัยที่ห้องจำหน่ายตั๋ว ควรจัดกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจจำนวนหนึ่งเข้าทำการอารักขา ให้ความปลอดภัยแก่เจ้าหน้าที่ที่ขายตั๋วที่รับผิดชอบเงินเป็นจำนวนมาก

- 1.6. การกำหนดทางเข้า-ออกสนาม อาจกำหนดประตูเข้าให้เปิดเป็นบางประตู แต่เมื่อถึงตอนฟุตบอลจบการแข่งขันควรเปิดทุกประตู
- 1.7. อัฒจันทร์และห้องอำนวยความสะดวกต่างๆ ควรมีอุปกรณ์ดับเพลิงฉุกเฉินที่ใช้งานได้เสมอตามสมควร (บริษัทไทยพีเรียล จำกัด 2556ก: 38-39)

ส่วนของการแข่งขันระดับลีกภูมิภาค ดิวิชั่น 2 กำหนดให้มีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยไม่ต่ำกว่า 10 นายต่อผู้ชม 1,000 คน โดยต้องเพิ่มจำนวนตามจำนวนผู้ชมการแข่งขัน และแบ่งหน้าที่ตามตำแหน่งรับผิดชอบต่างๆคือ

ข้อ 16. เจ้าหน้าที่ฝ่ายรักษาความปลอดภัย (SAFETY & SECURITY OFFICERS)

ด้านต่าง ๆ ตามที่จะเห็นสมควร อาทิ

- เจ้าหน้าที่ดับเพลิง
- เจ้าหน้าที่รักษาความสงบและปราบจลาจล รวมทั้งการเฝ้าระวังและป้องกัน การขว้างปาขวดน้ำหรือสิ่งของอื่นๆ เข้าไปในสนามหรือ การจุดพลุไฟ หรือจุดประทัดในทุกกรณี
- เจ้าหน้าที่ผู้ชำนาญการด้านวัตถุระเบิด
- หน่วยสุนัขตำรวจ
- เจ้าหน้าที่ควบคุมการจราจร

ทั้งนี้อาจจะเป็นเจ้าหน้าที่ในเครื่องแบบ อาทิ ตำรวจ ทหาร ฯลฯ หรือเจ้าหน้าที่

นอกเครื่องแบบที่ได้รับการฝึกอบรมในด้านการรักษาความปลอดภัยก็ได้ (สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย 2556: 19)

จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่าการทำงานที่ด้านการรักษาความปลอดภัยของแต่ละสนามจะมีระดับความเข้มงวดแตกต่างกันไป ในภาพรวมแล้วระดับไทยพีเรียลลีกและดิวิชั่น 1 จะมีความเข้มงวดมากกว่า ส่วนดิวิชั่น 2 จะผ่อนปรนให้ในหลายด้าน โดยรวมแล้วพอจะแบ่งองค์ประกอบในการรักษาความปลอดภัยที่สำคัญได้เป็น 3 ส่วน คือการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย การอนุญาต/ไม่อนุญาตให้นำสิ่งของขึ้นไปบนอัฒจันทร์ และการจัดแบ่งพื้นที่ของแฟนบอลสองฝ่าย

เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย

การรักษาความปลอดภัยในแต่ละสนามโดยทั่วไปแล้วจะเป็นการปฏิบัติงานร่วมกันของเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย (รปภ.) เจ้าหน้าที่ตำรวจ อาสาสมัครตำรวจบ้าน/ชุมชน (อส.ตร.) หรือทหาร จำนวนของเจ้าหน้าที่จะขึ้นอยู่กับการจัดการของสโมสร ซึ่งมักจะอิงอยู่กับจำนวนผู้ชมและขนาดของสโมสร อย่างเช่นสโมสรเมืองทองฯที่มีผู้ชมเป็นจำนวนมากจะมีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยครั้งละประมาณ 250 นาย แต่หากเป็นสโมสรที่มีผู้ชมจำนวนไม่มากนักก็จะมีจำนวนเจ้าหน้าที่น้อยลงลดหลั่นกันไป โดยบางสนามอาจมีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยเพียงไม่ถึง 10 นายเท่านั้น

การจัดการเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยเป็นหน้าที่รับผิดชอบของสโมสรเจ้าของสนาม โดยทั่วไปแล้วค่าจ้างเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยมักจะอยู่ในอัตราคนละประมาณ 300-500 บาทต่อวัน ขึ้นอยู่กับพื้นที่ บางสโมสรอาจใช้การขอความร่วมมือจากหน่วยงานราชการต่างๆ เช่น ตำรวจหรือทหารซึ่งจะทำให้เสียค่าใช้จ่ายบางส่วนน้อยลง

อย่างไรก็ดีการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยยังมีข้อจำกัดอยู่หลายด้าน ในเหตุการณ์ความรุนแรงหลายครั้งพบว่าจำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอต่อการรักษาความปลอดภัย รวมถึงเจ้าหน้าที่ซึ่งจะไม่สามารถมีบทบาทในการขัดขวางความรุนแรงที่เกิดขึ้นได้มากนัก ข้อจำกัดหนึ่งมาจากเรื่องค่าใช้จ่ายที่ทำให้ไม่สามารถจ้างเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยได้ในจำนวนที่มากพอ เนื่องจากรายได้จากบัตรเข้าชมการแข่งขันฟุตบอลสโมสรไทยยังนับว่าอยู่ในระดับต่ำมากเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายในการจัดการแข่งขันและการรักษาความปลอดภัย เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบด้านการจัดการแข่งขันของสโมสรระดับดิวิชั่น 2 แห่งหนึ่งให้ข้อมูลกับผู้วิจัยว่า ค่าใช้จ่ายในการรักษาความปลอดภัยและการจัดการอื่นๆ ในการแข่งขันแต่ละครั้งนั้นคิดเป็นเงินหลายหมื่นบาท ขณะที่รายได้จากการจำหน่ายบัตรเข้าชมการแข่งขันก็อยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกันหรือน้อยกว่า ขณะที่สโมสรยังต้องมีค่าใช้จ่ายในส่วนอื่นอีกเป็นจำนวนมาก (เช่น ค่าจ้างนักกีฬาและผู้ฝึกสอน) นอกจากนี้แล้วข้อจำกัดในอีกส่วนหนึ่งคือความพร้อมในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย เนื่องจากเจ้าหน้าที่โดยมากมักจะไม่ได้มีความเชี่ยวชาญโดยตรงในการควบคุมฝูงชนและขอบเขตอำนาจของเจ้าหน้าที่ก็ดูจะไม่ชัดเจนนัก ทั้งหมดนี้ทำให้การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยยังมีข้อจำกัดอยู่หลายด้าน

การนำสิ่งของขึ้นไปบนอัฒจันทร์

มาตรการป้องกันด้วยการจำกัดสิ่งของที่แฟนบอลนำขึ้นไปบนอัฒจันทร์นั้นแบ่งออกกว้างๆ ได้ 3 รูปแบบ รูปแบบแรกคือการห้ามนำอาหารและเครื่องดื่มขึ้นไปบนอัฒจันทร์ ซึ่งมีแค่ในบางสโมสรเท่านั้นเช่น บุรีรัมย์ฯ และชลบุรี รูปแบบที่สองน่าจะเรียกได้ว่าเป็นมาตรฐานของสโมสรในระดับไทยพรีเมียร์ลีกและดิวิชั่น 1 คือห้ามนำขวดหรือกระป๋องขึ้นไปบนอัฒจันทร์ หรือหากเป็นขวดน้ำดื่มก็ต้องเปิดฝา เพื่อป้องกันการขว้างปา ส่วนสโมสรระดับดิวิชั่น 2 มักจะไม่เข้มงวดและปล่อยให้แฟนบอลนำขวดหรือกระป๋องขึ้นไปบนอัฒจันทร์ได้

มาตรการจำกัดการนำสิ่งของขึ้นไปบนอัฒจันทร์นี้เป็นไปเพื่อป้องกันการขว้างปาสิ่งของลงไปบนสนาม (ซึ่งเป็นการกระทำผิดข้อบังคับของแฟนบอลที่พบได้มากที่สุด) นอกจากนี้ในช่วงปี 2556 เริ่มมีแฟนบอลนิยมจุดพลุบนอัฒจันทร์มากขึ้น ทำให้บางสโมสรห้ามนำพลุขึ้นไปด้วย

เจ้าหน้าที่สนามจะทำการตรวจค้นในจุดเดียวกับการตรวจบัตรที่ทางขึ้นอัฒจันทร์ แต่อย่างไรก็ดี การตรวจค้นก็ไม่สามารถที่จะทำได้อย่างละเอียดมากนัก โดยเฉพาะในช่วงใกล้เวลาแข่งขันที่แฟนบอลต่อแถวขึ้นอัฒจันทร์เป็นจำนวนมากจนไม่สามารถตรวจค้นได้อย่างทั่วถึง ทำให้หลายครั้งที่ผู้วิจัยพบว่ามีกรลักลอบนำสิ่งของต้องห้ามต่างๆ ขึ้นไปบนอัฒจันทร์ได้

การจัดแบ่งพื้นที่

การแข่งขันฟุตบอลสโมสรไทยโดยทั่วไปแล้วจะไม่มี การแบ่งพื้นที่รอบๆสนามของแฟนบอลสองฝ่ายให้ขาดออกจากกันมากนัก เว้นแต่ในการแข่งขันนัดสำคัญที่มีการเฝ้าระวังเป็นพิเศษ แม้ฟุตบอลไทยมักจะถูกมองว่ามีความรุนแรงอยู่มาก แต่ที่สนามฟุตบอลโดยเฉพาะช่วงก่อนแข่งขันนั้นแฟนบอลทั้งสองฝ่ายมักจะมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและมีการทำกิจกรรมร่วมกันเสมอ เช่นการแข่งขันฟุตบอลแฟนคลับ การจัดแบ่งพื้นที่รอบสนามจึงมักจะไม่มีการแยกขาดแฟนบอลสองฝ่ายออกจากกันอย่างชัดเจน

พื้นที่ซึ่งแบ่งแฟนบอลออกจากกันอย่างเข้มงวดคือบนอัฒจันทร์ สนามฟุตบอลส่วนมากมักจะจัดอัฒจันทร์ของแฟนบอลแต่ละสโมสรให้แยกห่างออกจากกัน หรือมีรั้วเหล็กกั้นระหว่างแฟนบอล อย่างไรก็ตามก็ยังพบว่าอีกหลายสนามโดยเฉพาะสโมสรขนาดเล็กที่ไม่ได้แยกที่นั่งบนอัฒจันทร์ของแฟนสองฝ่ายอย่างเด็ดขาด

สนามที่ใช้แข่งขันฟุตบอลสโมสรไทยส่วนมากเป็นการเช่าจากสนามกีฬาประจำจังหวัดซึ่งเป็นสนามเอนกประสงค์ ข้อจำกัดในเรื่องของสนามแข่งขันที่ไม่ได้ออกแบบมาเพื่อการแข่งขันฟุตบอลโดยเฉพาะทำให้การแบ่งพื้นที่ของแฟนบอลสองฝ่ายเป็นไปได้ยาก หลายครั้งที่ปัญหาความรุนแรงเกิดขึ้นจากการไม่แยกพื้นที่ของแฟนบอลสองฝ่ายออกจากกัน หรือไม่สามารทำตามแผนที่กำหนดไว้ล่วงหน้าได้อย่างเช่นกรณีความรุนแรงระหว่างแฟนบางกอกกับท่าเรือฯ

แม้ว่าฝ่ายจัดการแข่งขันจะมีความพยายามออกมาตรการป้องกันความรุนแรงในสนามและปรับปรุงตามสถานการณ์อยู่ตลอดเวลา แต่ถึงที่สุดแล้วพบว่า การป้องกันความรุนแรงอย่างเป็นทางการนี้ยังมีข้อจำกัดอยู่มาก เช่นศักยภาพในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยที่ยังไม่เพียงพอต่อความควบคุมเหตุรุนแรงเนื่องจากข้อจำกัดเรื่องค่าใช้จ่ายและความเชี่ยวชาญของเจ้าหน้าที่ การไม่สามารถควบคุมการนำสิ่งของต้องห้ามขึ้นไปบนอัฒจันทร์ได้อย่างทั่วถึง การไม่สามารถแยกแฟนบอลสองฝ่ายออกจากกันได้เนื่องจากโครงสร้างของสนามส่วนมากไม่ได้สร้างขึ้นมาเพื่อใช้ในการแข่งขันฟุตบอลโดยเฉพาะ รวมไปถึงข้อจำกัดอื่นๆ เช่นการไม่สามารถที่จะติดตั้งกล้องวงจรปิดเพื่อใช้ในการรักษาความปลอดภัย⁵⁰ เนื่องจากต้องใช้งบประมาณที่สูงและสนามส่วนมากเป็นการเช่าจากหน่วยงานอื่น ทำให้การติดตั้งกล้องวงจรปิดเป็นไปได้ยาก ผู้บริหารระดับสูงของบริษัทไทยพรีเมียร์ลีกคนหนึ่งระบุว่า หากพิจารณาตามมาตรฐานการจัดการแข่งขันอย่างเข้มงวดแล้วจะมีหลายสโมสรที่ไม่ผ่านเกณฑ์จนไม่สามารถจัดการ

⁵⁰ การติดตั้งกล้องวงจรปิดในสนามฟุตบอลเป็นมาตรการหนึ่งที่ถูกนำมาใช้แก้ปัญหาความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับฟุตบอลในยุโรป โดยเฉพาะหลังเกิดเหตุการณ์โศกนาฏกรรมที่ฮิลส์โบโร ซึ่งนับว่าเป็นมาตรการที่ประสบความสำเร็จในการป้องกันความรุนแรง แต่ในอีกด้านหนึ่งก็ถูกวิจารณ์ว่าเป็นการละเมิดเสรีภาพของแฟนบอลมากเกินไปด้วย

แข่งขันได้ ดังนั้นฝ่ายจัดการแข่งขันจึงต้องยอมผ่อนปรนและค่อยๆร่วมกันพัฒนามาตรฐานการจัดการแข่งขันขึ้นเป็นลำดับ

จากลักษณะทั้งหมดที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่ามาตรการป้องกันความรุนแรงของฝ่ายจัดการแข่งขันหรือมาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างเป็นทางการนั้นยังมีข้อจำกัดอยู่หลายด้าน ผู้วิจัยจึงเห็นว่ามาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างไม่เป็นทางการหรือการมีส่วนร่วมในการป้องกันความรุนแรงของแฟนบอลจึงเป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญ ซึ่งแฟนบอลไทยหลายกลุ่มก็ได้พยายามที่จะร่วมทำหน้าที่ในส่วนนี้ด้วย

มาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างไม่เป็นทางการของแฟนบอลไทย

แม้ว่าแฟนบอลมักจะถูกมองว่าเป็นกลุ่มที่ก่อความรุนแรง แต่ในอีกด้านหนึ่งนั้นบทบาทของแฟนบอลโดยเฉพาะแฟนบอลที่มีการรวมตัวเป็นชุมชนแฟนก็สามารถที่จะแสดงบทบาทในทางบวกได้ Vincenzo Scalia ศึกษากลุ่มแฟนบอลสโมสรในอิตาลีที่มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มแฟนที่เรียกว่า ultras (ซึ่งมักจะมีภาพลักษณ์ของแฟนบอลอันธพาล) และเสนอว่า กลุ่ม ultras ของสโมสรต่างๆไม่ได้มีเฉพาะแง่ลบอย่างที่เคยมองกันมาก่อน แต่ในอีกด้านหนึ่งนั้น พวกเขามีบทบาทสำคัญหลายอย่าง ทั้งในการเป็นตัวเชื่อมระหว่างสโมสรกับผู้ชมทุกๆไป จัดกิจกรรมระหว่างกลุ่มแฟนด้วยกัน หรือกระทั่งมีส่วนช่วยในยามที่สโมสรประสบปัญหาการเงิน (Scalia 2009: 41-53) ในทางเดียวกันนี้ Christian Bromberger เสนอว่าการรวมตัวกันได้เป็นกลุ่มแฟนจะช่วยให้แฟนบอลสามารถควบคุมความรุนแรงในกลุ่มแฟนบอลตนเองได้มากขึ้น โดยเขายกตัวอย่างกรณีของประเทศที่แฟนบอลมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มอย่างเช่นอิตาลี ฝรั่งเศส หรือสเปน ที่จะมีปัญหาความรุนแรงน้อยกว่าอังกฤษที่ไม่มีวัฒนธรรมการรวมตัวกันเป็นกลุ่มแฟน (Bromberger 1994; 1996; 1998, cited in Tsoukala 2009: 45-46)

ลักษณะของวัฒนธรรมแฟนบอลไทยก็จัดว่าอยู่ในกลุ่มที่มีการรวมตัวเป็นชุมชนแฟน/กลุ่มแฟนเช่นกัน โดยแต่ละกลุ่มจะมีชื่อ มีสัญลักษณ์ มีกิจกรรมที่ทำร่วมกันชัดเจน เช่นสโมสรเมืองทองฯมีกลุ่มอุตุต ร้าเมืองทองและกลุ่ม N-zone สโมสรชลบุรีมีกลุ่มฉลามกรุงและกลุ่ม The Sh@rk Power การรวมตัวกันได้เป็นกลุ่มแฟนนี้เป็นเสมือนแหล่งรวม “ทุน” ที่ทำให้แฟนบอลสามารถทำกิจกรรมต่างๆได้มากขึ้น เช่นการร้องเพลงเชียร์ การทำอุปกรณ์เชียร์ หรือการสร้างกิจกรรมต่างๆให้แฟนบอลได้ทำร่วมกันนอกเหนือจากการชมการแข่งขันฟุตบอล ลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดความมีส่วนร่วมของแฟนบอลขึ้นในวัฒนธรรมฟุตบอลไทย (อาจินต์ 2555) ในแง่เดียวกันนี้ การรวมตัวเป็นกลุ่มแฟนจึงมีส่วนช่วยให้พวกเขาสามารถที่จะมีส่วนร่วมในการป้องกันความรุนแรงได้ด้วย เช่นการออกระเบียบข้อปฏิบัติในกลุ่มแฟน การชะลออารมณ์ของแฟนบอลโดยผู้นำเชียร์ การทำกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างแฟนบอลต่างกลุ่ม หรือกระทั่งการจัดอาสาสมัครแฟนบอลที่ทำหน้าที่รักษาความปลอดภัยให้กับแฟนบอลคนอื่นๆ

ธรรมนูญแฟน: ระเบียบข้อปฏิบัติในกลุ่มแฟน

กลุ่มแฟนบอลที่ได้รับคำชื่นชมในแง่ของการจัดระบบระเบียบภายในกลุ่มมากที่สุดกลุ่มหนึ่งคือ กลุ่ม “อุตุตราเมืองทอง” กลุ่มแฟนบอลกลุ่มหลักของสโมสร เอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด ความสำเร็จในการจัดการภายในกลุ่มทำให้แกนนำส่วนหนึ่งของกลุ่มอุตุตราเมืองทองได้รับเชิญจากกรีกีฬาแห่งประเทศไทย (กทท.) ให้เป็นวิทยากรใน “โครงการนำร่องการสร้างวัฒนธรรมการชม การเชียร์กีฬาอาชีพ” ที่กรีกีฬาแห่งประเทศไทยจัดขึ้นเมื่อปี 2555 โดยมีแฟนบอลจาก 10 สโมสรเข้ารับการอบรม นอกจากนี้แล้วแกนนำของอุตุตราเมืองทองยังได้มีส่วนร่วมในการจัดทำ “คู่มือรูปแบบการสร้างวัฒนธรรมการเชียร์ฟุตบอลอาชีพ” ของกรีกีฬาแห่งประเทศไทย ซึ่งมีโครงการที่จะเผยแพร่ให้กับแฟนบอลสโมสรต่างๆต่อไปอีกด้วย

กลุ่มอุตุตราเมืองทองมีสโลแกนประจำกลุ่มว่า “อารยชน คนเมืองทอง” โดยลักษณะการควบคุมความรุนแรงของกลุ่มอุตุตราเมืองทองที่โดดเด่นคือการออกกฎระเบียบเพื่อปฏิบัติร่วมกันของแฟนบอลในลักษณะของ “ธรรมนูญแฟน” ที่เรียกว่า “กฎแฟนคลับอุตุตราเมืองทอง”⁵¹ โดยรวมแล้วกฎเหล่านี้ว่าด้วยการแสดงออกในสนาม ที่เน้นที่การแสดงออกอย่างสุภาพ และเป็นมิตร

51

กฎแฟนคลับอุตุตราเมืองทอง พ.ศ. 2552

ตามปณิธานการก่อตั้งแฟนคลับอุตุตราเมืองทองโดยเจตนารมณ์มุ่งหมายสร้างแฟนคลับ ให้เป็นกองเชียร์มีสีสัน มีเอกลักษณ์ และสามารถยืนหยัดเคียงเชียร์เคียงข้างนักฟุตบอลตลอดเวลา 90 นาทีนั้น ดังนั้นเพื่อให้เกิดความสามัคคี เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มอุตุตราเมืองทองและเพื่อให้เกิดภาพลักษณ์อันดีงามของแฟนคลับ กลุ่มอุตุตราเมืองทองจึงประกาศขอความร่วมมือสมาชิกทุกท่าน ดังนี้

1. กลุ่มอุตุตราเมืองทองจะไม่ฝ่าฝืนข้อห้ามดังต่อไปนี้
 - 1.1 เราจะไม่ขว้างปาสิ่งของลงสนาม
 - 1.2 เราจะไม่สูบบุหรี่ หรือยาสูบใดๆ ในสนามแข่งขัน
 - 1.3 เราจะไม่มีดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ หรือเครื่องดื่มใดๆ ที่มีส่วนผสมของ แอลกอฮอล์ในสนามฟุตบอล
 - 1.4 เราจะไม่เข้าสนามฟุตบอล ขณะที่มีการแข่งขัน
 - 1.5 เราจะไม่จุดพลุประทัด หรือดอกไม้ไฟใดๆ อันก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้หนึ่งผู้ใดในสนามฟุตบอล
 - 1.6 เราจะไม่นำการพนันมาเกี่ยวข้องในสนามแข่งขัน ไม่ว่าในกรณีใดๆ ก็ตาม
 - 1.7 เราจะไม่ใช่หรือตะโกนคำหยาบคายในสนามแข่งขัน
 - 1.8 เราจะไม่ดูถูกคู่แข่ง และนำเอาเรื่องเกียรติอาชีพ ภูมิภาค เนติ เชื้อชาติ ศาสนา และการเหยียดผิวของนักฟุตบอลมาตะโกนด่าทอหรือต่อว่า
 - 1.9 เราจะไม่ตั้งกระทู้หรือโจมตีเวบบอร์ดอื่นหรือทีมอื่น เนื่องจากเวบบอร์ดเรามีคนผ่านมาดูจำนวนมาก หากพบเห็นกระทู้ของเราแล้ว อาจเป็นชนวนให้เกิดความไม่พอใจและบาทหมางกันได้
2. กลุ่มอุตุตราเมืองทองจะยึดมั่นเคร่งครัดในข้อพึงปฏิบัติดังต่อไปนี้
 - 2.1 เราจะรักษาเกียรติ ศักดิ์ศรี ความเป็นอุตุตราเมืองทอง และจะไม่กระทำการใดๆ ให้เกิดความเสื่อมเสียชื่อเสียงของอุตุตราเมืองทองและสโมสร
 - 2.2 เราจะช่วยกันสอดส่องดูแลผู้ที่ฝ่าฝืนข้อห้ามตาม 1

อย่างไรก็ดี กฎระเบียบนี้ไม่มีอำนาจบังคับใช้โดยตัวมันเอง เนื่องจากเป็นเพียงกฎที่แฟนบอลตกลงร่วมกันเท่านั้น การที่จะทำให้อำนาจนี้เกิดผลได้จริงนั้นจึงต้องมีกลไกในลักษณะที่ต่างออกไปจากอำนาจบังคับใช้โดยตรง กลไกสำคัญที่ทำให้แฟนบอลยอมรับและทำตามระเบียบนี้มาจากความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม “แก๊ง” แกนนำคนหนึ่งของกลุ่มอุลตราเมืองทองอธิบายถึงกลไกการบังคับใช้กฎระเบียบนี้ว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างแฟนเป็นเรื่องสำคัญที่ทำให้ทำแบบนี้ได้ เพราะเรามีกิจกรรมร่วมกัน แฟนบอลก็รู้จักกัน เวลาห้าม เวลาเตือนกันก็ทำได้ง่าย เพราะเป็นเพื่อนกัน ถ้าไม่รู้จักรักกันก็อาจจะไม่กล้าเตือน”

การชะลออารมณ์ของแฟนบอลโดยผู้นำเชียร์

การร้องเพลงเชียร์ในสนามฟุตบอลเป็นกิจกรรมหลักกิจกรรมหนึ่งของแฟนบอล โดยลักษณะทั่วไป แฟนบอลแต่ละกลุ่มจะมี “ผู้นำเชียร์” คอยเป็นต้นเสียงให้กับเพลงที่ร้อง ผู้นำเชียร์ของแฟนบอลแต่ละกลุ่มจะใช้โทรโข่งเป็นอุปกรณ์นำเชียร์ โดยมักจะยืนอยู่บนแท่นที่ยกสูงขึ้นมาที่ด้านหน้าสุดของอัฒจันทร์และหันหน้าเข้าหาแฟนบอลบนอัฒจันทร์ แฟนบอลบนอัฒจันทร์จะคอยสังเกตสัญญาณจากผู้นำเชียร์เป็นระยะว่าจะร้องเพลงหรือทำกิจกรรมใด ลักษณะดังกล่าวทำให้ผู้นำเชียร์เป็นจุดรวมสายตาคือจุดหนึ่งของแฟนบอล นอกจากการแข่งขันในสนาม การแสดงออกของผู้นำเชียร์จึงจะส่งผลกระทบต่อแฟนบอลอยู่มาก

“โก้” ผู้นำเชียร์ของกลุ่มแฟนบอลสโมสรอุบล ยูเอ็มที เอฟซี บอกกับผู้วิจัยว่าก่อนเริ่มการแข่งขันทุกครั้งเขาและแกนนำคนอื่นๆจะพยายามประชาสัมพันธ์ต่อแฟนบอลเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับและข้อห้ามต่างๆที่ควรและไม่ควรทำ โดยเฉพาะการขว้างปาสิ่งของลงสนามหรือการวิ่งลงไปที่สนามซึ่งจะทำให้สโมสร

2.3 เราคือ “อารยชนคนเมืองทอง อารยชนแห่งความสุภาพ”

2.4 เราจะให้เกียรติกองเชียร์คู่แข่งกัน ทั้งเกมในบ้านและนอกบ้าน ด้วยไมตรีและมิตรภาพ

2.5 เราจะไม่นั่งเล่นอับเฉา ไม่ว่าในสถานการณ์ใดๆ ก็ตาม

2.6 เราจะใส่เสื้อสีแดงเพื่อแสดงความสามัคคี ไม่ว่าจะเกมในบ้านและนอกบ้าน โดยอาจเป็นเสื้อเชียร์ เสื้อแข่งของสโมสร หรือเสื้ออะไรก็ได้ที่เป็นสีแดง

2.7 เราจะส่งเสียงเชียร์เพื่อเป็นกำลังใจให้กับนักฟุตบอลและเจ้าหน้าที่ของสโมสร

2.8 เราจะร่วมสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้กับฟุตบอลไทยและสังคม

2.9 เราจะจัดหาของที่ระลึกมอบให้แฟนคลับคู่แข่งกัน ทั้งเกมเหย้าและเกมเยือน โดยเงินจัดหาของที่ระลึกดังกล่าว มาจากการทำกิจกรรมแฟนคลับอุลตราเมืองทองของพวกเขาเอง ไม่เกี่ยวกับสโมสรแต่อย่างใด

2.10 เราจะสามัคคี ร่วมหัวจมท้ายด้วยกัน ไม่ว่าจะเกิดสถานการณ์ใดๆ เราจะไม่แตกแยกกัน การเห็นแตกต่างทางความคิด ถือเป็นการต่อยอดความคิด เพื่อร่วมกันหาแนวทางต่างๆ มาพัฒนาองเชียร์ของเราต่อไป

กลุ่มอุลตราเมืองทองขอสัญญาว่า จะไม่ฝ่าฝืนข้อห้ามและจะยึดมั่นเคร่งครัดในข้อพึงปฏิบัติตลอดไป ตราบใดที่ยังรักและศรัทธาความเป็นอุลตราเมืองทอง

ทั้งนี้ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

โดนปรับเงิน ก็บอกว่าพวกเขาต้องมีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับข้อห้ามนี้ทุกครั้ง เนื่องจากในการแข่งขันแต่ละครั้งมักจะมีแฟนบอลหน้าใหม่ที่ไมทราบระเบียบเหล่านี้ ซึ่งการจูงใจที่ได้ผลที่สุดคือการบอกว่าหากทำผิดสโมสรจะโดนปรับเงิน เพราะแฟนบอลส่วนใหญ่ยอมไม่ต้องการสร้างความเสียหายให้กับสโมสร

ระหว่างแข่งขันก็จะคอยสังเกตปฏิกิริยาของแฟนบอลอยู่ตลอด (เนื่องจากผู้นำเชียร์จะต้องหันหน้าเข้าหาแฟนบอลอยู่ตลอด ทำให้สามารถสังเกตปฏิกิริยาของแฟนบอลได้ง่าย) และเมื่อแฟนบอลเริ่มแสดงความไม่พอใจเขาก็จะรีบนำร้องเพลงเชียร์ทันทีเพื่อช่วยชะลออารมณ์ของแฟนบอลต่อเหตุการณ์ในสนาม ใ้กอธิบายเทคนิคในการชะลออารมณ์แฟนบอลของเขาว่า “ห้ามเฉยๆนี่มันไม่ค่อยได้ผล เราต้องมีเทคนิคบ้าง อย่างถ้ามีแฟนบอลทำท่าจะขว้าง ผมก็จะรีบปล่อยมุขตลกจิ้งหรีด ‘ขว้างเลยครับพี่ แต่ขว้างมาที่ผมนะเอาให้โดนเลยนะ’ แล้วเขาก็จะหยุด บางคนก็หัวเราะ เราก็เล่นมุขตลกไปอีก เดี่ยวเขาก็หายโกรธไปเอง”

การชะลออารมณ์ของแฟนบอลโดยผู้นำเชียร์นี้มีบทบาทในเชิงป้องกันเป็นหลัก ซึ่งเป็นด้านที่เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยไม่สามารถทำได้มากนัก และที่สำคัญก็คือ การแสดงออกของผู้นำเชียร์มักจะได้รับความร่วมมือจากแฟนบอลมากกว่าเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย (ขณะที่การห้ามปรามจากเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยนั้นมักจะก่อให้เกิดผลทางลบมากกว่าเสียด้วยซ้ำ) ทั้งในส่วนของบทบาทการนำร้องเพลงเชียร์ที่สามารถชี้นำการแสดงออกบางส่วนของแฟนบอล รวมถึงความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างผู้นำเชียร์และแฟนบอลที่มักจะมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันจนสามารถห้ามปรามหรือขอความร่วมมือได้ไม่ยาก

ความสัมพันธ์และกิจกรรมระหว่างแฟนบอลต่างสโมสร

ลักษณะเด่นของแฟนบอลไทยประการหนึ่งคือการมีเครือข่ายระหว่างแฟนบอลต่างสโมสร เนื่องจากกลุ่มแกนนำหลายๆคนในปัจจุบันเป็นกลุ่มที่ติดตามชมฟุตบอลไทยมาตั้งแต่ยังมีผู้ชมแค่กลุ่มเล็กๆ ในช่วงนั้นแฟนบอลต่างสโมสรจึงสามารถที่จะทำความรู้จักกันได้ง่าย ซึ่งต่อมากลุ่มแฟนบอลรุ่นบุกเบิกเหล่านี้ก็ได้มีบทบาทเป็นแกนนำของแฟนในแต่ละสโมสรและเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างแฟนบอลต่างสโมสร

แฟนบอลไทยต่างสโมสรมักจะมีกิจกรรมร่วมกันเสมอจนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติโดยจะแบ่งออกเป็นทั้งช่วงก่อนแข่งขัน พักครึ่งเวลา และหลังจบการแข่งขัน ในช่วงก่อนการแข่งขันประมาณ 2-3 ชั่วโมงมักจะมีการแข่ง “ฟุตบอลแฟนคลับ” ระหว่างแฟนบอลสองสโมสร โดยแฟนบอลแต่ละสโมสรมักจะมีทีมฟุตบอลเป็นของตัวเองสำหรับเล่นฟุตบอลแฟนคลับกับแฟนบอลสโมสรอื่นๆ นอกจากนี้แล้วในช่วงปิดฤดูกาลก็มักจะมีการจัดรายการแข่งขันฟุตบอลแฟนคลับในลักษณะทัวร์นาเมนต์อย่างเป็นทางการเป็นประจำทุกปี ในช่วงพักครึ่งเวลาของการแข่งขันฟุตบอลไทยทุกครั้งจะมีธรรมเนียมปฏิบัติที่ตัวแทนของแฟนบอลทั้งสองฝ่ายลงไปในสนามฟุตบอลเพื่อแลกของที่ระลึกต่อกัน โดยสิ่งของที่นำมาแลกอาจมีทั้งสินค้าที่

ระลึกของสโมสรหรือของฝากขึ้นชื่อประจำจังหวัด ในช่วงหลังจบการแข่งขันก็มีธรรมเนียมปฏิบัติระหว่างแฟนบอลสองฝ่ายที่จะตีกลองเป็นจังหวะและตะโกนชื่อของสโมสรฝ่ายคู่แข่งกลับไปมา

ความสัมพันธ์และกิจกรรมที่แฟนต่างสโมสรทำร่วมกันจนเป็นธรรมเนียมปฏิบัตินี้ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างแฟนบอลแต่ละสโมสร ทำให้ช่วยลดโอกาสที่จะเกิดความบาดหมางระหว่างแฟนต่างสโมสรได้มาก ดังที่จะเห็นได้ว่าบรรยากาศก่อนการแข่งขันในทุกสนามนั้นแฟนบอลสองฝ่ายจะเป็นมิตรต่อกันมากและไม่เคยปรากฏเหตุการณ์รุนแรงมาก่อนเลย

แม้ว่าฝ่ายจัดการแข่งขันจะพยายามใช้มาตรการป้องกันความรุนแรงในด้านต่างๆหลายรูปแบบ แต่ถึงที่สุดแล้วการป้องกันความรุนแรงอย่างเป็นทางการนั้นก็ยังไม่สามารถควบคุมความรุนแรงได้ทั้งหมด ทั้งในแง่ที่เป็นข้อจำกัดของฝ่ายจัดการ (เช่นงบประมาณหรือทรัพยากรบุคคล) และขีดจำกัดในตัวมันเองของการป้องกันความรุนแรงอย่างเป็นทางการที่ไม่อาจแทรกซึมเข้าไปในหลายๆพื้นที่ (เช่นสิ่งที่แฟนบอลทำบนอัฒจันทร์หรือการห้ามก่อนจะก่อเหตุ) รวมถึงไม่อาจปรับมาตรการให้ทันต่อพฤติกรรมของแฟนบอลที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การป้องกันความรุนแรงอย่างเป็นทางการจึงมีลักษณะคล้ายกฎหมายที่ควบคุมในแนวตั้งจากบนลงล่าง ในแง่นี้บทบาทการมีส่วนร่วมในการป้องกันความรุนแรงโดยแฟนบอลที่มักจะวางอยู่บนฐานของความสัมพันธ์เป็นหลักจึงเป็นการควบคุมที่ทำงานในแนวราบ ลักษณะเดียวกันกับการควบคุมกันเองภายในชุมชนที่ทำงานคู่ขนานไปกับกฎหมาย ดังนั้นแล้ว ความสำคัญของการป้องกันความรุนแรงอย่างไม่เป็นทางการแฟนบอลจึงอยู่ที่การแทรกซึมลงไปในรายละเอียดที่มาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างเป็นทางการไม่สามารถเอื้อมมือมาถึงได้

บทที่ 6

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วของความนิยมในฟุตบอลไทยก่อให้เกิดปรากฏการณ์ที่น่าสนใจหลายแง่มุม ทั้งในมิติของการเป็นกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจประการใหม่ในสังคมไทย รวมถึงผลกระทบจากปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้น โครงการวิจัยนี้มีจุดประสงค์ที่จะศึกษาสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในผู้ชมฟุตบอลสโมสรไทย โดยปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ความสำคัญคือการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอล นอกจากนี้แล้วในอีกส่วนหนึ่งจะเป็นการศึกษาบทบาทของแฟนบอลในการมีส่วนร่วมป้องกันความรุนแรง

โครงการนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยศึกษาแบบหลายพื้นที่ (multi-site study) ในช่วงฤดูการแข่งขัน 2556 เก็บข้อมูลด้วยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในการแข่งขันฟุตบอลสโมสรไทยระดับไทยพรีเมียร์ลีก, ดิวิชั่น 1, และดิวิชั่น 2 การสัมภาษณ์แฟนบอลและเจ้าหน้าที่ฝ่ายจัดการแข่งขัน และข้อมูลเอกสารจากรายงานของผู้ควบคุมการแข่งขัน (match commissioner)

ในบทนี้เป็นการสรุปและอภิปรายเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยและประเด็นที่เกี่ยวข้อง โดยประกอบไปด้วยส่วนต่างๆคือ 1. สรุปผลการศึกษา 2. อภิปรายผลการศึกษา และ 3. ข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

ในส่วนสรุปผลการศึกษานี้จะเริ่มจากการกล่าวถึงลักษณะของวัฒนธรรมแฟนบอลไทยเพื่อเป็นฐานในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆอันเป็นวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยต่อไป และหลังจากนั้นจะเป็นการตอบวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยอันได้แก่ แอลกอฮอล์ในฟุตบอลไทย, ความรุนแรงในฟุตบอลไทย, มาตรการป้องกันความรุนแรงกับการมีส่วนร่วมของแฟนบอลไทย, และความสัมพันธ์ระหว่างการบริโภคแอลกอฮอล์กับความรุนแรงในฟุตบอลไทย

วัฒนธรรมแฟนบอลไทย

ในช่วง 5-6 ปีหลังมานี้กระแสความนิยมในฟุตบอลสโมสรไทยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดแฟนบอลจำนวนมาก ผู้วิจัยประมาณการว่ามีผู้ที่ติดตามชมการแข่งขันฟุตบอลไทยเป็นประจำมากกว่า 100,000 คน และกำลังเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าที่ผ่านมาจะเคยมีช่วงที่ฟุตบอลสโมสรไทยได้รับความนิยมน้อยแต่ก็เป็นกระแสเพียงชั่วคราว ไม่ได้ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องยาวนานเหมือนปัจจุบัน การเกิดขึ้นมาของแฟนบอลจำนวนมากนี้จึงเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่น่าสนใจ

แฟนบอลไทยโดยส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ประกอบไปด้วยคนหลายช่วงวัย โดยกลุ่มใหญ่ที่สุดคือวัยทำงาน อายุ 20-40 ปี ส่วนมากมีการศึกษาในระดับปริญญาตรี ทำงานประจำซึ่งมีเวลาทำงาน-เวลาว่างชัดเจน เช่นพนักงานบริษัท ข้าราชการ และนักเรียน/นักศึกษา ส่วนมากอาศัยอยู่ในเขตเมือง และมีความ

มันคงทางรายได้พอสมควร โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากค่าใช้จ่ายต่างๆในการเป็นแฟนบอลที่ไม่ได้มีเพียงแค่ค่าบัตรเข้าชมเท่านั้น แต่ยังรวมถึงค่าเสื้อสโมสร ของที่ระลึก รวมไปถึงค่าใช้จ่ายอื่นๆในการติดตามชมการแข่งขัน

ลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมแฟนบอลไทยปัจจุบันคือการรวมตัวกันในลักษณะของกลุ่มแฟนบอล/แฟนคลับ หรือเรียกได้ว่ามีลักษณะเป็นชุมชนแฟน (fan community) โดยส่วนมากแล้วกลุ่มแฟนบอลนี้จะเป็นการรวมตัวและดำเนินงานกันเองในกลุ่มแฟนบอลโดยไม่มีส่วนข้องเกี่ยวโดยตรงกับสโมสร ปัจจุบันเกือบทุกสโมสรมีกลุ่มแฟนบอลลักษณะนี้ และหลายสโมสรก็มีแฟนบอลหลายกลุ่ม แฟนบอลแต่ละกลุ่มจะมีชื่อกลุ่มเป็นของตนเอง มีสัญลักษณ์กลุ่ม มีเพลงเชียร์ประจำกลุ่ม มีที่นั่งประจำบนอัฒจันทร์ รวมถึงมีการจัดหางบประมาณในการทำกิจกรรมต่างๆของกลุ่ม กระทั่งแฟนบอลบางกลุ่มมีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบและมีโครงสร้างบริหารงานภายในกลุ่มอย่างชัดเจน

กลุ่มแฟนบอลในลักษณะนี้ซึ่งเป็นที่รู้จักเช่นกลุ่ม “อุลตราเมืองทอง” กลุ่ม “N-zone” แฟนสโมสร เอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด หรือสโมสรในระดับดิวิชั่น 1 และดิวิชั่น 2 เองก็มีกลุ่มแฟนบอลในลักษณะนี้เช่นกลุ่ม “ข้างขาวพาวเวอร์” ของตราด เอฟซี กลุ่ม “ขุนพลนเรศวร” ของพิษณุโลก ทีเอสวาย เอฟซี นอกจากนี้ในช่วง 1-2 ปีหลังมานี้ยังมีกลุ่มแฟนบอลไทยอีกรูปแบบหนึ่งที่เราเรียกตัวเองว่าอุลตราส (ultras) อันเป็นลักษณะการรวมกลุ่มของแฟนบอลอย่างที่พบได้ในหลายๆประเทศปรากฏขึ้นมาอีกหลายกลุ่มด้วย

ชุมชนแฟนบอลเหล่านี้เป็นศูนย์กลางที่ยึดโยงแฟนบอลแต่ละคนเข้าไว้ด้วยกัน โดยนอกจากการชมการแข่งขันฟุตบอลแล้วพวกเขามักจะทำกิจกรรมร่วมกันอีกเป็นจำนวนมาก นับตั้งแต่วันแข่งขันที่แฟนบอลมักจะที่สนามก่อนเริ่มการแข่งขันเป็นเวลา 1-2 ชั่วโมง และรวมตัวกันดื่มกินเป็นกลุ่มรอบๆสนาม ซึ่งแฟนบอลแต่ละกลุ่มมักจะมีจุดนัดหมายประจำกลุ่มของตนเอง หลังจบการแข่งขันแฟนบอลก็อาจดื่มกินร่วมกันต่อที่สนามหรือที่อื่นๆ โดยรวมแล้วในแต่ละวันที่มีการแข่งขันพวกเขาอาจใช้เวลาร่วมกันมากถึง 6 ชั่วโมง ซึ่งมากกว่าเวลาแข่งขันฟุตบอลที่มีแค่ 2 ชั่วโมงเท่านั้น ส่วนการเดินทางไปชมการแข่งขันนัดเยือนก็จะยิ่งทำให้แฟนบอลมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันอีกมาก ทั้งการเดินทางร่วมกัน การแวะพักท้องเที่ยวระหว่างทาง หรือการค้างแรมในบางกรณี นอกจากนี้แล้วในวันที่ไม่มีการแข่งขันแฟนบอลก็ยังมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันอีกเป็นจำนวนมาก ทั้งกิจกรรมที่มักจะทำร่วมกันทุกสัปดาห์เช่นการเล่นฟุตบอลหรือกีฬาอื่น ๆ ร่วมกัน กิจกรรมที่ทำเป็นครั้งคราว เช่นการซ้อมร้องเพลงเชียร์ ผลิตและซ้อมแซมอุปกรณ์เชียร์ กิจกรรมประจำปี เช่นการเล่นกีฬาประจำปี กิจกรรมการกุศล หรือการออกค่ายพักแรม รวมถึงการติดต่อสื่อสารทางอินเทอร์เน็ตที่แฟนบอลแต่ละกลุ่มจะมีพื้นที่กลางสำหรับสื่อสารเช่นกระดานสนทนาหรือเว็บไซต์เครือข่ายสังคมต่างๆที่ช่วยทำหน้าที่เป็นชุมชนแฟนออนไลน์

การเกิดขึ้นมาของชุมชนแฟนบอลไทยกลุ่มต่างๆและกิจกรรมจำนวนมากที่พวกเขาทำร่วมกันนั้นสะท้อนให้เห็นถึงอีกมิติหนึ่งของการเป็นแฟนบอลนอกจากการชมการแข่งขันที่สนาม นั่นคือการเป็นแฟนบอลในฐานะที่เป็นกิจกรรมทางสังคมอย่างหนึ่ง ดังที่จะเห็นได้ว่าแฟนบอลมีการทำกิจกรรมร่วมกันเป็น

จำนวนมาก ดังนั้นแล้วจึงควรพิจารณาการเป็นแฟนบอลไทยในสองมิติ ทั้งในฐานะที่เป็นการชมการแข่งขันฟุตบอลและในฐานะที่เป็นกิจกรรมทางสังคมอย่างหนึ่งซึ่งสำคัญไม่แพ้กัน

แอลกอฮอล์ในฟุตบอลไทย

แอลกอฮอล์กับฟุตบอลไทยเป็นสองสิ่งที่อยู่เคียงคู่กันอย่างแทบจะแนบสนิท ทั้งในแง่ที่อุตสาหกรรมแอลกอฮอล์เป็นผู้สนับสนุนรายใหญ่ของอุตสาหกรรมฟุตบอลไทย สถานการณ์การจำหน่ายที่พบได้ทั่วไปในสนามฟุตบอลไทย และการบริโภคแอลกอฮอล์เป็นจำนวนมากของแฟนบอล

รายได้หลักของสโมสรฟุตบอลไทยมาจากสนับสนุนของสปอนเซอร์ ซึ่งอุตสาหกรรมแอลกอฮอล์มีบทบาทสำคัญในการเป็นสปอนเซอร์ให้กับสโมสรฟุตบอลไทยหลายแห่ง สโมสรมากกว่าครึ่งได้รับการสนับสนุนจากอุตสาหกรรมแอลกอฮอล์ ในแง่แล้วจึงปฏิเสธได้ยากว่าลักษณะดังกล่าวจะไม่ส่งผลกระทบต่อจำหน่ายและบริโภคแอลกอฮอล์ที่สนามฟุตบอลเลย นอกจากนี้การสนับสนุนในบางลักษณะยังอาจเป็นการส่งเสริมการจำหน่ายแอลกอฮอล์ที่สนามฟุตบอลไทยด้วย

สนามฟุตบอลไทยเกือบทุกแห่งมีการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ การจำหน่ายส่วนใหญ่เป็นผู้ค้ารายย่อยในลักษณะของแผงลอย บางสนามมีการจำหน่ายจากตัวแทนจำหน่ายโดยตรง ราคาจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่สนามฟุตบอลไทยอยู่ในเกณฑ์ที่ไม่สูงนัก ถึงแม้ในบางสนาม (เช่นสถานศึกษาบางแห่ง) จะมีมาตรการควบคุมการจำหน่าย แต่แฟนบอลบางส่วนก็สามารถที่จะ “ลักลอบ” นำเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มาจากภายนอกได้ ในภาพรวมแล้วเรียกได้ว่าทุกสนามแข่งขันฟุตบอลไทยล้วนแต่มีการบริโภคแอลกอฮอล์⁵²

เครื่องดื่มที่แฟนบอลไทยนิยมดื่มกันมากที่สุดคือเบียร์ โดยเฉพาะยี่ห้อ “ลีโอ” นอกจากนั้นคือเบียร์ยี่ห้อ “ช้าง” ซึ่งได้รับความนิยมน้อยกว่าและแทบจะไม่มียี่ห้ออื่นเลย แฟนบอลมักจะมีกลุ่มและที่นั่งประจำที่สนามฟุตบอลของสโมสรที่พวกเขาเป็นแฟน โดยแฟนบอลส่วนมากจะมาที่สนามก่อนเวลาเริ่มแข่งขันประมาณ 1-2 ชั่วโมงเพื่อดื่มกินร่วมกัน โดยเฉลี่ยแล้วแฟนบอลไทยมักจะมีเบียร์ที่สนามประมาณครั้งละ 3-4 กระป๋อง ซึ่งอาจจัดได้ว่าอยู่ในกลุ่มที่ดื่มหนัก (binge drinking) ส่วนวันที่ไม่มีการแข่งขันนั้นแฟนบอลก็มักจะมีการนัดหมายทำกิจกรรมร่วมกันเป็นประจำ และในเกือบทุกกิจกรรมนั้นจะมีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อยู่ด้วยเสมอ

ในส่วนบทบาทของแอลกอฮอล์ในวัฒนธรรมแฟนบอลไทยนั้น สามารถพิจารณาได้ในสองมิติ มิติแรกคือพิจารณาการเป็นแฟนบอลในฐานะที่เป็นกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจในเวลาว่างอย่างหนึ่ง ในแง่นี้แฟนบอลหลายคนจึงมองว่าการบริโภคแอลกอฮอล์เป็นองค์ประกอบหนึ่งในการผ่อนคลายเมื่อไปที่สนาม

⁵² กรณีของสามจังหวัดชายแดนใต้ส่วนใหญ่แล้วแฟนบอลสโมสรเจ้าบ้านจะไม่มีการบริโภคแอลกอฮอล์ แต่แฟนบอลที่มเยือนจากต่างถิ่นก็มักจะมีการนำเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มาบริโภคอยู่บ้าง

ฟุตบอล มิติที่สองคือการพิจารณาการเป็นแฟนบอลในฐานะที่เป็นกิจกรรมทางสังคมอย่างหนึ่ง ในแง่นี้ การดื่มกินร่วมกันของแฟนบอลจึงมีส่วนช่วยในการสร้างและธำรงรักษาความเป็นพวกเดียวกันในชุมชนแฟน ดังที่จะเห็นได้ว่าในทุกๆกิจกรรมที่แฟนบอลไทยทำร่วมกันนั้นมักจะมีการบริโภคแอลกอฮอล์อยู่เสมอ

ความรุนแรงในฟุตบอลไทย

มายาคติเกี่ยวกับฟุตบอลไทยประการหนึ่งคือการมองว่าฟุตบอลไทยนั้นมีความรุนแรงเกิดขึ้นมาก ซึ่งแสดงให้เห็นผ่านวลีซึ่งเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า “บอลไทยไปมวยโลก” อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากสถิติการเกิดความรุนแรงในฟุตบอลไทยแล้วกลับพบว่าไม่ได้มีความรุนแรงมากอย่างที่สังคมเข้าใจ

เมื่อพิจารณาจากการลงโทษการกระทำผิดข้อบังคับการแข่งขันของบริษัทไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด แล้วพบว่า ในการแข่งขันระดับไทยพรีเมียร์ลีกและดิวิชั่น 1 ฤดูกาล 2556 ทั้งหมด 578 นัดนั้นมีการกระทำผิดข้อบังคับของแฟนบอลทั้งหมด 91 กรณี ซึ่งส่วนมากนับว่าเป็นเหตุการณ์ความรุนแรงเล็กน้อยซึ่งไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ร่างกายหรือทรัพย์สิน เช่นการขว้างปาสิ่งของลงสนาม, ตะโกนด่า, หรือรบกวนการแข่งขันทั้งหมด 63 นัด คิดเป็น 10.9% จากการแข่งขันทั้งหมด ส่วนความรุนแรงที่เป็นปัญหาหรือเหตุการณ์ความรุนแรงมากที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ร่างกายและทรัพย์สิน เช่นทำลายทรัพย์สิน, ปิดล้อม คุกคาม, ทะเลาะวิวาท, หรือทำร้ายนักกีฬาหรือเจ้าหน้าที่เกิดขึ้นทั้งหมด 12 นัด คิดเป็น 2.1% ของการแข่งขันทั้งหมด

ส่วนลักษณะของความรุนแรงนั้นพบว่า สถานที่เกิดความรุนแรงทั้งหมดเกิดขึ้นในสนาม 80.2% และบริเวณสนาม 19.8% โดยไม่มีความรุนแรงที่เกิดขึ้นในที่ห่างออกไปจากสนามเลย ขณะที่เวลาที่เกิดความรุนแรงทั้งหมดเกิดขึ้นในระหว่างการแข่งขันคิดเป็น 74.7% (โดยส่วนมากเกิดในครึ่งเวลาหลัง) และหลังจบการแข่งขัน 25.3% โดยไม่มีความรุนแรงที่เกิดขึ้นก่อนการแข่งขันเลย ส่วนผู้เสียหายจากความรุนแรงนั้นพบว่ามากกว่าครึ่งคือผู้ตัดสินคิดเป็น 63.3%

จากปริมาณและลักษณะความรุนแรงดังกล่าว เมื่อเปรียบเทียบกับกรณีความรุนแรงในฟุตบอลอังกฤษและเวลส์ซึ่ง Frosdick and Newton (2006: 403-422) รวบรวมจากสถิติการจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจแล้วพบว่า มีอัตราการเกิดมากถึง 1 นัดต่อการแข่งขัน 20 นัด ซึ่งเมื่อเทียบกับอัตราการเกิดความรุนแรงมากในฟุตบอลไทย (ซึ่งส่วนมากไม่ถึงขั้นถูกจับกุม) ที่เกิดขึ้น 2.1% หรือคิดเป็นประมาณ 1 นัดต่อการแข่งขัน 50 นัดแล้วยังพบว่าน้อยกว่ากันเกินกว่าเท่าตัว ขณะที่ Frosdick and Newton เสนอว่าความรุนแรงในอังกฤษและเวลส์ที่เขาศึกษานั้นลดน้อยลงกว่าก่อนหน้ามากแล้ว จึงอาจกล่าวได้ว่าความรุนแรงในฟุตบอลไทยเกิดขึ้นน้อยมาก

ในส่วนลักษณะของความรุนแรง งานศึกษาของ Frosdick and Newton พบว่ามีการเกิดเหตุก่อนการแข่งขัน 27.6% และเกิดเหตุในที่ห่างจากสนาม 57.5% ซึ่งต่างจากความรุนแรงในฟุตบอลไทยที่ไม่มี ความรุนแรงในเวลาและสถานที่ดังกล่าวเลย โดย Frosdick and Newton เสนอว่าความรุนแรงในอังกฤษ

และเวลานั้นมักจะเกิดขึ้นจากกลุ่มแฟนบอลในลักษณะ football gang ที่จ้างทำร้ายแฟนบอลฝ่ายตรงข้าม อันเนื่องมาจากความขัดแย้งระหว่างกลุ่มโดยไม่เกี่ยวกับการแข่งขันในสนาม ขณะที่เมื่อพิจารณาการเกิดความรุนแรงในฟุตบอลไทยแล้วพบว่าศูนย์กลางของความรุนแรงนั้นอยู่ที่การแข่งขันในสนาม รวมไปถึงผู้เสียหายที่มักจะเป็นผู้ตัดสินอันเนื่องมาจากความไม่พอใจในการทำหน้าที่ในสนาม

ในส่วนบริบทของการเกิดความรุนแรงนั้น จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม การสัมภาษณ์ และข้อมูลจากรายงานของผู้ควบคุมการแข่งขัน (match commissioner) พบว่าเหตุการณ์ความรุนแรงในฟุตบอลไทยมักจะเกิดขึ้นในบริบท 4 ลักษณะดังนี้

1. เป็นการแข่งขันที่มีผลสำคัญ เช่นการแข่งขันที่ส่งผลสำคัญต่อการเลื่อนชั้น ตกชั้น หรือการได้แชมป์ ดังจะเห็นได้ว่าเหตุการณ์ความรุนแรงมากมักจะเกิดขึ้นในช่วงทำฤดูกาลแข่งขัน
2. แฟนบอลมีความรู้สึกไม่ไว้วางใจต่อการทำหน้าที่ของผู้ตัดสิน โดยในหลายๆเหตุการณ์ความรุนแรงนั้นมักจะมี “ข่าวลือ” เกี่ยวกับการทำหน้าที่ของผู้ตัดสินอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นการทำหน้าที่ที่จะออกมาในลักษณะใด นอกจากนี้สถิติของความรุนแรงที่เกิดขึ้นก็ยิ่งชี้ให้เห็นว่าผู้เสียหายจากการก่อความรุนแรงของแฟนบอลนั้นมากกว่าครึ่งคือผู้ตัดสิน
3. เป็นการแข่งขันที่มีผู้ชมจำนวนมาก เกือบทุกครั้งที่เกิดความรุนแรงนั้นเป็นการแข่งขันที่มีผู้ชมจำนวนมาก ซึ่งมักจะเกี่ยวโยงไปถึงมาตรการรักษาความปลอดภัยด้วย
4. เกิดข้อบกพร่องในการรักษาความปลอดภัย หลายกรณีที่เกิดความรุนแรงขึ้นนั้นมักจะมีข้อบกพร่องในการรักษาความปลอดภัย ทั้งจำนวนเจ้าหน้าที่ที่ไม่เพียงพอหรือการจัดการที่ไม่เป็นไปตามแผน

ลักษณะที่กล่าวถึงมาทั้งหมดนั้นชี้ให้เห็นว่าความรุนแรงในฟุตบอลไทยนั้นไม่ได้เกิดขึ้นมากอย่างที่สังคมโดยทั่วไปเข้าใจ และเหตุการณ์ความรุนแรงนั้นมักจะเกิดขึ้นโดยสัมพันธ์อยู่กับการแข่งขันในสนามอย่างชัดเจน โดยมักจะเกิดขึ้นในบริบทที่เป็นการแข่งขันที่มีผลสำคัญ, แฟนบอลไม่ได้ไว้วางใจการทำหน้าที่ของผู้ตัดสิน, มีผู้ชมจำนวนมาก, และเกิดข้อบกพร่องในการรักษาความปลอดภัย

มาตรการป้องกันความรุนแรงกับการมีส่วนร่วมของแฟนบอลไทย

การรักษาความปลอดภัยหรือมาตรการป้องกันความรุนแรงเป็นภารกิจสำคัญประการหนึ่งของฝ่ายจัดการแข่งขัน ในการแข่งขันแต่ละครั้งสโมสรเจ้าของสนามจะเป็นผู้รับผิดชอบหลักทั้งการจัดการทั่วไปและการรักษาความปลอดภัย โดยมีฝ่ายจัดการแข่งขันส่วนกลางเป็นผู้ควบคุมการดำเนินงาน (บริษัทไทยพรีเมียร์ลีก จำกัดดูแลระดับไทยพรีเมียร์ลีกและดิวิชั่น 1 ส่วนดิวิชั่น 2 ดูแลโดยคณะกรรมการจัดการแข่งขันฟุตบอลเอไอเอส ลีกภูมิภาค ดิวิชั่น 2) ตามระเบียบการจัดการแข่งขันนี้มีการระบุข้อปฏิบัติต่างๆสำหรับการรักษาความปลอดภัยไว้อย่างค่อนข้างรัดกุม เช่นการดูและทางเข้า-ออกสนามที่ต้องแยกแฟนบอลสอง

ฝ่ายออกจากกัน การดูแลความปลอดภัยแก่เจ้าหน้าที่ นักกีฬา และผู้ชม รวมถึงการกำหนดจำนวนเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย

อย่างไรก็ดีผู้วิจัยพบว่าในแง่ของการปฏิบัติจริงนั้นการรักษาความปลอดภัยในฟุตบอลไทยยังมีข้อจำกัดอยู่หลายด้าน เช่นการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยซึ่งโดยมากไม่ได้เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะโดยตรง หรือข้อจำกัดด้านค่าใช้จ่ายที่ทำให้หลายสโมสรไม่สามารถปฏิบัติตามข้อกำหนดของฝ่ายควบคุมการแข่งขันได้ทั้งหมด ขณะที่ฝ่ายจัดการแข่งขันก็ผ่อนปรนให้ในหลายกรณี นอกจากนี้แล้วมาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างเป็นทางการก็มีข้อจำกัดโดยตัวมันเอง เพราะเป็นการบังคับใช้ด้วยความสัมพันธ์แนบตั้งในลักษณะเดียวกับกฎหมาย ซึ่งไม่สามารถทำงานได้จริงได้ในหลายกรณี

นอกจากการรักษาความปลอดภัยของฝ่ายจัดการแข่งขันซึ่งนับได้ว่าเป็น “มาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างเป็นทางการ” แล้ว ในอีกด้านหนึ่งนั้น ผู้วิจัยพบว่าแฟนบอลเองก็สามารถที่จะมีส่วนร่วมในการสร้าง “มาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างไม่เป็นทางการ” ได้ในหลายลักษณะ

ลักษณะแรกคือ “ธรรมนุญแฟน” โดยแฟนบอลหลายกลุ่มมีการกำหนดระเบียบการปฏิบัติของสมาชิกภายในกลุ่มที่เป็นข้อควร-ไม่ควรทำขณะอยู่ในสนาม มาตรการดังกล่าวเป็นมาตรการในลักษณะการเฝ้าระวัง ซึ่งทำงานผ่านความสัมพันธ์ของแฟนบอลภายในกลุ่มโดยการห้ามปรามกันระหว่างสมาชิก ยิ่งสมาชิกมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมากเพียงใดก็จะยิ่งสามารถห้ามปรามกันได้ง่ายขึ้นไปด้วย

ลักษณะที่สองคือ บทบาทของผู้นำเชียร์ ซึ่งในสนามแข่งขันนั้นผู้นำเชียร์มักจะเป็นอีกหนึ่งจุดสนใจของแฟนบอลนอกจากการแข่งขันในสนาม เพราะแฟนบอลต้องคอยสังเกตว่าผู้นำเชียร์จะนำร้องเพลงเชียร์เพลงใด โดยผู้นำเชียร์มักจะมีแท่นยืนที่ยกสูงขึ้นมาและหันหน้าเข้าหาแฟนบอล ทำให้ผู้นำเชียร์สามารถสังเกตได้ว่าแฟนบอลมีปฏิกิริยาอย่างไรต่อการแข่งขันในสนาม และเมื่อพบว่าแฟนบอลบางคนเริ่มมีแนวโน้มที่จะก่อความรุนแรงแบบใดแบบหนึ่งก็สามารถที่จะปรามได้ด้วยเทคนิคหลายแบบ ดังเช่นที่ผู้นำเชียร์หลายคนระบุว่าเมื่อสังเกตเห็นสถานการณ์ดังกล่าว พวกเขาจะพยายามใช้อารมณ์ขันในการชะลออารมณ์ไม่พอใจของแฟนบอล รวมถึงการประชาสัมพันธ์ข้อห้ามต่างๆ เช่นการขว้างปาหรือตะโกนด่า โดยเฉพาะเมื่อประชาสัมพันธ์ว่าการกระทำเหล่านี้จะส่งผลให้สโมสรโดนลงโทษก็มักจะได้รับความร่วมมือจากแฟนบอลเป็นอย่างดี

ลักษณะที่สามคือการสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรกันระหว่างแฟนบอลต่างสโมสร โดยแกนนำที่มีบทบาทในแฟนบอลแต่ละกลุ่ม/สโมสรมักจะมีเครือข่ายความสัมพันธ์ต่อกัน ซึ่งพวกเขามักจะพยายามจัดกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างแฟนบอลของสโมสรคู่แข่งกัน โดยธรรมเนียมปฏิบัติที่แฟนบอลไทยทำกันเป็นประจำคือการเล่น “ฟุตบอลแฟนคลับ” ระหว่างแฟนบอลของทีมคู่แข่งก่อนหน้าที่จะมีการแข่งขันจริงในสนาม ในช่วงพักครึ่งเวลาแข่งขันแฟนบอลทั้งสองฝ่ายก็จะมีการลงไปที่สนามเพื่อแลกเปลี่ยนของที่ระลึกระหว่างกัน และเมื่อจบการแข่งขันก็จะมีการร้องตะโกนชื่อสโมสรฝ่ายตรงข้ามตอบรับกันไป-มาเพื่อแสดงความขอบคุณต่อแฟนบอลฝ่ายตรงข้าม

ลักษณะของการป้องกันความรุนแรงอย่างไม่เป็นทางการโดยแฟนบอลนี้ทำงานภายใต้ความสัมพันธ์ของแฟนบอลเป็นหลัก ทั้งความสัมพันธ์ภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นการควบคุมทางสังคมในอีกรูปแบบหนึ่งผ่านความสัมพันธ์แนวนอนที่มาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างไม่เป็นทางการไม่สามารถครอบคลุมมาถึงได้

จากทั้งหมดที่กล่าวมา ผู้วิจัยเสนอว่ามาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างไม่เป็นทางการของแฟนบอลนี้แสดงให้เห็นว่าการเกิดขึ้นมาของวัฒนธรรมแฟนบอลไทยไม่ได้มีเฉพาะบทบาททางลบในแง่ของการก่อความรุนแรงเท่านั้น แต่ในอีกด้านหนึ่งนั้นชุมชนแฟนบอลที่เกิดขึ้นมาก็สามารถที่จะมีบทบาททางบวกผ่านการมีส่วนร่วมในการป้องกันความรุนแรงได้ด้วย

ความสัมพันธ์ระหว่างการบริโภคแอลกอฮอล์กับความรุนแรงในฟุตบอลไทย

แม้ว่าความรุนแรงในฟุตบอลไทยจะยังไม่ได้เกิดขึ้นมากจนส่งผลกระทบต่อในวงกว้างอย่างเช่นที่เกิดในหลายๆสังคม แต่ในอีกด้านหนึ่งนั้นความรุนแรงที่เกิดขึ้นก็ยังมีแนวโน้มเป็นปัญหาที่ควรได้รับการใส่ใจ ในส่วนนี้จะเป็นการพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการบริโภคแอลกอฮอล์กับความรุนแรงในฟุตบอลไทย

ข้อมูลในส่วนของสถานการณ์เกี่ยวกับแอลกอฮอล์แสดงให้เห็นว่าที่สนามฟุตบอลไทยนั้นมีการบริโภคแอลกอฮอล์เป็นจำนวนมาก ทั้งจากการที่อุตสาหกรรมแอลกอฮอล์เป็นผู้สนับสนุนรายใหญ่ให้กับสโมสรฟุตบอลไทยหลายแห่ง การจำหน่ายที่สนามอย่างแพร่หลายและเข้าถึงได้ในราคาที่ไม่สูงนัก รวมไปถึงลักษณะของวัฒนธรรมการชมกีฬาที่มักจะอยู่คู่กับแอลกอฮอล์ ทั้งหมดนี้ทำให้เกิดทุกสนามฟุตบอลไทยนั้นมีการบริโภคแอลกอฮอล์อยู่เสมอในปริมาณที่มาก

ในส่วนของสถานการณ์ความรุนแรงในฟุตบอลไทย แม้ว่าฟุตบอลไทยจะถูกรับรู้จากคนทั่วไปว่ามีความรุนแรงเกิดขึ้นมาก แต่ข้อมูลจากการศึกษาชี้ให้เห็นว่าสถานการณ์ความรุนแรงในฟุตบอลไทยที่เกิดขึ้นจริงนั้นไม่ได้มากอย่างที่เข้าใจกัน โดยเฉพาะความรุนแรงที่เป็นปัญหาหรือความรุนแรงระดับมากที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ร่างกายและทรัพย์สินซึ่งเกิดขึ้นไม่บ่อยครั้งและยังไม่ก่อให้เกิดความเสียหายมากนัก โดยเกิดเหตุ 12 นัดจากการแข่งขันทั้งหมด 578 ครั้ง หรือคิดเป็น 2.1%

หากพิจารณาข้อมูลสองส่วนดังกล่าวประกอบกันแล้วจะพบว่าการบริโภคแอลกอฮอล์ที่มีอยู่ในเกือบทุกสนามแข่งขันนั้นอาจไม่ได้เป็นปัจจัยหลักปัจจัยเดียวที่ก่อให้เกิดความรุนแรงเสมอไป ผู้วิจัยพบว่ามีแฟนบอลซึ่งบริโภคแอลกอฮอล์จำนวนมากที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการก่อความรุนแรงหรือในบางกรณีผู้ที่ก่อความรุนแรงก็ไม่ได้บริโภคแอลกอฮอล์ แต่อย่างไรก็ดีก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าในเหตุการณ์ความรุนแรงเกือบทุกครั้งนั้นมีผู้ที่บริโภคแอลกอฮอล์ร่วมอยู่ด้วย เพราะฉะนั้นจึงควรที่จะพิจารณาบริบทของการเกิดความรุนแรงว่าในสถานการณ์แบบใดบ้างที่การบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลอาจกระตุ้นให้เกิดความรุนแรงได้

เมื่อพิจารณาถึงบริบทของการเกิดความรุนแรงในฟุตบอลไทยแล้ว ผู้วิจัยเสนอว่า การบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลไทยอาจกระตุ้นให้เกิดความรุนแรงได้ในบริบทบางลักษณะคือ การแข่งขันที่มีผล

สำคัญ, แฟนบอลไม่ได้วางใจการทำหน้าที่ของผู้ตัดสิน, มีผู้ชมจำนวนมาก, และมีข้อบกพร่องในการรักษาความปลอดภัย

อภิปรายผลการศึกษา

จากข้อค้นพบทั้งหมดของโครงการวิจัยนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าปรากฏการณ์ต่างๆ นับตั้งแต่การเกิดขึ้นมาของวัฒนธรรมแฟนบอลไทย การบริโภคแอลกอฮอล์ ความรุนแรง ไปจนถึงการมีส่วนร่วมในมาตรการป้องกันความรุนแรงของแฟนบอลนั้นล้วนแต่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอยู่ ในส่วนของการอภิปรายผล การศึกษานี้จะเป็นการวิเคราะห์และชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของปรากฏการณ์ดังกล่าว

ลักษณะเด่นของวัฒนธรรมแฟนบอลไทยที่เกิดขึ้นมาในช่วงหลายปีหลังมานี้คือการรวมตัวกันเป็นกลุ่มแฟนบอลกลุ่มต่างๆ อย่างเหนียวแน่นและมีกิจกรรมร่วมกันเป็นจำนวนมาก หรือกล่าวในอีกแง่หนึ่งคือ เกิดเป็นชุมชนแฟนขึ้นมา ซึ่งการเกิดขึ้นมาของชุมชนแฟนนี้แสดงให้เห็นถึงการเป็นแฟนบอลในฐานะที่เป็นกิจกรรมทางสังคมอย่างหนึ่ง ในลักษณะเดียวกับที่ Henry Jenkins (1992: 280-281) ศึกษาแฟนซีรีส์โทรทัศน์และชี้ให้เห็นว่าแฟนเหล่านี้ไม่ได้แค่ดูซีรีส์โทรทัศน์เท่านั้น แต่มีการติดต่อสื่อสารและนัดหมายทำกิจกรรมร่วมกันเป็นประจำในลักษณะของชุมชนแฟน อันเป็นชุมชนทางเลือกแบบหนึ่งซึ่งเป็น “โลกเฉพาะวันหยุด” (weekend-only world) ที่พวกเขาใช้สำหรับหลีกเลี่ยงหนีออกมาจากโลกของการทำงานที่จำเจ

เมื่อพิจารณาลักษณะดังกล่าวควบคู่ไปกับลักษณะทางประชากรของแฟนบอลไทยแล้ว การที่แฟนบอลไทยให้ความสำคัญกับกิจกรรมในชุมชนแฟนนี้แสดงให้เห็นถึงภาวะโหยหาความสัมพันธ์ระหว่างกันของผู้คนในสังคมสมัยใหม่ ดังที่ Garry Crawford (2004: 62) เสนอว่า ในสังคมสมัยใหม่นั้นชุมชนแฟนกีฬาทำหน้าที่เป็น “เผ่าใหม่” (neo-tribe) ที่แฟนกีฬาใช้สร้างสายสัมพันธ์ต่อกันเพื่อชดเชยความสัมพันธ์ในชุมชนเชิงจารีตซึ่งถูกลดบทบาทลงไป ดังนั้นแล้วผู้วิจัยจึงเสนอว่าการเป็นแฟนบอลไทยนั้นมีลักษณะอยู่สองมิติ ทั้งในฐานะที่เป็นการชมการแข่งขันฟุตบอลเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ และในฐานะที่เป็นกิจกรรมทางสังคมอย่างหนึ่ง

การที่แฟนบอลไทยมักจะรวมกลุ่มกันบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นจำนวนมากเมื่อไปที่สนามฟุตบอลนั้นก็สมารถที่จะทำความเข้าใจได้ตามลักษณะการเป็นแฟนบอลในสองมิติดังที่กล่าวมา กล่าวคือ ในมิติแรกการเป็นแฟนบอลคือกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจในเวลาว่างนั้นมีลักษณะเดียวกันกับการบริโภคแอลกอฮอล์ที่ผู้คนปัจจุบันมองว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการพักผ่อนหย่อนใจในเวลาว่างเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับที่ Joseh R. Gusfield (1987: 73-90) ศึกษาความหมายของการบริโภคแอลกอฮอล์ของชาวอเมริกันและเสนอว่า ขณะที่ยาเสพติดเป็นเครื่องดื่มที่เป็นสัญลักษณ์ของการเริ่มเข้าสู่เวลาว่าง แอลกอฮอล์ก็เป็นสัญลักษณ์ของการเปลี่ยนจากเวลาว่างเข้าไปสู่เวลาว่าง ซึ่งลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมอุตสาหกรรมที่มีการแบ่งเวลาว่างกับเวลาว่างออกจากกันอย่างชัดเจน จึงสามารถดื่ม

แอลกอฮอล์ได้เฉพาะในเวลาว่างเท่านั้น ขณะที่วิถีชีวิตของมนุษย์ในยุคก่อนอุตสาหกรรมนั้นไม่มีการแบ่งเวลาว่างกับเวลางานอย่างชัดเจน การดื่มแอลกอฮอล์จึงเกิดขึ้นได้ในทุกเวลา

มิติที่สองคือการพิจารณาการเป็นแฟนบอลในฐานะที่เป็นกิจกรรมทางสังคมประการหนึ่ง ซึ่งจะเห็นได้ว่าการรวมกลุ่มกันดื่มกินของแฟนบอลไทยที่ส่วนใหญ่เป็นเพศชายนั้นสอดคล้องกันเป็นอย่างดีกับลักษณะของสังคมไทยที่การดื่มคือสัญลักษณ์ของความเป็นชายและการคบค้าสมาคมของเพศชายมักจะมีการดื่มเป็นสื่อกลาง (นพวรรณ 2553: 21-24, 108-109) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับวัฒนธรรมแฟนกีฬาที่มีลักษณะความเป็นชายอยู่มาก (King 1997a: 329-346; Spaaij 2008: 369-392) ดังนั้นแล้วการรวมกลุ่มกันเป็นชุมชนแฟนที่นับได้ว่าเป็นการ “สมาคม” อย่างหนึ่งนั้นจึงมีแอลกอฮอล์เป็นสื่อกลางอยู่เสมอ ลักษณะดังกล่าวไม่ได้มีเฉพาะในวัฒนธรรมแฟนบอลไทยเท่านั้น แต่พบได้ในวัฒนธรรมแฟนบอลของหลายๆสังคม หรืออาจรวมถึงกีฬาอื่นอีกหลายชนิดด้วย เช่นแฟนบอลในอังกฤษที่เงื่อนไขหนึ่งของการมีส่วนร่วมในชุมชนแฟนคือการร่วมดื่มกินในช่วงก่อนเริ่มการแข่งขัน อันเป็นเสมือน “บัตรผ่าน” อีกใบหนึ่ง นอกจากบัตรผ่านสำหรับเข้าชมการแข่งขันที่สนาม (Back et al. 2001: 99) ในแง่นี้หมายความว่า การดื่มกินร่วมกันของแฟนบอลนั้นคือหนึ่งในกระบวนการสร้างความเป็นพวกเดียวกัน (พร้อมๆกับที่กันคนที่ไม่เข้าพวกออกไป) ดังนั้นแล้วการดื่มกินร่วมกันของแฟนบอลจึงมีบทบาทในการสร้างและธำรงรักษาความเป็นพวกเดียวกันในชุมชนแฟนด้วย

ในส่วนของการวิเคราะห์ความรุนแรงในฟุตบอลไทยนั้น ข้อค้นพบของการวิจัยนี้แสดงให้เห็นลักษณะของความรุนแรง 2 ประการ ข้อค้นพบประการแรกพบว่า ขณะที่ฟุตบอลไทยมักจะถูกมองจากสังคมภายนอกว่ามีความรุนแรงเกิดขึ้นมาก (เช่นวลีที่ว่า “บอลไทยไปมวยโลก”) นั้น แต่จากสถิติการเกิดความรุนแรงแล้วกลับพบว่าไม่ได้อยู่ในระดับที่รุนแรงมากนัก ข้อค้นพบดังกล่าวชี้ให้เห็นว่ามายาคติที่ว่าฟุตบอลไทยเต็มไปด้วยความรุนแรงนั้นเป็นการรับรู้ที่รุนแรงเกินจริง ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่ Stanley Cohen (2011[1972]) เรียกว่าความตื่นตระหนกทางศีลธรรม (moral panic) ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่สังคมเกิดความกังวลต่อการปรากฏขึ้นมาของ “ความเบี่ยงเบนทางสังคม” อันใดอันหนึ่ง จนเกิดการรับรู้ในแง่ลบที่รุนแรงเกินจริง โดยเฉพาะผลจากการนำเสนอข่าวโดยสื่อมวลชนที่ขบั่นอารมณ์ความรู้สึกจนรุนแรงเกินจริงไปมาก โดยในกรณีของฟุตบอลไทยนั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นเพราะสังคมไทยเริ่มกังวลต่อการปรากฏขึ้นมาอย่างรวดเร็วของแฟนบอลไทยจำนวนมากอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นจึงถูกจับตามองเป็นพิเศษจนเกิดมายาคติดังกล่าวขึ้นมา ซึ่งความตื่นตระหนกทางศีลธรรมนี้ก็เคยเกิดขึ้นกับวงการฟุตบอลยุโรปมาก่อน โดยเฉพาะในอังกฤษช่วงคริสต์ทศวรรษ 1960-1980 จนทำให้แฟนบอลมีภาพลักษณ์ในแง่ลบมาก (King 1997b: 576-593) กระทั่งในช่วงหลังมานี้ที่เริ่มมีงานศึกษาหลายชิ้นที่ตั้งคำถามต่อภาพลักษณ์ในแง่ลบดังกล่าวและมองแฟนบอลในแง่บวกมากขึ้น (Nash 2000: 465-486; Scalia 2009: 41-53)

ลักษณะของความรุนแรงในฟุตบอลไทยประการที่สองคือ ความรุนแรงนั้นมักจะเกิดขึ้นโดยสัมพันธ์อยู่กับการแข่งขันในสนาม ทั้งเวลาเกิดเหตุที่มักจะเกิดในช่วงระหว่างและหลังจบการแข่งขันเท่านั้น สถานที่เกิดเหตุที่เกิดเฉพาะในสนามและบริเวณสนาม ผู้เสียหายที่มักจะเป็นผู้ตัดสิน รวมถึงบริบทของการเกิดความรุนแรงที่มักจะเป็นการแข่งขันที่มีผลสำคัญ แฟนบอลเกิดความไม่ไว้วางใจต่อการทำหน้าที่ของผู้ตัดสิน มีผู้ชมจำนวนมาก และเกิดความบกพร่องในการรักษาความปลอดภัย ลักษณะทั้งหมดที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นว่าความรุนแรงที่เกิดขึ้นในฟุตบอลไทยนั้นสัมพันธ์อยู่กับการแข่งขันในสนามมาก ซึ่งยังต่างกับในหลายๆประเทศที่ความรุนแรงนั้นเกิดขึ้นโดยมีการเตรียมการไว้ก่อน อย่างเช่นการดักทำร้ายกันระหว่างแฟนบอลกลุ่มต่างๆในบริเวณที่ไกลออกไปจากสนามหรือในวันที่ไม่มีการแข่งขัน

Carnibella et al. (1996: 82-83) ศึกษาสถานการณ์ความรุนแรงในฟุตบอลในยุโรปและเสนอว่า พัฒนาการของความรุนแรงในฟุตบอลในสังคมต่างๆมักจะมีลักษณะร่วมที่ใกล้เคียงกันอยู่ 3 ลำดับขั้นคือ ลำดับขั้นแรก เป็นความรุนแรงที่ปรากฏขึ้นเป็นครั้งคราวในสนาม โดยส่วนใหญ่แล้วผู้เสียหายคือผู้ตัดสินหรือนักฟุตบอล ขั้นที่สองจะมีความรุนแรงมากขึ้น โดยเริ่มมีการปะทะกันระหว่างแฟนบอลสองฝ่ายหรือแฟนบอลกับเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย โดยในขั้นนี้ก็ยังเกิดเหตุเฉพาะที่สนามแข่งขัน ส่วนขั้นที่สามจะเกิดความรุนแรงบริเวณที่ไม่เกี่ยวกับการแข่งขันมากขึ้น เช่นที่ถนน สถานีขนส่ง สถานีรถไฟ ซึ่งจะมีทั้งที่เป็นการดักทำร้ายแฟนบอลฝ่ายตรงข้าม ทำลายทรัพย์สินสาธารณะ รวมถึงการปะทะกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งในขั้นที่สามนี้จะมีลักษณะของความรุนแรงจากแฟนบอลอันธพาลที่ไม่เกี่ยวข้องกับการแข่งขันในสนาม

เมื่อพิจารณาลักษณะสองประการของความรุนแรงในฟุตบอลไทยตามข้อค้นพบของโครงการวิจัยนี้กับลำดับขั้นของความรุนแรงดังกล่าวแล้ว พบว่าโดยเปรียบเทียบแล้วความรุนแรงในฟุตบอลไทยยังนับได้ว่ามีอยู่น้อยและอยู่ในลำดับขั้นแรกเป็นหลัก แต่ก็เริ่มมีบางกรณีที่คาบเกี่ยวอยู่กับขั้นที่สองบ้างแล้ว ในด้านหนึ่งลักษณะดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าความรุนแรงในฟุตบอลไทยยังไม่รุนแรงมากนัก แต่ในอีกด้านหนึ่งนั้นก็อาจกล่าวได้ว่ายังมีโอกาสที่จะทวีความรุนแรงมากขึ้นได้เช่นกัน

จากลักษณะความรุนแรงในฟุตบอลไทยดังกล่าว ผู้วิจัยเสนอให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะสื่อมวลชนเพิ่มความระมัดกุมในการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นโดยไม่ขบเน้นหรือเร้าอารมณ์จนเกินจริง เพราะอาจนำไปสู่การเกิดความรุนแรงมากขึ้นต่อไปได้ ดังที่ Stuart Hall (1978: 15-36) ศึกษาการรายงานข่าวเกี่ยวกับความรุนแรงในฟุตบอลในอังกฤษและเสนอว่า การที่สื่อมวลชนเสนอข่าวเกี่ยวกับความรุนแรงโดยขบเน้นอารมณ์จนเกินจริงนั้นอาจทำให้เกิดความรุนแรงมากขึ้นได้ เพราะยิ่งมีการนำเสนอที่ดูรุนแรงมากขึ้นก็จะส่งผลให้ฝ่ายรักษาความปลอดภัยทำหน้าที่อย่างเข้มงวดเกินจริงจนมีโอกาสเกิดการกระทบกระทั่งระหว่างแฟนบอลกับเจ้าหน้าที่ได้มากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาตามลำดับขั้นความรุนแรงที่ฟุตบอลไทยอาจพัฒนาจากลำดับขั้นแรกไปสู่ลำดับขั้นที่สองที่เป็นการปะทะกันระหว่างแฟนบอลกับเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยได้

แม้ว่าในด้านหนึ่งนั้นแฟนบอลมักจะถูกมองว่าเป็นผู้ก่อความรุนแรง แต่ในอีกด้านหนึ่งนั้นข้อค้นพบจากโครงการวิจัยนี้ก็ชี้ให้เห็นว่าแฟนบอลยังสามารถมีบทบาทในการป้องกันความรุนแรงได้ด้วย โดยผ่านมาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างไม่เป็นทางการในลักษณะต่างๆ บทบาทดังกล่าวแสดงให้เห็นถึง “การมีส่วนร่วม” ของแฟนบอลไทย ดังที่ Henry Jenkins (1992) ศึกษาวัฒนธรรมแฟนซีรี่โทรทัศน์และเสนอว่าแฟนไม่ได้แสดงบทบาทการ “บริโภค” เพียงด้านเดียว แต่พวกเขาแสดงบทบาทในการ “ผลิต” ส่วนขยายของสิ่งที่พวกเขาชื่นชอบด้วย เช่นในกรณีของแฟนซีรี่โทรทัศน์ที่นอกจากชมซีรี่โทรทัศน์แล้วพวกเขายังมีการผลิตแฟนซีน ผลิตแฟนฟิก หรือกระทั่งการเรียกร้องไม่ให้ตัดจบซีรี่โทรทัศน์กลางคัน โดยปัจจัยสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้พวกเขาสามารถแสดงบทบาทการผลิตนี้ได้คือการรวมตัวกันเป็นชุมชนแฟน

หากพิจารณาตามแนวคิดเรื่อง “ทุน” (capital) ของ Pierre Bourdieu (1986: 241-258) ที่เสนอว่าทุนสามารถแสดงตัวออกมาได้ใน 3 รูปแบบและสามารถที่จะโยกย้ายถ่ายเทไปมาระหว่างกันได้ คือทุนทางเศรษฐกิจ (economic capital) ทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) และทุนทางสังคม (social capital) แล้ว การรวมตัวกันได้เป็นชุมชนแฟนนั้นทำหน้าที่เป็นแหล่งรวมของทุนทั้งที่มาจากศักยภาพของสมาชิกแต่ละคนและเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งทุนนี้สามารถที่จะทำให้แฟนบอลมีส่วนร่วมในการ “ผลิต” บ่อนย้อนกลับคืนไปยังวงการฟุตบอลหรือสโมสรที่พวกเขาเป็นแฟนได้ด้วย เช่นการที่แฟนบอลตกแต่งสนามด้วยอุปกรณ์เชียร์ที่พวกเขาทำกันเองและร้องเพลงเชียร์ซึ่งช่วยสร้างบรรยากาศที่ดึงดูดผู้ชมให้กับสนามแข่งขัน การที่แฟนบอลสร้างกิจกรรมต่างๆทำร่วมกันที่ช่วยธำรงรักษาสถาบันแฟนบอลให้กับสโมสร และที่สำคัญก็คือการที่แฟนบอลสามารถมีส่วนร่วมในมาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างไม่เป็นทางการนั่นเอง ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับงานศึกษาของสายชล ปัญญชิต (2553) ที่ศึกษากลุ่มอุลตราเมืองทอง แฟนสโมสรเมืองทองฯ และเสนอว่าการเกิดขึ้นมาของกลุ่มอุลตราเมืองทองช่วยเป็นทุนทางวัฒนธรรมให้กับสโมสรได้ด้วย

แม้ว่าข้อค้นพบของงานศึกษานี้จะชี้ว่าแฟนบอลไทยมีการบริโภคแอลกอฮอล์เป็นจำนวนมาก แต่ข้อค้นพบในอีกส่วนหนึ่งนั้นก็ชี้ว่าเหตุการณ์ความรุนแรงในฟุตบอลไทยก็ยังไม่ได้เกิดขึ้นมากนัก ลักษณะดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นว่าการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลไม่ได้เป็นปัจจัยเดียวที่ก่อให้เกิดความรุนแรงเสมอไป ซึ่งสอดคล้องกับที่ Dunning et al. (1988: 13-14) เสนอว่า สาเหตุของการเกิดความรุนแรงในฟุตบอลนั้นซับซ้อนเกินกว่าจะลดทอนให้เหลือเฉพาะผลจากการบริโภคแอลกอฮอล์เพียงด้านเดียว เพราะมันยังสัมพันธ์อยู่กับปัจจัยอื่นๆซึ่งควรพิจารณาร่วมกันด้วย

เมื่อพิจารณาถึงบริบทที่มักจะเกิดความรุนแรง พบว่าความรุนแรงในฟุตบอลไทยมักจะเกิดขึ้นในบริบทที่เป็นการแข่งขันครั้งสำคัญ, แฟนบอลรู้สึกไม่พอใจการทำหน้าที่ของผู้ตัดสิน, มีผู้ชมจำนวนมาก, และเกิดข้อบกพร่องในการรักษาความปลอดภัย ลักษณะดังกล่าวโดยเฉพาะสองบริบทแรกนั้นสอดคล้องกับสถิติการเกิดความรุนแรงในฟุตบอลไทยที่ชี้ว่ามีศูนย์กลางอยู่ที่การแข่งขันในสนาม ซึ่งแฟนบอลให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเมื่อพวกเขารู้สึกว่าสโมสรที่พวกเขาชื่นชอบนั้นถูกปฏิบัติอย่างไม่เป็น

ธรรมในการแข่งขันครั้งสำคัญ ลักษณะดังกล่าวสะท้อนถึงการเกิดมาของ “วัฒนธรรมแฟนบอล” ในสังคมไทยที่เริ่มหยั่งรากลึกกลงไปจนแฟนบอลยึดโยงตนเองเข้ากับสโมสรฟุตบอลเป็นอย่างมากและการก่อความรุนแรงเมื่อสโมสรเสียประโยชน์อาจเป็นอีกแง่หนึ่งของการแสดงออกซึ่ง “ความรัก” ที่แฟนบอลมีต่อสโมสร

Anthony King (1997a: 329-346) อธิบายถึง “ความรัก” ที่แฟนบอลมีต่อสโมสรผ่านแนวคิดทางสังคมวิทยาของ Emile Durkheim โดย Durkheim ศึกษาชีวิตทางศาสนาของกลุ่มชนพื้นเมืองในทวีปออสเตรเลียและเสนอว่า แต่ละกลุ่มชนจะมีรูปเคารพ (totem) ที่เป็นสัญลักษณ์ของตนเองและมีการจัดพิธีกรรมบูชารูปเคารพเป็นประจำ โดยความรู้สึกเปี่ยมล้นระหว่างประกอบพิธีกรรมร่วมกันนั้นจะช่วยให้ผู้คนได้รู้สึกถึงการดำรงอยู่ทางสังคมของตนเองในฐานะที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งของกลุ่มชน และเมื่อรูปเคารพนั้นเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มชน จึงหมายความว่าแท้จริงแล้วการบูชารูปเคารพนั้นเป็นไปเพื่อบูชากลุ่มชนของตนเองนั่นเอง (Durkheim 1964, cited in King 1997a: 332-333) King ปรับใช้แนวคิดดังกล่าวกับแฟนบอล โดยเสนอว่าความรักหรือเทิดทูนบูชาที่แฟนบอลมีต่อสโมสรนั้น ในแง่หนึ่งมันก็คือความรักต่อความเป็นพวกเดียวกันของแฟนบอล ซึ่งเกิดมาจากที่พวกเขาเข้าชมการแข่งขัน ร้องเพลงเชียร์ และดื่มกินร่วมกันนั่นเอง

หากพิจารณาลักษณะดังกล่าวประกอบกับวัฒนธรรมแฟนบอลไทยที่มีทั้งมิติที่เป็นการชมการแข่งขันและการรวมกันเป็นชุมชนแฟนในฐานะกิจกรรมทางสังคมประการหนึ่งแล้ว ความรุนแรงอันเนื่องมาจาก “ความรัก” ของแฟนบอลนั้นก็ก็เป็นอีกด้านหนึ่งของวัฒนธรรมแฟนบอลไทยที่ปรากฏขึ้นมา นั่นเอง ยิ่งไปกว่านั้น หากชุมชนแฟนบอลไทยเกิดขึ้นมาจากภาวะโหยหาความสัมพันธ์เชิงชุมชนของผู้คนที่ใช้ชีวิตในสังคมสมัยใหม่แล้ว ความรุนแรงในฟุตบอลไทยที่เกิดขึ้นมาก็เป็นแง่มุมหนึ่งของภาพสะท้อนจากภาวะดังกล่าว

จากทั้งหมดที่กล่าวมานั้นแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการบริโภคแอลกอฮอล์กับการเกิดความรุนแรงในฟุตบอลไทยได้ว่า การบริโภคแอลกอฮอล์ไม่ได้เป็นปัจจัยเดียวที่ทำให้เกิดความรุนแรงเสมอไป แต่อาจกระตุ้นให้เกิดความรุนแรงได้ในบางบริบท ขณะเดียวกัน การจับกลุ่มบริโภคแอลกอฮอล์ร่วมกันของแฟนบอลที่เห็นได้ในเกือบทุกสนามแข่งขันก็เป็นภาพสะท้อนการเกิดขึ้นมาของวัฒนธรรมแฟนบอลไทยได้เป็นอย่างดี โดยในแง่หนึ่งนั้นวัฒนธรรมแฟนบอลที่เกิดขึ้นมาก็อาจแสดงออกในแง่ของความรุนแรงได้

อย่างไรก็ดี วัฒนธรรมแฟนบอลไทยที่เกิดขึ้นมาก็ไม่ได้นำไปสู่ความรุนแรงเสมอไป ในอีกด้านหนึ่งนั้นมันยังทำให้เกิดมาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างไม่เป็นทางการโดยแฟนบอลได้ด้วย การป้องกันความรุนแรงโดยแฟนบอลนั้นเป็นกลไกการควบคุมภายในที่ทำงานในแนวราบซึ่งมาตรการป้องกันความรุนแรงอย่างเป็นทางการของฝ่ายจัดการแข่งขันที่ทำงานในแนวตั้งจากบนลงล่างไม่สามารถครอบคลุมได้ทั่วถึง ซึ่งกลไกสำคัญของการควบคุมภายในโดยแฟนบอลกันเองนี้ก็คือความสัมพันธ์ภายในชุมชนแฟน

นั่นเอง ทั้งหมดนี้แสดงถึงศักยภาพและความเป็นไปได้ของวัฒนธรรมแฟนบอลไทยที่อาจส่งผลได้ในหลายลักษณะ

นอกจากข้อค้นพบทั้งหมดที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยยังเห็นว่าลักษณะที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งของความรุนแรงในฟุตบอลไทยคือสิ่งที่โครงการวิจัยนี้ยังค้นไม่พบ ขณะที่ความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับฟุตบอลในหลายสังคมมักจะปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนว่ามีรากมาจากบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมในแบบใดแบบหนึ่ง เช่นความขัดแย้งทางศาสนา เชื้อชาติ หรือกระทั่งแนวคิดทางการเมือง แต่สำหรับความรุนแรงในฟุตบอลไทยนั้นยังไม่พบว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับบริบทในลักษณะดังกล่าวอย่างชัดเจนเลย ในแง่หนึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นเพราะวัฒนธรรมแฟนบอลไทยยังอยู่ในช่วงกำลังก่อตัว จึงยังไม่มีกรอบเอาอุดมการณ์ในลักษณะอื่นเข้ามาอย่างชัดเจนนัก (ซึ่งหมายความว่าอาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต) หรือในอีกแง่หนึ่งนั้นอาจหมายความว่าวัฒนธรรมแฟนบอลไทยมีลักษณะที่กันเอาอุดมการณ์อื่นนอกเหนือจากความ เป็นกีฬาออกไป อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยเห็นว่าขณะนี้ยังไม่สามารถที่จะสรุปไปในทางใดทางหนึ่งได้อย่างชัดเจน จนเมื่อวัฒนธรรมแฟนบอลไทยลงหลักปักฐานได้มากกว่านี้ก็อาจเห็นภาพได้ชัดเจนขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. จากผลการศึกษาที่พบว่า การบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลไทยที่บริโภคกันเป็นจำนวนมาก อาจก่อให้เกิดความรุนแรงได้ในบริบทที่เป็นการแข่งขันครั้งสำคัญ, แฟนบอลมีความรู้สึกไม่ไว้ใจต่อการทำหน้าที่ของผู้ตัดสิน, มีแฟนบอลจำนวนมาก, และมีข้อบกพร่องในการรักษาความปลอดภัยนั้น ผู้วิจัยเสนอให้ฝ่ายจัดการแข่งขันทดลองบังคับใช้มาตรการควบคุมหรือจำกัดการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างเข้มงวดในการแข่งขันที่มีบริบทดังกล่าว เพื่อพิจารณาความเหมาะสมในการพัฒนามาตรการต่อไป

2. จากผลการศึกษาที่พบว่า นอกจากการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลอาจกระตุ้นให้เกิดความรุนแรงได้ในบางบริบทแล้ว ในอีกด้านหนึ่งนั้นการบริโภคแอลกอฮอล์ยังมีบทบาทในวัฒนธรรมแฟนบอลไทย เช่นการเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการพักผ่อนหย่อนใจ รวมถึงการสร้างและธำรงรักษาความเป็นพวกเดียวกันภายในชุมชนแฟน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเสนอว่า ในการดำเนินนโยบายเกี่ยวกับการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลนั้น นอกจากพิจารณาผลกระทบทางลบในการกระตุ้นให้เกิดความรุนแรงแล้ว ยังควรพิจารณาถึงบทบาทของการบริโภคแอลกอฮอล์ในวัฒนธรรมแฟนบอลไทยด้วย เพื่อที่จะสามารถเลือกดำเนินนโยบายได้อย่างสอดคล้องกับบริบทของวัฒนธรรมแฟนบอลไทย

3. จากผลการศึกษาที่พบว่า ความรุนแรงในฟุตบอลไทยไม่ได้เกิดขึ้นมากและมีความรุนแรงมากอย่างที่เป็นการคาดคิดอยู่ในสังคมไทยนั้น ผู้วิจัยเสนอว่าสื่อมวลชนรวมถึงภาคส่วนอื่นๆ ในสังคมควรใช้ความระมัดระวังในการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับความรุนแรงในฟุตบอลไทยไม่ให้เป็นการเร้าอารมณ์จนเกินจริง เนื่องจากการขั้บเน้นความรุนแรงนั้นเป็นการสร้างตราบาปต่อแฟนบอลอย่างเกินจริงรวมถึงอาจส่งผลให้สถานการณ์ยิ่งรุนแรงมากขึ้นได้

4. จากผลการศึกษาที่พบว่า การรวมตัวเป็นชุมชนแฟนบอลสามารถช่วยให้แฟนบอลมีส่วนร่วมในการป้องกันความรุนแรงได้ ผู้วิจัยเสนอให้ฝ่ายจัดการแข่งขันดำเนินนโยบายรักษาความปลอดภัยโดยเปิดโอกาสให้แฟนบอลมีส่วนร่วมได้มากขึ้น หรือมีการประสานงานเพื่อปฏิบัติการร่วมระหว่างฝ่ายรักษาความปลอดภัยกับแฟนบอล

บรรณานุกรม

- กอบกาญจน์ พุทธาศรี (2553). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรักและความภักดีต่อสโมสรฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก สีก. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการตลาด, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- กิตติคุณ บุญเกตู (2556). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการซื้อผลิตภัณฑ์สโมสรฟุตบอลบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด ของผู้บริโภคในจังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, สาขาสถิติประยุกต์, คณะสถิติประยุกต์, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- กรุงเทพธุรกิจออนไลน์ (2556). ขึ้นภาษีเหล้า-เบียร์ 8% วันนี้. สืบค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2556, จาก www.bangkokbiznews.com/home/detail/business/business/20130904/527514/ขึ้นภาษีเหล้า-เบียร์-8-วันนี้.html
- กุลวิษณุ สำแดงเดช (2551). การใช้สื่อเพื่อสร้างและธำรงรักษาอัตลักษณ์ของแฟนสโมสรฟุตบอลจังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน, คณะนิเทศศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฬารัตน์ แก้วมุงคุณ และคณะ (2551). การทบทวนองค์ความรู้และการวิเคราะห์ทิศทางวิจัย การควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในประเทศไทย พ.ศ. 2493-2550. นนทบุรี: ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา (ศวส.)
- ชีษณุพงศ์ ไหวดี (2554). ปัญหาการควบคุมการกระทำของเจ้าหน้าที่ตำรวจในกระบวนการยุติธรรมทางศาลอาญาโดยศาลปกครอง. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชากฎหมายมหาชน, คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณัฐกร วิทิตานนท์ (2555). ฟุตบอลไทย: การเมืองของเกมใต้ดิน "ว่าด้วยเกร็ดสถิติที่น่าสนใจ". ประชาไท. สืบค้นเมื่อ 21 มกราคม 2557, จาก www.prachatai.com/journal/2012/07/41554
- ณัฐพงศ์ สุขโสภา (2548). บทบาทของการสื่อสารกับกระบวนการสร้างและสืบทอดวัฒนธรรม "แฟนบอล" ในสังคมไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชาสื่อสารมวลชน, คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เดลินิวส์ออนไลน์ (2556). บอลไทยฉาวแฟนบอลคลังไล่อัดกันและ. สืบค้นเมื่อ 28 มกราคม 2557, จาก www.dailynews.co.th/Content/crime/66849/บอลไทยฉาวแฟนบอลคลังไล่อัดกันและ

ไทยรัฐออนไลน์ (2555). ไรค์ร้ายที่แก้ไม่หาย!!! แฟนบอล 'บางกอก-ศรีราชา' ตีกันบนอัฒจันทร์. สืบค้นเมื่อ 28 มกราคม 2557, จาก www.thairath.co.th/content/sport/300254

ไทยลีกออนไลน์ (2556). แมตช์คอมฯกระทิง-ท่าเรือ ซีแผนป้องกันพังทำแฟนปะทะเดือด. สืบค้นเมื่อ 12 พฤศจิกายน 2556, จาก tl.smmonline.net/news/100574.html

นวพรรณ สามไพบูลย์ (2553). ผู้ป่วยพิษสุราเรื้อรังกับความเจ็บป่วยของสังคมไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, สาขาวิชามานุษยวิทยา, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เนตรนภา ประกอบกิจ (2545). พัฒนาการของวัฒนธรรมฟุตบอลต่างประเทศในสังคมไทย พ.ศ.2509-2544. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์, คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บงกช พุ่มแก้ว (2552). พฤติกรรมและปัจจัยที่มีผลต่อผู้เข้าชมการแข่งขันฟุตบอลไทยแลนด์ พรีเมียร์ลีก. การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญา มหาบัณฑิต, สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

บริษัทไทยพรีเมียร์ลีกจำกัด (2556ก). ข้อบังคับ และระเบียบ ว่าด้วยการแข่งขันฟุตบอลอาชีพของ ประเทศไทย พ.ศ.2556. เอกสารไม่ตีพิมพ์.

_____ (2556ข). บันทึกการสอบสวน กรณีเหตุการณ์ทะเลาะวิวาทระหว่างบางกอก เอฟซีและสิงห์ท่าเรือ วันศุกร์ที่ 11 ตุลาคม 2556 เวลา 10.30 น. ณ ห้องประชุมสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์. เอกสารไม่ตีพิมพ์.

_____ (2556ค). บันทึกการสอบสวน กรณีเหตุการณ์ทะเลาะวิวาทระหว่างบางกอก เอฟซีและสิงห์ท่าเรือ วันศุกร์ที่ 11 ตุลาคม 2556 เวลา 13.15 น. ณ ห้องประชุมสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์. เอกสารไม่ตีพิมพ์.

_____ (2556ง). ดร.วิจิตต์ แย้มบุญเรือง แถลงสรุปสถิติการแข่งขันประจำปี 2013 ในงาน Meet the Press. สืบค้นเมื่อ 21 มกราคม 2557, จาก

www.thaipremierleague.co.th/news_detail.php?nid=00464

_____ (มปป.ก). สรุปยอดผู้ชม, ยอดขายบัตรผ่านประตู และยอดขายของที่ระลึก SPONSOR THAI PREMIERE LEAGUE 2011. สืบค้นเมื่อ 21 มกราคม 2557, จาก

www.thaipremierleague.co.th/userfiles/tpl_att_2011.pdf

_____ (มปป.ข). สรุปยอดผู้ชม, ยอดขายบัตรผ่านประตู และยอดขายของที่ระลึก SPONSOR THAI PREMIERE LEAGUE 2012. สืบค้นเมื่อ 21 มกราคม 2557, จาก

www.thaipremierleague.co.th/Ticket-TPL-2012.pdf

บุญเสริม หุตะแพทย์, ประกายรัตน์ ภัทรวิจิติ, กุลกานต์ อภิวัดมนลังการ และ สุเพ็ญศรี พึ่งโคกสูง (2552). รายงานการวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์ความเกี่ยวข้องของการดื่มสุรากับความรุนแรงในการทำงาน. นนทบุรี: ศูนย์สหวิทยาการชุมชนศึกษา (ศูนย์วิจัยเฉพาะทาง) สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ประชาชาติธุรกิจ (18 มีนาคม 2553). ไทยลีก 2010 กระหึ่มธุรกิจหนุนพันล้านต่อยอด-ขยายฐาน, หน้า 1, 13.

ปิติเทพ อยู่ยืนยง (2555). ผลจากโคกนาฏกรรมฮิลส์โบโร ค.ศ. 1989 ต่อกฎหมายกีฬาอังกฤษ: มองจากอดีต ปัจจุบันและอนาคต. *ประชาไท*. สืบค้นเมื่อ 12 พฤศจิกายน 2556, จาก

www.prachatai.com/journal/2012/09/42654

มติชน (24 มกราคม 2554). เปิด 'ไทยลีก' 18 ทีมทุ่มพันล., หน้า 1, 16.

_____ (25 มกราคม 2554). เผยผลวิจัย'ไทยลีก' 16 ทีมพัน '100 ล้าน' 'กิเลนผยอง' มากสุด, หน้า 1, 13.

มติชนออนไลน์ (2556). บอลไทยไปมวยโลก! แฟน'บางกอก-สิงห์ท่าเรือ'ชดกันยับคาสนาม (ชมคลิป). สืบค้นเมื่อ 28 มกราคม 2557, จาก

www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1380987314

พลพวงศ์ จันทร์อัมพร (2555). ความจริงเปิดเผย!! ตำรวจและเจ้าหน้าที่ปิดเบื่อนโศกนาฏกรรมฮิลส์โบโรห์.

Goal. สืบค้นเมื่อ 12 พฤศจิกายน 2556, จาก www.goal.com/th/news/4256/ฟุตบอลอังกฤษ/2012/09/13/3373580/ความจริงเปิดเผย

สมคิด เอนกทวีผล (2552). จุดเปลี่ยนบอลไทย! กฎเหล็กคุณภาพ-การตลาดต้องแรง. *Positioning*, 66 (พฤศจิกายน 2552), 70-79.

สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย (2556). คู่มือการแข่งขันฟุตบอลอาชีพ ลีกภูมิภาค ดิวิชั่น 2 ของสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย. เอกสารไม่ตีพิมพ์.

สยามกีฬา (21 มกราคม 2555). เผยทะเลลูฟส์. 18 ทีมสู้ไทยลีก, หน้า 1, 2, 7.

สายชล ปัญญาชิต (2553). *ฟุตบอลแฟนคลับในสังคมไทยสมัยใหม่: ศึกษากรณีสโมสรเมืองทองหนองจอกยูไนเต็ด*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาสังคมวิทยา, คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุปรีดา ช่อลำไย (2549). *เครือข่ายการสื่อสารและการดำรงอยู่ของแฟนคลับ ธงไชย แมคอินไตย์*.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาสื่อสารมวลชน, คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุภาวค์ จันทร์วานิช (2552). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย.

สุนนทิพย์ จิตสว่าง (2553). *ความสัมพันธ์ของการเสพสุรากับอาชญากรรม: รายงานวิจัย*. กรุงเทพฯ :

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรศักดิ์ ไชยสงค์, กัณณพนธ์ ภัคดีเศรษฐกุล, และทักษพล ธรรมรังสี (2556). *รายงานสถานการณ์การ*

บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์รายจังหวัด พ.ศ. 2554 (Provincial Alcohol Report 2011). นนทบุรี:

ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (2552). *รายงานประจำปี ๒๕๕๒ กองทุนสนับสนุนการ*

สร้างเสริมสุขภาพ (สสส). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส).

- _____ (2554). การเทียบปริมาณแอลกอฮอล์ในเครื่องดื่มเป็น
 ดัชนีมาตรฐาน. สืบค้นเมื่อ 28 มกราคม 2557, จาก
www.thaihealth.or.th/healthcontent/special_report/23186
- อาจันต์ ทองอยู่คง (2555). “แฟนบอล”: ปฏิบัติการทางวัฒนธรรมของแฟนสโมสรฟุตบอลไทย.
 วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชามานุษยวิทยา, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา,
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____ (2556). บทบาทของอินเทอร์เน็ตในวัฒนธรรมแฟน: กรณีศึกษาการเติบโตของ
 วัฒนธรรมแฟนบอลไทย. *วารสารศาสตร์*, 6(3), 172-197.
- Chonburi Football Club (2556). ฉลามชล บุก อิมแพ็ค ร่วมเปิดบุธ ไทยเบฟฯ. สืบค้นเมื่อ 12 พฤศจิกายน
 2556, จาก
www.facebook.com/photo.php?fbid=752713928088372.752713458088419.1073742010.195535323806238
- Back, Les, Tim Crabbe, and John Solomos (2001). *The Changing Face of Football: Racism, Identity and Multiculture in the English Game*. Oxford: Berg.
- Bale, John (2003[1989]). *Sports Geography*. 2nd ed. London: Routledge.
- Bailey Debra S. and Stuart P. Taylor (1991). Effects of alcohol and aggressive disposition on human physical aggression. *Journal of Research in Personality*, 25(3), 334-342.
- Bourdieu, Pierre (1986). The Form of Capital. In John Richardson (ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (pp. 241-258). Westport, CT: Greenwood.
- Brown, Adam (1998). Introduction. In Adam Brown (ed.), *Fanatics!: Power, Identity, and Fandom in Football* (pp. 1-7). London: Routledge.
- Bye, Elin K. and Ingeborg Rossow (2008). Is the Impact of Alcohol Consumption on Violence Relative to the Level of Consumption? *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 9(1), 31-46.

Carnibella, Giovanni, Anne Fox, Kate Fox, Joe McCann, James Marsh, and Peter Marsh (1996). *Football Violence in Europe*. Oxford: The Social Issues Research Centre.

Cohen, Stanley (2011[1972]). *Folk Devils and Moral Panics: The creation of the Mods and Rockers*. London: Routledge.

Collins, Tony and Wray Vamplew (2002). *Mud, Sweat and Beers: A Cultural History of Sport and Alcohol*. Oxford and New York: Berg.

Crawford, Garry (2004). *Consuming Sport: Fans, Sport and Culture*. London and New York: Routledge.

Debord, Guy (1995). *The Society of the Spectacle*. Donald Nicholson-Smith, tran. New York: Zone Books.

Dunning, Eric (2005[1994]). The Social Roots of Football Hooliganism: A Reply to the Critics of the 'Leicester School'. In Richard Giulianotti, Norman Bonney and Mike Hepworth (eds.), *Football, Violence and Social Identity* (pp. 123-151). London: Routledge.

Dunning, Eric and Ivan Waddington (2003). Sport as a Drug and Drug in Sport: Some Exploratory Comments. *International Review for the Sociology of Sport*, 38(3), 351-368.

Dunning, Eric, Patrick Murphy, and John Williams (1988). *The Roots of Football Hooliganism: An Historical and Sociological Study*. London: Routledge.

Elias, Norbert and Eric Dunning (2008[1986]). *Quest for Excitement: Sport and Leisure in the Civilising Process*. Eric Dunning (ed.), Dublin: University College Dublin Press.

Finn, Gerry P.T. and Richard Giulianotti (1998). Scottish Fans, not English Hooligans!: Scots, Scottishness and Scottish Football. In Adam Brown (ed.), *Fanatics!: Power, Identity, and Fandom in Football* (pp. 189-202). London: Routledge.

Frosdick, Steve and Robert Newton (2006). The Nature and Extent of Football Hooliganism in England and Wales. *Soccer & Society*, 7(4), 403-422.

- Giancola, Peter R. (2004). Difficult temperament, Acute Alcohol Intoxication, and Aggressive Behavior. *Drug and Alcohol Dependence*, 74(2), 135-145.
- Giulianotti, Richard (1999). *Football: A Sociology of the Global Game*. Cambridge: Polity Press.
- Gusfield, Joseph R. (1987). Passage to Play: Rituals of Drinking Time in American Society. In Mary Douglas (ed.), *Constructive Drinking: Perspectives on Drink from Anthropology* (pp. 73-90). Cambridge: Cambridge University Press.
- Guttman, Allen (1978). *From Ritual to Record: The Nature of Modern Sport*. New York: Columbia University Press.
- Hall, Stuart (1978). The Treatment of Football Hooliganism in the Press. In Roger Ingham (ed.), *Football Hooliganism: The Wider Context* (pp. 15-36). London: Inter-Action Imprint.
- Hammersley, Martyn and Paul Atkinson (1995). *Ethnography: Principles in Practice* (2nd Edition). London: Routledge.
- Jenkins, Henry (1992). *Textual Poachers: Television Fans & Participatory Culture*. London: Routledge.
- _____ (2006). *Fan, Bloggers, and Gamers: Exploring Participatory Culture*. New York: New York University Press.
- King, Anthony (1997a). The Lads: Masculinity and the New Consumption of Football. *Sociology*, 31(2), 329-346.
- _____ (1997b). The Postmodernity of Football Hooliganism. *The British Journal of Sociology*, 48(4), 576-593.
- Lee, Simon (1998). Grey Shirts to Grey Suits: The Political Economy of English Football in the 1990s. In Adam Brown (ed.), *Fanatic!: Power, Identity and Fandom in Football* (pp. 32-49). London: Routledge.

- Moeller, F. Gerard, Donald M. Dougherty, Scott D. Lane, Joel L. Steinberg, and Don R. Cherek (1998). Antisocial Personality Disorder and Alcohol-Induced Aggression. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 22(9), 1898-1902.
- Morris, Desmond (1981). *The Soccer Tribe*. London: Cape.
- Nash, Rex (2000). Contestation in Modern English Professional Football: The Independent Supporters Association Movement. *International Review for the Sociology of Sport*, 35(4), 465-486.
- Peitersen, Birger (2009). Supporter culture in Denmark: the legacy of the 'World's Best Supporters'. *Soccer & Society*, 10(3-4), 374-385.
- Sands, Robert R. (1999). Anthropology and Sport. In Robert R. Sands (ed.), *Anthropology, Sport, and Culture* (pp. 3-13). Bergin & Garvey: Westport, Connecticut.
- Scalia, Vincenzo (2009). Just a Few Rogues?: Football Ultras, Clubs and Politics in Contemporary Italy. *International Review for the Sociology of Sport* 44(1), 41-53.
- Spaaij, Ramón (2008). Men Like Us, Boys Like Them: Violence, Masculinity, and Collective Identity in Football Hooliganism. *Journal of Sport & Social Issues* 33(4), 369-392.
- Tsoukala, Anastassia (2009). *Football Hooliganism in Europe: Security and Civil Liberties in the Balance*. New York: Palgrave Macmillan.